SOFIA NĂDEJDE

PATIMI

feminIN

SOFIA NĂDEJDE

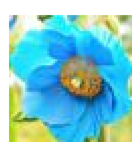
PATIMI

ROMAN DIN VIAȚA ROMÂNEASCĂ

ediția a II-a, adaptată la
limba română contemporană

Prefață
Ștefan Baghiu

PATIMI

Partea I

Nenorocirea lui Mustea

CAPITOLUL I
Hoții

— Înnoptăm rău, zise conașul Todiriță. Mână mai iute, Gheorghe! Ia-o pe șosea!

Vizitiul, un țigan de vreo treizeci de ani, tăcu, plesni de câteva ori din bici, prin aer, fără să atingă animalele. Caii, dând voioși din cozi, o luară ceva mai repede. Se îndemnau unul pe altul, de parcă și-ar fi zis: „Mergem la ovăz și odihnă. Să ne grăbim!“

Soarele cobora încet-încet, după dealurile verzi-negre ce se pierdeau, la dreapta, de-a lungul drumului, cât zăreai cu ochii. Peste culmi se întindea tot mai mult ceața străvezie de seară; un voal alburiu începea să acopere coline și păduri; toate păreau că se pierd în tainele greu de pătruns ale nopții ce – pe nesimțite, dar sigur – se apropia.

Soarele plecase și el sfios după dealuri, lăsând în urmă roșul aprins ca purpura unei bogate mantii regești. Odată cu asfințitul soarelui, o liniște domoală, un susur tainic îmbiind la odihnă se întindeau tot mai mult în văzduh. Noaptea, aducătoare de odihnă, dar și de groază, se apropia.

Todiriță, proprietarul moșiei Chindești, legănat de arcurile trăsurii, se adânci în gândurile lui ce se înlănțuiau și se succedau

în şiraguri, ca bobiţele unor mătănii. Fără niciun motiv îi răsăriră în minte vorbele bancherului Aronovici: „Sunt scumpi banii, coane Todiriţă. Scumpi de tot! Mai cu economie!“ De la aceste vorbe, spuse apăsat, ce-i sunau și acum în urechi, gândul, neîntrecut născocitor, se făcuse stăpân atotputernic pe mintea boierului nostru.

Mustea se gândea cum să chibzuiască, cum să împartă mai potrivit banii ca să-i poată împăca pe toţi. „O mie de franci! Cui să-i dai, pe cine să laşi? Mâine vor sări oamenii pe capul meu ca lupii flămânzi! Să te ferească Dumnezeu de ţăran când îi ești dator. La luat, e fiară; la înapoiat datoria, cârtiță: sub pământ s-ar băga numai să nu-ți înapoieze ce ți se cuvine. Vorba aceea: Când îi dai, îi fată vaca; când îi ceri, îi moare vițelul. Bine s-a mai autocaracterizat românul!“

O lume de nevoi, de speranțe și de amintiri se năştea și pierea, rânduri, rânduri, ca nălucile de seară, în capul boierului nostru. Ca spuma gingaşă a mării, acum se năştea, acum nu mai rămânea nimic din această duşmănoasă frământare a minţii. Gânduri noi îi stăpâneau mintea, covârşindu-le, la rândul lor, pe altele, aşa cum valurile apei înfuriate se înghit unele pe altele.

Frumusețea serii, apusul cu nori plutitori în văzduh, ca nişte munţi de aur, nu-l ademeneau deloc pe Mustea. Grija, asupritoarea bogaților şi a săracilor deopotrivă, nu de puține ori întunecă farmecul neîntrecut al naturii!

Todiriţă, atât de adâncit în grija nevoilor, uită că era pe drum. Numai zguduitul trăsurii, la unele hopuri, îl făcea să tresară, să-și dea seama de locul în care se afla.

Vizitiul o apucase pe drumul pădurii. De o parte şi de alta, desiș de mesteceni şi fagi înțesați ca dinţii unui pieptăn; în pădure, şi ziua era noapte. La un salt al trăsurii, Todiriţă tresări. Întunericul îl trezi şi mai mult din gânduri; se întunecase prea repede. Dezmeticit, observă că vizitiul o luase prin pădure.

Mustea nu era fricos de felul lui. Numai grijile îl făcuseră bănuitor. Fără să vrea, un fior îi trecu pe şira spinării. E adevărat însă că era îmbrăcat subţire, în haine şi manta de dril.

„În pădure e umezeală şi-i mai rece“, se gândi boierul şi, fără să vrea, se răsti necontrolat la vizitiu:

— Bine, tontule, de ce-ai luat-o prin pădure? Ți-am zis s-o iei pe şosea!

— Sărut-mâna, conaşule, e mai aproape şi calul s-a rănit, cum s-a mai întâmplat. V-am tot zis că trebuie schimbat calul ăsta.

Tonul vizitiului era domol şi umil, aşa cum vorbesc ţiganii de obicei.

După ceva timp, vizitiul adăugă:

— Uite, acuşica suntem la capăt şi tot în șosea dăm.

Iritat cum era de griji, atâta fu de ajuns ca în mintea lui Mustea să se trezească un şir de îndoieli şi de temeri, şi într-o clipă să ajungă la spaima adevărată, gândindu-se că avea să se întâmple o nenorocire. Mintea, slăbită şi roasă de groaza nevoilor, plăsmuieşte lesne nenorociri; umbrele iau chipuri uriaşe; nevoile îngrozesc și slăbesc firea omului mai rău decât cele mai grele boli. Când o nenorocire se prinde de om, alte sute se agață şi-l învăluie de pretutindeni, ca iedera pe cel mai falnic stejar.

Umbrele lungi ale copacilor, întinse de-a lungul drumului – întunericul fără capăt în care se afunda trăsura din ce în ce mai mult, ca într-o peșteră fără fund –, foşnetul încet al frunzelor uscate, vânzolite de vânt, îi provocau lui Mustea o agitație stranie. Todiriţă duse instinctiv mâna la geanta cu bani. Atingerea banilor, în loc să-l

liniştească, îi aminti de prădăciunile săvârşite în vestiţii codri ai Herţei.

Câte crime nenumărate! Zeci de oameni uciși în fiecare an; şi, în cele mai multe cazuri, nu se dăduse de urma făptașilor! Şi nu numai în pădure, dar chiar şi pe şoseaua de lângă pădure, în timpul iernii, când drumeţii sunt mai puţini, erau uciși oameni ziua în amiaza mare.

Chiar cu două săptămâni înainte a fost ucis un evreu, negustor de grâne. Chiar Todiriță îl văzuse singur, cu fruntea despicată de lovitura toporului. Parcă vedea şi acum toporul vechi, ascuțit de curând şi cu o coadă noduroasă, rămas înfipt în os ca în lemnul unui trunchi. Hoții n-avuseseră vreme sau nu voiseră să-l scoată.

Era o imagine îngrozitoare şi, aici, în întunericul pădurii, chipul evreului ucis se desluşea tot mai limpede, dar cu şi mai mare claritate în mintea aprinsă a drumețului. Todiriță părea că vede aidoma acea faţă umflată, plină toată de sânge închegat. Ochii, bulbucaţi de groază, păreau vii; gura căscată părea că strigă după ajutor. Lungit în căruță, la marginea drumului, evreul arăta ca un uriaş, deşi picioarele îi erau chircite de la o ultimă convulsie. Hainele sfâşiate, buzunarele întoarse, brâul

desfăcut. De pe toate se vedea furia şi pripa cu care hoţii căutaseră banii...

Vedenia era atât de puternică, încât Mustea simţi un fior puternic pe şira spinării. Orice zgomot îl făcea să tresară. Cel mai mic foşnet de frunze i se părea produs de paşi omeneşti. Stele începeau să se zărească deasupra capului, sclipitoare, pe un cer albastru-închis. Bezna pădurii părea tot mai adâncă, mai întunecată, mai fioroasă.

În tăcerea serii se auzea numai huruitul roţilor, desluşit şi neisprăvit. Fiorii groazei îi cuprindeau tot mai mult sufletul lui Todiriţă. În zbuciumul acestei frici nehotărâte, toate celelalte griji îi pieriseră din minte, întocmai cum se întunecă obiectele aflate în apropierea luminii puternice. Cu ochii larg deschişi, cerceta în toate părţile, doar ar putea pătrunde prin întuneric şi, astfel, răzbătând cu privirile prin desişul pădurii, să vadă dincotro l-ar putea ameninţa vreun duşman.

Avea la el pistolul cu şase gloanţe. „Dar ce faci cu șase focuri când te-ai vedea înconjurat de trei, patru hoţomani cu bâte ori cu topoare?“ Şi, iarăşi, chipul evreului ucis îi apăru înaintea ochilor: „Şi el avea două pistoale turceşti cu câte două focuri!

Încremenise de spaimă cu mâna pe ele! Niciun om nu e stăpân pe propriul curaj.“

Mustea, ştiindu-se singur – chiar mai rău decât singur, fiind duşmanul pe capră –, nu numai că avea bănuieli asupra vizitiului, dar, într-atât i se aţâţase mintea, încât era sigur că Gheorghe era înţeles cu hoţii.

„Cum, își zicea întruna Todiriță, să-i treacă lui prin gând s-o apuce prin pădure, când ştie bine că nu merg prin ea nici ziua-n amiaza mare? Nu! Gândul nu mă-nşală; e înţeles, tâlharul, cu hoţii.“

Mintea omului se aprinde uşor, ca iasca uscată, la cea mai mică scânteie de amnar. Dintr-o simplă bănuială, în câteva clipe, Todiriță ajunsese să fie sigur. Se vedea, acuși-acuși, oprit în mijlocul codrului, înconjurat din toate părţile de hoţi; vizitiul strunind hăţurile în loc de a o lua la goană!...

Oricât ar fi aprinderea minții de puternică, nu ţinea mereu cu aceeaşi tărie; la simple zgomote, mai mult năluci decât zgomote, credea că poate veni un tovarăş de drum; i se părea că aude aievea uruit de roţi, tropot de cai, ba chiar un slab sunet de clopot. Atunci mai prindea suflet şi-i mulţumea lui Dumnezeu că i-a trimis un tovarăș, un înger mântuitor; i se uşura răsuflarea, o greutate i

se lua de pe piept, îi venea să râdă singur de spaima lui.

Pleca boierul nostru din nou urechea, spre a se încredința dacă se apropia sunetul care, ca orice nălucă, pierea tocmai când se sprijinea pe ea mai mult. Totul adormea în liniştea aburită a serii. Din când în când se auzea fâlfâitul aripilor vreunui liliac stingher. Iar gândul, care te omoară și te învie de o sută de ori pe ceas, îi şoptea: „M-am făcut fricos ca o muiere! Celui dintâi pe care l-aş zări îi trimit una tocmai în numele tatălui. Sigur, hoţii, îngroziţi, ar lua-o la goană, întocmai ca lupii, când îl văd căzând pe unul de-ai lor".

Îi era rușine de el că nutrea atâta frică; voia să-și facă puțin curaj. Ca să mai gonească gândurile care-l făceau să-i pară vremea atât de lungă, începu a-l iscodi pe vizitiu, închipuindu-şi că, poate, din vorbele lui i-ar putea ghici gândul:

— Măi, Gheorghe!

— Aud, conaşule.

— De când baţi tu codrii, ca vizitiu, ai dat vreodată piept cu hoţii?

— Ba m-a ferit Dumnezeu.

— Se poate?

— Hoţii, conaşule, sunt ca şi lupii: până n-adulmecă, nu dau.

— Hoţul, până nu are copoi, nu dă, măi!

— Vezi bine, la coteţul gol de ce ar mai scânci în zadar lighioana? Când n-ai nimic, poţi dormi liniştit şi în inima codrului. De cine să te sfieşti? Doar de Muma Pădurii... Nici ea nu ţi se arată dacă ești tare de înger.

— Vorbă să fie! Câţi ticăloşi nu ucid doar pe presupuneri.

— Se întâmplă, conaşule, nu zic. Vorba românului cu ceapa legată în basma: pentru o capcană n-a pierdut el viaţa?

— Nu mai departe, evreul de mai deunăzi, mare bogăție au găsit la el? Douăzeci de franci! Pentru atâta și-a pierdut bietul om viaţa!

— Ei, la Herşcu? Da! Credeau c-or găsi douăzeci de mii. Vezi că-i lăsase la ginerele său.

— De unde le ştii tu, bre, aşa desluşit?

— D-apoi le ştie toată lumea: vorbeau oamenii la han.

— Au făcut, ticăloşii, moarte de om pentru nimic.

— Ce mai pagubă! Păcat de ei! O să le putrezească oasele în temniță. Proştii! Nu puteau trece Prutul?

— Tu așa făceai, de le-ai fi fost tovarăș?

— Păi cum? Să stau să mă prindă cu lanţul, ca pe câini?

— Mă, ticălosule, cine ucide un evreu nu-i mare lucru să ucidă şi un creştin. Doar tot suflet de om e şi unul, şi altul.

— Dar ei cum l-au ucis pe Domnul Iisus? Până la urmă, cucoane, cum ţi-i scris să mori, aşa mori.

Niciodată boierul nu-l observase pe vizitiu, nici nu se gândise la fizionomia lui. Avea el altele pe cap, decât să cerceteze mutrele servitorilor.

Acum, pe întuneric, fără să-i vadă faţa, prin minte-i treceau trăsăturile feţei vizitiului său. Se mira singur cum îi răsăreau toate atât de clar: gura cam strâmbă, sprâncenele plecate pe ochi, fruntea mică şi faţa turtită; o privire ascunsă, răutăcioasă şi ameninţătoare, chiar când voia să fie umil şi bun.

În urechi îi răsunau vorbele nevestei: „Cu vizitiul ăsta, n-aş merge noaptea la drum, nici să mă pici cu ceară“.

Şi tot mai mult îl urmărea căutătura lui furişă: niciodată nu privea omul în faţă; era de felul lui arţăgos: chiar dacă nu era beat, se certa cu toţi servitorii din curte. Foarte crud cu animalele. De câteva ori l-a pârât rândaşul că betegeşte caii, bătându-i cu furca de fier. În urma bătăilor lui pieriseră doi mânji, iar pe o iapă o făcuse să lepede.

Amintindu-şi acestea, se mira Todiriță, de ce-l ţine și nu-l dă afară? Mai ales că era venetic în sat. „Asta-i o slăbiciune la mine, îşi zicea el, de a nu schimba slugile şi oamenii după ce mă deprind cu ei.“ Lucruri care, la vremea lor, nici nu le observase, acum toate îi treceau prin minte, de parcă anume i le izvodea cineva: cu cât se gândea mai mult, cu atât se adăugau note rele la purtarea lui Gheorghe.

Apropiindu-se de jumătatea drumului din pădure, tot mai mult îi creştea îndoiala. Frica tot mai mult îl stăpânea.

„Sigur, hoțul îşi închipuie că duc cine ştie câte sute de galbeni! Știa de ieri că am să iau bani; a auzit cum samsarul m-a asigurat că-mi găseşte la sigur cel puţin cinci mii... Dar hoții te ucid și pentru cinci galbeni! La dânşii, a omorî un om e ca și cum ai tăia un pui de găină... A mai văzut şi geanta plină cu argint, crede că sunt averile lui Iov. Cum dracu' nu l-am întors îndată ce-am prins de veste c-a luat drumul prin pădure. Şi doar îndată am bănuit că-i ceva necurat la mijloc! Nu-i bine când cineva s-arată prea curajos! Numai de n-aş plăti scump nechibzuinţa asta.“

Merseseră prin pădure cam o jumătate de ceas; trecuseră de mijloc, simţea cum

Gheorghe încetinise din hăţuri mersul cailor; aceştia parcă simţeau ceva, că fornăiau întruna.

— Ce le faci, măi, cailor, de nu-i lași să meargă-n voie?

— Ştiu eu ce au gloabele? Le miroase a vreo lighioană...

Deodată, se auzi un șuier; semn care cerea răspuns. Un răsunet prelung se auzi în liniştea nopții. Sunetul tăiase ca o săgeată întunericul. Todiriţă simţi tot sângele urcându-i în sus: un fior îi scutură tot trupul. Fără să se gândească, scoase revolverul. Un alt șuier mult mai apropiat îi tăie auzul: se cunoştea că vrea răspuns grabnic.

Vizitiul slăbise caii de la trap. Todiriţă simţi trezindu-se în sine o putere de apărare neînchipuită. Sări ca ars de pe scaunul trăsurii şi punând ţeava revolverului în spatele vizitiului, îi zise:

— Mână, hoţule, şi nu crâcni, că-ntâi pe tine te culc la pământ!

Vizitiul, încremenit de această neaşteptată amenințare, începu a da bice cailor şi a mâna în neştire.

În asemenea moment de grea cumpănă, se poate zice că Mustea n-avea nimic deslușit

în cap; să-şi apere viaţa cu orice preţ, aici i se concentrase toată puterea minţii.

În urmă se auzeau fluierături tot mai îndepărtate. De la o vreme, neprimind răspunsul aşteptat, pricepuseră că-i primejdie. Liniştea cuprinse iar desișul pădurii; părea că totul fusese o nălucă.

Când ajunseră în şosea, boierul simţi luându-i-se o greutate de pe umeri. Obosit, zdrobit, căzu pe scaunul trăsurii. Mâna, încordată pe revolver, începu să-i tremure; degetele, încleştate pe piedică, nu le putea întinde. Trecuse primejdia, dar îi lăsase adânci urme de groază. Părea că ţinuse un veac...

La câţiva pași se auzea scârţâitul unor care. Ce muzică plăcută şi mântuitoare îi păru sunetul tânguitor al roţilor! Acum, boierul vedea în bieţii cărăuşi nişte dragi și iubiţi fraţi, gata în orice moment să sară și să-i scape viaţa, dacă hoţii ar mai îndrăzni să-l urmărească, ieşind la drumul mare, pe vreo potecă ascunsă.

Atât de mult îl înspăimântase pe conaşul Todiriță primejdia, că ar fi vrut să sară din trăsură, să-i îmbrăţişeze pe ţăranii care mergeau agale pe lângă carele încărcate cu cherestea, luată de la târg pentru un proprietar vecin.

— În sfârșit, slavă Domnului! Nu mai sunt singur în desișul pădurii, zicea Mustea.

De-o parte și de alta se întindea câmpul mărginit în depărtare de dealuri acoperite cu păduri.

Vizitiul, de groaza glonţului, mâna din răsputeri. Și acum simţea în spate locul ţevii. Caii gâfâiau din greu, scuturându-şi capetele.

Todiriţă, galben încă de primejdia prin care trecuse, privea cu mulţumire luna răsărind deasupra dealului din dreapta. Se uita la ea cu drag gândind: „Cât pe ce era să nu mai văd lumea cu ochii“.

Luna, sfioasă ca o fecioară, se ridica tot mai sus pe coasta dealului, urcând agale suişul, până ce, mândră şi falnică, își luă zborul, fermecând multe inimi și fiind martoră a multor nenorociri și crime. Lumina ei albicioasă împrăştia întunericul şi, la razele ei palide, gândurile păreau mai însufleţite, mai dătătoare de speranţe; greutăţile vieţii, chiar suferinţele, se arătau şterse.

Nenorocirea din care scăpase îi oțeli lui Todiriță sufletul, îl îmbărbătă să se lupte cu nevoile ce rânjeau la el. Un gând tainic îi şoptea că avusese noroc. Ca după o grea boală, preţuia mai mult viaţa. În faţa morţii,

necazurile zilnice par nimicuri; iar nevoile şi munca, petreceri plăcute.

Ajuns acasă, se simţi obosit. În balcon îl aşteptau nevasta şi subprefectul.

— Credeam, frate, că nu mai vii, zise subprefectul, strângându-i mâna prietenos.

— Chiar era să nu mai vin!

— Cum așa? întrebă nevastă-sa îngrijorată.

— E o comedie, domnule subprefect, n-avem nicio siguranţă. În amurgul serii era să mă ucidă hoţii.

— Taci, frate! Glumeşti?

— Ba nu glumesc deloc. De n-aveam prezență de spirit, se isprăvea cu mine.

— Dar n-aveai armă? zise subprefectul.

— Ce armă, când hoțul e pe capră?

— Ce spui? strigă nevastă-sa îngrozită.

Todiriţă istorisi cu de-amănuntul toată întâmplarea cu hoţii.

— Aşa frică n-am tras de când sunt. Lucru curios, câtă vreme presupuneam că hoțul m-a vândut, eram mult mai îngrijorat. Îndată însă ce primejdia mi s-a arătat, m-am simțit mult mai energic şi mai curajos.

— Îndoiala e mai rea decât însăşi primejdia, zise subprefectul. Ei, și ce facem cu hoțul?

— Ce să fac? Mâine îl socotesc și-l dau afară.

— Cum, fără să-l închidem?

— Ce folos? Are să nege şi, până la urmă, ce dovezi am că era înţeles?

— Bine, dar cele ce le spuseşi nu sunt prea de-ajuns?

— Mulţumesc lui Dumnezeu c-am scăpat. Nu vreau să mă răzbun.

— Aşa face dumnealui întotdeauna. La noi, slugile n-au frică, zise nevastă-sa.

— Îmi place să răsplătesc răul cu bine. Mâine îi plătesc până la ultimul ban, îi dau şi un bacşiş şi-i zic: „Du-te, Gheorghe, cu Dumnezeu! Nu ești de mine“. N-aveţi idee cum îl prostești pe om când pentru rău îl răsplăteşti cu bine.

— Hei, coane Todiriţă, ia seama: bunătatea dumitale să nu-ţi rupă odată capul.

— Câți, fiind răi, nu şi-l frâng?

— Dar se înnoptează de-a binelea și păţania dumitale nu-mi surâde deloc.

— Dumneata nu treci prin pădure și ai militari pe capră.

— Hei, dragă, dar câţi duşmani am eu!

— Rămâi la noi!

— Nu se poate. Până-n ziuă trebuie să fiu în plasă. Am o anchetă: niște ţărani au sărit să-l bată pe perceptor.

— Mulţumesc lui Dumnezeu, oamenii de pe moşia noastră numai de-aşa năzbâtii nu

se apucă. Se bat, cel mult, între ei.

— Asta-i de petrecere. Nu se poate sărbătoare fără bătaie. Poftă bună şi, te rog, nu uita de ce te-am rugat.

— Te mai îndoieşti!

Subprefectul ieşi, strângându-le mâna prieteneşte.

— Obosit şi flămând ca un câine; dar mulțumesc lui Dumnezeu că mă văd acasă, zise conaşul Todiriţă.

CAPITOLUL II
Conașul Todiriță

Sigur, cu toţii ne dorim să-l cunoaştem mai îndeaproape pe eroul întâmplării de mai sus.

Conașul Todiriţă Mustea era proprietarul Chin-deştilor, o moşioară în nordul Moldovei. Om în floarea vârstei: între patruzeci şi cincizeci de ani. Bărbat înalt, bine făcut, cu faţa veselă şi deschisă. De câtva timp îşi lăsase barbă, ceea ce-i dădea o înfăţişare şi mai plăcută. Era dintre acei oameni cu care te împrieteneşti de la prima vedere; caracter deschis și inimă de aur.

Mustea, după cum am văzut din întâmplarea cu Gheorghe, era de o bunătate fără seamăn. Dânsul nu pricepea cum poate fi cineva rău. Proprietar sârguincios. Veşnic călare şi veșnic pe câmp, vedea și povăţuia cu blândeţe şi cu vorbe bune. Pe feciorii boiereşti îi sfătuia să fie blânzi, zicându-le: „Vorba dulce mult aduce“; „Cu binele, mai curând înduplеci pe om la muncă. Cu răul, ţi-l faci duşman. Şi eu, cu duşmani nu vreau să am de-a face“; „De omul rău, taie poala şi fugi; cu el nu vreau să am nici în clin, nici în mânecă“.

Şi, ce-i drept, sătenii îl iubeau: puţini erau cei care nu veneau să-şi facă datoria. Cu toate acestea, afacerile lui Mustea nu mergeau deloc strălucit. Răul nu venea din pricina bunătății, ci dintr-o înlănţuire de fapte mult prea îndepărtate.

Mustea nu era boier de baştină, ci fiul unui vechil, ce se îmbogăţise administrând moșiile unei beizadele ce stătea mai mult la Paris. Bătrânul se îmbogăţise aşa cum se îmbogățiseră mulţi în acele vremuri vestite de belşug, cumpărase moşia Chindești şi i-o lăsase fiului său. Pământ bun, cum e mai pretutindeni în nordul Moldovei, dar cam puţină pădure.

Cât a trăit bătrânul, nu l-a lăsat să schimbe nimic din modul vechi de agricultură şi contabilitate.

— Tu, zicea bătrânul, să faci cum ştii după moartea mea. Contabilitatea nouă, un moft, ca să te poată înşela mai bine! Averile mari, dragul meu, s-au făcut pe vremea modei vechi, cu cei tari de vârtute și slabi de duh. Azi, când nu mai poţi răsufla de cărturari, în loc să te îmbraci, mai tare te rupi. Să dea Dumnezeu, fătul meu, să poţi păstra cu ştiința ta ceea ce am agonisit eu cu neştiința mea.

Vorbe din acestea spunea bătrânul mai în fiecare zi, când îşi lua cafeaua în balcon.

Curtea era aşezată pe deal. Privea cu drag moșioara agonisită într-o viaţă de muncă şi economie. Satul se întindea mai la vale. Nu avea mulţi locuitori: la vreo șaizeci de familii, dar avea căsuţe curate.

Bătrânul era poznaş de felul lui: când vedea la vreun om casa dărăpănată şi nevopsită, îndată trimitea câte un fecior boieresc cu o traistă de var.

— Bună ziua, lele, zicea acesta intrând pe poartă.

— Mulţumim! răspundea femeia înfiptă.

Presupunea dânsa de ce venea omul boieresc.

— Apoi, lele, m-a trimis boierul cu niscaiva var, zice că să-ţi spun că vine dumnealui mâine să te înveţe a vărui, că poate oi fi uitat.

Femeia înghiţea cu noduri, dar până a doua zi casa era văruită ca nouă.

Tot cam aşa le făcea celor care țineau curţile nemăturate: le trimitea mături. Femeile îi prinseseră frica. De venea vreun om, duminica, la curte, neprimenit, boierul îl întreba:

— Măi, omule, ai tu nevastă?

— Am, conașule.

— Du-te și-i spune că o să-ţi caut eu alta, care să te primenească de sărbătoare.

Aşa, încetul cu încetul, se deprinseseră femeile gospodine și mersese vestea că oameni curaţi ca-n satul Chindeşti, mai rar.

Conaşul Todiriță nu putea să iasă din voia bătrânului. În zilele când n-avea de lucru, Todiriță vâna, mergea la oraş, făcea ceva ştrengării; încolo era băiat bun, ascultător de părinţi; nu făcea datorii, ca alți tineri de seama lui. De la o vreme, bătrânul a început a zice că vrea să-l vadă însurat înainte să închidă ochii pe veci.

— Măi băiete, îi zicea el, însuratul de tânăr nu strică, și tu, slavă Domnului, eşti flăcău tomnatic. Gospodăria, merge ea; dar tot se cunoaşte că nu-i mână de femeie care să regleze și să vadă de toate. Altfel era când trăia biata maică-ta!

Un oftat adânc ridicase pieptul bătrânului; într-o clipă, o viață întreagă îi trecuse prin minte. Se vedea tânăr; aprig la muncă, muncind din zorii zilei până noaptea târziu. Şi-n cadrul nevăzut al trecutului îndepărtat îi apărea ca o vedenie scumpă tânăra lui soţie, sprintenă, alergând toată ziua după ale gospodăriei. Cum trecuseră toate! Năluci ale amintirii, atâta tot! Și bătrânul oftase adânc, adăugând:

— Dar când voi muri şi eu, ce va mai fi din casa mea? Nu! Trebuie să te însori, destul ai hoinărit.

— Mă însor bucuros, tată, dar să-mi aleg nevastă după gustul meu.

— Vezi bine, doar tu vei trăi cu dânsa. Dar ţine minte vorba mea: „Surceaua nu sare departe de trunchi". C-o fi bogată, c-o fi săracă, n-am nimic de zis, numai să nu fie dintr-un neam rău.

— Ce sunt vinovaţi copiii de faptele părinţilor?

— Nu sunt vinovaţi, dar e aşa. Să nu pomeneşti vorbele mele. Eu ţi-am găsit fată cu zestre, cu moşie, de neam bun. Ție nu-ţi place! Treaba ta.

— Vezi, tată: omul o dată se însoară. Şi-i bine să-și ia nevastă pe pofta inimii. Altfel, se nenorocesc amândoi.

— Eşti destul de mare să pricepi.

— Aşa-i obiceiul părinţilor, să aleagă nurori după gustul lor; de nu, îndată le scot cozi; dacă nu lor, cel puţin mamelor!

— Măi băiete, să nu te bucuri la femeia prea frumoasă, că n-ai parte de ea.

— Bine, tată dragă, dar de frica asta n-oi lua vreo ciumă.

— Aşa-i tineretul: sucește vorbele bătrânilor, fără a căuta înţelesul.

— Tătuţă, zisese conaşul Todiriță, cum obișnuia să-l numească dezmierdător, fac tot ce vrei, dar să mă laşi să-mi iau nevastă pe gustul meu.

— Vezi bine că nu te-oi însura cu de-a sila; un singur băiat am şi vreau să fie fericit înainte de toate.

— Da, tată dragă, voi lua o fată săracă, dar s-o iubesc şi să mă iubească; să ţină cu mine la nevoi şi la necaz.

— Pe cât văd, tu ai și ales-o.

— Da, am ales-o.

— Spune-i odată numele, să-mi ştiu şi eu odorul de noră.

— Matilda Călin, îngânase conaşul Todiriță.

Bătrânul încreţise fruntea, încruntase sprâncenele şi, clătinând din cap, zisese:

— Cine? Fata mazilului de blănar! Cât trăiesc eu, băiete, nu vreau să văd asemenea podoabă la casa mea. Mustea nu poate fi cuscrul lui Călin. Să-ţi iasă din minte asemenea lucru.

— Dar el a murit, tată!

— Ei, și? Îi trăiește numele! Eu să-i zic cuscră femeii lui Călin? Să mă ferească Dumnezeu! Uită-te peste hotar, la Ciuculescu: fată de oameni, cu un petic de moşie. Ia-o şi lasă târgoveţele să-şi

mănânce-n tihnă covrigii. Nu te nenoroci. Să nu vii la vorba mea, dar prea târziu!

— Drept să-ţi spun, tată, rău judeci. Fata e cumsecade, nu se aude nimic de ea. Nu știu ce cusur îi găseşti.

— Să mă laşi în pace!

— Bine, nici eu nu mă însor.

— Aşteptţi să mor! Poate chiar dorești?

— Ba, să mă ferească Dumnezeu, tătuţă, de aşa gânduri spurcate...

A ţinut cearta un an întreg și, la urmă, bătrânul a trebuit să cedeze. Greu poate ţine piept înțelepciunea bătrânească îndărătniciei tinerilor.

Cam de voie, cam de nevoie, bătrânul a mers la nuntă; și aduse noră în casă.

***

Sigur, îşi vor închipui cititorii noştri că bătrânul Mustea din interes bănesc nu voia să-și lase feciorul să o ia pe Matilda Călin. S-ar înşela. Și de aceea suntem nevoiţi să arătăm pricina care îl făcuse pe bătrân să se împotrivească acestei căsătorii un an întreg, crezând, în mintea lui, că, poate, Todiriţă s-o lăsa de Matilda.

Cu tatăl ei, bătrânul Mustea n-avea nimic, doar c-a fost prost şi-a pierdut averea şi s-a lăsat dus de nas de femeie. Nu tot aşa stătea

treaba cu femeia lui Călin; păţania ei o ştia tot oraşul, ba chiar tot judeţul.

Oştile nemţeşti primiseră ordin de retragere din ţară, după cea din urmă ocupare. Ofițerii şi soldaţii stătuseră încartiruiţi pe la case.

Femeia lui Călin era foarte frumoasă şi mult mai tânără decât bărbatul, care pe atunci încă nu lepădase anteriul şi giubeaua; în schimb, ofiţerul neamţ încartiruit era tânăr, înalt şi frumos. În asemenea împrejurări era inevitabil să se întâmple ce s-a întâmplat, ar zice filozoful nepărtinitor.

Nu tot așa judecă lumea.

Femeia lui Călin se amorează de ofiţer. În focul dragostei îşi închipuia că nemţii n-or să mai părăsească ţara: și gurile rele povesteau multe.

Într-o bună dimineaţă, Călin se simţi rău de tot în urma dulceţii şi a paharului de apă pe care le lua în fiecare dimineaţă, după obiceiul moldovenesc. Scăpă, bietul, numai mulţumită untdelemnului şi laptelui dulce pe care i le dădu repede servitoarea bătrână ce o avea în casă. Conița lipsea: era la plimbare cu ofițerul.

Călin pricepu totul, dar avea copii, și mai bine ar fi murit decât să-și facă de râs casa și să-şi dea femeia în vileag. A mustrat-o în

ascuns: a ameninţat-o cu despărţirea și cu închisoarea. Dânsa a căzut în genunchi, i-a cerut iertare, jurând că a fost o rătăcire diavolească. În realitate, femeia, în mintea ei proastă, voia să scape de bărbat, să pună mâna pe giuvaiere și bani, ca să poată fugi cu ibovnicul.

Peste o săptămână de la această întâmplare, nemţii primiră ordin de plecare. Fu o zi de adevărată jelanie şi nebunie pentru multe femei, nu numai pentru a lui Călin. Cele mai multe suferiră lovitura iubirii lor în ascuns, nevoind să se facă de râs. Vreo zece însă, între care și femeia lui Călin, fugiră după nemţi, luând din casă bani şi giuvaiere.

Era lungă frontiera, aşa că administraţia le prinse. Se povesteşte că ispravnicul, om hain, drept pedeapsă, le hrăni, în mijlocul verii, numai cu peşte sărat, nedându-le niciun strop de apă.

Femeia lui Călin, de ruşine și de supărare, nu dădu pe acasă mai bine de un an. Se surghiuni singură la Mănăstirea Văratec, la o soră.

Toate acestea și multe altele le ştia bătrânul Mustea de la o rudă din oraș.

Acum pricepe cititorul de ce s-a împotrivit părintele cu atâta înverşunare la căsătoria

fiului său cu fata lui Călin. Bătrânii, fără a şti legile complicate ale moştenirii, cunoşteau de minune urmările-i nenorocite.

***

Matilda s-arăta blândă şi supusă faţă de bătrân; nu prea ştia gospodăria nici de oraş, darămite pe cea de la ţară.

Bătrânul avea o jupâneasă veche, femeie bună, pâinea lui Dumnezeu; dânsa știa rostul gospodăriei.

Matilda huzurea de bine: avea totul de-a gata, nimic nu-i lipsea. De la traiul pe sponci din oraş, ajunsese în belşugul proprietăresei de la ţară. Destul de pretenţioasă, ştia să se ascundă în faţa bătrânului. Conaşul Todiriţă nu putea crâcni nimic, căci bătrânul i-ar fi zis:

— Singur ţi-ai ales-o, băiete.

În gândul ei, Matilda nu-l iubea deloc pe socru-său. Ştia că de mare nevoie o luase de noră. Îl privea ca pe un spin în casă, de vreme ce nu putea să facă ce voia. Linguşitoare şi prefăcută, știa însă să-l măgulească pe bătrân. Acesta, deseori își zicea:

— Uită-te cum își face omul păcat judecând copiii după faptele părinților.

Peste câţiva ani, bătrânul Mustea odihnea întru Domnul, alături de iubita lui soţie, în

cimitirul de lângă biserica satului. O cruce mare de piatră şi un grilaj de fier arătau locul unde erau aşezate rămăşiţele pământeşti ale bătrânilor.

O salcie plângătoare îi sădise fiu-său ca să-i umbrească mormântul, semănat cu flori de mâna nurorii. Matilda l-a bocit ca pe un adevărat şi bun părinte, care, pe patul de moarte, îi dăduse sfat înţelept:

— Să-ţi iubeşti bărbatul şi să fiţi credincioşi unul altuia. De la căsnicia pângărită, Dumnezeu îşi întoarce faţa, dragii mei.

De jur împrejur se înşirau crucile de lemn ale sătenilor morţi: bărbaţi şi femei; tineri şi bătrâni, toţi îl înconjurau pe boier la odihna de veci, cum în viaţă îl înconjuraseră la muncă.

CAPITOLUL III
Seceta

Conaşul Todiriţă era deja de mulţi ani proprietar. Avusese planuri mari, dar toate ieşiseră în pagubă. Bătrânul parcă luase cu el norocul.

Când credeai că recolta va fi mai bună, atunci ieşea mai prost: ori ploi cu nemiluita, ori secetă și alte neajunsuri care, din an în an, tot mai mult bântuiau agricultura.

Anul acesta, în care se petrec cele ce le vom povesti, fusese o iarnă geroasă şi fără zăpadă; de aceea grâul nu ieşise tocmai bun; ici rar, dincolo pârlit de ger.

— Dar ce să facem? zicea conaşul Todiriţă. Cu Dumnezeu nu ne putem bate! De vom avea o primăvară şi o vară ploioase, nu murim de foame, ba mai astupăm și câteva nevoi.

Primăvara plouase și nu prea, dar, cum fusese răcoroasă, nu se prea simţea nevoia ploii. Sosi însă iunie cu arşiţe cumplite. Câmpul părea ars de secetă. Grâul, care dăduse în copt, se îngălbenise peste tot, înainte de vreme, mărunt la spic şi pipernicit la bob.

Mai trăgeau, bieții oameni, nădejdea porumbului, aşteptând ploaia din zi în zi.

Până şi copiii se uitau mereu la cer, doar ar zări vreun nor binecuvântat, vestitorul unei ploi mult aşteptate. Dar zadarnic! Spre deznădejdea mulţimii, cerul era senin şi albastru spălăcit.

„O săptămână de nu mai plouă, suntem topiţi“, era vorba ce-o auzeai de la bătrân până la copil.

„Pentru păcatele noastre ne pedepsește Dumnezeu!“ ziceau bătrânii.

„Prea s-a făcut lumea rea. S-ar mânca om pe om; copiii nu mai ascultă de părinţi; oamenii au uitat de Dumnezeu şi el ne-a uitat pe noi. El nu bate cu ciomagul, ci cu foc şi sabie.“

„O să murim de foame și noi, și vitele“, se văitau oamenii deznădăjduiţi și neputincioşi în faţa secetei îndărătnice.

Frunzele verzi, late și frumoase ale porumbului se răsuciseră ca nişte funii în arşiţa soarelui. Ţărâna pe ogoare era roşie cenuşie. Prin unele locuri, pământul crăpase adânc de uscăciune. Însetat, parcă deschidea mii de guri, cerând apă dătătoare de viaţă.

Toate bucatele arătau a jale, a sărăcie. Toate spuneau norodului: „Zadarnic, anul acesta nu veţi avea parte de noi“. Toate arătau ca un copil bolnăvicios, fără vlagă,

căruia nu-i vezi bucuria: îi plângi de milă, văzând cum micuţul se luptă; cum întreaga lui fiinţă plăpândă e dornică de viaţă!

La imaş, jalea te izbea drept în inimă. Vitele se topeau de foame; le numărai coastele. Câmpul, din verde, era cenușiu, uscat ca piatra. Numai scaieţii, pe care nici oile nu-i pot roade, se ridicau, din loc în loc, falnici. Vitele, când zăreau suflet de om, începeau a mugi jalnic, muget ce parcă întreba: „Ce faceţi cu noi? Ne prăpădim de foame“.

Unele vite mai deștepte fugeau din cireadă. Omul se trezea, la mijlocul zilei, cu ele la poartă. Părea că dobitocul venea să-i ceară seamă stăpânului – de ce îl supunea la cel mai groaznic chin: la moartea prin foame!

Pe cât primăvara verdeaţa câmpiei te îmbărbăta ademenindu-te la viaţă, pe atât acum privelştea-i tristă îţi da melancolie, îţi arăta nevrednicia omenească.

Atâtea făpturi nevinovate trebuia să sufere, și omul, regele tuturor, părea un pitic neputincios în faţa naturii înverşunate.

Și tocmai anul acesta, conaşul Todiriţă semănase mult grâu și mult porumb.

Era într-o duminică, la vreo două săptămâni de la întâmplarea cu hoţii.

Norodul tăbărâse, ca nicio altă dată, la biserică. După ce preotul isprăvi sfânta slujbă, fruntaşii satului îl înconjurară îndată ce ieși din altar.

— Ei, ce-i, oameni buni? Aşa-i? Când v-ajunge cuţitul la os, v-aduceţi aminte că-i o biserică în sat şi-un Dumnezeu sus?!

— Nevoile, părinte, nu ne dau răgaz să ne aducem aminte mai des, păcătoşii de noi!

— Acum n-aveţi mai mari nevoi? Cel ce-L părăseşte pe Domnul, părăsit va fi de El.

— Părinte, zise un sătean, de nu plouă săptămâna asta, suntem topiţi!

— Va trebui să lăsăm vitele în ogoare, strigă altul; imaşul e ca în palmă, mănâncă bietele dobitoace pământ.

— Ce urgie pe noi! Ne-a uitat Dumnezeu, se vede! strigau femeile.

— Dumnezeu e bun, trebuie să ne certe ca să nu ne abatem de la calea Sa, zise preotul cu smerenie.

Sătenii nu mai erau ca altă dată, cu feţele vesele şi semeţi, ci posomorâţi, negri de groază şi supăraţi, deși era un sat de oameni frumoși, înalţi, chipeşi, cu plete frumoase şi chip ademenitor.

Preotul, tot vorbind cu ei, ajunsese în pridvor şi le zise cam aspru:

— Ați uitat pe Dumnezeu şi pe mine, robul său. Când am făcut clăci, n-aţi venit nici zece inși în total. Bani, vă cred, n-aveţi; dar vorba-i că nici bunăvoință nu aveţi. Voi m-amăgiți pe mine. Dar pe Dumnezeu, care-i pretutindeni, nu-l vedeţi? Șireţi ca oamenii din satul ăsta nu mi-au dat ochii să văd! Daţi cincizeci de bani de căciulă și ies. Nu-s toți pentru mine: să iau lumânări și untdelemn.

— Părinţele, zău, n-avem, dar vom lua pe seceră și vom da.

— Cine vă crede?

— Să n-avem parte de ce ne rugăm lui Dumnezeu azi: de ne dă boierul, venim întins la Sfinţia Ta.

— Numai de n-ar fi drumul până la cârciumă mai scurt.

— Fă-ți pomană, părinţele, cu noi și las' că vom fi şi noi oameni!

— Să mai încerc şi de data asta. De la mine trece mereu, de la voi, niciodată.

Părintele Biciușcă îşi netezi frumos părul pe cap, își puse potcapul, luă patrafirul, zicându-i dascălului să scoată prapurul, crucea şi icoana Maicii Domnului. Flăcăii se grăbiră, care mai de care, să ducă icoana şi prapurul. Procesiunea porni spre ogoare, în largul câmpului.

Bisericuța din marginea satului rămase pustie, fără să mai răsune de cântece și de vorbele oamenilor. Părăsită părea şi ea ca şi mormântul boierului bătrân, de care puţini îşi mai aduceau aminte.

Ajungând la ogoare, preotul citi rugăciunea de ploaie. Femeile şi copiii băteau mătănii. Bătrânii făceau cruci zicând:

— Maică atotmilostivă, îndură-te cel puţin pentru pruncii nevinovaţi! Dă-ne ploaie și ne mântuie de sărăcie. De n-am greși noi, robii tăi, cum ți-ai putea tu arăta nemărginita bunătate, nesecatul izvor de milă și îndurare?

La întoarcere, iată și boierul venea de la oraş.

— Pe cine ai îngropat, popo?

— Am îngropat seceta, cucoane.

— Prea târziu te-ai trezit.

— De, românul nu se pocăieşte până nu-i ajunge cuţitul la os.

Trăsura porni, stârnind în urmă nori de praf.

Norodul își urmă calea, smerit, cu capetele goale.

Suferinţa nevoilor se răsfrângea pe feţele lor. Cine poate şti ce era în sufletul acestui norod îndurerat?

Aproape de amiază, văzduhul părea aprins de arşiţa înăbuşitoare. Holde şi câmpii arătau a jale, a pustiu; nici boare de vânt nu se simţea, nici aşchie de nori nu se zărea la marginea cerului. Nu plouase de mai bine de o lună, dealurile nu se vedeau, ca altă dată, înverzind în depărtare, ci roşii, păreau stânci sterpe și pustii.

Deznădăjduit, îngrozit de foamea ce-l aştepta, norodul plecă spre casă. El, făptura cea mai desăvârşită, părea smerit în faţa Atotputerniciei neîndurate.

Fiecare își punea mereu zadarnica întrebare:

— Ce ne facem de nu plouă nici săptămâna asta?

— Pier vitele de foame și de sete. Seacă fântâni şi pâraie.

Seceta, aducătoare de neagră sărăcie, era stăpână netulburată.

Norodul smerit se închinase duminică, rugând cu lacrimi cerul să aibă îndurare.

Luni, de cu noapte, fetele din sat furaseră un ştiubei şi-l aruncaseră în iaz. O babă le încredinţase că, după această jertfă, trebuia să plouă. Altele, învăţate de babe, făcură o păpuşă, apoi, plângând şi bocind, o îngropaseră la hotar, cu deplină credinţă că seceta va înceta.

În satul de alături, oamenii, într-o clipă de deznădejde, uciseseră un cărămidar, presupus c-a legat ploaia cu vrăji. Duşi la interogatoriu, unul dintre ei răspunse:

— Eu l-am bătut. Faceți cu mine ce voiţi. Decât să moară o lume întreagă de foame, mai bine un nelegiuit ca el.

— De unde ştiţi voi că a legat ploaia? zise subprefectul.

— Ne-a spus baba Dochiţa că, de când lumea, cărămidarii leagă ploaia.

— Ce le pasă lor de sărăcia noastră! Să ia alţii aminte, să nu se mai apuce de pozne diavoleşti.

Subprefectul îl puse în faţa cadavrului, vânăt tot de ciomege: pe cap, pe faţă, pe trup – era bătut măr.

— Cum ai putut să baţi un om până la moarte?

— Parcă numai eu! îngână văzând cadavrul. Toţi l-am bătut. Fiecare credea că n-o pieri un soi rău ca dânsul cu două-trei ciomege.

— O să faceţi puşcărie.

— Să trăiţi, om face dacă dă legea. Dar parcă n-ar fi drept ca, pentru un duşman care n-a avut milă de o lume, să fim noi osândiți.

— Nu trebuia să vă faceți singuri dreptate.

— Să trăiţi, Măria Voastră! strigă un bătrân. Până să faceţi dumneavoastră formele, noi ne prăpădeam.

— Eu vă spun că rău aţi făcut.

Toţi cei învinuiţi erau cu feţele senine, ca şi cum ar fi împlinit o sfântă datorie. După mintea lor, era cea mai neauzită nelegiuire să-l știi pe cel care pricinuieşte atâtea nenorociri, foamete mistuitoare, şi să-l laşi nepedepsit. De aceea, într-un moment de furie şi de superstiţie, năvăliseră la cărămidărie, dărâmaseră și stricaseră tot. Furia sălbatică şi-o vărsaseră asupra singurului om ce se afla acolo.

— L-am rugat cu binele să dezlege ploaia. De ce n-a vrut? adăugă unul dintre oameni.

— Dar voi îl credeţi mai mare decât Dumnezeu? spuse subprefectul.

Românii nu ziseră nimic. Tăceau, dând din cap, deznădăjduiţi, dar rămâneau tot în credinţa lor.

Ploaia mântuitoare însă nu se zărea.

CAPITOLUL IV
Vizita

Coniţa Matilda, îmbrăcată într-o rochie subţire de batist mov, stătea în salon, de vorbă cu subprefectul și cu Iliescu, funcţionar la tribunal.

Conașul Todiriţă era un om primitor. Îl poftise pe Iliescu să vină la vânat pe moșie și să se abată pe la curte. „Te rog să vii! Ne faci mare plăcere mie şi nevestei“, era veşnicul refren al lui Mustea ori de câte ori îl întâlnea. Coniţa Matilda îi şi zisese să nu-l mai poftească atâta: o intra omul la idei că-l vânează pentru soră-sa, Maria, care stătea la dânsa.

Soarele arzător începuse a înfierbânta văzduhul.

În salonul cu ferestre deschise spre grădina umbrită de copaci mari era o căldură înăbușitoare. Din când în când, doar un vânticel răcoros adia de pe iaz. Salonul era mare, mobilat nu luxos, dar cu gust. Perdelele lungi de damasc verde arătau că erau de pe vremea bătrânului. Jilţuri şi canapele, mai mult ademenitoare la odihnă decât cum sunt azi. Într-o parte, o masă de jucat cărți, părăsită demult, stătea de formă. În mijloc, se afla o altă masă

frumoasă de nuc, cu cele trebuitoare pentru fumat. Peste tot erau împletituri albe, elegante, lucrate de domnişoara Maria. Lângă fereastra ce dădea spre grădină, stătea deschis un pian. Pe jos, erau covoare frumoase de ţară. Pe pereţi, atârnau câteva tablouri, între care un portret al beizadelei.

Fala salonului erau două oglinzi de Veneţia, rămase din vechea mobilă a bătrânului. În ele, coniţa Matilda îşi mlădia talia. Dintre toate, numai la acestea ţinea Matilda. Pe celelalte, dacă ar fi fost după voia ei, demult le-ar fi schimbat.

Conaşul Todiriţă cu drag îi îndeplinea toate capriciile, dar anevoie s-ar fi înduplecat să schimbe mobila veche: era de la bătrân și îi era dragă.

Fiecare jilţ, fiecare scaun avea amintirile lui. De câte ori stătea singur în salon, Mustea îl vedea parcă aievea pe bătrân, stând în jilţ ori culcat pe vreo canapea, povestind vreo istorie tristă sau hazlie din trecut.

Conaşul Todiriţă fusese singurul copil, foarte răsfățat de părinţi şi, în schimb, el îi iubea foarte mult. Când a murit bătrâna, credeau că vor înnebuni de jale și de urât; nu era seară să nu meargă la mormânt să-i ducă flori, tămâie şi lumânări.

Ceasuri întregi, tatăl şi fiul vorbeau despre bătrână, îşi aminteau de sfaturile şi de vorbele ei. Adeseori, bătrânul, vrând să facă vreun lucru, îşi întreba fiul:

— Todiriță, dragă, oare cum ar fi zis maică-ta să facem?

Tânărul răspundea, cu siguranţă, care ar fi fost voia maică-sii. Bătrânul nu schimba nicio iotă, chiar crezând că-i sfatul iubitei sale soţii. Aşa fiu nu se despărţea lesne de tot ce-i aducea aminte de părinții iubiţi. Blând şi bun cum era, Mustea voia să-i îndeplinească dorinţa Matildei de a mobila din nou salonul, dar mereu amâna din toamnă în toamnă, când vor avea o recoltă bună.

În urmă cu un an spusese hotărât că va schimba mobila când le va fi fata mare; acum pentru cine s-o schimbe? Coniţa Matilda stătu câteva zile mânioasă, şi-i trecu.

Musafirii din salon erau Iliescu şi subprefectul, poftiţi la dejun.

Iliescu, îmbrăcat în haine de catifea maro, anume pentru vânat, şi cu botfori lungi de lac, înalt, cu părul negru şi creţ, cu mustaţa răsucită, avea aerul unui Don Juan. Ce îți atrăgea atenția la el erau ochii mici, strălucitori, bătând în galben, precum cei ai

vulpii. Iliescu făcea parte dintre acei oameni îngâmfaţi, care își dau aere că ştiu tot şi pot orice; tip nesuferit bărbaţilor, dar foarte simpatic femeilor. De câte ori trecea pe lângă oglindă, își admira statura şi-şi răsucea mustaţa. Mândru şi doritor de a ajunge cât mai sus, avea talent deosebit de a aduce mereu vorba despre preşedinte şi de a se lăuda că-i iubit de acesta şi mereu poftit acasă. La asemenea laude, subprefectul, căruia nu-i torsese maică-sa pe limbă, îi răspundea:

— Te-a scăldat moașă-ta cu năvalnic, măi Iliescule.

— *Parole d'honneur*, îi vezi pe alţii linguşindu-se, gudurându-se și, în schimb, capătă lovituri de picioare; eu, mereu cu capul sus, şi toţi se dau în vânt după mine.

— Ce-ţi spuneam eu! Ai lipici! zicea subprefectul zâmbind ironic.

Cu toate cusururile, Iliescu era băiat hazliu, glumea cu domnișoara Maria, cu doamna, îl certa pe Newton, credinciosul casei.

Conaşul Todiriţă îl privea pe Iliescu cu ochi buni, gândind: „De unde ştii? O fi partidă bună pentru Maria. E băiat cu viitor. Maria, fără zestre, nu se mărită lesne“.

Iliescu le ghicea gândurile celor din casă şi se folosea, venind cât mai des. La masa întinsă şi bogată nu trebuie multă poftire.

— Dar întârzie conaşul Todiriță, zise Iliescu uitându-se la ceas.

— Ai flămânzit, domnule Iliescu? întrebă Matilda compătimitor. De, păcatul dumisale, că uită de cei de-acasă când merge undeva.

— O să-i iau apărarea, zise subprefectul Muntenescu.

— Vezi bine. Corb la corb nu-şi scoate ochii, spuse Matilda zâmbind.

— Când te prinzi în vârtejul afacerilor, uiţi de oalele coniței.

Conița Matilda, înţepată foc, răspunse:

— Vrei să zici de-ale bucătăresei, domnule Muntenescu.

— Mă rog, respectele mele, dar oalele sunt ale coniţei. Nu le poţi lepăda. Trebuie să te ţii de ele. Trebuie să le ţii de coadă.

— Eu? M-a ferit Dumnezeu. Nici nu le-am ţinut, nici nu le-oi ţine!

Spre a scurta vorba, îi zise fetiţei:

— Puico, du-te, vezi, nu vine papa?

Fetița, sprintenă, se repezi afară, zicând:

— Newton, hai şi tu cu mine!

Iliescu, oprindu-se din plimbare, se aşeză pe un scaun lângă Matilda şi zise necăjit:

— Se usucă prepeliţele mele, coniţă.

— N-ai grijă! Casandra e meşteră. Ţine săţi intre în voie. M-a întrebat cine le-a vânat: conaşul cel oacheş? spuse Matilda.

— Te crede că-i ești rudă, zise subprefectul.

— Te-nşeli, nu-s neam de boier, spuse Iliescu pentru a se răzbuna pe subprefect, care se pretindea de neam.

— Nimeni nu-şi poate garanta originea; vorba cântecului: *La donna è mobile.*

— Iar începeţi a critica femeile, sfinţilor? întrebă Matilda.

— A! Coniță, pentru Domnia Voastră, respectele mele... Nu veţi tăgădui însă, că sunteţi fiicele Evei şi doar dânsa a pricinuit căderea neamului omenesc.

— Proastă recomandare vă faceţi! Adam ori era prost, ori a vrut să se lase înşelat.

— Da! Mulţumită lui suntem cu toţii robii patimilor şi jucăria femeilor.

— Sărmanii candizi!

— Aţi fost ori nu aliata Satanei în opera de cădere a omenirii?

— Fecioara Maria ne-a şters păcatul; dar cu prostia lui Adam, cum rămâne?

— Muntenescule, pune-o în sac, zise Iliescu.

— Să lăsăm gluma şi o rog pe coniţa să fie sinceră şi să mărturisească singură, dacă, în căsnicie, mai totdeauna când nu merge, nu e femeia de vină?

— Tocmai fiindcă sunt sinceră. Am să-ți spun că-i din contră: fiecare bărbat are femeia pe care o merită.

— Spusa Domniei Tale e foarte adevărată, dar nu o schimbă întru nimic pe a mea. Femeile au fost de treabă de frică; dar, cu educaţia de azi, cu libertăţile rău înțelese și nepotrivite cu moravurile noastre, ne-am dus dracului.

— Eşti prea pesimist, zise Iliescu.

— Da, Domnia Voastră sunteţi de modă nouă, nici n-aţi avut, nici n-o să aveţi cultul familiei. Şi nici n-aveţi de unde-l avea, fiindcă n-aţi văzut o familie cum era a bătrânului Mustea, de pildă.

— Sigur, femeia săruta mâna bărbatului, seara şi dimineaţa, zise Matilda ironic.

— Da, îmi aduc şi eu aminte de o mătuşă care-i zicea lui bărbatu-său „bădiță“. Ha! Ha! Ha! Frumoase idealuri! zise Iliescu.

— Era dragostea unită cu respectul; familia era socotită un lucru sacru, bărbatul era respectat.

— Vorbeşti ca din carte, nene, las-o încurcată, zise Iliescu plictisit.

— Da, vouă, celor din tânăra generaţie, nu vă convine adevărul. La voi, azi, însurătoarea e zeflemea. De aceea, la tribunal vezi mai multe divorţuri decât căsătorii la starea civilă.

— Erai bun de episcop, domnule Muntenescu. Nu uita de pensia alimentară! Aceea mă amuză pe mine.

— Nu-i vorbă de amuzat, e un lucru ce-ți dă de gândit: obiceiul se întinde şi-n popor! Mai demult, ţăranul zicea: „Însurătoarea, fătul meu, nu-i măr să-l muști şi să-l arunci“. Azi îți vorbeşte și el de „divorţ“.

— Vrei să stea lumea pe loc? Se civilizează oamenii! zise Matilda.

— Adică luăm din civilizaţie ce-i mai rău. În Occident, rar se văd divorţuri.

— De văzut răul, nu-i greu: pricina şi leacul sunt mai anevoie de găsit, zise Matilda.

— Pricina? Educaţia greşită a femeii. Bărbatul, când se însoară, e de bună-credinţă, el vrea să aibă mamă la copii, gospodină şi tovarăşă; dar cele mai multe nu vor să-și îndeplinească datoriile. Pentru dânsele, bărbatul e un bancher, dator să le dea fără socoteală, căsnicia o socotesc robie.

— Sigur, vorba dumitale, femeia să ţină oala de coadă, zise Matilda.

— Tot mai bine decât să se ţină de intrigi. Să am o fată, i-aş da educaţie în casă. Să fie în puterea mea, aş închide toate pensioanele atâtor *marchand de soupe*. Mai rău ne smintesc fetele. Am nişte nepoate: când vin acasă, nu mai vor să pună mâna pe nimic. Toată ziua fac poezii, citesc romane. Ce soţii, ce mame vor fi?

— Dar ce vrei să facă, pentru Dumnezeu, să spele vasele? întrebă Matilda.

— Cum, la gospodăria de ţară n-are ce face o femeie? O să le mărite după un arendaş ori după un proprietar mic; n-o să aibă ce lucra?

— Frumos ideal pentru bietele fete! zise Matilda.

— Bine de noi, ăștia de la oraş, n-avem asemenea griji, făcu Iliescu.

— Bine v-am găsit sănătoși! zise conașul Todiriţă, intrând vesel, urmat de Puica și de Newton.

— Bine ai venit sănătos! De mai stăteai mult, murea Iliescu de necaz ca piţigoiul; i se usucă bunătatea de bâtlan.

— Iar ai vânat? O să te dăm în judecată. Bine, subprefect eşti dumneata?! Să ţi se calce legea sub nas? Ptiu! Ce căldură! Ce praf! Mi-e foame și nu prea, dar de sete mor. Oare sifon mai avem, dragă?

— Nu ştiu, întreabă-l pe fecior.

Plecară cu toţii la masă. Ferestrele sufrageriei dădeau spre grădină, umbrite de duzi stufoşi.

Mirosul de iarbă cosită, adiat de vânt, aducea o răcoare plăcută.

Odaia, mare. Se puteau aşeza în ea mese pentru cincizeci de persoane. În mijloc, o masă de stejar, într-o parte un bufet sculptat frumos, în care se vedea argintăria veche, rămasă de la bătrân, împreună cu bogatele servicii de cristal. Fața de masă, şervețelele, erau ţesături de casă; toate de la bătrâna, care lăsase lăzi pline cu pânzeturi şi velinţe de toată frumuseţea.

Bucatele, nu extravagante, dar din belşug, ca la țară: fripturi, ouă, smântână, brânză şi unt de-ajuns.

Iliescu fusese la Expoziţia internaţională de la Paris, nu pentru a studia ceva folositor, ci, ca mulţi gură-cască, mersese doar să strângă material de vorbă pe zece ani. Oameni de teapa lui Iliescu nu au cugetarea lor proprie şi, dacă nu ar vedea lucruri concrete, n-ar putea deschide gura.

— Halal de viaţa de la țară! Aer curat şi poftă de mâncare, zise Iliescu.

— Și bucate din belşug, adăugă subprefectul.

— Atât ar mai lipsi, să n-avem nici ce mânca pe lângă atâtea alte necazuri, zise conașul Todiriţă.

— Târgoveţii cred că, la ţară, câte ciori zboară, toate se mănâncă. Pardon, Iliescule, nu e aluzie la bâtlan.

— Poate să fie, că nu mă supăr.

— Și ce bine faci.

— Vezi, coane Todiriţă, la ţară ai lucruri naturale; în oraş, mai ales în oraşele mari, totul e fals. Am stat o lună la Paris, credeam că mă ia dracul. Totul e artificial. Îţi dă, bunăoară, lapte, dar crezi că e lapte? Aş! Scrobeală goală. Untul e margarină curată; cafeaua, vinul, piperul... false! Ce vrei, nene, au falsificat până şi ouăle.

— Dar carnea, puii? Şi astea-s false? întrebă subprefectul.

— Carnea e de cal. Orașul falsificărilor, nene, nimic natural!

— Dar sexul frumos, Iliescule?

— A! Mai cu seamă el e complet fals, făcu Iliescu, râzând vesel că a spus o vorbă de spirit.

— Poftim ce unt galben şi bun, poţi să dai 100 de franci la Paris că nu-l găsești.

— Apoi... să nu mori de necaz? La Capșa aduc unt din Paris, zise Mustea.

— Aşa suntem noi, românii. Ne dispreţuim singuri roadele noastre binecuvântate, zise Muntenescu.

— Cum să înflorim noi, agricultorii, când produsele noastre sunt dispreţuite în chiar ţara noastră? Nu m-aş mira ca, mâine-poimâine, să aducă grâu străin. Nu le-or mai plăcea al nostru.

— Ce s-aducă? Dar nu se aducea până mai anii trecuţi în Bucureşti făină din Pesta? Ne vindeau ungurii grâul nostru prefăcut, parcă făina noastră de Botoşani n-ar fi cea mai prima? Fideaua și macaroanele de Galaţi se vând sub firma că-s de Pesta, zise Muntenescu.

Se aduse friptura.

— A, bravo! Prepeliţele pentru noi, bâtlanul pentru Iliescu; vânătorului i se cuvine partea leului, zise subprefectul.

— Te-a luat rău în antrepriză Muntenescu, spuse Mustea.

Luă fiecare câte o prepeliţă. Domnișoara Maria puse întreg bâtlanul înaintea lui Iliescu, zicând:

— Poftim, ia dintr-al Domniei Tale, domnule Iliescu.

Iliescu spuse, zâmbind silit:

— De lepădat n-o fi el. Vorba rusului: *Și toporul e bun cu borș, dacă-i pui ce trebuie.*

Aspect văd că are frumos.

— Ăsta-i meritul bucătăresei, nu al vânătorului, zise Muntenescu.

Iliescu tăie o bucată de picior și, cu neîncredere, o vârî în gură.

— Aici e artă, Iliescule. Să te văd cum îl mesteci.

Ce-i drept, greu se poate închipui ceva mai câlţos şi mai anevoie de mestecat.

Iliescu, de voie, de nevoie, înghiți o îmbucătură, dar nu mergea, îi stătea în gât.

— Merge anevoie, Iliescule, dar cu puţină bunăvoinţă îl mănânci tu.

— Nu-i rău. O carne cât de bună ar fi, când o mănânci prima dată, îţi vine nu ştiu cum; așa am păţit-o cu broaștele la Paris.

— Ei bine, acelea erau artificiale; dar vezi, bâtlanul e natural, bâtlan pursânge, zise Muntenescu.

— La urmă, fir-ar al naibii de morar, doar l-am întrebat: „Moşule, e bună la mâncare pasărea aceea de acolo?“ „Bună, domnule, bucăţică împărătească“, mi-a zis.

— Nu-i dat fiecărui târgoveţ să înţeleagă spiritul ţăranului. Și-a bătut moşneagul joc de tine. Dacă erai mai fin la pricepere, înţelegeai după intonaţie că te ia în râs, zise subprefectul.

— Așa rău nu-i el.

— Cel puțin ești sigur că-i bâtlan autentic, garantat.

— Puteţi gusta, doar e o pasăre ca toate păsările. Poftim, coniţă, domnișoară, de hatârul meu.

— Mersi, domnule Iliescu, nu facem haz de trufandale, zise Maria.

— Ştii ce, Iliescule? Tot te iubeşte preşedintele. Du-i-l cadou.

— Mai curând l-aş duce morarului, să i-l vâr cu sila pe gât.

— Dacă vrei să mai capeţi și salată pe lângă friptură, du-te! Pe mine să nu mă chemi. Din mâna morarului nu te scoate nici dracul, cât e de drac.

— Poate că și dumitale ți-e frică de el?

— Se prea poate, zise subprefectul.

— O să rămâi proverbial, domnule Iliescu, cu bâtlanul dumitale, zise Matilda.

— Și dumneata, coniţă, mă amărăşti? zise Iliescu privind-o galeş.

— De! Cum şi-o face omul, nu i-o face nici dracul! spuse subprefectul.

— Las-o încurcată, nene! Admirabil vin ai, coane Todiriță. Vechi trebuie să fie! Un asemenea vin am băut numai la un arhimandrit de la Mănăstirea Neamţului, un unchi după mamă... Bine mai trăiesc și călugării!

— Mănâncă şi beau! Asta e fericire? Viaţa fără emoţii, fără luptă zilnică, pentru mine nu face două parale, zise Muntenescu.

— Cine te crede, nene? spuse Iliescu.

— Fiecare are alt ideal de viaţă. Pe bietul tata îl ruga episcopul de la Zagavia să meargă să-i ţină de urât măcar vreo lună. „Eu la mănăstire? Să n-am nimic de făcut?! Nici legat nu mă ţii“, zisese bătrânul.

— Ține şi de temperament. Iliescu, bunăoară, s-ar face stareţ... la Gafton, la maici, zise Muntenescu.

Trecură cu toţii în salon să bea cafeaua.

Maria începu să cânte la pian.

Iliescu, îndatoritor, începu să facă ţigări pentru toţi.

— Pe aici, văd eu, habar n-aveţi de dietă, zise Iliescu.

— Bravo! Vânător te știam, dar doctor nu! Ia spune, ce reţetă vrei să ne dai? zise Muntenescu.

— Păi... după masă nu-i bine să stai, trebuie să te plimbi cel puţin o jumătate de ceas.

— Asta tot la Paris ai aflat-o? Eu, din contra, după masă stau un ceas şi pe urmă încep munca.

— Bună trebuie să fie zmeura! Coniţă, nu mergi? Ne plimbăm puţin și o gustăm.

— Coaptă o fi ori nu, dar artificială te asigur că nu-i. Astea sunt fructe pentru copii şi coniţe. Mergeţi repede, Puica le culege pe toate.

— Eu nu-s coniţă şi-mi place.

— Eşti copil.

— Mersi de compliment.

— N-ai pentru ce.

— Să-l trimit pe fecior; mai degrabă el le culege, zise Mustea.

— Aşa!! N-are haz! Când le culegi singur, e mai cu gust. Coniţa, domnişoara, nu mă întovărăşesc? Să nu mă pierd singur!

— Lucrul bun nu se pierde, zise Muntenescu.

Maria se făcu că nu aude; Iliescu ieşi cu cucoana Matilda.

— Uf, am scăpat! zise Muntenescu.

— E cam fălos, dar ne mai ţine de urât.

— Ce taclagiu! Nu l-aş primi în casă, Doamne fereşte!

— Am atâtea afaceri pe la tribunal şi e îndemânatic. Ce face el, ce drege, îndată îţi pune treaba pe roate. Ştii, pun moşia la credit.

— Ce să-i faci? Merge prost şi agricultura.

— Nu prost, dar infam.

— Munca la noi se zice că-i ieftină, dar, fiindcă-i prost făcută, mă crede că-i mai

scumpă. Exportul, ce să-ţi mai spun, că-l ştii. Mai adaugă-i foncierele atât de ridicate şi mai fericeşte-l pe agricultor.

— Azi îţi trebuie capital să poţi exploata o moșie cu folos.

— Mai încape vorbă?! Maşini, seminţe bune, vite de rasă, toate cer bani.

— Şi la noi banii sunt scumpi. Ne exploatează străinii.

— Bunăoară, eu nu muncesc pentru procente?

— Ba, eu am arendat peticul de moşie al nevestei.

— Bine ai făcut! Pe mine, procentele m-au ucis. Mă doare inima că pun moşia la Credit, adică mă fac vechil, cu alte cuvinte, dar n-am ce face.

— Trebuie protejată agricultura, altfel ne ducem dracului și voi, proprietarii, nu înţelegeţi, nu vă uniţi să faceţi un partid puternic.

— Crede-mă, nu-i de ajuns. Nu-i vorba numai de noi, marii proprietari. Trebuie să ne gândim şi la nemernicul de ţăran. Tu mă ştii că nu-s dintre proprietarii răi; îmi iubesc sătenii, dar nu merge. Ţăranul e rutinar; nu te ascultă, nu pricepe o muncă mai sistematică.

— Şcoala trebuie să le deschidă capul.

— Eu ţin obiceiul tatei. Nu fac politică, dar cer de la guvern să aibă oameni cinstiţi şi să se gândească şi la noi. Doar în ţara asta agricultura e totul. Apoi bine, nene, până acum s-a făcut totul pentru oraşe, nimic pentru sate.

— Asta n-o poţi zice. Căile ferate, şoselele, administraţia, bună-rea, tot, socotesc eu, e ceva pentru agricultură.

— Ceva nu-i de ajuns, zise Todiriţă.

— Explică-mi dumneata un lucru. Cu toate lipsurile pe care le are ţăranul nostru, tot ducem lipsă de forță de muncă. Am angajat cincizeci de mazúri [persoană aparţinând unui grup etnic polonez – *n.red.*] la seceră.

— Nu-i minune, frate! Munca agricolă e foarte deosebită de alte munci: ţine câteva luni. Când ai dumneata nevoie de brațe, ţăranul are de lucru la ogorul său. Ar trebui maşini.

— Şi aici e anapoda. Blochezi mii de franci în maşini şi lucrezi cu ele jumătate de lună pe an.

— Un lucru, frate, e sigur: noi nu putem fi un popor bogat câtă vreme muncim atât de puţin.

— Cum puţin? zise Mustea răstit.

— Să vezi. Noi, ca popor agricol, muncim foarte puţin comparativ cu popoarele care,

pe lângă agricultură, au şi industrie mare.

— Asta-i paradoxal.

— Îmi pare rău, frate, că nu gândeşti. Se zice mereu că ţăranul nostru munceşte, dar, dacă vei aduna ceasurile de muncă dintr-un an, cu păcat, nu muncesc mai mult de o sută de zile pe an. Atunci te întreb: se poate să fim tot atât de bogaţi ca poporul industrial, care munceşte întregul an? Cum vrei să putem sta în rândul popoarelor bogate?

— Noroc că ţăranul nostru se mulţumeşte cu puţin, zise Mustea.

— Zi nenoroc, nu noroc.

— Alt rău mai mare e că s-a început camăta la sate. Și ce camătă? Sută la sută, ceva de speriat.

— Mie-mi spui? Ştii că pe cojocarul de la Călinești l-au
ucis? Se presupune că de unul pe care-l sărăcise cu camăta.

— Țăranii sunt răi şi răzbunători.

— Ca orice om mai simplu: el n-are răbdare să aştepte dreptatea legii, zise Muntenescu.

— Eu văd un lucru: ţăranul sărăceşte şi, cu dânsul, și noi. Care-i pricina, Dumnezeu o ştie.

— Ar trebui o anchetă severă făcută de economiști pricepuţi.

— Uite, era să uit. I-ai dat ordin primarului să-mi scoată oamenii la seceră?

— L-am îndrăcit. Zice că şi dumneata eşti de vină; îi laşi prea moale.

— Mi-e milă de ei şi mă doare de mine. Le-am zis să-mi trimită femeile şi fetele la seceră; iar bărbaţii să meargă la prăşitul lor.

— Sunt anapoda, frate; cum ţi-or afla slăbiciunea, că eşti moale la inimă, s-au dus boii dracului.

— Copii bătrâni! Știu numai de frică.

— Ce-i drept, ai avut şi un primar moale de tot, zise Muntenescu.

— Să mă ferească Dumnezeu să mai fac socoteli şi anul acesta cu dânsul. De oamenii mei n-am grijă, ei ştiu că nu-i înșel cu un ban, dar erau câțiva de la leahul [polonezul – *n.red.*] milionar. Ce mi-a tras cu ei sufletul! De câteva ori i-am scos afară.

— Te cred, îmi dau sufletul până scoate oamenii la şosea. Dar n-am ce-i face: e protejatul lui Vasiliu de alături.

— Eu nu-i cer părtinire, să mă ferească Dumnezeu! O singură dată l-am prins pe vătaf că măsura fals. I-am spus hotărât: „Ascultă-mă, fie lui acolo, că nu vreau să mă fac milionar sărăcind satul. Mai bine sărac, dar curat“.

— Ce zgârie-brânză și Vasiliu! Pentru un car de fân şi câteva kile de ovăz, vrea să-i fiu vătaf! zise Muntenescu.

— Dar cu omul cel mort din bătaia tâlharului de Negru, ce s-a făcut?

— Ce să fac? E chip să-ţi faci datoria? Are proptele şi pace!

— Ce talent de a se îmbogăţi au, domnule, străinii.

— Iscusiţi! Au credit în străinătate, la băncile și societăţile lor, de unde li se dau bani, cât le trebuie, în condiţii bune, aproape de pomană. O să ne cucerească economic.

— Aşa-i, frate. Mie, când îmi trebuie o mie de lei, trebuie să bat la ușile tuturor bancherilor. Și mă numesc proprietar!

— Ce te numeşti? Doar eşti.

— Pe când un străin găseşte credit când vrea...

— S-a luat taclagiul de Iliescu cu vorba; îi face capul coniţei calendar.

— Las' că-i bine; altfel, mi-l face ea mie. Ar vrea s-o trimit la Franzensbad!

— Timpuri de plimbări sunt azi, când eu, până găsesc o mie de lei mă căciulesc la toţi cămătarii? Și doctorul e de vină! Ca să-i intre în graţii coniţei, îndată o trimite la băi! Mie de asta-mi arde?

— Dar de vreo cinci ani merge întruna?

— Aşa sunt femeile: îşi crapă măseaua de necaz, şi ea nu te crede; de-ai cedat o dată, eşti pierdut.

— Ce-i drept, nevestei şi copiilor nu-i bine să le intri în voie.

— Când te-ai însurat, aveai încă seu de la bătrâni.

— Bietul tata! Parcă a luat cu el norocul în mormânt. Dar ai crezare la femeie?

— Femeia e ca şi calul: ori îţi ia frica, ori i-o iei. Cu bine, coane Todiriţă. Respectele mele coniţei! Merg la primărie să văd ce boroboaţe mai găsesc pe acolo.

CAPITOLUL V
Matilda

Coniţa Matilda era una dintr-acele femei care vor, cu orice preţ, nu numai să placă, dar să şi robească inimile bărbaților. Îi plăcea să fie măgulită și să-i facă bărbații curte; altfel îi numea mojici, rău crescuţi.

Femeia lui Muntenescu o cunoştea bine, de aceea nu voia să lege prietenie cu ea.

Matilda nu avea prietene: cucoanele moșierilor de primprejur se țineau mai nobile decât ea; iar cu altele se ţinea ea mai sus.

Ca să-i ţină de urât, o luase la ea pe soră-sa, Maria, cu care vorbea adesea şi-și arăta principiile.

— De faţă cu bărbaţii, zicea ea către Maria, trebuie să fii mândră și, chiar când n-ai dreptate, să nu te lași învinsă.

De la o vreme, presupunând că Maria ar avea oarecare înclinaţii pentru Iliescu, îi zise:

— Chiar de ai iubi un bărbat, nu trebuie să-i arăți lui patima ta; prin asta ai pierde orice farmec. O fată nu trebuie să sară la gâtul bărbatului la cel mai mic semn de dragoste. O femeie, fie chiar urâtă, poate robi un bărbat dacă ştie să-i fure mintea.

Cât despre Iliescu, te sfătuiesc să nu-l iei în serios; e prea fluşturatic şi tu, prea serioasă. Ar fi o nenorocire să-l iubeşti.

— N-ai teamă, ţaţo, nu-l iubesc. De o vreme îmi e chiar antipatic; văd eu ce vânează el.

— Te sfătuiesc de bine şi te rog să nu fii obraznică, adică cum vine vorba asta, că vezi tu ce vânează?

Maria era deprinsă cu asemenea certuri, de aceea tăcea.

Matilda fusese fată săracă, se măritase spre a-şi asigura viaţa, nu din iubire. Încă de la pension le spunea colegelor că se va mărita din interes.

Povețele date Mariei nu le urma deloc faţă de Iliescu; mereu îi făcea ochi dulci şi arăta mai mult decât o simplă cochetărie femeiască.

Matilda era dintre acele femei menite a cădea pradă iubirii la vârsta de mijloc, atunci când patima nu mai cunoaşte margini şi-i soră cu nebunia. Ce-i drept, la început, Matilda încercă să lupte cu ispitele.

Curtea lui Iliescu o lua în râs; deși uneori, pe nesimţite, rămânea visătoare, fascinată, la privirile pătimaşe ale lui, iar alteori pleca ochii ca o vinovată.

Iliescu era prea deştept ca să nu priceapă că, până la urmă, tot o va birui pe Matilda. De la o vreme, ea nici nu mai încerca să se ascundă; voia numai să-i arate că-i stăpână pe sine.

Iliescu nu era dintre aceia care să se descurajeze; aşteptând, avea totul de câştigat și nimic de pierdut. La masă, deseori, Iliescu o atingea cu piciorul; atunci privirile dânsei spuneau mai mult decât vorbele.

Între asemenea bărbaţi şi femei e o limbă vorbită din ochi, foarte bogată şi cu multe înţelesuri.

Toţi îl socoteau un prieten al casei. Nimeni, și mai puţin decât toţi conaşul Todiriță, nu se mira dacă îl vedea prea familiar cu Matilda: ea îi punea mâna pe umăr, îl lua de braţ ori îi da peste mână în glumă; bărbatului îi părea că se poartă ca o soră mai mare cu fratele.

Pe Matilda o împingea la asemenea legătură tot mai mult urâtul, viaţa monotonă a femeii care are totul de-a gata, care nu ia parte la grijile bărbatului, nici nu vrea să-și facă din gospodărie o îndeletnicire plăcută și zilnică.

Zilele lungi, departe de vuietul oraşului, de vizite, de clevetiri și mahalagisme, îi păreau

nesfârşite.

Viaţa de ţară îi aţâţase în ascuns nervii: era ca un foc acoperit, înăbuşit sub un strat de cenuşă; ajungea un vânt să-l descopere puţin, ca focul să izbucnească furios.

Patimile omeneşti sunt ca unele boli: stau ascunse până vine ocazia prielnică; îndată ce aceasta se ivește, ele copleşesc, nimicesc chiar șubreda noastră făptură. În asemenea stare sufletească, toate simţirile şi întregul scaun al minţii e schimbat, toate sunt supuse ascultătoare ale patimii. Inima porunceşte, iar mintea ascultă şi făureşte planuri de izbândă.

Conaşul Todiriţă n-avusese noroc să-i fie căsnicia binecuvântată cu vreo cinci-şase copii. Grija de aceştia, poate, ar fi scăpat-o pe Matilda de la multe căderi şi păcate. Copiii sunt deseori o binecuvântare cerească, o pavăză pentru fericirea căsniciilor.

Viaţa singuratică şi trândăvia sunt în stare să aţâţe chiar şi simţurile cele mai potolite.

În serile senine, când luna – fermecătoarea de veacuri a îndrăgostiţilor – lăsa în drumu-i o dungă aurie pe lac, Matilda, cu priviri rătăcite, tot mai mult găsea viața pustie şi lipsită de emoţie!

Țârâitul greierilor adormea încet-încet prezentul, lăsând loc unor visări legate de viitor. Vai de femeia care se lasă pradă unor asemenea visări!

În unele zile, privea ceasuri întregi în zarea albastră, fără gândiri deslușite, și, adesea, întinzând mâinile înainte, ca semn al deznădejdii, își spunea singură:

— Până când oare am să mai pot duce viaţa aceasta monotonă? Nicio emoţie, nicio simţire plăcută! Trecută de treizeci de ani, când oare am să mai trăiesc? Mâncare şi îmbrăcăminte au și slugile mele. Oare atâta mi-a fost idealul vieţii? Aici se încheie fericirea unei femei? Să mă îngrop aici, între mojici! Dânsul, un nesimțitor, un egoist! Credeam că voi avea casă în oraş, voi primi lume în vizită și voi sta în rând cu oamenii de elită. Toată frumuseţea şi tinereţea mea, închise aici, în pustietatea asta! Să nu simţi farmecul ce-ţi lasă în suflet admiraţia ce-ţi insuflă frumuseţea! E într-adevăr grozav. Toată fericirea, toată gloria femeii frumoase se încheie în această admiraţie. Aceea care n-o are, zadarnic a trăit şi mai trăiește! Ce decepţii ne păstrează viaţa!

Cam aceasta era starea sufletească a Matildei, când Iliescu începu să le vină în

casă. Dânsa, văzând un târgoveţ, îl primi cu multă plăcere.

E ceva curios în caracterul oamenilor deprinşi cu traiul la oraş. Oricât de bună stare materială ar avea la sat, nu se pot deprinde cu viaţa de la ţară. Nostalgia oraşului! Simpatii, chiar, greu se statornicesc între un orăşean şi un sătean. Cel din urmă, târgoveţul, se crede superior săteanului. Săteanul, la rândul său, simte aceasta şi-l biciuieşte cu ironia lui.

Când îl văzu Matilda pe Iliescu, orăşean ca şi ea, simţi îndată ceva comun, care-i insuflă simpatia ce nu o putuse căpăta, într-atâția ani de viaţă, pentru bărbatu-său.

Oraşul, cu vuietul, cu intrigile şi mahalagismele lui, cu cancanurile și crimele lui ameţeşte ca un narcotic plăcut viaţa târgoveţului. Acesta, adus la sat, e ca un morfinoman lipsit de injecţia obişnuită.

Grădina curţii, adevărat paradis, cu tei mari, stufoşi, cu duzi răsfirați, cu aleile bine îngrijite, părea anume menită întâlnirilor intime ale unor amorezaţi.

Maria visase şi ea adesea plimbându-se pe aleile grădinii, stăpânită de melancolia fetelor la optsprezece ani.

Cum trecură de prima alee, Iliescu îi dădu fără teamă braţul Matildei, strângându-i cu

înţeles mâna lângă piept.

Matilda simţea o moliciune fermecătoare şi, de la început, n-avu puterea să-şi tragă mâna înapoi; ameţită, ca de privirea unui şarpe, îşi lăsă capul pe umărul lui Iliescu. I se părea că ar fi mers aşa, fără să i se urască, toată viaţa.

Într-un colţ al grădinii se întindea o alee de zmeură, iar în vale se auzea şerpuit lin de pârâu în care răchitele verzi cu ramuri plângătoare îşi înmuiau crengile.

Încă nu-şi făcuseră destăinuiri; vorbiseră numai limba ochilor şi a mâinilor. Deseori începeau cu banalităţi, spre a vorbi, ca să nu tacă.

— Uite, zmeura se coace. Păcat că nu-s şi fetele cu noi!

— Asta înseamnă că ţi se urăşte cu mine, zise Iliescu strângându-i și mai cu putere braţul.

Matilda, cu acea şiretenie femeiască de a se face că nu vrea să-l ia în seamă, zise:

— Încă nu-i bine coaptă.

— Mâncăm frunzele... Câţi şi câte, în dorul căpşunelor, nu se mulțumesc cu foi!

— Cât sunt de proşti! În viaţă e bine să ai deviza „Ori tot, ori nimic“.

— Frumos principiu, dar nu de îndeplinit în viaţa reală.

— Farmecele plăcerilor lesne căpătate sunt ca roua: înviorează numai o clipă.

— Nu întotdeauna. În viaţa de zi cu zi, şi în patimi, e ca la război: nu soldatul ce zace în şanţuri are beţia gloriei, ci tocmai cei pe care soarta i-a păstrat mai la adăpost de gloanţe şi foc.

— Când iubeşti, ce luptă începe? O furtună în sufletul nostru, dar împotriva căreia nu poţi face nimic. Ca un căpitan stai cu pieptul înaintea propriei distrugeri, dar ţi-i rostul pierdut, căci nu depinde de tine alinarea furtunii.

— Dar de cine? zise Matilda, adânc mişcată de vorbele preţioase ale tânărului.

— Cum de cine? Ai vorbit numai ca să zici ceva? De cine dacă nu de cea pe care o iubeşti?

— Cât de copil eşti! Nu suntem jucării ale întâmplării! Eu, de exemplu, niciodată n-am făcut ceva după voia mea; mereu a fost cineva ori ceva care m-a împins, întocmai unei frunze pe lac; un vânt o doboară, altul o mână, până ce, istovită, cade la fund. Nu ţi se pare că soarta noastră, a femeilor, se aseamănă mult cu a bietelor frunze? Vai! Bărbaţii, tirani şi călăi totodată! Când m-a luat, Todiriţă s-ar fi aruncat pentru mine în

foc. Acum nici de sănătate nu se îndură să mă îngrijească!

— Poate s-ar găsi şi azi unii care să-şi dea viața pentru o femeie, vorba e să știi dacă şi ea te iubeşte, zise Iliescu.

— Vorbe goale! Mereu vorbe! Poate le-aş fi crezut la optsprezece ani, dar la treizeci nu mai merge.

— Rea buruiană e neîncrederea: ucide şi cele mai frumoase sentimente. Dar sunt fiinţe cărora le place să se chinuie singure. Când au ocazia să fie fericite, fac totul s-o înlăture. Asemenea oameni se îmbată de nefericire ca alţii de fericire.

— Da, fiindcă nu pot face altceva, deşi, e adevărat, sunt și suferinţe plăcute.

— Spune-mi și mie una, zise Iliescu, privind-o ţintă în ochi.

— De când mi te-ai făcut duhovnic?

— Nu vreau să ştiu din curiozitate, ci ca să împărtăşesc şi eu acea suferință, cu atât mai mult cu cât zici că-i plăcută. De ce să nu simt şi eu acea plăcere?

— Toată viaţa îmi pare pustie, lipsită de orice rost. Aş pleca departe, departe. Cel puţin de aş fi putut merge la băi! Singura distracţie pe care o mai avem.

— De boala dumitale zac şi eu. Cu diferenţa că aş vrea să stau neclintit aici.

— Ce, eşti amorezat de Maria? Rea boală şi dragostea!

— Cât de crude sunt femeile! Leoaica te prinde şi te sfâşie, dar femeia simte o plăcere să te chinuie. Aici te lasă să crezi că ţine la tine, aici te loveşte de moarte! Adică nu pricepi că te iubesc? De ce mă chinui mereu?

— Eşti copil! Departe te-ar mai duce iubirea pentru mine! Nostim ideal! O femeie măritată!

— Ei, şi? De când iubirea se împiedică de legi?

— Cu cât te-aş iubi mai mult, cu atât nu te-aş sfătui să-ţi legi zilele de o femeie cu prea mult trecut, zise Matilda.

— Iar vorbe ca să-mi îndurerezi sufletul.

— Dar am datorii, am bărbat şi copil!

— Moartea și iubirea nu cunosc datorii; înaintea lor, toate se închină.

Zicând aceste vorbe, îi cuprinse talia.

Iliescu avea următorul principiu: în iubire nu trebuie să se lungească prea mult. Îndrăzneala hotărăşte şi mai totdeauna e încununată de succes.

— Iliescule, o să fim nefericiţi. Mai bine fugi! Du-te cât mai e vreme, zise Matilda cuprinsă de un sentiment moleşitor.

— Vom fi fericiţi, Matildo, ochii tăi îmi spun asta fără ca tu să vrei. Fericirea e cea mai sfântă datorie a omului; cine nu-i fericit nu-i poate face pe alţii fericiţi. Să fugi de fericire când o poţi avea e o crimă; sau cel puţin faci ca avarul, care-și ţine aurul închis, neajutându-se nici pe sine, nici pe alţii.

— Fericire! Uite un fruct pe care nu l-am gustat în viaţă şi nici nu cred că o să-l gust! E în lumea asta o soartă care îi prigoneşte pe unii şi îi răsfaţă pe alţii. Fată săracă, m-am măritat ca să am cu ce trăi. Lumea credea că-s fericită. Todiriţă, ce-i drept, mă iubea, dar eram eu de vină dacă nu-l iubeam? Zece ani de când îmi pare că trăiesc ca într-o mănăstire. Ce plictiseală! Ce viaţă monotonă! Am avut momente când apa lacului din faţă mă momea să m-afund în ea pe veci. Dar cât de ticăloasă să fie viaţa, tot găseşte omul în ea ceva care să-l ţină! Pe mine mă mai ţinea fata. Așa a trecut an după an și am dus trai de vită, nimic mai mult.

— Dar acum eşti vinovată. Te-ai învăţat cu această monotonie și nu vrei să te smulgi din ea. Ai putea iubi şi ai putea fi iubită, ai fi fericită și m-ai face și pe mine fericit.

— Când n-a fost, dragă, noroc la douăzeci de ani, n-o să fie la treizeci!

— Iubirea nu ne cere certificatul de naştere. Mult eşti îndărătnică. Nu ştii ce sunt în stare să fac! Şi o să regreţi.

La aceste vorbe, o tăcere îi cuprinse pe amândoi.

Sunt oameni care mint cu atâta energie, încât, pentru moment, cred nu numai alţii, ci chiar și ei propria lor minciună.

Iliescu o iubea pe Matilda aşa cum iubeşte orice bărbat o femeie frumoasă; un tip ca el nu era în stare să se sinucidă, dar, cum zicea el între prieteni, „dacă nu le-ai spune femeilor vorbe de-astea, nu cred că le iubeşti; femeii îi place să te vadă că mori de treizeci de ori pe zi. Numai atunci crede că ţii la ea“. La fel şi cu Matilda: era hotărât să simuleze chiar o sinucidere; lumea ar fi zis că-i din pricina Mariei.

Ca toți bărbaţii, își pusese ambiția în joc și voia să reuşească. S-ar fi dispreţuit, în sinea lui, dacă n-ar fi fost biruitor din această încercare. La început, credea că o să cucerească mult mai lesne inima Matildei. Ce-i mai uşor decât să obţii iubirea unei femei măritate?

Dânsa n-are nimic de pierdut şi totul de câștigat. Lumea e foarte discretă. Chiar dacă ştie, nimeni nu cutează să-i spună bărbatului.

Această îndeletnicire a Matildei o punea Iliescu pe seama cochetăriei, dar era hotărât să învingă. Amorul lui propriu de băiat frumos era în joc şi trebuia să reuşească. Băieții de la tribunal îl și felicitaseră: „Nu de gustul raţelor, ziceau ei, se duce Iliescu în fiecare duminică la ţară; a găsit el vreo gâscă“. Şi toţi râdeau pe seama lui, îl felicitau că e băiat cu noroc.

Teii stufoşi îşi întindeau crengile departe; un foşnet molcom se auzea, un murmur lin ca şoaptele iubiţilor, şoapte pline de înțeles, dar vai, atât de înşelătoare deseori.

Sub un tei umbros era o bancă. În vale de tot se auzea un murmur de pârâu, cântec atât de plăcut amorezilor.

Matilda, gânditoare, se așeză prima. Ea într-adevăr iubea; patima ei nu era o comedie jucată din amor propriu ori ca să treacă vremea. De aceea era îngândurată. Iliescu, plecându-se, o sărută pe grumazul alb.

— Ce înseamnă asta? Eşti îndrăzneţ, Iliescule! Purtarea mea nu ţi-a dat dreptul la așa ceva. Mă tem să nu ne nenorocim unul pe altul.

— Îndrăzneala prea mare ori te mântuie, ori te îneacă. Purtarea ta n-o mai pot suferi; acum pare că mă iubești, acum te arăți

indiferentă. Hotărăşte-mi să nu-mi mai calce piciorul în casă! Sufăr o dată şi la urmă cine ce are cu viaţa mea? N-am pe nimeni. Nimeni n-o să mă plângă.

— Dumneata eşti liber, ce-ţi pasă? Dar eu, cu fapta mea, pot nenoroci pe mulţi și, alergând după fericire, să nu dau de mai mari nenorociri.

— Nicio nenorocire nu se poate pune în cumpănă cu fericirea ce ne-o dă un ceas de iubire.

— Eu şi fericirea! Nici nu-ți dai seama ce ființă fără noroc sunt şi cum îi nenorocesc pe toți cei din jurul meu! Todiriţă mereu spune că, de când s-a însurat, îi merge ca la cei vrăjiți.

— Nu sunt superstiţios. Ce-ţi pasă de paguba mea? Eu te iubesc şi pentru mine dragostea ta e o fericire. Dar se vede că femeile sunt asemenea copiilor. Prima vorbă e mai grea, ca şi primul pas; pe urmă, totul merge de la sine. Poate îţi vine greu să rosteşti cuvinte de iubire?

— Ce-i drept, nu le-am rostit niciodată în viaţă.

— Uite, zi după mine: „Te iubesc". E atât de uşor să repeţi după altul!

La aceste vorbe, spuse cu atâta îndrăzneală şi fără înconjur, Matilda simţi o moliciune

plăcută; îi lipsea puterea de a mai rezista ademenitoarei iubiri, patimii ascunse ce o mistuia.

Iliescu o cunoscuse mai bine decât se cunoștea dânsa. De la întâia vizită văzuse că femeia e plictisită de căsnicie, că nu şi-a iubit şi nu-şi iubeşte nici soţul, nici casa. Iliescu, pe dată, simţi că femeia aceasta n-a ajuns să păcătuiască numai pentru că n-a avut ocazia s-o facă. Dânsul avea şi un alt principiu: un bărbat nu trebuie să se milogească mult la picioarele unei femei. Îndrăzneala în iubire face minuni, ca şi curajul în război. Uneori, e mai greu de cucerit o inimă decât o cetate; dar nu-i el bărbatul care să se descurajeze. Trebuie să știi să te folosești, la cel mai mic prilej, de slăbiciunea femeii. Primul pas odată făcut, poţi fi sigur de biruinţă. E greu până când femeia îi dă un deget diavolului, pe urmă i se dă cu totul.

— Presupune c-am zis, ce-i cu asta? spuse Matilda, în vreme ce Iliescu îi săruta mâinile cu foc. Putem noi oare să fim fericiţi?

— Desigur că putem, o să vezi. Dar ce ne lipsește? Uite, natura e atât de frumoasă. Voi veni oricât de des îmi zici. Şi ce fericire, să te vezi după o lipsă de câteva zile! Şi când nu vom fi împreună: ce farmec să te

gândeşti la fiinţa iubită, să ştii că e pe lume cineva care mereu cugetă la tine!

— Ei, spune odată, cu toată inima, fără înconjur, zise Iliescu, cuprinzându-i talia.

— Te iubesc, dar ca pe un prieten al casei, ca pe o ființă ce mi-a înțeles viaţa pustie și monotonă pe care o duc. Bine ar fi dacă iubirea dumitale mi-ar aduce o rază de lumină în viaţa întunecată pe care am dus-o până acum.

— Am avut întotdeauna noroc și norocul meu l-am împărtășit și altora.

— Dar să ştii, Iliescule, că m-ai ucide dacă m-ai înşela.

— De ce-mi întuneci cele mai frumoase clipe din viață? De ce te-aș părăsi? Nu eşti tânără, nu eşti frumoasă?

— Dar poate nu voi fi mereu frumoasă şi, cu cât vor trece anii, cu atât mai geloasă voi fi de iubirea ta. Gândeşte-te, e încă timp să o rupem; zi că m-ai iubit şi m-ai înțeles ca pe o soră. Uită-te, Maria e tânără, fără trecut; dacă o iubeşti cât de puţin, ia-o de nevastă, cu ea vei putea fi fericit. E fată bună; eu sunt mai rea decât ea: trădarea nu ţi-aş ierta-o niciodată.

— Dar ce, mă crezi copil? De când vin în casă, am avut tot timpul să-mi analizez inima și sentimentele. În iubire nu e calcul.

Nu te poţi înamora de cine vrei, nici la comandă. Te rog, într-un moment așa de solemn, nu-mi vorbi despre astfel de lucruri. Nu-ţi faci idee cât ne amărăşte pe noi, bărbaţii, neîncrederea femeilor.

— Se vede că are vreun temei această neîncredere.

— Poate să aibă pentru alţii, pentru noi, nu. Ai să-mi dai voie să rămân și în seara asta aici?

— De ce nu?

— După-masă o să te aştept aici. Ne întâlnim ca din întâmplare.

— Cei din casă ne-or fi uitat; e vremea să mergem, zise Matilda.

CAPITOLUL VI
Casa

Pe la mijlocul grădinii, Puica le ieşi înainte.

Fetiţa era bălaie, cu ochii albaştri ca seninul cerului, de o albeaţă străvezie, îi puteai număra vinele cum se încrucişau sub piele. Cu bucle mari și blonde, părea aievea un îngeraş.

– Mama, știi ceva? Casandra s-a îmbătat! Bucatele stau la foc singure şi ea doarme dusă în hambar. O să-i roadă guzganii nasul, zău aşa, mama.

Fetiţa râdea în hohote.

– Şezi, ce râzi ca o proastă?

– Cum să nu râd? După ce că e urâtă, cum o mai fi când n-o avea nas?

Şi fetița pufni iar de râs.

– I-am zis lui moş Iordache s-o scoale şi nu vrea. A zis: „De! Apoi grija ei mă bate pe mine?“ Vino şi trimite-l mata.

– Şi taci, gură bogată! Când începi, nu mai isprăveşti, zise Matilda.

Iliescu, văzând-o atât de veselă şi de drăguță, vru s-o prindă și s-o sărute.

– Crezi că-s proastă să mă înţepi cu mustățile tale? Mersi, lasă! Mă sărută pe mine Maria şi tătuca.

– E tare drăguță, diavoloaica. Îţi seamănă, zise Iliescu.

– Mie? Aş! Tată-său întreagă.

Puica se întoarse iar.

– Mama, Raveica a întrebat de vreo două ori unde eşti. Zice că nu ştie ce să facă.

– Poftim poezia vieţii mele de zece ani de zile!

– Pe lângă poezie, e bună şi puţină proză. Casandra beată trebuie să fie o imagine foarte nostimă.

– Dar Maria unde-i?

– Citeşte în salon.

– Sigur! Dânsa nu trebuie să vadă de nimic! Totul se cere de la mine! Du-te de-i spune să meargă la bucătărie să-i arate toantei de Raveica la bucate.

– Nu-ţi face inimă rea, dragă! Rele sunt slugile și la oraș, e o zi prea fericită pentru noi ca s-o profanezi cu asemenea nimicuri.

– La oraş le poţi schimba, aici ţi se suie în cap. Todiriţă are mania să nu le schimbe, parcă se cunună cu ele. Așa a făcut cu vizitiul, care era să-l omoare. Și crezi că-mi dă mie dreptate? Să vezi la masă! O să-l auzi: „Taci, soro, rău cu rău, dar mai rău e fără rău“.

– Aici cam are dreptate. La ţară e greu de adus servitori: nu vor să vină.

– Sigur! Ele au mai multă minte decât mine. N-or lăsa orașul pentru pustiul ăsta de sat!

– Și orașele au dezavantajele lor.

– Uf! Te rog, îmi faci rău vorbind așa. Cea mai fericită viață am trăit-o la oraș. Omul nu e animal să țină numai la mâncare. Ai suflet, simți nevoia de distracție, de-o muzică, de-o grădină ori de-un teatru. Dumneata vii ca musafir, ce poți pricepe?

– Dacă privești din punctul ăsta de vedere, ai dreptate.

– Acum trăim chiar ca niște săraci: o bucătăreasă bețivă; încolo ne slujim cu femei din sat. Cu mine face economii, dar știe să-și ție fecior! Are, mă rog, tabieturi boierești și doar mai mult de un fecior de vechil [persoană care administra și supraveghea munca de pe o moșie; om de încredere al unui moșier – *n.red.*] nu e. Când m-a luat, ținea cămărășiță [îngrijitoare a cămării, chelăriță, menajeră – *n.red.*]. La nevoie, vedea dânsa de bucate. Îmi făcea dulcețuri, murături. Acum toate le-a lăsat pe seama mea. Mâine-poimâine, mi-o pretinde să-i fiu bucătăreasă.

Conița Matilda simțea ca o beție plăcută să-l critice pe bărbatu-său în fața viitorului amant. Era răzbunarea crudă a omului mic

de suflet, care vrea să-şi ascundă mişelia prin clevetiri nemernice; învinuia spre a părea victimă.

– Oh! De știam toate astea, mai bine mă aruncam într-un lac.

La aceste învinuiri, Iliescu nu răspundea nimic. Poziţia lui era prea falsă; vedea bine că are de-a face cu o femeie nervoasă care se ameţeşte de primele vorbe şi pe urmă vorbeşte vrute şi nevrute. În sinea lui însă, tot simţea o plăcere ascunsă.

Ce poate dori un amant laş ca Iliescu decât să vadă că ura şi înverşunarea tot mai mult se aprind între bărbat şi femeie?

Matilda, fără să-şi dea seama, exagera totul, părându-i că n-arată îndeajuns toată nemulţumirea pe care o simţea în căsnicie. Ori poate toate acestea erau ca să se dezvinovăţească de fapta pe care o săvârşea? Iliescu era foarte vesel şi mulţumit. Își îndeplinise planul, cel puţin în parte...

Pe la vreo cinci, Casandra s-a mai trezit, a căscat de câteva ori, s-a uitat la soare, s-a gândit puţin să-şi aducă aminte dacă a pus ori nu bucatele la foc, pe urmă, încet-încet, a plecat spre bucătărie.

Era o femeie de vreo cincizeci de ani. Focul şi munca bucătăriei o trecuseră, îi zbârciseră faţa mai mult decât s-ar fi cuvenit. Cu

hainele ponosite, cu-n şorţ roşu, dar cu nişte tălpari [papuci simpli – *n.red.*] în picioare. Atâta ambiţie avea: să spună că nu-i ţărancă să umble desculţă. Căscând mereu, se înfiinţă în uşa bucătăriei.

Maria îi arăta Raveicăi cum să facă pui la frigare. Alături, supa clocotea.

– Na! Sâc! Aşa! Să mai facă şi cucoanele bucate! Casandra, biata, osteneşte şi ea, că, de, e om. Dar cine-o crede? Toată lumea, tot mujicul, are sărbătoare; ea nu! Când e o zi mare, atunci musafiri, atunci aţine-te funie să nu te rupi: bucate, fripturi, ştrudele, de nu-mi simt seara oasele!

– Tare frumos! Acuşi vine bădia la masă şi dumneata dormi.

– De, om sunt. Calul are patru picioare, nu ca mine două, şi tot se poticneşte uneori. Bre! Halal supă o să mănânce boierii! Fierbe parcă-s cartofi! D-apoi friptura! Uite cum s-a băşicat. Pârpăliţi! Pe deasupra arşi, înăuntru cruzi! I-ai uns, fa, Raveică?

– Cu ce?

– Cum cu ce? Cu unt, doar nu cu apă.

– Nu mi-a spus duduca.

– Asta-i vorbă! Dacă aş aştepta eu să mă înveţe cucoanele, ştiu c-ar mânca boierii bucate! De când te învârţi tu pe la bucătărie, n-ai văzut cum fac eu?

– Că pe mine grija să te pândesc pe dumneata mă bate!

– Vezi că prinde bine uneori și pânditul.

– Și dumneata altă zi de chef n-ai găsit? Tocmai azi, când sunt musafiri la masă?

– Cine? Sfrijitul ăla de flăcău? N-a mâncat destul la prânz? A rămas și pe seară, ucigă-l toaca!

– Casandro, dacă te-ai îmbătat, nu te lega de oameni.

– Hei, duduie, ce ştii mata! Pe oamenii ăștia mai bine i-ar scoate boierul pe uşă afară.

– Văd că nu ți-a ieşit încă bine rachiul din cap.

– Lasă-mă, duduie! Banii mei i-am băut. Atât e al meu: cât beau şi ce port. Bine că nu fur și nu fac alte lucruri.

– Eu mă duc. Vezi de bucate; pe urmă ai de împărţit cu ţaţa.

– Dacă-s eu aici, nu rămâi flămândă.

După ce ieşi Maria, Casandra scoase din buzunar tutunul şi, făcând o ţigară, zise:

– Du-te opt şi cu a brânzei nouă! Nu mă-ndur eu de boier, dar pe voi v-aş lăsa mult şi bine flămânde.

– Crezi că nu li se cade ciocoaicelor? Prea sunt ale dracului!

– Auzi, fa Raveică, chiar de necaz m-am îmbătat. Vine, mă rog, gălbejitul, cu mortăciunile şi mă învaţă pe mine cum să le frig! Am făcut eu fripturi pentru alte feţe, nu pentru un golan ca dânsul, care n-a avut neam de neamul lui bucătăreasă. Auzi covrigarul, nimeni n-are voie de vânat, şi el vânează ca pe moşia lui taică-său! Cu mine nu se pun ele, iar am să le las să mănânce ouă fierte de moşneag până li s-o acri sufletul. Să mai frigă ele mortăciunile flăcăului. Friptură de bâtlan! Dacă am mai auzit de când mama m-a făcut!

– Ce dracu' caută el toată ziua la curte? zise Raveica, privind-o pe bucătăreasă în ochi.

– Ce caută? Mâncarea bună, plimbări, vânat şi, Doamne iartă-mă, să nu mai fie şi alte cele. Diavolul nu face mănăstiri.

– Poate o lua-o pe duduca Maria.

– Ei, o lua-o! Când oi lua-o eu! Un sărăntoc ca dânsul nu se însoară. Are oare cu ce ține casă și femeie?

– Dar are slujbă, jupâneasă Casandră.

– Leafa nu-i ajunge pe haine. El caută zestre și duduca noastră e bogată ca și mine. Ba mai rău: eu muncesc și nu-mi pasă, dar ea nu știe nici să muncească.

– I-o da soră-sa.

– Proastă eşti! Soră-sa nu-i tot săracă? Averea doar e a boierului, şi lui nu-i merge tocmai bine. De când a murit bietul boier bătrân, nu mai e ce-a fost. Să fi văzut putini de unt şi de brânză; păsări de nu le mai știa nimeni numărul; cămările şi pivniţa gemeau cu de toate! Acum, uneori, trebuie să aştept găinile să ouă ca să am la dejun. Atunci veneau evreii şi cumpărau cu miile.

– O fi ea fără noroc.

– A adus sărăcia din târg cu dânsa. Doamne fereşte de mai rău! Ce ştiți voi, ţărăncile? Noi, care umblăm prin curţi boiereşti, multe auzim şi multe vedem; numai vezi, boul are limbă lungă, dar nu poate grăi. Mai învârte puii. Unt ți-a dat de uns?

– De unde? Erau cheile la ciocoaică şi se plimbă prin grădină.

– Cu sfrijitul, cu covrigarul? Doamne, Doamne! Lucrează fără unt! Mai încuie, se vede, sărăcia să n-o piardă. Moş Iordache, fugi de cere o lingură de unt. Am mai slujit la o sărăntoacă în târg şi-mi dădea un ou să-i fac plăcintă.

– La târg mai zici, dar la ţară?

– Ba și la târg; dacă-i săracă, să nu ţie bucătăreasă. Eu, dacă n-oi lucra, îmi uit meşteşugul.

– Sunt ciudate unele.

– Eu le frec repede arţagul. Au nevoie ele de mine, nu eu de dânsele. Cucoană n-oi fi, dar bucătăreasă oriunde. Mai demult, cucoanele erau gospodine. Eu am învăţat bucătăria de la una mare, nu ca asta. Nu lucra singură, dar le ştia rostul la toate: nu ca mandrofica mea; vede că supa clocotește şi nu zice: „Dă, femeie, oala mai la o parte". Dar la masă ştie s-o vânture cu lingura şi să spună că-i slabă.

– Ştiu să mănânce, dar nu ştiu să facă.

– Dar ce, astea-s gospodine? Stau de hatârul boierului, săracul, sărac să fie de păcate! Tare-i bun! Ele stau la umbră, dar el arde în soare cât e ziulica de mare. Mâine face dulceţuri. Are ce mă cicăli cât e ziulica de mare.

– Dumneata nu ştii să le faci?

– Ştiu! Dar sunt nebună să spun? Las', mai dogorească-se şi ele, că prea le e bine.

– Eu nu vin. Trebuie să fiu până în ziuă la măsură, altfel mă înşală vătaful.

– Bine! Că de seceră nu vă mai satură naiba!

– Parcă de voie, draga mea, de nevoie. Sunt angajată de cu iarnă. Îngrijitorul mi-a spus că nu sunt coapte cireşele amare. Poate n-o face mâine.

– Proşti sunteţi voi, ţăranii! De ce vă angajaţi de cu iarnă? Uită-te, acum ai lua un franc pe zi și mâncare. Vin mazurii și se umplu de bani şi voi tot săraci.

– Dar îmi dai dumneata păpuşoi? Ce era să fac? Îmi plângeau copiii de foame.

– Bărbatu-tău nu putea munci?

– Unde? Ce să muncească? În pădure nu mai e nimic de tăiat. Cazan de rachiu în sat nu-i. Boi să facem cărături, n-avem.

– Dar nu-i cazan în satul vecin?

– Cine vrea să-ţi dea de lucru? N-are localnici? Te trimite unde-ai lucrat vara.

– Atunci munceşte până te-o lua dracu' pentru mămăliga de astă iarnă.

– Și zic bogdaproste că mi-a dat.

– Decât așa gospodină, mai bine lipsă. Uită-te la mine: mănânc bine, beau bine, başca leafă.

– Ferice de dumneata că n-ai copii.

– Chelului numai scufie de mărgăritar îi lipseşte şi săracului copii. Să le dea Dumnezeu celor care au cu ce-i ţine şi nu mai ştiu de bine; dar uneia ca mine, copii îmi trebuie?

– Și n-ai avut niciunul, jupâneasă Casandră? Nu le ştii focul.

– Ba am avut unul și l-a strâns Dumnezeu.

– De, ce să le faci? Cu chin, cu nevoie cresc şi ei. Fiecare cu norocul lui pe lume.

– Tot de copiii oamenilor nu încape bucătăreasa asta a noastră. Ţine untul, uite parcă-i de furat, zise moş Iordache dându-i lingura cu unt.

– Ce să-ţi dea mai mult? Se teme că ai furat ouă și ți-oi face scrob.

– Atâta să mai trăiască ele cât aș fura ouă, să se ţină toată viaţa sărăcia de mine.

– Că aşa, mare bogat eşti! zise Casandra.

– Nu-s bogat că nu vreau; dar ce, n-am pământul meu? Așa mi-e cheful! zise moș Iordache, punând un cărbune în lulea şi ieşi afară supărat.

– Auzi, moşneagul se crede bogat; dar i-am tăiat nasul. Să nu mori? Îi intrase în minte că l-aş lua de bărbat, zise Casandra.

– De! N-are și el suflet? Rău nu-i: are patru hectare de pământ.

– Ce să fac? Să rod din el ori să muncesc ca dumneata cât e vara de mare şi iarna să n-am ce mânca?

– De! Casa omului: și rai, și iad, vorba aceea! zise Raveica înţepată la rândul ei.

– Hei! Lele, își ţin cu greu casa boierii, dar d-alde noi?

– Vezi, cine nu-i deprins prin uşile oamenilor face cum poate şi tot trage la

bordeiul lui...

– Apoi rămâi sănătoasă! mai zise Raveica şi plecă şi ea, bosumflată.

CAPITOLUL VII

Pe gânduri

Era o dimineaţă frumoasă de vară; ploaia răcorise puţin pământul. Ciripitul păsărilor, aerul îmbălsămat dădeau o simțire plăcută și duioasă.

În zori, lumea pare mai blândă, viaţa fără de necazuri și patimile mai aţipite.

După o noapte de întuneric, lumina dulce se mărea pe nesimţite, luminând tot mai mult seninul albastru, ademenitor la viaţă.

Soarele se ivea de după deal, roşu, aprins, în largul văzduhului. Cu cât se înălţa pe cer, cu atâta lăsa o dungă aurie, tăind iazul ca o punte din povești: un pod de scântei aruncat peste luciul albăstriu al apei.

Conaşul Todiriţă se trezise de cu noapte; grijile sunt cel mai bun crainic. Venise în cerdac și stătea împietrit, privind frumuseţea naturii. Priveliştea nu era nouă, o văzuse de mii de ori; dar cine se poate sătura vreodată de farmecul naturii?

Azi, natura părea mai frumoasă decât oricând. Conaşului Todiriţă i se părea că se identifică cu bătrânul, care, privind atâtea neîntrecute frumuseți, zicea că de nimic nu-i pare rău că moare, decât că n-o să mai poată

vedea atâtea mândreţi. Această senzaţie o avea şi el, muncit, nu de frica de moarte, ci de teama de a nu pierde moşia.

Ţigara i se stinsese demult; cafeaua adusă de fecior se răcise şi puzderia de gânduri nu-l slăbea deloc. Rând pe rând i se depănau în minte toate încurcăturile băneşti, toate nevoile ce păreau atâtea guri de balauri, gata să-l înghită ca zmeii din poveşti.

Fără de veste, priveliştea măreaţă îi trezi amintiri din copilărie. Vremuri zburdalnice şi fără grijă, jocuri cu băieţii din sat, toate rămân în umbra amintirii! Parcă ieri fuseseră toate! Doar martoră neobosită era icoana din faţă.

Deși nu era o fire poetică, tot îi rămâneau în urechi versurile poetului:

Iar noi locului ne ținem...
Cum am fost așa rămânem.
Numai omu-i trecător,
Pe pământ rătăcitor.

Pe poet îl cunoştea din copilărie, moşia pe care crescuse acesta nu era departe de a lor. Unul s-a urcat la nemurire; altul fu menit să i se stingă până şi numele, după o viaţă de suferinţe!

La amintirile copilăriei, faţa i se însenină – parcă trăia din nou acele vremuri, când grija

moşiei o avea tatăl său. Un nimic ajunge deseori să strice farmecul trecutului, în care pentru o clipă îl trăim din nou. Și, vai, nicăieri gândul drumeţ nu se opreşte mai mult ca la prezentul trist şi ameninţător.

Priveliştea din faţă îi aducea și gânduri triste: o şoaptă ascunsă îi spunea că putea să vină vremea când va fi nevoit să se despartă de moşia pe care crescuse, de care-i erau legate cele mai preţioase amintiri.

Atunci, gândul duşman îi aşternea înainte toate polițele de plată, toate i se înşirau înaintea ochilor. Fâşii de hârtie cu linii subţiri și groase, cu date scrise cu „bun de plată".

Trecea una şi alta i se aşternea în loc; se urmăreau ca nişte năluci, de o mie, de cinci mii, de zece chiar. Nedumerit se întreba: Unde s-au dus atâţia bani? Cum se poate ca pământul moşiei lui iubite să înghită atâta amar de avere?

Bău apă fără dulceață, mai mult instinctiv, pentru a stinge arsura grijilor. Sorbi şi cafeaua de mântuială.

Gândul, călău neîndurat, nu-l părăsea o clipă. Acum îşi amintea de preţurile scăzute din port; chiar ieri un samsar i-a dat un preț de râs. Nu-i plăcea nici sămânța. Îi părea rău că nu l-a dat afară.

– Preţurile scăzute şi poliţe cu scadenţă peste câteva zile! Altul în locul meu și-ar pune capăt zilelor!

Îi trecu prin minte figura cuminte şi chibzuită a bătrânului. Vrând-nevrând, se întreba: Ce iscusinţă avea, ce vrajă știa el? Niciodată nu luase bani pe credit, niciodată nu vânduse silit!

Îi vedea și acum pe samsari, umiliţi, cu pălăriile în mână, rugându-l să vândă. „Mai bine să-mi pară rău că nu am vândut, decât să-mi muşc degetele c-am vândut“, era răspunsul lui Mustea.

Calul de mult aştepta la scară.

Gândul despre cum ar putea face faţă datoriilor, despre cum să mai amâne poliţele, doar or urca preţurile, îl înţepenea locului.

„Sărmanul tată, dacă ar vedea că vreau să vând grâul de pe câmp, m-ar lega şi m-ar trimite de-a dreptul la mănăstire, la Gorovciu“...

Dunga luminoasă de mult se stinsese în apele iazului. Conaşul Todiriţă, cu ochii ţintă, o vedea mereu! I se părea că e în mijlocul unei furtuni grozave. O singură scăpare i se ivea în minte: împrumutul de la Credit. Dar trebuia muncă încordată, luptă

zi şi noapte, ca să poată tărăgăna până atunci.

Avea sufletul gata de orice jertfe: să mănânce o dată pe zi, să umble cât de prost îmbrăcat; dar, vai, asemenea jertfe nu foloseau la nimic! Contra valurilor îndârjite, ce pot face braţele luntraşului? Și lucrul moșiei cerea bani! Poliţele îl ameninţau! Aceste două nevoi erau strigătoare la cer.

Nu de a economisi o sută ori o mie era vorba, ci mii!

La aceste gânduri simţea o slăbiciune morală, o lehamite, o deznădejde ca în faţa morţii. Avea senzaţia că stătea la patul unei fiinţe iubite, ale cărei ceasuri sunt numărate. Și-ar fi dat viaţa s-o scape, dar schimb de vieţi nu se poate face!

Fiinţa iubită era moşioara, lăsată cu atâta grijă de tatăl său.

Nu doar pierderea îl chinuia, ci şi amara mustrare, nemernicia lui proprie faţă de bătrânul care fusese în stare s-o păstreze! El, care credea că va face din ea un rai de bogăţie, acum era silit să-şi zică: „Sunt un netrebnic, deşi nu mă ştiu vinovat cu nimic!“

Cămătarii aflaseră că are de gând să facă împrumut la Credit şi, care mai de care, căutau a-l strânge de gât; simţeau că le

scapă oaia din mână. Mereu îi suna în urechi refrenul: „Banii sunt azi scumpi, dar sunt marfa noastră; scumpă o luăm, scumpă o dăm; cui îi trebuie o ia, cui nu, silă nu-i cădem“.

În ultima vreme îi împrumutau mai mult, cum ziceau ei, de milă. În realitate, era jocul pisicii cu șoarecele: aici îl prinde, aici îl lasă, pentru a simţi plăcerea prinderii. Minunată iluzie a minţii: cu unul singur simte voluptatea ca şi cum ar vâna o sută! Tot astfel, bancherii îi scădeau câte o mie, două, ca să-l apuce mai bine.

De câțiva ani muncea numai pentru procente. În fiecare primăvară își zicea: „Un an bun să dea Dumnezeu și plătesc tot până la ultimul ban!“ Cu momelile anilor buni, datoriile crescuseră mereu.

Un fel de lâncezeală îl apuca ori de câte ori se gândea la prostia pe care o făcuse cumpărând încă 150 de hectare.

„Petic blestemat! O să-mi înghită toată moşia!“

Planurile care îl mânaseră să cumpere acele hectare erau frumoase: rotunjea un colţ al moșiei.

Anii buni pentru agricultură sunt însă mai rari decât câștigurile la loterie. Când e una, nu-i alta, când e alta, nu-s zece ori sunt

toate la un loc. Aci secetă nemiloasă, aci ploi ce aduc deznădejde!

Într-o primăvară era sigur că scăpase: mizase totul pe o singură carte; semănase vreo sută de hectare de rapiţă. Era atât de frumoasă, că drumeţii rămâneau în loc minunându-se, uimiți de atâta frumuseţe şi bogăţie.

Conașul Todiriţă se vedea scăpat de datorii până la ultimul ban. În minte, pusese la cale toate treburile moşiei. De bucurie, hotărâse să meargă în străinătate.

„De atâţia ani sunt robul moșiei. Mi se cade și mie să mă răcoresc puţin, văzând altă lume."

Într-o noapte dădu însă o brumă îngrozitoare şi strică totul. În loc de pricopseală, trebui să are și să semene porumb. Agricultorul să nu-și facă iluzii; adesea păţeşte ca lăptăreasa din fabulă.

Avusese multe asemenea deziluzii de când murise bătrânul.

„Da, repeta el adesea, agricultorul trebuie să aibă răbdarea lui Iov. Te culci cu speranţe de bogăţie și te scoli sărac lipit pământului!"

Pe lângă datoria cu peticul de moșie, mai avusese şi alte încercări nenorocite. Tocmai când îngrăşase vite de transport, se închiseseră graniţele. Într-un alt an îi

pieriseră oile de gălbează. Şi multe alte asemenea pagube care par lucruri mici, dar, adunate la un loc, fac mii de lei.

Dacă ar fi vândut moșia, i-ar fi rămas deajuns; dar patima lui era moșia. Nici în gând nu se putea despărţi de ea. Născut şi crescut la ţară, o iubea fără să-şi dea seama de ce.

Îl văzuse pe tatăl său cu ce sfințenie privea moșioara şi cum citea în ochii bătrânului nespusa mulțumire sufletească de a-i lăsa copilului său o moşie, vis al tinereţii, pentru care muncise o viaţă.

Nu o dată îi spusese s-o păstreze din neam în neam: „Multă muncă, multă strădanie şi poate multe păcate sunt închegate în ea." Mereu îi sunau în urechi vorbele bătrânului: „De-aş şti că vei pierde moșia, azi aş face-o danie Sfântului Spiridon".

Calul lovea mereu de neastâmpăr din copite...

Iliescu dormise la ţară. Se sculă şi el dimineaţă cu gând să plece.

– Bună dimineaţa, coane Todiriţă, zise el venind prin sală.

– Bună dimineaţa! Te-ai sculat?

– Trebuie să plec. Slujba! Musai să fii la timp!

– Ei da; frica păzeşte grădinăria.

– Nu frică, dar vezi că, de nu-s eu, nu se poate face nimic. Preşedintele mă iubeşte cum n-ai idee. Aş putea spune o minciună, dar mai bine o păstrez pentru altă ocazie.

– Minciuna e totdeauna un prost paravan. Nu ştiu, n-am putut minţi niciodată.

– Dar ai încercat?

– Numai prostul încearcă să facă ce nu poate. Credeam că rămâi cu noi la dejun.

– Nu! Trebuie să plec.

– Ştii ce? Atunci am să te rog pe dumneata să vezi ce rezoluţie a pus preşedintele pe hârtia mea. Mă scuteşti de un drum. Cu secera sunt foarte ocupat.

– De ce nu? Cu plăcere.

– Să treci şi pe la Aronovici să-i spui să-mi pregătească numaidecât pe joi ce l-am rugat.

Feciorul veni în balcon.

– Neculai să pună caii la trăsură şi adu o cafea pentru dumnealui. Eu trebuie să plec, dar nu ţi-o fi urât; uite ce privelişte frumoasă ai în faţă. Târgoveţii rareori văd lumea dimineaţa.

– Ce-i drept, la oraş te culci târziu şi te scoli şi mai târziu.

– Matilda, de atâţia ani, şi tot nu se poate obişnui să se trezească dimineaţa. Cine n-a

văzut cum se îngână ziua cu noaptea, n-a trăit.

– Deprinderea e a doua natură...

Newton veni în cerdac, foarte grăbit, şi începu să latre la Iliescu.

– Ce-i cu tine, măi Newton? zise Iliescu.

Câinele lătra şi mai tare.

– Vezi? Un animal şi tot caută să se arate cât mai zelos către stăpân. Ce-şi zice el? Să m-arăt grozav.

– Curios! E un câine foarte deştept. Săptămâna trecută stăteam în balcon. Deodată, auzim un ţipăt la iaz. Numai i-am făcut semn, zicându-i: „Newton, vezi ce-i!“ Ca fulgerul s-a repezit. Ce era? Mai mulţi copii din sat se scăldau; o copilă se dusese în adânc, copiii ţipau arătând spre locul unde se îneca fata. S-a repezit, domnule, înot, ca un om, şi într-o clipă a fost cu fetița afară.

– E rasă bună, zise Iliescu.

– L-am cumpărat de la un francez cu trei sute de franci; nu l-aș da nici c-o mie. E deştept, simţitor, lucru mare.

– Un câine deştept e cel mai bun tovarăș.

– Mai e vorbă? Dovadă Gheorghe care mă vânduse. Trebuie să plec. Murgul şi-a pierdut răbdarea. La revedere, domnule Iliescu. Duminică sper c-o să veniţi?

– Mai încape vorbă? zise Iliescu pregătindu-se să bea cafeaua cu lapte.

CAPITOLUL VIII
Crima misterioasă

Newton era un animal foarte deştept, dar foarte capricios. Uneori rămânea acasă, alteori se lua după stăpânul său şi, oricât l-ar fi alungat, nu voia să se întoarcă acasă. Îl apuca şi pe el gust de plimbare, cum zicea Puica.

În dimineaţa asta, Newton se luă după conașul Todiriţă. Acesta, ca să ajungă mai repede la lanul pe care îl pusese la secerat, apucă pe o cărare ce trecea printre pământurile oamenilor. Cărarea venea de la cel mai apropiat han și ieşea drept în celălalt capăt al satului.

Cam pe la mijlocul cărării, Newton se repezi adulmecând spre stânga într-un tufiş, unde era o fântână părăsită de mult. Nimeni n-o mai îngrijea: muriseră toate rudele celui ce-o făcuse să-i fie spre veșnica pomenire.

Pământul fusese vândut de primărie şi stăpânul cel nou nu se mai îngrijea de fântână, deşi le-ar fi fost de mare folos oamenilor pe vremea lucrului: românului nu-i arde totdeauna de pomeni.

Conaşul Todiriţă trecând deseori își amintea de copilărie: cum umblând pe acea cărare băuse apă de la fântâna lui Sandu. Își

zicea singur: „Curios lucru se petrece la noi! Până şi acel sfânt sentiment de datorie către cei morţi s-a pierdut la ţărani! Cu ce sfinţenie îngrijea bietul Sandu de fântână în fiecare primăvară! Aş fi curăţat-o eu, dar te poţi lua la ceartă cu beţivul de Coţofană?“

Tocmai când gândea acestea, Newton se repezi spre fântână lătrând. Conașul Todiriţă nu-l băgă în seamă. Newton se repezi înaintea calului, lătrând şi aţinând calea, umblând de colo colo, de parcă ar fi zis: „Opreşte-te!“ Iar alerga spre fântână şi iar venea înapoi în fuga mare, lătrând într-un chip anumit, așa cum lătra el când afla ceva nou și grav de tot.

Conaşul Todiriţă cunoştea de altfel graiul lui Newton, care, într-adevăr, avea multe intonaţii deosebite. Într-un fel lătra când venea un străin; altfel când venea un sătean pe care-l mai văzuse; altfel când afla ceva nou şi altfel când era o primejdie.

Aşa, anul trecut, când hoţii spărseseră gratiile de la sufragerie, pe dânsul din întâmplare îl închiseseră în antreul din faţă. Coniţa era la băi, iar boierul lipsea de acasă. Câinele făcuse atâta scandal, lovise cu labele în geamul de la uşă să-l strice, încât hoţii, de frică, au lăsat argintăria legată şi au fugit.

Conaşul Todiriţă trecuse înainte, punând totul pe seama capriciilor lui Newton. Dar câinele îl urmărea c-o stăruinţă neobişnuită, mai-mai să apuce calul de picioare ori de bot.

– Ei taci, astâmpără-te, Newtoane, că merg să văd: poate ai descoperit vreo comoară.

Zicând aceasta, întoarse calul.

Câinele, mulţumit de reuşită, mergea înainte mândru, parcă zicând: „O să vezi acuşi că am dreptate!“

Apropiindu-se de fântână, căci acolo îl duse Newton, observă că buruienile călcate şi crengile care acopereau fântâna fuseseră date în lături. Uitându-se înăuntru, zări sumanul și picioarele unui om încălţat în opinci. Conașului Todiriță îi sări inima din loc. „Un om înecat! Cine să fie oare?“

De vreo săptămână lipsea din sat Matei Coțofană. Oamenii ziceau că și-a luat lumea în cap de beţie. Femeia și feciorul dăduseră de știre la primărie, dar nu aflaseră nimic.

Cine să-și bată capul?

Un beţiv care-și bătea nevasta și-și asuprea copiii, nevrând să le dea partea lor de pământ. Fetele rămăseseră nemăritate şi flăcăul nu se putea însura: „Osul gol nici câinii nu-l rod“, vorba românului.

Pe tot ce punea mâna, Coțofană bea cu ibovnica. În ultima vreme se zvonise că era în vorbă c-un chiabur al satului să-i vândă pământul.

– Ei, bravo ţie, Newtoane, eşti bun de primar ori de poliţai. Ce n-a putut nimeni descoperi ai aflat tu.

Câinele, la aceste vorbe măgulitoare, vru parcă să-şi arate şi mai mult destoinicia, scotoci printre bălării şi aduse un capăt de brâu rupt.

– Bun. Eşti fain de tot. Ai putea să fii judecător de instrucţie. Acum stai colo, să nu te mişti până nu mă întorc.

Îi făcu semn să stea lângă fântână, iar conaşul Todiriţă porni în galop îndărăt spre primărie. Îi spuse primarului să vestească Parchetul și ceru un miliţian să păzească locul.

La întoarcere, îşi luă câinele şi plecă spre lanurile unde începuse secera.

Soarele era sus de tot, feciorii boiereşti se mirau cum de boierul, atât de harnic de obicei, nu-i încă pe câmp.

Până să meargă el la primărie, câteva femei care întârziaseră pe acasă pregătind copiii ajunseseră şi ele tot pe cărarea dintre lanuri. Zărind câinele boieresc lângă fântână, uneia dintre ele, mai sperioasă, îi fu

frică şi dădu să fugă. Alta, care mergea des pe la curte şi ştia că nu-i câine dintre aceia care se dau la om să muşte, curioasă să ştie de ce o fi stând câinele acolo, se apropie de fântână, uitându-se în toate părţile.

Câinele mârâi la femeie, dar o lăsă să privească în fântână.

– E un om înecat, fă, zise femeia speriată şi fugi cât o ţineau picioarele.

Sosind pe lan, răspândiră zvonul despre omul înecat în fântâna lui Sandu. Feciorii boiereşti le împrăştiau mereu să nu stea de vorbă.

– Ce dracu'? Nu mai ispràviţi? N-o să-l înviați voi. Cine o fi... s-o vedea.

Fiecare își dădea cu părerea. Unele erau sigure că-i Coţofană și, pe când conașul Todiriţă ajunse la lan, vestea se împrăștiase.

– Dați zor, fetelor, grâul e uscat și trebuie să mergem repede.

– Au înnebunit muierile, coane, zise un fecior boieresc. A venit una c-o minciună că l-a văzut pe Coţofană înecat în fântâna lui Sandu.

– Lăsaţi minciunile pe duminică, zise conaşul Todiriţă, nevrând să întărească zvonul.

A doua zi întârziară cu dejunul: îi aşteptau pe judecători, care veniseră la anchetă.

La masă fu vorba numai de crima de la fântâna lui Sandu.

– Ce credeți, domnule procuror, cine să-l fi înecat? întrebă Matilda foarte curioasă.

– Greu de pronunţat, coniţă, crima pare foarte misterioasă. Foarte dibaci pungaş: nu s-a putut constata nicio urmă.

– Poate s-o fi înecat singur, adăugă ea. Beţivii au asemenea manii.

– S-au găsit semne de violenţă pe gât, se pare c-a fost târât, zise judecătorul.

– Sunt convins că-i violenţă şi crimă la mijloc. Problema e: cine a avut interes să-l ucidă? Furt nu-i la mijloc; la cârciumă băuse pe datorie.

– De o săptămână femeia și copiii îl caută și-l bocesc pe toate drumurile.

– Curioasă crimă! Deocamdată, am trimis agentul la cârciumă să mai culeagă din auzite.

– La mine în sat n-a fost, de când ţin eu minte, nicio crimă. Orașele i-au stricat.

– Când e vorba de crime, dă-mi voie să-ţi spun, domnule Mustea, că numărul lor e mai mare la sate decât la oraşe şi mai greu de descoperit, zise judecătorul.

– E lucru firesc, *mon cher*, țăranii sunt mai impulsivi, mai nedresaţi cu frica legilor, zise procurorul.

– La sate e greu de făcut instrucție şi o crimă nedescoperită nu ne facem idee câtă demoralizare aduce în spirite. Martorii azi jură una, mâine tăgăduiesc tot.

– De aceea, deseori pedepsiţi pe cine puneţi mâna, zise Mustea în glumă.

– Aş! Asta nu merge. Nu vezi cu uciderea leahului? Nici până azi n-am descoperit criminalul.

– Ei, domnule, îl ştie un sat întreg şi Domnia Voastră nu-l ştiţi, fiindcă nu se vrea să se ştie, fiindcă nu-i mai mare orb decât cel ce nu vrea să vadă.

– Pardon, domnule Mustea, sunt bănuieli, nu certitudini. E vorba de Andrei Puşcaşul. Nu l-am închis? Dar a trebuit să-i dăm drumul fiindcă nu sunt dovezi, şi principiul justiției e: mai bine să scape zece vinovaţi decât să condamni un nevinovat, zise judecătorul.

– Dar glonţul din inima lui Smolenschi era tocmai un glonţ de calibrul puştii lui Andrei.

– Însă eu îţi găsesc în plasa asta încă zece puşti de acelaşi calibru.

– S-o lăsăm încurcată, domnule judecător, zise Mustea.

– E grea datoria noastră, domnule Mustea, dacă ai şti că nu poţi dormi noaptea, când ai cea mai mică îndoială c-ai condamnat un

om fără vină! Şi cât e de greu de descoperit vinovatul în unele crime! Bunăoară aici: a plecat de la cârciumă singur, după mărturisirea cârciumarului, a pornit, se vede, pe cărare ca să ajungă mai curând acasă. Femeia şi copiii l-au aşteptat ce l-au aşteptat şi s-au culcat. Într-un târziu, femeia, trezindu-se şi văzând că n-a mai venit, l-a trimis pe flăcău să vadă ce face la cârciumă. Flăcăul, obosit şi somnoros, n-a vrut să meargă. Plângea biata femeie istorisind: „Du-te, măi băiete, o cădea iar în vreun şanţ şi l-or sluţi nişte porci; o da peste el vreun câine turbat. Du-te, doar ți-i tată!“ Băiatul a zis: „Ce a căutat, o găsi“ și adormi din nou.

– E o adevărată problemă: cine a avut interes să-l ucidă? De plăcere nu face nimeni moarte de om! zise procurorul.

– Eu cred că e răzbunare, zise conașul Todiriță. Era foarte arţăgos.

– Pentru ceartă nu se ucid, zise judecătorul.

– Ba cum să nu! zise Mustea.

Între timp, intră și subprefectul.

– Poftă bună!

– Mersi, ziseră mesenii.

– Bine, domnule subprefect, are loc o crimă în plasa dumitale de o săptămână şi

nu înștiințezi Parchetul?

– Să am pardon, domnule procuror, nu se constatase crima. O simplă plângere că un om a dispărut din sat. Dacă vom aviza Parchetul pentru toți bețivii care se duc să facă chefuri pe la oraş, oare v-ar conveni? Femeia s-a plâns, ce-i drept, primarului: acesta a luat lucrul în glumă, fiind vorba de un soi rău, de un beţiv de teapa lui Coţofană: „Las', femeie: drac pierit a mai văzut cineva vreodată? S-o fi dus să încerce rachiul din alt sat", i-a zis primarul.

Mesenii începură a râde în hohote de povestirea vioaie a subprefectului.

– Ce-i drept, s-a mai dus el așa odată cu ibovnica lui. A vândut o vacă și a stat în oraș până a băut cu ea toţi banii, zise Mustea.

– Va să zică era berbant [afemeiat – *n.red.*] răposatul Coţofană? Atunci ce ne mai cântaţi moralitatea de la ţară? zise judecătorul.

– Bine, pădure fără uscături nu se poate, zise Mustea.

– Adică, spuse judecătorul zâmbitor, cum s-ar zice, avea o amantă? Om cu flăcău şi fete mari!

– Da, o muiere fără pereche. L-a smintit pe român. Pe ce ban punea mâna, la ea îl ducea. Biata nevasta lui muncea omenește,

ţesea, torcea şi de câte ori nu s-a jelit că vine tâlharul în puterea nopţii, o bate şi-i ia banii? Într-un rând era s-o gâtuie de nu sărea flăcăul de pe prispă.

– E drept, mi s-a plâns şi mie deseori: venea la curte şi îi dădeam de tors, zise Matilda.

– Trebuie să trimiteţi, domnule subprefect, pe cineva s-o aducă pe amantă la primărie. Bărbat are?

– Are un pierde-vară. Toţi oamenii din sat muncesc, se angajează; el doarme şi se plimbă, zise Mustea.

– Bre! Dar ne-am civilizat. Va să zică și la sate se găsesc specii de *maquereau*! Frumos! La asta nu m-așteptam, zise judecătorul.

– Nu generalizați. Ticăloși au fost de când lumea, câte unul; dar, altfel, eu mă pot făli cu sătenii mei. Nu sunt nici beţivi, nici stricaţi.

– Mi se pare c-am pus punctul pe „i“, zise judecătorul.

– *Cherchez la femme*, zise procurorul.

– Cu atât mai mult cu cât între oamenii cu care a băut văd că, după depoziţia cârciumarului, a fost şi Lazăr, bărbatul ibovnicei, zise subprefectul.

– Vorba e că Lazăr a plecat cu vreo două ceasuri înainte.

– Dar l-o fi aşteptat la pândă. Cârciumarul a spus că s-au certat. Lazăr îi bănuia: de ce nu vinde pământul. Îi zicea că se teme de femeie. N-are din el niciun folos, doar mămăligă pentru golanii de-acasă. Cu banii ar putea cumpăra oi şi alt câştig ar avea. Iar bețivul i-ar fi zis: „Păi văd eu ce planuri aveţi voi: să-mi mâncaţi banii". Atunci Lazăr ar fi zis: „Bine, cumetre, de ăştia îmi ești? Las' că te judec eu!"

Judecătorul de instrucţie rămase mult pe gânduri, pe urmă adăugă:

– Toate probabilităţile sunt împotriva lui Lazăr, noi să-i dăm mandat de arestare.

– Dovezi sigure n-aveţi, zise Mustea.

– Pagubă mare de el nu-i. Un leneş mai puțin în sat, zise subprefectul.

După micul dejun plecară la primărie. Luară iute un interogatoriu lui Lazăr şi femeii. Pe dânsul îl arestară.

Femeia se jura că-i nevinovată; c-a venit acasă înainte să răsară luna.

Satul avu de vorbă o lună întreagă.

Pe Coţofană îl îngropară la o margine a cimitirului. Femeia, fetele și feciorul îl bociră cum era obiceiul.

Lipsa lui Lazăr din sat nu le lăsă însă pe femei să uite crima.

– De ce adică l-ar fi ucis el? Doar de ani de zile Lazăr știa că Marghioala-i ibovnica lui Coțofană.

– Eu nu cred că l-a ucis el, ziceau câteva femei.

– Dumnezeu știe cine, ziceau altele. Doamne ferește de minte proastă!

CAPITOLUL IX
La seceră

Trecuseră câteva zile de la crima descoperită; satul tot nu se liniştise. Unde se întâlneau doi oameni, numai despre asta vorbeau. Unii îl criticau pe Coţofană, zicând că aşa i s-a cuvenit; prea îşi bătea joc de nevastă, prea nu avea milă de copii!

Era într-o marţi; secerişul era în toi.

Coniţa Matilda, ca să treacă mai pe nesimţite zilele săptămânii, hotărâse să meargă la câmp. La seceră e întotdeauna o privelişte impunătoare. Hotărâse chiar să se scoale de dimineaţă ca să meargă pe răcoare. Hotărâre zadarnică, de vreme ce Matilda nu se putea niciodată scula dimineaţa.

Pe la 8 ieşi în balcon într-o rochie de casă de batist alb. Ochii înconjuraţi de cearcăne negre, faţa-i palidă şi buzele subţiri arătau că era foarte aţâţată.

Soarele era sus şi razele-i arzătoare cădeau asupra balconului.

Matilda trase nervoasă de stor și rămase cu sfoara în mână.

– Toate sunt putrede în sărăcia asta.

Şi, privind-o chiorâş pe Maria, care stătea într-un colţ unde soarele nu năvălise încă,

adăugă:

— Bine că stai la umbră, ce-ţi pasă c-o să vin la cafea? Arz-o focul de broderie. Acum ai mire, numai zestrea îţi lipseşte!

Maria nu zise nimic. Ştia că Matilda e năbădăioasă dimineaţa.

Puica era absorbită de împodobirea păpuşii: nu-i putea potrivi rochia şi era foarte necăjită.

Feciorul aduse cafeaua.

Maria, tăcută, se duse, ca de obicei, să toarne. Matilda, din răutate și spirit de contrazicere, strigă răstit:

– Te rog, te rog, mi-o torn eu. Nu-mi trebuie serviciile tale.

Maria, jignită, se opri locului. Rareori o rază de veselie îi lumina faţa. Fată săracă, grozav o umilea statul în casa soră-sii. Deseori se întreba ce viitor o aştepta.

Matilda gustă din cafea şi făcu o grimasă de neplăcere.

– Alexandre, ţipă dânsa ascuţit, ce fel de lapte ai fiert?

– De bivoliţă, duduie.

– Gogomanule, te spăl pe cap cu el. Ți-am spus să-mi fierbi smântână de la Tirolea.

– S-a acrit smântâna.

– Gogomanule, n-a fost oala curată! Ai merita să-ți dau palme, să te scald cu laptele

ăsta. Ți-s gândurile la ibovnice? Şi tu, Marie, nu observi nimic. Visezi toată ziua, nu ştiu ce.

Maria încreți sprâncenele și sorbi cafeaua goală: durerea o strângea de gât. Un cuvânt să fi zis, s-ar fi încins o ceartă nepomenită, din care tot ea, fată săracă, avea să iasă umilită.

Adeseori se întreba de ce o privea soră-sa atât de sever. Nu de cheltuială putea fi vorba la ţară, unde nu se cunoaște dacă e unul mai mult ori mai puţin la masă.

Maria, bună la inimă, nu putea înţelege ce plăcere ascunsă simțea Matilda făcând-o să sufere aproape în fiecare zi.

– Ce-mi stai ca o stafie la spate? Mergi de zi să pună caii!

Feciorul, bucuros c-a scăpat cu atâta, ieşi repede.

Cu o zi înainte, conaşul Todiriţă îi zisese neveste-sii să vină să vadă ce grâu mândru e pe lanul de la Cetate, singurul lan cu adevărat frumos.

Pe la vreo 9, conița Matilda, elegant gătită, plecă la câmp cu Maria și Puica.

Lanul se întindea în zare, galben-auriu, scăldat de razele soarelui. Paiul era înalt până la brâu; spicele pline de boabe se legănau formând valuri gălbui, mânându-se

unele pe altele, zorite să scape de secera furioasă ce le culca la pământ. Din loc în loc, snopii zăceau pe miriştea albă.

Fete, neveste și babe erau răzleţite prin lan, secerând pe nerăsuflate, cu feţele arse de soare, cu basmale pe cap. Cămăşile lor albe, de bumbac, făceau contrast frumos cu fustele viu colorate, verzi, roşii ori albastre. Tinere și bătrâne stăteau încovoiate, apucând cu o mână grâul şi tăind cu secera, fără milă, mănunchi după mănunchi. Din când în când, secerătoarele îşi îndreptau şalele înţepenite și trupurile lor păreau mlădioase, zvelte, neschimonosite de corset, dar nici îngroşate de grăsimea ce o dă lenevirea de la orașe.

Feciorii boiereşti, umblând de colo până colo, le cercetau pe cele mai bătrâne, glumeau cu cele mai tinere, dând porunci în dreapta şi în stânga, îndemnând, când cu bine, când cu rău, la hărnicie.

Maria şi Puica se dădură jos să culeagă de pe marginea lanului garoafe sălbatice, care străluceau în bătaia soarelui ca nenumărate mărgele roșii. Matilda nu vru să se dea jos, c-o supărau la picioare tulpinile țepoase de grâu. Se minuna cum secerătoarele alergau cu picioarele goale pe miriştea ghimpoasă.

Cu mult necaz privea Matilda veselia fetelor şi a nevestelor, care alergau pe mirişte ca pe un covor moale. Fiind singură nemulţumită, Matilda avea necaz că-i vede pe alţii veseli şi fericiți, chiar în neajunsuri. Mai că nu zicea cu glas tare: „Cât de tâmpite şi de nepăsătoare trebuie să fie aceste fiinţe, de le vine să râdă şi să glumească cu așa viaţă chinuită“.

Conaşul Todiriţă veni la trăsură.

– Să-mi fi dăruit Dumnezeu toate lanurile cu aşa roadă, mă vedea norocul!

– Veşnicul tău cântec. Speranțe deşarte!

– Cu astea trăieşte agricultorul. De nu le-ar avea, şi-ar pune capăt zilelor.

– Cam puţini secerători. Şi muierile mai mult râd decât lucrează, zise Matilda cu răutate.

– Ce vrei? Sunt tinere! N-o să le călugăresc eu!

– Dacă râsul e semnul fericirii, atunci sigur sunt fericite; dar, mai curând, cred că-i al prostiei.

– Trăieşti de atâţia ani la ţară şi n-o cunoști pe țărancă. Nu-i deloc proastă, dovadă că nu-și face inimă rea când poate să nu și-o facă.

– De ce să le cunosc? Doar nu-mi trăiesc viaţa între ele ca tine!... Suiţi, fetelor, să

mergem la căpiţă. M-am plictisit! Uf! Ce zăduf! Ce căldură! Şi-i de-abia zece, zise Matilda, uitându-se la ceasul scump de aur ale cărui diamante sclipeau în bătaia soarelui.

Căpiţa se întindea pe alt lan, secerat. Văzând-o, simţeai bucuria belşugului, urmată de jalea ce-ți aducea gândul că atâta podoabă şi frumusețe a câmpului, o primăvară întreagă, a încăput într-un morman de câţiva metri. Vrând-nevrând, prin minte îţi trecea gândul: poate tot astfel de puţin rămâne din gloria unei generații. Din acel munte de spice, poate niciun fir nu era menit să dea roade!

Lanul, trist și sterp, acoperit de miriște ghimpoasă, se întindea cât vedeai cu ochii. Din loc în loc, spiculeţe bicisnice, scăpate de secera sorţii, se ridicau stinghere, clătinate de vânt, aidoma oropsitului de soartă căruia i-au pierit rude și prieteni.

Păsările năvăliseră ca pe un câmp de luptă.

Sus pe căpiţă stăteau oameni cu furci, așezând mereu snopii aruncaţi de jos.

Glasul vătafului se auzea răgușit:

– Daţi zor, băieţi! Înălțați muchia din stânga; umpleţi bine mijlocul, să nu se lase! Măi Ghiţă, muchia nu-i bună! Vai de mama care te-a făcut, că prost cap ţi-a croit! Măi

Gheorghe, tu nu vezi că pieptul e strâmb ori ai nevoie de lumânare? Lucraţi ca oamenii, ori pe toţi vă ia dracul! Aţi înțeles? Nu vă bateţi joc de lucrul boieresc! Uite, vine şi boierul, daţi voi de ziua necazului!

Conaşul Todiriţă sosi să vadă de nu-i chip de isprăvit căpiţa înainte de masă.

– Măi, dar încet mergeţi! Ce vă pasă vouă? Nu vă grăbiţi deloc! Curat vorba cântecului: „Treci zi, vină noapte, apropie-te moarte!“

– De, conaşule, zise feciorul boieresc, îi sudui îndeajuns! Vezi că nu-nţeleg de vorbă.

– V-aţi înmuiat, flăcăi, de tot la treabă, ia luați-o repejor! Două vedre de rachiu îs ale voastre, de isprăviţi înainte de toacă, zise Mustea.

– Să trăiţi, conaşule, zise unul mai guraliv. Până veniţi dumneavoastră la masă, e gata.

– Bine. Să văd, ştiţi să vă ţineți de cuvânt?

– Cum să nu, boierule? Doar pe unde iese vorba are să ne iasă şi sufletul, zise un ţăran în vârstă.

– Dacă le făgăduiţi rachiu, dau ei zor, doar asta aşteaptă, zise feciorul.

– De! Isprăveam noi și fără rachiu. Dar ce? Îți pare rău dacă boierul e bun și ne dă?

– Nu-mi pare rău, dar vă deprinde cu nărav.

– Hei, bade Gheorghe, învățul are şi dezvăţ, și doar nu facem de zece ori pe an căpițe!

Conaşul Todiriţă veni la trăsură, arătând nişte boabe de grâu.

– Grâul de la Cetate e curat, vorba aia: „În spic ca vrabia, în bob ca mazărea“.

– Ce folos, dacă nu-i pretutindeni așa! zise Matilda. Noi plecăm; să nu întârzii la masă.

CAPITOLUL X
Cearta

Era într-o vineri dimineață. Conița Matilda, după ce-și bău cafeaua, îi zise răstit feciorului:

– Ia-o mai repede de aici. Nu știi să faci nici măcar o cafea. Adevărată zeamă de prune! Îngrijitorul a adus cireșe?

– Da.

– Cine scoate sâmburii?

– Casandra și Anica.

– Spune-le să se grăbească; dau acuși cu sfânta cruce de ele.

Alături de casa boierească se întindeau în șir bucătăria, spălătoria, odăi pentru servitori și, hăt mai departe, grajduri și hambare, acareturi din vremurile bune. Azi toate priveau cu jale spre trecut, spre acele vremuri când nu lipsea din loc niciun cui. Acum, dărăpănate, țineau și ele isonul unei jalnice decăderi.

Anica și Casandra stăteau pe prispă și scoteau, tacticos, sâmburi.

– Bată-le vina lor de dulcețuri! Ce mai muncă! Până alegi de o chilă, ți se urăște; scoteam o albie de cămăși! Adicătelea cu sâmburi n-ar fi bune?

– Da, bată-le focul de cireşe! Uite, vine şi duduca să ne ajute, făcu Casandra.

– Îmi pătez mâinile pentru o lună de zile, zise Maria.

– Dar la mâncat nu pătează limba? vru să ştie Casandra.

Era slugă veche şi avea îndrăzneală.

– Ce ai acolo, moş Iordache? întrebă Maria, văzându-l pe moșneag venind dinspre poartă.

– Ia, niște prune: n-oi mânca de dulce și vinerea, ca păgâna asta de bucătăreasă.

– Unde le-ai găsit? În livadă nu sunt deloc. Dă-mi şi mie.

– Şi mie, strigă Puica. Îmi plac că-s acre.

– Le-am găsit la prisacă, da-s foarte acre, strepezesc dinţii.

– Tocmai pentru că-s acre ne plac.

– Nu le-aş mânca aşa acre, nu ştiu ce să-mi dai.

– Dar de ţi-ar da o moşie? zise Puica râzând.

– Ce să fac eu cu moșia? Patru hectare am avut și le dau de pomană, dar încă o moşie? Ce bătaie de cap! Ce mai grijă, Maica lui Dumnezeu! Nu-l văd eu pe boier, bietul? Nu se prinde nici somn, nici mâncare de dânsul!

– Unde face cineva cu mine şaga asta! S-o mai vezi pe coana Casandra! zise bucătăreasa veselă.

– Tăceți! Vine conița!

– Ei, leneşelor, aveţi vreun chil? Tingirea [vas adânc, de aramă sau de fontă, în care se găteşte mâncarea – *n.red.*] e curată? Fă, Iordache, foc afară, repede. Leapădă luleaua din gură. Ți-o vâr pe gât, zău! Dar asta ce mai e? Ce baltă e acolo?

– A curs polobocul [butoi – *n.red.*], coniță.

– Păcătosule, nu plăteşti nici mămăliga pe care o mănânci. Mă scoţi din sărite. Am să-i bat doagele cu capul tău. Marie, mergi și dă-i lui Alecu o căpăţână de zahăr din cămară, cântarul și vanilia...

Bucătăria era cu faţa spre asfinţit. Cu toate acestea, o căldură înăbușitoare se simțea de dimineaţă.

Conița Matilda stătea pe un scaun, la o parte, supraveghind fierberea dulcețurilor. Își făcea vânt c-un evantai, dând ordine. De la o vreme i se urî cu ordinele și cearta și începu să vorbească. Plictiseala e cel mai bun leac împotriva îngâmfării.

– Anico!

– Poftim, duducă!

– Tu trebuie să știi ce-a făcut păcătoasa de Aglae. S-a dus doică?

– A lăsat copilul cu baba şi a plecat. Ce era să facă? Murea de foame lângă el.

– Ce fete fără de ruşine sunt în satul ăsta!

– Dar, coniţă, ce-i ea de vină? Fata tânără nu-i greu de scos din minţi. N-ar mai ajunge ticălosul de notar, care a fost aici, să n-ajungă!

– Tronc de nuntă că mâine-i horă. Coşcogeamite muiere! Ce? Era copiliţă? A scos-o din minte? Of! Când v-aud, mor! N-o vedeam eu, când venea la curte, cum îi sticleau ochii când îl zărea pe conaş ori pe vătaf? Arză-le focul! Aşa li se cade. Prea se dau oarbe la bărbaţi. Şi pe urmă se plâng că le-au scos din minţi!

– Naiba s-o știe! Ție-se de dânsa! Când o veni Ilie din armată, n-o mai ia.

– Ce? Erau în vorbă?

– Cum să nu? Păcat, frumoasă fată! Înnebunea flăcăii la joc. Cât ţinea hora, ei nu-i mai stăteau picioarele.

– Dar beţiva de soră-sa ar trebui să vină la îngrijit cancelaria?

– E la târg, la cărămidărie.

– Cum, și-a lăsat bărbatul?

– Lăsat... de la Paşte a fugit! El şi-a găsit alta.

– Bravo lui!

– Ce să facă, bietul? Ce să mai aştepte? A văzut că nu-i de ţinut casă c-o nebună. Şi doar bătăi ce-a mâncat femeia aceea, Maica lui Dumnezeu!

– Fă, lucrul rău nu se îndreaptă, de l-ai bate cu toată pădurea, zise Casandra, care se săturase de tăcut.

– Soi rău și pace! zise Matilda. Noroc că voi repede vă luaţi și mai repede vă lăsaţi.

– Când nu-i noroc, fie boier, fie țăran, nu-i şi pace.

– Dar nevasta lui Coțofană ce face?

– Ce să facă? Îi face parastasele lui bărbatu-său. Păcat o fi având ori nu cel care l-a ucis, dar pomană cu dânsa și copiii știu că are, zise Casandra.

– Mare ticălos era, zise Matilda.

– Să ferească Dumnezeu! La aşa bărbat, nu-i păcat să-i frigi ochii ca la urs. A spart lada femeii când nu era acasă; i-a luat pânza şi a dus-o la ibovnică!

– Era fermecat.

– Cât a umblat biata pe la vrăjitoare să-l desfacă! Degeaba!

– Și doar era om bătrân.

– Cu flăcău de însurat și cu fete mari. Munceau tuspatru ca niște robi, ca să aibă bivolul ce bea cu ibovnica.

– Dar a dat ticălosul de Lazăr de ziua necazului, zise Casandra.

– Nu ştiu ce o zice legea, dar eu cred că s-or fi luat tustrei la bătaie, că se băteau uneori ca orbii, și cine ştie cum l-or fi lovit pe moşneag şi, fără voie, l-au omorât. Pe urmă l-au târât de gât la fântână, printre lanuri. Casa lor este cam într-o margine a satului.

– Ar trebui s-o închidă şi pe dânsa, zise Matilda.

– Ea tot umblă pe la avocați să-l scape. Are bani muierea.

– N-are copii?

– De unde? Soiurile rele de seama ei au copii? De fată a fost o poamă rea.

– Mă rog, şi-i frumoasă încă? zise Matilda.

– E frumoasă şi se ţine bine. Parcă muncește, ca mine, ori are grija copiilor? Aş! Bine mănâncă, bine doarme şi petrece.

– Ei, şi-ţi pare rău că nu eşti şi dumneata ca dânsa? zise moş Iordache.

– Ba să mă ferească Dumnezeu! Binele ei să se ţină de dânsa. Crezi că are vreo cinste undeva? Doar bărbații muieratici de-i dau ziua bună.

– Că ea tare-şi face sânge rău! Am fost duminică la crâșmă să-mi iau tutun. S-o fi văzut ce mai juca... Își dăduse basmaua pe

ceafă şi rupea pământul jucând c-un soldat, zise Casandra.

– Femeie dezbrăcată de ruşine! Bărbatu-său la gros şi ea petrece, zise Anica.

– Mă tem că după-amiază plouă. Uite diavolul de mâţă cum se spală! zise moş Iordache, aranjând tăciunii.

– Puşchea pe limbă! Că boierul nostru mai are de cărat, zise Anica.

– Apoi, cum o vrea Dumnezeu, doar el ştie mai bine...

Cu vorbă, cu ceartă, făcură vreo două fierturi.

Coniţa Matilda asculta poveștile Anicăi, care era ştafeta satului. Dânsa mergea la preot, la primar, la învăţător şi la vătaf – era doar spălătoreasă – şi afla tot ce se petrecea; şi purta veştile de colo colo.

– De unde le ştii tu, Anico, pe toate?

– Doar de, mi-a dat Dumnezeu ochi și urechi; o vorbă de aud, ajunge; pricep eu mai încolo tot.

– Încet, orbule, că sufli ca nişte foale; toată cenuşa sare-n dulceţuri. Casandro, mai vezi de pui. Nu se ard? Mario, aduceți dulceaţa la cămară. Tu, Anico, zoreşte cu scosul: după-masă mai facem câteva chile, zise Matilda plecând.

– M-a ameţit cu dulceţurile ei! Tu, Anico, na douăzeci de bani, dă o fugă la crâşmă de adu nişte rachiu. M-a apucat la maţe. Vezi să fie de drojdii!

– Bine, jupâneasă Casandră, numai de n-ar fi coniţa în cerdac.

– Dă-o dracului! Zi că te repezi până acasă să vezi ce-ţi fac plozii. Săptămâna asta m-au înnebunit de cap; lanţ se ţin de duminică: musafiri peste musafiri, dulceţuri şi parcă-l văd mâine-seară pe sfrijit că vine iar să ucidă păsări.

– Ce ai dumneata cu oamenii boiereşti? zise moş Iordache.

– Ce-ţi pasă ţie?! Îţi ies bacşişuri şi mie îmi ies ochii la foc și fum.

Feciorul puse masa.

Până să vină boierul, coniţa Matilda luă să citească un roman. Nu prea avea spor la citit, de aceea sărea descrierile şi se interesa mai mult de intriga romanului. Cât despre frumuseţea descrierilor, despre eleganța stilului, despre limba aleasă în care scria autorul, habar n-avea. Cu atât mai mult nu-şi bătea capul cu psihologia persoanelor, nici cu analiza caracterelor.

Ori ar fi citit un roman de cel mai bun autor, ori ar fi ascultat-o pe Anica povestind

o intrigă din sat, pentru dumneaei era tot una.

Când o vedea pe Maria citind cu luare-aminte un roman, însemnând cu creionul bucăţile frumoase, comparaţiile şi figurile nimerite, nu mai putea de necaz.

– Ce? Îl înveţi pe de rost, soro? zicea ea în bătaie de joc.

În gând o numea proastă şi tare de cap. Adesea se lăuda: „Eu citesc un roman în câteva ceasuri. Maria îl citeşte câte o săptămână“.

Soră-sa tăcea, căci nu se putea certa cu Matilda, care nu se sfia s-o numească în faţa lumii proastă ori mojică.

– Romanele, zicea ea, sunt ca să treacă vremea, numai proștii scot moralitate din romane. Întâi că toate sunt inventate.

– Ba romanele naturaliste ale scriitorilor de azi sunt adesea copii după natură; mie, citindu-le, mi se pare că văd aievea persoanele descrise, întâmplări din viață!

– Dacă n-or fi proşti ca tine, n-or fi nici romancieri mari. Cum îţi închipui tu că un Zola, care a scris atâta vreme, a văzut el toate persoanele lui?

– Crezi că un scriitor mare, un talent chiar, are nevoie să le vadă? Lui îi ajunge o faptă, o vorbă a unui om ca să-i creeze tipul.

– Fleacuri!

– Dar geniile mari, ca Shakespeare, nu te uimesc prin puterea de viață, prin zugrăvirea patimilor omenești?

– Apoi tipuri dintr-acelea nici nu sunt, nici n-au fost; acelea sunt curat ca holera sub chip de femeie, care umblă prin sat.

– Dar ce frumoase sunt comparațiile lui! Așa, bunăoară, când vorbește Hamlet de mamă-sa, că nici bine nu i s-au ros papucii cu care l-a dus pe soț la mormânt, și acum se mărită; ori că face nunta repede, din economie, pentru ca bucatele de la praznicul soțului dintâi să fie și pentru masa cea mare de la nunta a doua! Ce ironie adâncă pentru necredința femeii!

Îndată ce venea discuția despre necredința femeii, Matilda schimba vorba. Azi Matilda citea un roman pe care Maria i-l dăduse. De aceea, din când în când, își spunea cugetarea cu glas tare.

– Ce prostie, ce roman prost!

Maria nu zicea nimic, vedea că soră-sa căuta ceartă înainte de masă. Pregătea fragi cu smântână și tăcea. Puica târa cotoiul de coadă, iar el, fiind melancolic, nu voia să se joace.

– Puico, șezi bine, n-o să capeți fragi.

– Ce-ţi fac eu, Marie? Dracul de Frumosu' nu vrea să se joace!

– Trage-l tu mult de coadă şi o să vezi.

– Ce-am să văd?!

– Cum o să te zgârie.

– Atunci, o să-l trag de mustăţi.

– Și el o să te muşte.

– A! Uită-te, papa! Cât e de plin de praf! Parcă și-a dat hainele cu pudră galbenă. A mamei e albă.

– Am să-ți împung limba cu ace, să nu mai poți vorbi atât, zise Matilda aruncând cartea.

Conaşul Todiriţă intrase de-a dreptul în sufragerie; era plin de pleava de la treierat.

– Alecule, pregătește-mi de spălat și altă bluză. Ce praf! Ce vânt! Te-neacă, nu alta! De n-ar ploua. Marie, dejunul e gata?

– Gata tot.

– S-apuc ce-oi putea şi fug.

– Ca vântul vii, ca vântul te duci, zise Matilda privindu-l chiorâş.

– Nu merg de plăcere. Nu eşti de faţă, toţi se lasă moale. De se mai fură din cât e, halal de câştig!

La masă, conaşul Todiriţă mânca cu foarte multă poftă. De la 4 dimineața numai cu o cafea neagră şi până la amiază, avea omul dreptate să-i fie foame!

Mersul călare, poruncile şi mai ales încordarea minţii de a observa să nu se facă greşeli, îl făceau să uite până şi grija poliţelor.

Mâncă şi bău cu poftă, ca în vremurile cele bune, când, la făcutul clăilor şi la treierat negustorii îl rugau cu bani peşin.

Necazul e necaz; dar stomacul de la o vreme își cere dreptul!

– Cât iese la probă? întreabă coniţa.

– Mare lucru nu-i. Părere înşelătoare. Bine c-a închis ochii bietul tata în vremuri mai bune! N-a mai ajuns să vadă pricopseala noastră. Când să te dregi, mai tare te rupi.

– M-aşteptam! zise Matilda.

– De câţiva ani, agricultura asta îmi pare o haină strâmtă, atât de strâmtă că mă înăbuș. Dar anul ăsta mă strânge de gât. Mare om ar fi cel ce-ar putea-o îndruma pe alte căi! Se vede că aşa nu mai merge! Ce minunată recoltă se arăta! De nu da rugina pe grâu şi seceta în porumb, scăpam de datorii şi mai puneam şi deoparte. Ce grâu la Cetate, unde-i pământ gras și umbrit de pădure!

– Lasă, frate! De câţiva ani mi s-a urât cu același cântec! Mai schimbă-l, prea-i monoton!

– Cine n-are speranţe, dragă, nu poate fi agricultor! E mare curaj să pui o avere în

pământ şi să te uiţi la cer până ţi se strâmbă gâtul, zicând „Ce-o vrea Dumnezeu!“ Nicio altă activitate nu-i aşa de riscantă ca agricultura. Ce-i pasă fabricantului ori negustorului? De foc, se asigură; de pleacă marfa cu corabia, tot o asigură; dar bietul agricultor pune bani şi muncă în pământ, s-o face ori nu s-o face, nu știe; nădejdea numai la Unul Dumnezeu.

– Cu tot necazul, dar poftă de mâncare știu că ai, zise Matilda.

– Poate se şi cuvine: de aseară şi până acum e vreme și muncă. Să vină cei de la oraș să vadă cum se muncește ca să le dai lor de-a gata.

– Nici eu n-am mâncat. Ce-mi tot scoți ochii cu munca dumitale? Eşti sănătos, ce-ţi pasă de mine? Mi-a rânduit doctorul băi şi sezonul s-a isprăvit.

Conaşul Todiriţă tresări ca din vis şi lăsă pulpa de pui pe farfurie. Vorbele nevestei îl readuseră la adevărata realitate a vieţii. Ştergându-se de sudoare pe frunte, zise:

– Bine, dragă, iar începi? Ți-am spus: duminică mi-a ieșit sufletul până am găsit o mie de lei. Secera nu se face fără bani! Am dat treizeci la sută să pot găsi două mii. Şi n-am găsit. Ca să amân nişte poliţe de două

mii, am dat încă una de o mie. Atunci, de unde să scot trei mii ca să mergi tu la băi?

– Bine, bine, știu! Când e vorba de sănătatea mea, ești falit, mofluz.

La cuvântul „falit“, conaşul Todiriţă se îngălbeni. Realitatea, cât de grozavă să fi fost, nu-l lovea așa de cumplit ca vorbele neveste-sii. Un sunet pustiu de calicie îi vâjâia în urechi. O săgeată veninoasă i-ar fi pricinuit, în acest moment, mai puțin rău decât cuvântul fatal. Îşi sprijini fruntea cu mâna, atât îi părea de greu capul. Într-un târziu zise:

– Credeam că pot vinde. E lesne de zis, dar greu de făcut. O! Cât de grozav e să spui că n-ai! Atâtea guri îmi strigă: bani! Și deseori nu pot avea o mie de lei! Când am avut, am dat. Dărnicia la mine a fost o patimă. Pe cât te simţi de mândru când dai, pe atât ești de umilit când trebuie să-ţi mărturiseşti calicia. N-am fost risipitor, dar am avut patima să-mi plătesc datoriile, și când ai mei mi-au cerut, mi-a plăcut să le dau. Ar trebui să pricepi cât sufăr. Nu-ţi închipui cât mă costă cuvântul „N-am!“ Avar n-am fost cu nimeni.

– Și ce-mi spui mie toate acestea? Doar nu cu luxul, nici cu petrecerile mele ai făcut datorii! Slavă Domnului! Stau de-atâţia ani, ca o toantă, aici, în sălbăticia asta. E mai

fericită femeia unui cenuşar de la oraş: face cum poate şi seara tot iese la o cofetărie, la o grădină; dar nu tot socoteli, tot cărat, tot grija mojicilor! Mi s-a acrit.

– Vai, dragă, şi, cu toate astea, de pe urma mojicilor trăim!

– Da, îţi lucrează de pomană! Mai rău ca într-un harem. Iarnă şi vară ţi se împăienjenesc ochii uitându-te numai pe dealuri. Mai grozav decât la temniţă. Aveam şi eu o lună de distracţie la băi. Mai vedeam lumea, să nu mă sălbăticesc. Azi nici atât nu mi se cade! Toţi banii s-au dus pe seceră, pe prăşilă şi dracu' mai ştie pe ce, dar-ar un foc în toate să dea!

– Lasă-mă, soro, nu mă ucide cu zile! Mă fac danie şi dracului numai să-ţi dau.

– Curat vorba ţiganului: „Lungeşte-i, Doamne, boala, până s-o coace poama". După atâta scandal nici nu mai vreau să merg.

– Atunci, de ce-mi spui cazanii? Ai şi tu milă de nevoile mele. Nu se va putea, nu-i merge. Eu, de când te-am luat, n-am păşit hotarul ţării; tu ai mers mai în fiecare an.

– Ei, şi ce-mi scoţi ochii? Ce ai cu mine? Te-am oprit eu? Un bărbat care ţine la nevastă n-o lasă singură! Hei! Ştiu eu de ce

rămâneai, sfântule! Ți-am aflat eu isprăvile. Mă crezi proastă?

Şi începu nervoasă a frământa şervetul, pe urmă îl aruncă pe masă, unde căzând sparse un pahar.

– Taci, soro! N-am destule pe cap? Începi cu altele? Te-au enervat dulceţurile. Mai bine nu le făceai!

– Ce crezi? Dacă m-ai luat fără zestre, o să-ţi sufăr mojiciile?

– Ce ţi-am zis eu? spuse Mustea încercând să se stăpânească.

– Îmi ajunge cum te porţi. Dacă eşti falit, spune-o. Mi-e cugetul curat, nu te-am calicit eu. Frumos credit o să ai când o şti lumea că n-ai avut nici cu ce mă trimite la băi. Cum să mai dau ochii cu doctorul? Ce să-i zic? N-a avut bărbatu-meu bani? Suntem săraci lipiţi pământului? A trecut ieri Chioara subprefectului, m-a măsurat din cap până în picioare. A aflat că n-ai cu ce mă trimite la băi şi triumfă. El, un sărac de slujbaş cu traista în băţ, are cu ce o trimite.

– Cine ţi-a spus? Nu se duce femeia nicăieri, ți s-a părut.

– O fi! De priceput ce eşti, ai dat toate pe râpă. Frumos viitor pentru fată!

Se sculă, izbi scaunul, care se răsturnă, și ieși trântind uşa. Conaşul Todiriţă, ameţit

de necazurile băneşti şi de nădufurile pe care i le făcea zilnic nevasta, fuma nervos o ţigară. Era o fire închisă, care îşi îneca veninul în suflet, fără a zice o vorbă. Puţine zile senine avusese în căsnicia lui. Îşi închipuia că aşa e însurătoarea; așa sunt femeile! Înțelegere nu poate fi între bărbat și nevastă aşa cum nu poate exista între apă şi foc.

În minte își zicea: „Femeia n-are griji serioase, nimicurile îi umplu viaţa şi le dă însemnătate. Din nefericire, toate cad în capul bărbatului“.

La asemenea gânduri, un oftat îi ridică pieptul.

– Ce molimă, îşi zicea el, a cuprins oare lumea, de toate, toate merg anapoda?

Prin minte-i trecea figura blândă a mamei sale; parcă o vedea umblând toată ziua după ale gospodăriei; mereu înconjurată de femei, la lucrul lânii, al inului ori al cânepii. De dimineaţa până în seară, purtând grija păsărilor, a grădinii, lăptăriei și a întregii gospodării casnice. Niciodată nu auzise ceartă între maică-sa și taică-său.

Ce viaţă simplă, dar cât de fericită? Să muncească şi, pe cât se poate, să facă binele, era singura lor ambiție. Cununau şi botezau

din belşug. La sărbători, casa se umplea de fini şi cumetri.

Uimit, se întreba Mustea: „Cum de se poate atâta schimbare de la o generaţie la alta?“ Aceste gânduri aduceau altele mai grozave: „Cum va fi oare fata lui? Cine să-i dea educaţia de bună gospodină, de femeie harnică, de soţie iubitoare?“ La această întrebare simţea un pustiu fără sfârșit.

O va trimite la un pension unde va învăţa o mulţime de mofturi, lucruri nefolositoare și apoi va fi și dânsa piaza rea a unui bărbat, cum e Matilda pentru el. Nu comitea oare o crimă pregătind pentru altul tortura pe care o suferea el? Dar ce putea face?

De la începutul căsniciei, conița Matilda îl privea pe bărbat nu ca pe un tovarăș iubit, ci ca pe un datornic care trebuie să-i împlinească toate capriciile. Adesea, zicea nervoasă: „I-a trebuit femeie, să-mi ţină rangul. Când m-am măritat, am ştiut că iau bărbat bogat, nu sărac. Să mă fi lăsat cu sărăcia mea. La mama n-am fiert un ou măcar. La bărbat să fiu chelăriţă, jupâneasă şi vătaf de curte? Auzi! Să priveghez câte putini de brânză i-a dat chelarul? Duminică îmi cere, în faţa lumii, batistă. E cu putinţă să nu te cerţi cu aşa mojic?“

Caracterele acestor doi oameni erau cu totul potrivnice.

Matilda avea un spirit de contrazicere înnăscut: orice ar fi zis Mustea, dânsa zicea tocmai din contra. Conaşul Todiriţă, mai slab de caracter, ori tăcea, ori ieşea din casă. În primul an, când se luară, era de o gelozie nebună. Nu suferea o fată ori o nevastă prin curte. Mereu îi scotea ochii că a avut în harem pe toate femeile din sat. Până ce, uneori, scos din sărite, zicea și conașul Todiriță:

— Bine, dragă, sfânt n-am fost; o să-mi iei capul pentru trecut? Îmi pare însă rău că voi, târgoveţele, aveţi aşa idei rele despre ţărănci. Te asigur, nu sunt mai rele decât femeile de la târg.

— Fie cum or vrea, nu-mi bat capul de ce faceţi nici tu, nici ele.

Cu toate acestea, iscodea babele, mergea adesea pe neaşteptate la câmp. Se uita chiorâș la fetele mai frumuşele; îl întreba cum le cheamă. De-l punea păcatele să le spună numele, cearta era gata.

— Sigur, le știi și ce ochi au, ce mărgele poartă la gât; poate sunt cumpărate de tine. Nişte rele, umblă cu farmece să te ameţească, doar și-ar căpăta fuste și broboade.

De obicei, toate aceste discuții se petreceau la masă, căci zicea:

— Numai la masă îl pot prinde să mai vorbesc; ori e pe câmp, ori la cancelarie, ori doarme ca un somn.

Conaşul Todiriţă uneori se blestema singur, simțea că un vânt rău suflă asupra casei lui. Cu anii, Matilda se mai liniștise, Mustea nu era bărbatul care să aibă grija femeilor. „Am fost şi eu zburdalnic la douăzeci de ani, dar toată viaţa să ai numai grija ștrengăriilor, nu face.“

Matilda găsea însă motive de ceartă. O enerva văzându-l că mănâncă prea lacom ori că soarbe prea tare cafeaua sau că bea un pahar de vin mai mult decât credea ea că se cuvine. Sughiţul ori strănutatul bărbatului o enervau şi fugea din casă. Alteori îi găsea cusur că nu știe să se îmbrace, nu ştie să vorbească, nu ştie să fie om de lume cum înțelegea dânsa. Scena de la masă putea părea grozavă numai celor ce nu le cunoșteau viața.

Conaşul Todiriță, deşi deprins cu asemenea purtare, suferea destul, pe tăcute.

Matilda ştia întotdeauna să-i pună un ghimpe, să-i facă o rană nouă ori să deschidă una veche, care să-l usture mai grozav decât dacă l-ar fi ars cu fierul roșu.

Avea un meşteşug, un farmec deosebit să-l jignească, să-l facă să sufere.

Acum îl lovise în inimă ca o săgeată veninoasă cuvântul „falit“, repetat de două ori. Nu mai aşteptă cafea, poate şi uitase dacă a băut-o ori nu. Luându-şi pălăria, ieși fără să spună vreun cuvânt.

După fiecare ceartă se întreba cum a început-o și mereu se chinuia cu gândul dacă n-ar fi fost chip s-o evite. Ar fi voit să se găsească vinovat; dar nu putea afla firul vinei sale, cum într-un ghem încâlcit nu poţi afla capătul. Descurajat, fără putere de a lupta cu nevoile, plecă. Asemenea certuri îl paralizau mai rău decât își amorţeşte păianjenul victimele.

Maria şi Puica rămăseseră tăcute; cearta le întrista neînchipuit de mult.

Feciorul, care fusese de faţă la întreaga scenă, strângea farfuriile gândind: „Iar a apucat-o necuratul. Să fie a mea! Maica lui Dumnezeu, Doamne, ce pui de bătaie i-aş mai trage. S-ar face muierea blândă ca mielul. Boierul, zău, e prost de bun! Degeaba, femeia, dacă n-o baţi, sare să te bată ea, caută bătaie cu lumânarea!... Scorneşte ceva din senin. Nu-l lasă pe bietul om nici să-i tihnească mâncarea! Maica Domnului, să-i ardă câteva crăvaşe colea,

potrivite la spinare, Doamne, mamă, ar alerga ca o pisică pe clavir!“

Puica, uitându-se spre bufet, zise:

– Am uitat să mâncăm fragii și bietul papa s-a dus supărat.

Matilda parcă-i plătită, la masă le stârneşte pe toate.

Newton, supărat, stătea într-un colț privind cu jale la toţi. În asemenea ocazii, nimeni nu se gândea la el. El însă îi observa pe toţi şi părea că le ghicea tuturor sentimentele.

– Știi ce, Marie? Să-l luăm pe Newton şi să mergem la iaz; acolo e linişte, nimeni nu ne ceartă, suntem singure stăpâne. Mama acuși vine și începe cu noi. Zău! Mărioară dragă, să mergem, și sări de gâtul fetei s-o sărute.

CAPITOLUL XI
Furtuna

Era pe la vreo două după-amiază. Nori de praf se ridicau în înaltul cerului. Vântul frământa întreaga fire, răscolind câmpii şi păduri, cum durerea și grijile ne răscolesc sufletul. Din seninul albastru nu se mai vedea nimic. Nori de praf se ridicau pe înaltul cerului.

Un vâjâit asurzitor, ca un vaiet deznădăjduit, umplea întreg văzduhul.

Frunze, crenguţe rupte, paie şi fulgi zburau ca mânate de un duh rău. Natura întreagă era înfuriată. În acest potop de vânt și vijelie se auzi un zăngănit de geamuri.

– Le-ai câştigat, Alexandre! zise Casandra feciorului, care mânca.

– Nu le-am deschis!

– Şi tot o să le plătești.

– Ciocoaica le-o fi deschis, când s-a dus îndrăcită de la masă.

Copacii se încovoiau cu ramurile la pământ, care aici se ridicau furioase ca nişte valuri, aici se plecau smerite. Frunze uscate de secetă zburau nebune. Crengile, izbindu-se unele de altele, scoteau un vuiet amenințător, părea scrâșnetul naturii în

turbare. Se auzeau pârâiturile ramurilor rupte.

Vântul duşman, ce părea ca ielele din poveşti, se năpusti asupra copacilor, rupându-i fără cruţare şi fără milă. Salcâmii fragezi aici se încovoiau învinşi, aici biruitori, se înălţau lovind şi mai cu furie văzduhul.

Un cenuşiu întunecat, urât şi furios îmbrăcase cerul. Văzduhul vuia de un zgomot înăbuşit, de un vuiet ce venea în bubuit de valuri.

Un vuiet mai slab era urmat de unul mai tare: tunete cu ecouri prelungite zguduiau zarea. Părea că şi în ceruri clocotea o răzbunare groaznică.

Al doilea potop se pregătea. Fulgerele aruncate de urgia cerească umpleau văzduhul. Animalele însele păreau îngrozite: caii nechezau de o tainică presimţire.

Rândunelele şi vrăbiile, grăbite, năvăleau la cuiburi; cloştile speriate adunau puii, fugind spre şuri; chiar şi raţele, iubitoare de apă, părăsiseră iazul, prefăcut de furtună în clăbuci.

O furie nestăpânită cuprinsese cerul şi pământul. Printre frunzişul copacilor vântul fluiera ca mii de balauri. Furtuna ameninţa să nimicească totul. Nimeni nu se putea

împotrivi: puterea omenească era nimic în faţa atotputernicei naturi.

Cerul părea că se năruie asupra pământului, ca munţi uriaşi ce-și prăvălesc pietrișul în văile neocrotite și supuse furiei lor.

– Doamne, apără-ne, ce sărăcie de grindină vine! zise Casandra și se repezi afară să înfigă toporul în pământ.

Deodată, o lumină sclipitoare orbi vederea; văzduhul întreg scăpără. Un trăsnet năprasnic bubui cutremurând cerul şi pământul, asurzind întreaga fire.

Toţi încremeniră de spaimă și, numai după o clipă, începură a-şi face cruce.

– A trăsnit undeva aproape, zise Casandra. Bine c-am apucat să înfig toporul în pământ, poate s-o duce pe pustii afurisita de piatră.

Şi ochii îi străluceau de bucurie că a făcut o faptă bună: îşi închipuia că ea, nemernica, e în stare să oprească furia naturii!

– Şi-a făcut iar cineva samă, zise moş Iordache punând un cărbune în lulea.

– Trei zile o să ţină vântul și furtuna, zise feciorul.

– Ba ţine și nouă, dacă nu i-or găsi trupul să-l îngroape.

– Doamne ferește de mintea proastă! Necuratul are parte de sufletul lui, zise feciorul.

Deodată, un ropot puternic izbi acoperişurile de şindrilă; se auzea un zornăit de pietre amestecate cu ploaie; cădeau cu furie parcă fuseseră încătuşate până acum. Se acoperi pământul cu o pătură de gheaţă. Apa în clăbuci curgea la vale, ducând frunze şi crengi rupte fără cruțare. Groaza din aer coborâse pe pământ. Cât de nemernică părea făptura omenească în faţa urgiei cereşti! Omul, în nemernicia lui, trebuia fatal să-şi închipuie că numai duhurile rele sunt în stare să săvârşească atâta grozăvie. Firea frumoasă, bună şi blândă e turbată și schimbată numai de suflete nenorocite şi răuvoitoare. Din ropotul puternic rămăsese încet-încet un zâzâit tărăgănat; numai pâraiele mai curgeau în spume.

Natura părea un uriaş înfuriat, care-şi vărsase mânia turbată. Din urgie abia se mai auzeau slabe icniri nervoase.

Cerul se curăţase ca prin minune de norii cenușii, potopul de apă îl spălase lăsându-l senin şi limpede. Dealurile verzi păreau mai aproape şi un miros uşor, ademenitor de viaţă, se răspândea pretutindeni; după atâta

urgie, din vântul turbat rămase o adiere domoală şi blândă. Nori mici, răzleţi, fugeau prăbușindu-se mereu pe bolta nesfârşită.

Soarele, blând stăpân al lumii, ivindu-se sfios asupra dealurilor, scăldând cu raze calde văzduhul, părea că-şi zice graiul de veacuri:

„Vântul turbat mi-a întunecat lumina, a ridicat ocean de praf, spre a-mi mânji faţa, norii mi-au ascuns razele strălucitoare; apele mării s-au răzvrătit să-mi stingă căldura şi, în furia lor nebună, au desfrunzit codrii, au rupt copacii, potop de grindină a făcut pământ podoabele câmpiilor, raze calde să n-am pe ce-mi aşterne. În eternitatea strălucirii mele, zvârcolirile de pitic nu mă înspăimântă. De mii și milioane de ani străbat aceeaşi cale și voi străbate-o încă. Vânt turbat am înfrânt, furtuni am împrăştiat, inimi zdrobite am înviorat.

A trecut încă o furtună; iată-mă vesel şi dătător de bucurii. Așa-i viaţa voastră, aşa-i soarta mea!

Fără de furtună, cine ar mai preţui seninul şi razele calde? Fără necazuri, fericirile n-ar avea preţ."

Nu trecu mult şi conaşul Todiriță, ud până la piele, veni acasă. Ploaia străbătuse prin manta şi pălărie. La câmp, potopul fusese şi

mai mare, oamenii se vârâseră pe sub care şi hărăbaie, iar conaşul Todiriţă se adăpostise sub o aripă a clăii. Dar la asemenea ploaie poate fi adăpost? La câmp, grindina fusese atât de deasă, încât se părea că stătea în mijlocul norului; nu mai era ploaie, ci adevărată rupere de nori.

Mustea era negru de supărare. Cu sprâncenele încrețite, dus pe gânduri, muncit de griji, nu mai era stăpân pe sine. Prea multe lovituri primea de o bucată de vreme.

Deznădejdea cea mai amară începea să se încuibeze în sufletul lui: „Prea sunt fără noroc. E vreun blestem strămoşesc care mă urmărește. Mai sunt şi alţi agricultori, dar n-au atâtea nenorociri ca mine; mie şi binele mi se întoarce în rău și natura mi-e veşnic vrăjmaşă“.

Muncit de-așa gânduri, descălecă de pe calul rebegit de ploaie. Moş Iordache, cum îl zări, alergă la scară să-i ia calul şi mantaua.

– N-aţi murit, moşule? Că nouă era să ni se ducă neamul de râpă.

– Vai, Maica lui Dumnezeu, urgie a fost şi pe-aici!

– Zi-i vizitiului să-mi pună caii. Şi vezi traista cu grindină, pune-o în fân la trăsură.

– Maica lui Dumnezeu, cât oul de porumbel! Pe aici n-a fost tot aşa, făcu moş Iordache plecând grăbit să împlinească ordinele stăpânului.

Conița Matilda stătea în balcon legănată de vuietul apelor ce se scurgeau la vale în iaz; vuiet ce-i amorțea prezentul, lăsând cale deschisă fanteziei.

La vederea bărbatului, trezită ca dintr-un vis frumos, zise:

– A stricat rău piatra?

– Porumbul s-a dus şi doar la el îmi era nădejdea! Să mă taie cineva, n-ar curge sânge din mine!

– Doar sunt asigurate?!

– Ce folos? Cât dau ei nu ies cheltuielile. Toate merg anapoda!

– Singur ţi-ai făcut-o! Ce-ţi trebuia sărăcia de petic, ţi-am spus c-are să-ţi rupă gâtul, dar vorba femeii niciodată nu se ia în seamă, parcă ar fi lătrat un câine!

Conaşul Todiriță, deprins cu asemenea molifte, nici n-auzea, răspundea mai mult gândurilor sale.

– Doi ani buni, numai doi ani să fi avut şi plăteam tot.

– Cu vorba asta am îmbătrânit auzindu-te! Claia era terminată?

– Îi făcuseră piept, dar a vânzolit-o şi a stricat-o de pe margini. Credeam că ne omoară acolo pe loc. Trăsnetul a căzut pe un copac, la zece metri; de era mai aproape, ardea claia până la pământ. Noroc că nu m-am adăpostit sub el! Era un cal priponit de copac, l-a ucis.

– Și nouă ne-a stricat geamurile la salon, zise Matilda c-o nepăsare vădită.

– Plec la oraş să-i vestesc pe cei de la asigurare; să nu mai spună ca anul trecut c-a fost o iluzie grindina şi că mai curând se vor fi jucat niște copii prin grâu! La luat, lupi nesăţioşi; dar când să-ţi dea despăgubire, câte şicane sunt pe lume, toate le născocesc agenţii de asigurare. Nu una ne sapă pe noi, agricultorii, dar o sută!

– Să-mi iei apele minerale. Ori poate nici pentru ele n-ai bani?

– Mereu îmi dai otravă; nici când sunt amărât n-ai milă!

– Cum n-au nici alţii de mine!

– Le ştiu, soro, pe de rost, nu le mai începe. Bune lecţii îi dai fetei. Uite-o cum ascultă.

– Decât să aibă norocul meu, mai bine să moară!

Mustea, ca să isprăvească, luă altă vorbă.

– Puico, ce să-ți aducă tata?

– Ce vrei tu, dragă papa, zise copila cu glas blând.

Fusese de față la întreaga scenă; nu pricepea tot, dar înțelegea că tată-său e supărat. Simţea cu inima mai mult decât pricepea cu mintea.

În bucătărie, Casandra făcea sarmale în foi de viţă și se certa cu moșneagul că i-a adus lemne verzi și nu-i aduce legume.

– Mai adu-ţi şi singură, că doar oarbă nu eşti, zise moş Iordache punând tacticos un cărbune în lulea și așezându-l cu unghia.

– Zău? Atâta să mănânce boierii cât oi aduce eu!

– La Sfântul Ilie îmi împlinesc anul şi pe aici mi-e drumul. Care mai de care mă ia la rost! Ciocoaica să mă ia în unghii! Am stat anul ăsta numai în hatârul boierului. „Că rămâi, moș Iordache, rămâi că ne-am deprins cu dumneata şi dumneata cu noi"; dar mai departe, să-mi dea o sută de galbeni nu stau, zău nu!

– Să rămâi când te-oi ruga eu. De când te-am apucat, tot călător eşti şi tot pe loc stai.

– Tot nu m-am îndurat de boier.

– Eu, când oi zice că ies, numai colb îmi zăriţi în urmă, zise Casandra.

– Ce mai de geamuri s-au stricat, soro! zise Anica venind de sus c-o mulţime de cioburi.

Boierul e negru de supărare. La câmp a făcut pământ tot, tot. Ce neagră sărăcie!

– Vorba mea: în casa cu pricaz [pagubă însemnată, nenorocire – *n.red.*] nu mai e Doamne-ajută. De la Paşti nu-i duminică lăsată de Dumnezeu să nu vină sfrijitul la cenuşar! zise Casandra.

Moş Iordache ieşise tot suflând în lulea; nu-i plăcea s-audă fleacuri femeiești.

– Şi doar destul om e boierul nostru, zise Anica.

– Vezi el, sărmanul, are necazuri, n-are când să-i toace verzi şi uscate, nici să-şi rânjească mereu dinții la dânsa. Pe omul cu griji, nici mâncarea nu-l prinde. Dar ea, de gospodărie nu vede, copiii n-o supără! Îi zburdă de bine!

– Cum de nu pricepe, cum de n-o află el? Vorba aceea: „Ce ştie satul nu ştie bărbatul“, zise Anica mai cu jumătate de glas.

– Ciocoaicei ăsteia i-ar trebui să-i facă cum i-a făcut un boier, Mere-Acre, coniţei lui.

– Dar ce i-a făcut, jupâneasă Casandro?

– Doamne apără de-aşa ruşine! Și-a prins nevasta, aşa bunăoară cum e ciocoaica noastră, cu ibovnicul. I-a uns pe amândoi cu păcură şi i-a presărat cu puf de gâscă. Se înțelege că i-a lăsat goi, cum i-a făcut mă-sa;

le-a mai pus câte un căluş în gură şi le-a dat drumul pe uliţă, cu mâinile legate de-un par aşezat pe la spate, ca să nu-şi poată scoate căluşul.

– Mare comedie! Ce ruşine!

– Hei, las' că așa se cade. Auzi? De bine nu mai ştiu de ce s-or apuca!

– Conaşului nu-i arde de așa fleacuri. Duminica nu se poate răsufla de oameni. Mare lucru să nu bată toba la curtea noastră, cum a bătut la Dorneni! zise Anica.

– Despre dânsa poate s-ajungă ca mine, că nu mi-ar părea rău! Mult şi-a bătut, calica, joc de slugi! Numai bietul moşneagul ăsta câte a tras! Mai ieri – nu ţi-am spus? – căzuse un păianjen în apa de spălat. Feciorul nu era acasă; l-a trecut păcatul. Ce crezi? I-a turnat bietului moşneag ligheanul cu apă în cap. Cum îi el cu plete, se scurgea apa pe cămaşă; nu ştiai să râzi ori să plângi.

– La început era foc, bătea spălătoresele cu cămăşile peste cap. A slujit aici una, Domnica, a murit săraca, îi ducea, draga mea, cămăşile călcate, coală de hârtie, nu altceva, şi, te miri cum, găsea, poate, una cu vreo îndoitură: pe toate le făcea boţ şi o punea să le spele din nou! zise Anica.

– Mare vrăjitoare, mănâncă inima din slugi. Nu tot din pricina ei am ieşit rândul

trecut, dar să ţii minte de la mine: femeia asta, cucoană ori ce mai e, n-o să sfârşească bine.

– Ce crezi, Dumnezeu nu bate cu ciomagul, dar rău mai arde și ustură bătaia lui.

– Acu' s-a mai pocăit, dar spunea Pachiţa că în anii dintâi era foc ciocoaica! Avea un bucătar...

– Îl ştiu, bietul Anton, cam surd...

– Da. Era dintre argaţii rămaşi de la boierul bătrân și de, vorba dumitale, vara muscă nu-i – nici împăratul nu se poate păzi de ele, cât e el de împărat. Până a adus fata supa sus, că n-avea fecior, a căzut o muscă. L-a chemat, soro, și i-a turnat supa în cap, aşa fierbinte!

– Să te ferească Dumnezeu de săracul îmbogăţit şi de ţiganul turcit, zise Casandra făcându-şi cruce. Ascultă, Anico, repede-te tu la dugheană şi-mi adu de zece bani rachiu și de cinci un sfert de pâine. Zău, calica nu-mi lasă o bucată de pâine la masă, iar eu mămăligă, Dumnezeu să mă ierte, chiar de-ar fi pe toate cărările, n-o pot mânca. M-apucă maţele.

– Mă reped într-un suflet, numai de nu m-ar striga sus.

Casandra luă din cui masa de aluat şi începu să frământe nişte făină cu ou, bombănind singură: „S-au deprins cu bucăţele bune. Aluat la fiecare masă, și toate numai în unt şi lapte! Hei, Doamne, să nu se întoarcă roata norocului; bogăţia vine în cârje, dar sărăcia are aripi; nici nu te aştepţi când soseşte. Mai bine de una ca mine: n-am fost bogată şi nu-i știu dulceaţa. Un lucru ce nu l-ai avut nu-l poţi pierde şi nici rău nu-ţi pare, că n-ai după ce“. Aşa gândea Casandra, aruncând câte o bucată de lemn verde pe foc, apoi: „Bat-o s-o bată de Anică, nu mai vine“.

CAPITOLUL XII
Meşteşug femeiesc

Era răcoare, chiar rece de-a binelea, cum e când bate piatra. Praful se potolise, iar şoseaua, cu drumu-i albicios de piatră, se întindea cât zarea ochiului, mărginită de o parte şi de alta cu şanţuri.

– Mână mai repede, Ilie, să nu ne apuce noaptea la întors.

Biciul vâjâia în vânt, caii dădeau din cozi şi o luau la goană.

Conaşul Todiriţă îşi pierduse privirea pe dealurile roşietice, altădată verzi.

Privirea pierdută la infinit, nefiind ca altădată oprită de frumuseţea câmpului, îi insufla o jale adâncă, o melancolie neînţeleasă. De ani de zile bătea mereu acest drum şi din ce în ce este mai muncit de griji; necazurile care mai înainte rânjeau departe, acum îl strângeau tot mai aproape. Îşi aducea aminte cum, cu un an în urmă, se legăna cu speranţa zicându-şi: poate de acum înainte într-un an voi fi scăpat de nevoi! O! Ce n-aş da să-l văd trecut.

Când omul e la necaz, cu drag ar jertfi un an şi doi şi zece din viaţă, numai să se vadă la liman. Mustea, cu suflet jalnic, număra anii trecuţi şi viaţa din ce în ce mai plină de

griji, moşia lui scumpă, mai ameninţată decât oricând. Și poate oare fi mai mare durere decât văzându-se trecut de jumătatea vieţii, cu rostul aproape pierdut?

Dacă fericire și pricopseală n-au fost în floarea vârstei, vor fi oare când aceasta-i în cădere? Mustea nu voia să se mai înşele cu speranţe deșarte. Şi nici n-ar fi putut; sufletului prea amărât și înşelat de iluzii îi vine o vreme când nu mai poate spera. Toate aceste gânduri îi încleştau inima.

Ar fi vrut să nu gândească nimic, să meargă, să fugă prin viață fără să se oprească; poate atunci nu l-ar mai fi ajuns grijile şi gândurile negre.

Avea senzaţia marinarului aflat în mijlocul furtunii. Atât îl urmăreau de la o vreme nenorocirile, încât ajunsese superstiţios: „Toate, dar absolut toate mi se întorc în rău. Mi se pare... Ce mi se pare?! Presimt că și împrumutul de la credit va fi numai o ghiulea agăţată de gâtul meu. Toate par menite să mă târască în adânc. Și doar cu nimic n-am greşit. Munca nimănui n-am răpit, crime n-am făcut. Mereu m-am străduit să muncesc și, prin osteneală de zi şi noapte, să-mi măresc avutul".

În asemenea momente, năluca sărăciei, atât de fioroasă pentru cel ce a avut odată

belşugul, îşi arăta colţii şi îl înspăimânta mai grozav decât moartea.

Tot ce-l înconjura îl făcea să simtă că i se ducea vaza de proprietar. I se părea că dealurile, pădurile, câmpiile nu-l mai priveau cu respectul datorat stăpânului!

Mintea prea aţâţată îi arăta în toate pierderea lui apropiată: era ca acel copil care dă viaţă lucrurilor ce-l înconjoară; le dezmiardă ori le loveşte, după cum e vesel ori furios, după starea sufletului său. În viaţă sunt un nămol de lucruri mici, care nu te înşală.

După primirea pe care i-o făceau bancherii vedea că-i dus dintre proprietari. Înainte îl primeau mai mult decât politicos, îl petreceau până la trăsură cu vorbe măgulitoare; acum, abia îi dădeau ziua bună nu numai bancherii, care deseori nu mai erau acasă pentru el, dar chiar şi slujbaşii lor.

Va să zică persoana lui, ca om, nu-i nimic în faţa acestor adoratori ai viţelului de aur! Şi atunci, în minte îi veneau cuvintele bătrânului rostite cu glas profetic: „Băiete, băiete, îi binecuvântat părintele ce lasă avere copilului, dacă îi lasă şi destulă minte s-o păstreze; iar de nu, mai bine nu i-ar lăsa nimic“.

Într-adevăr, nu-i mai mare nenorocire pe lume decât cel ce a avut şi nu mai are. Numai ambiţioşii ţintesc să aibă ceea ce n-au mai avut, omul modest se mulţumeşte cu viaţa lui obişnuită.

Dar căderea din ceea ce ai fost – iată ce nu poate mistui nici cel mai de rând om; te învinuieşti, îţi blestemi soarta, până ce, zdrobit, cazi tot mai jos.

Nenorocirile sunt ca furnicile – unde năvăleşte una, dau năvală o sută.

La gândul sărăciei, simțea adevărata nebunie:

„Dacă azi, cât mă ţin încă în picioare, nu mai sunt respectat, ce va fi când sărăcia m-ar doborî la pământ? Prietenii îmi vor întoarce spatele, cunoscuţii mă vor ocoli de frică să nu le cer un franc! E grozav! Hoţul cu bani să fie mai stimat decât acela ce a sărăcit din prea mult simţ de dreptate şi cinste!"

La aceste gânduri i se făcea negru înaintea ochilor. De mii de ori se întreba: Oare va fi în stare să încheie creditul? Ori poate numai îi va lungi agonia?

„Procentele ne ucid pe noi, proprietarii. Concurenţa Americii ne dă mereu lovituri de moarte. Pe ei produsele îi costă mai ieftin; eu, dacă vând cu cât vând ei, dau în

pagubă. Zic unii că luxul ne-a ucis pe noi, agricultorii; dar eu n-am făcut lux, n-am jucat cărţi.“

Din când în când, câte un vânticel dulce şi un miros de frunziş al pădurii îi răcorea fruntea, liniştindu-i nervii prea aţâţaţi. Atunci, gânduri mângâietoare îi mai alinau grijile.

Chiar în cele mai mari nenorociri, coarda durerilor nu poate sta mereu întinsă. Nervii slăbesc şi o linişte aparentă, o mângâiere falsă vine de la sine; jalea, ca şi veselia, se ucide singură; cea mai mare veselie, odată izbucnită, a murit. Cea mai mare durere, ajunsă la paroxism, moare; chiar dacă se repetă, nu mai are aceeași putere, e ca un răsunet al celei dintâi.

Veşnicul refren, veşnica speranţă a tuturor agricultorilor, îi venea în minte: „Numai doi ani buni cu o recoltă ca în anul când a murit bietul tata şi aş pluti deasupra nevoii“.

Mult aşteptatul an bun, acest miraj înşelător al tuturor agricultorilor în nevoi, îl legăna de ani buni pe conaşul Todiriţă. Acum, asemenea speranţe rar le mai avea în adâncul inimii; nu mai credea în steaua sa.

Pentru Mustea, mult doritul an murise de mult, avea impresia că parcă l-ar fi îngropat odată cu bătrânul. Nu-şi putea explica bine

situația, dar simțea instinctiv că vremuri bune nu mai puteau învia pentru el, cum nu putea învia iubitul său părinte.

„Ce jertfe n-aş face să pot salva moşia! Din nefericire, e prea târziu! Bietul tată avea o presimţire.“

La această amintire scumpă, o descurajare îi strânse inima și pieptul, durerile sufletului, ca valurile, acum cresc, acum se sting pentru o clipă, dar apoi iar se îmbulzesc mai cu furie. Astfel e sufletul omenesc, cuprins de necazurile vieţii.

„Oh, dacă n-aş avea fata! M-aş împuşca ori m-aş duce în lume, să nu mă cunoască nimeni şi mi-ar fi mai uşor decât aici.“ Omului bolnav de necaz toate i se par potrivnice.

„Creditorii, gândea Mustea, dau ca hăitaşii năvală, slujbaşii te amărăsc, te pradă; ţăranii, atât de paşnici mai de mult, stau să te omoare, să-ţi dea foc pentru un bănat de nedreptate. Dar acasă! Acolo e mai rău decât în iad. Necontenit certuri, veşnică nemulţumire. Orice aş face e rău; orice aş zice nu-i de seamă. E soarta fatală ce-i urmăreşte pe unii! Mi-a rămas avere, aş fi putut trăi fericit, nefăcând nimic! Alerg de ani de zile după fericire şi ea fuge de mine ca întunericul de soare!“

În răstimpuri, privirile i se pierdeau în văzduhul nemărginit şi, ca hipnotizat, rămânea în negândire. Creierii zbuciumaţi îşi luau singuri odihnă, răzvrătiţi, parcă, împotriva acestui chin fără de folos.

Cu sufletul bătut de gânduri a ajuns în oraş şi s-a dus întins la biroul societăţii de asigurări. Le-a răsturnat traista cu grindină în mijlocul casei:

– Poftim, domnilor, să nu mai ziceţi că s-au jucat băieţii în grâu.

– Ce sunt alea? Ouă de porumbel? zise un funcţionar.

– Grindină, domnule. Suntem pierduţi.

– Mai rău de noi decât de dumneavoastră.

– Asigurarea încasează de la mii și dă la unul.

– Încasează cu mâna și dă cu banița. În sfârșit, mâine-dimineaţă suntem la dumneata.

Conașul Todiriță s-a dus pe la farmacie de a luat apele nevesti-sii şi de acolo la cofetărie să ia bomboane pentru fată.

„E copil și trebuie să-i fac câte o bucurie. E vârsta cea mai fericită! Ce bine îmi părea când venea bietul tata de la oraş și-mi aducea covrigi și turtă dulce! Parcă-l văd cum, uneori, voind să mă necăjească și văzând că-i sar înainte, zicea: «Ei poftim,

Smărăndiţă, am uitat covrigii şi turta dulce pe masa jidanului». Iar biata mamă, văzându-mă cum mai nu plâng, zicea: «Doamne, frate, tare-ţi mai place să chinui copilul! Du-te, Todiriţă, și caută, că trebuie să fie ascunse în fân, la trăsură. Nu-i bine, dragă, să strici inima copilului, că scade!»“.

Întotdeauna când cumpăra ceva pentru Puica, îi veneau în minte aceste amintiri sfinte şi duioase. La cofetărie îl întâlni tocmai pe Iliescu.

– Bună ziua, domnule Iliescu! Nu vii cu mine? Mâine-dimineaţă mai mare dragul să vânezi vreo două raţe.

– Am dat puşca la curăţat.

– Vânători să fie, găsesc eu pușcă.

– Atunci, sunt al dumitale; tot e sărbătoare mâine.

Mustea era bucuros să aibă musafiri, mai ales pe Iliescu, care-l ajuta la reglarea actelor moşiei. Se mai bucura de venirea lui și pentru că nevasta nu prea făcea scandal în fața străinilor.

Conaşul Todiriţă, ca orice om blând, era slab de caracter; certurile îl ucideau, cădea într-o toropeală de nu mai putea vorbi. În asemenea certuri, dânsa, crezând tot mai mult că are dreptate, îl provoca mereu zicând: „Răspunde, dacă ai ce!“

Mustea, scos din răbdări, fugea de acasă, poruncea să i se pună şaua şi pleca pe câmp în neştire. De aceea, când îi intra un om în casă, îi binecuvânta sosirea. Pe drum vorbiră de una, de alta. Iliescu îi povesti că a venit în oraş o trupă de balerine şi-l îndemna să vină şi el într-o seară.

– Zău, vino, domnule Mustea, să le vezi ce nostime sunt.

– Dă-le naibii! Mai mult decât nişte muieri stricate nu-s.

– Ptii, domnule, dar vă sălbăticiţi de tot dumneavoastră, agricultorii. Noroc că nu-s toţi ca dumneata. Erau vreo doi vecini de-ai dumitale și credeam că li se rup palmele aplaudând fetele.

– Niște stricați!

– Ei, lasă-mă, domnule Mustea, doar n-o să te călugăreşti de pe acum.

– Eu sunt părinte de familie şi nu-mi plac berbantlâcurile. Asta-i pentru băieți ca dumneata.

– Hei! Ce vorbeşti?! Cei însuraţi petrec mai dihai ca mine! Zău, vino într-o seară, îi tragem o petrecere numărul *ainț* [Eins (unu, în germană), – *n.red.*]. Sunt două nemțoaice, fir-ar ale dracului, că bine joacă, ca șarpele se mlădiază și se învârt parcă-s de criţă [oțel – *n.red.*], domnule!

– Ți-a rămas gândul la ele, nu?

– De, inimă nu-i! Zău, vino sâmbătă seară, tocmai e reprezentație și zici acasă c-ai înnoptat și, după istoria din pădure, ai rămas în oraş.

– Ce vorbeşti, frate? Aş lăsa eu nevasta acasă o noapte să nu ştie ce-i cu mine? Dar petrecerea ceea m-ar arde!

– Nu eşti om de companie, coane Todiriţă. Şi minciuna-i vorbă.

– E drept: nu ţi-ai găsit omul.

– Adicătelea cum, domnule Mustea, dumneata când vezi o femeie frumoasă, nu te încălzeşti deloc?

– Ascultă, nene, eu m-am însurat din dragoste și, de, nevasta o fi având multe cusururi, dar eu o iubesc. O femeie frumoasă mi-e drag s-o văd, cum îmi place un bărbat frumos ori un copil. Mai zilele trecute a venit la curte o femeie cu un copil de vreun an. Era atât de drăguț! Întindea mâinile să-l iau în braţe. L-am luat şi nu mă săturam să-l sărut. Un înger! Doi lei aveam la mine şi i-am dat să-i cumpere papuci.

– Bine, că eşti familist înfocat, știu eu de mult; dar credeam că asta nu împiedică să guști o plăcere deosebită, ca mulți alții! Adică nici ţărăncile de pe moșie nu-ţi fac cu ochiul? Privește-le pe cele două cum îşi

spală picioarele în iarbă. Cât îs de cochete, uită-te, râd şi se uită spre noi. Zi femeie şi pace!

– Hei, vere! Mi-a trecut soarele de amiază şi grijile au pus cruce la toate!

– Nu te mai preface motan călugărit! Halal de viața de ţară! Aer curat, hrană bună, fete tinere şi voinice!

– Ți-a rămas gândul la fetişcana cea bălaie? Te mai şterge pe bot; e fata consilierului, cel mai fruntaș țăran din sat.

– Aş! Tot se uită ea mai cu jind la un boier de la oraș decât la flăcăii din sat.

– Te înşeli, prietene. Se uită, care se uită, dar nu toate. Nu ştii cum îşi bat ele joc de târgoveţi! Din covrigari şi sărăntoci nu-i scot.

– Le cunosc şi eu, sfinte nu-s.

– Nu-s uşă de biserică, dar nici cum le credeţi voi.

– Când nu vor de voie, vor de nevoie. Am mai fost eu prin alte sate şi am văzut cum se petrec lucrurile.

La asemenea vorbe, spuse cu atâta cinism, Mustea, care nu fusese în tinereţe cine ştie ce sfânt, rămase uimit şi dezgustat de aşa tovarăş de drum.

Conaşul Todiriţă avea o educație simplă, dar călcarea legilor morale statornicite, cel

puţin în principiu, de veacuri, îi părea o crimă. Îl înţelegea pe făptaş ca o fatalitate; dar lauda, fala şi cinismul crimei ori al desfrâului nu le putea admite. După el, asemenea oameni erau cei mai primejdioși.

Tăcu şi privi, dus pe gânduri, pădurile deasupra cărora, ca un văl, plutea ceaţa albăstruie a serii.

– Grăbeşte, Ilie, ne-aşteaptă acasă cu masa şi înnoptăm.

– Luna răsare mai târziu, zise Iliescu doar ca să spună ceva.

Mustea, cufundat în gânduri, nu-i răspunse.

Încă nu se înserase şi trăsura se opri la scară. Coniţa Matilda se plimba prin balcon. Iliescu, sărind sprinten din trăsură, sărută mâna coniţei zicând:

– Bucuroşi de oaspeţi?

– Cum de nu? Ne-a cântat cocoşul în prag şi-i aşteptam.

La masă mâncară şi băură bine.

Plăcintele Casandrei erau minunate. Avea dânsa un meşteşug: le făcea cu urdă dulce, încât, vorba lui Iliescu, se topeau în gură. Matilda atâta îl poftea pe Iliescu, încât trecea marginile politeţii.

– Lasă-l, nevastă, că o să-l îmbolnăveşti pe creştin. Faci curat ca românul din poveste.

– Ce-i drept, la asemenea plăcinte faci o crimă să-l mai pofteşti pe om, zise Iliescu.

– Mama, când eu nu vreau să mănânc, îmi zici că „mireasa vede masa“. Apoi lasă-l, doar nici Iliescu nu-i orb.

– Eşti obraznică şi am să te dau afară de la masă.

– Chiar mă duc să mă joc cu Newton, că m-am săturat.

După masă ieşiră cu toţii în balcon.

– Marie, tu cântă la pian şi noi te ascultăm de afară, zise Matilda.

Conaşul Todiriţă, de politeţe, stătu până ce fumă o ţigară şi plecă să le dea porunci vătafilor.

Balconul era ca pe vremea veche, pătrat, mare şi încăpător; o canapea era așezată spre perete.

Matilda, cu aer de oboseală și plictis, se așeză pe ea.

Iliescu, cam alene, ca după o masă îmbelșugată, târî un scaun alături.

– Aveam o presimţire că vii, zise Matilda.

Spunea adevărul, se gătise ca pentru musafiri. Părul creţ, așezat pe frunte, o arăta și mai albă; ochii negri, scânteietori de mulțumire, îi dădeau o expresie de tinereţe şi patimă. Rochia roșie cu care se îmbrăcase îi colora puţin faţa palidă. Veselia îi

descreţise chiar puţinele cute de la gură, aşa de vădite în certurile cu bărbatul.

Conaşul Todiriţă o privise cu plăcere şi nu-i venea să creadă că dânsa-i viespea de la prânz. În gând își zicea: „Curioase fiinţe sunt femeile! Pe noi, bărbații, durerile ne istovesc, certurile cele mai mici ne lasă urme pentru zile întregi; femeilor într-un ceas le trece. Un praf de pudră peste obrajii uzi de lacrimi şi faţa le străluceşte de veselie. Asemenea ființe sunt de neînțeles!“

Uimit, o privise cât era de calmă cu toţi la masă. În asemenea momente, nici el nu credea că Matilda e aşa de rea.

Conştient ori inconştient, femeile știu că bunătatea, veselia și râsul le înmiesc frumuseţea. Matilda părea de o sută de ori mai tânără, mai frumoasă. Conaşul Todiriţă, vrând-nevrând, compara momentele de acum cu cele de la prânz, şi se gândea: „Cât de fericit e bărbatul ce are liniște în casă! Poate viaţa va fi plină de furtuni, căsnicia fericită e limanul unde uită, unde bărbatul capătă puteri de luptă“.

Nu știa, sărmanul, că tot acel decor nu era pentru el.

***

Iliescu îşi apropie tot mai mult scaunul de canapea şi îi cuprinse talia Matildei; dânsa,

rezemându-şi capul de umărul lui, oftă:

– Ce? Nu-ţi pare bine că am venit? Ştii că nu-mi sunt dragi femeile triste.

– Ştiu... Când te văd, caut să fiu veselă; dar e peste puterea mea ca veselia acestor momente să nu fie întunecată de gândul că n-o să ţină mult! Mâine pleci?

– Dacă vei fi veselă şi bună cu mine, voi sta și mâine.

– Am să fiu, numai rămâi. Nu ştii cât de urâtă mi-e viaţa fără tine!

– Fii veselă când ne vedem. Ce folos ca şi în ceasurile fericite să ne gândim la neplăceri? Cu moda asta ar trebui să plângem mereu. Veselia ne lungeşte viaţa. Când au murit tata, mama, am plâns o zi, două şi basta! Morţii nu învie și fatalitatea n-o putem schimba. Idealul e să fii vesel şi să petreci.

Zicând aceste vorbe, o sărută apăsat.

Puica se ivi de după uşă, privindu-l curios pe Iliescu.

– Mi se pare că te-a văzut fata, șopti Matilda.

– Ei, aș, ce pricepe ea!

Iliescu se repezi s-o ia pe Puica pe genunchi.

– Să nu te apropii de mine, că te zgârii.

– De ce, Puico?

– Pentru că nu te iubesc.

– Dar de ce?

– Ştiu eu de ce.

– Puică, du-te la Maria să te culce. Nici mie nu-mi sunt dragi fetele obraznice.

Luna se lupta între nori, acum se ivea strălucitoare, acum se făcea iar nevăzută. Deseori, ea iese biruitoare, noi mai anevoie. E greu de luptat cu duşmanii lăuntrici!

Deodată, discul galben ieşi biruitor în largul senin al cerului. La razele albe ale lunii, Matilda părea şi mai frumoasă. Iliescu o privi un moment cu adevărată patimă.

– E o seară minunată! Adevărata seară pentru amanţi! zise el.

– Păcat că nu putem avea multe de acestea, zise Matilda.

– Iar vorbe melancolice! În lume, dragă, să iei lucrurile cum sunt. Bucură-te şi de cele mai mici plăceri prezente, pândeşte să nu scapi niciun prilej de a fi fericită. Combină să înmulţeşti pe viitor fericirea şi uită trecutul. Iată o rețetă ce nu dă niciodată greş.

– O fi bună pentru cine poate s-o urmeze.

– Trebuie să poţi.

– Ești prea uşurel, Iliescule. Tare regret pasul pe care l-am făcut; poate nici nu mă iubeşti pe cât te iubesc eu?

– Așa sunt femeile, neîncrezătoare. Tu le-ai întrecut pe toate! Ce dovezi vrei?

– Nu ştiu, dar eu pentru tine m-aş arunca în apă, n-aş cruţa nimic, aş pune foc în cele patru colţuri ale lumii.

– Poate o să vină vremea; vom vedea care din noi va fi capabil de jertfe mai mari!

– Crezi că nu m-aş despărţi? Mâine, să-mi zici, l-aş lăsa.

– Puţină răbdare; nu trebuie să facem lucruri de care ne-am căi.

– Orice aş face pentru tine, nu mi-ar părea rău.

Mustea dăduse poruncile şi veni să mai stea de vorbă.

Iliescu, auzindu-i pașii, o mai sărută pe Matilda; repeziciunea şi primejdia sărutării îi dădea nespus farmec. Abia își desprinsese mâna din jurul taliei Matildei şi conașul Todiriţă intră zicând cu glas plin de mulţumire:

– În sfârșit, am isprăvit. Să te potriveşti treburilor, nici noaptea nu le-ai găta. Ce seară frumoasă! Îţi vine să nu te mai culci.

– Conaşul Todiriță e ori poet, ori amorezat! Numai aceştia sunt lunatici, zise Iliescu râzând.

– Mai ştii păcatele, nu zadarnic o fi umblând noaptea pe câmp, zise Matilda cu

ironie.

– Întotdeauna mi-a plăcut natura cu lună, cu stele, cu soare, cu tot; cât despre aluziile răutăcioase, ştiu că nu le credeți. Câte griji am eu acum, numai amorezat ar lipsi să mai fiu!

– Nu te mai face sfânt, ce pereche de ochi ţi-a aruncat ţărăncuţa bălaie!

– Dumneata spui în glumă şi nevasta le ia de bune. Nu mă sili, că te pârăsc ce mă îndemnai pe drum... Las' de nu te-o scoate pe uşă!

– Te-ai îndura, coniţă, să izgonești un suflet de creştin la vreme de noapte?

– Ba bine că nu. Vă daţi de gol unul pe altul ca hoţii la interogatoriu. Zi bărbaţi și te mântuiești.

– „Vorba multă, sărăcia omului." Mâine o să mă scol în zori. Haide la culcare! Somnul este cel mai bun prieten al omului, când nu te trădează. Adesea, grijile îl alungă şi mustrarea de cuget îl sperie.

– Nu te mai plânge, dormi uneori ca un buştean.

– Când te răzbeşte oboseala, ce vrei? Chiar acum sunt zdrobit de osteneală, zise Mustea.

CAPITOLUL XIII
Dorinţe neîmplinite

A doua zi, conaşul Todiriţă îi aşteptă pe cei de la asigurări.

Până au venit, până au stat la dejun, căci, vorba lui Iliescu, omul flămând nu lucrează bucuros, a cam trecut. După dejun au plecat cu trăsurile la câmp.

Era adevărată jale să vezi cocenii verzi, goi de frunze strivite, atârnând jalnic în jos ca nişte zdrenţe sfâșiate de nevoile vremii.

– Priviți, domnule, nici de nutreţ nu mai sunt buni şi doar erau atât de frumoşi! Ce recoltă era să am!

– Aş! Recolta porumbului e pierdută de secetă.

– La mine nu era pierdută. La săteni, da; ei seamănă târziu şi pământul lor e rău lucrat. Am semănat în Postul Paştelui şi arătură adâncă; priviţi ce strujan gros are.

– Deseori, grindina pentru agricultori e o mană cerească.

– Nu în cazul de faţă, domnule controlor; înțeleg să apăraţi interesul societății, dar fără a jigni din cale afară pe al clienților; altfel faceţi o crimă.

– A! Noi suntem nepărtinitori; doar nimic nu ne intră în pungă.

– Credeţi-mă, creând nemulţumiri, îndepărtaţi clienţii şi pierdeţi înzecit. Țăranii ar prinde gust şi s-ar asigura pe un cap.

– Orice am crede, domnule Mustea, dar asta nu. Țăranii nu vor să asigure nici case, darămite recolte. Sunt prea fatalişti: din „ce-o fi să fie“ nu-i scoţi; ţăranii din Occident, da: chiar cei din Ungaria; dar la noi va mai trece mult.

– E greu, dar se va începe şi la noi pe încetul.

– Datoria proprietarilor este să-i îndemne.

– Cum să-i îndemni? Când îmi dați mie niște despăgubiri de râs, ce-o să le dați lor?

– Tot e mai mult decât nimic. Dumneata acum o să fii despăgubit de jumătate din recoltă. Anul acesta societatea pierde foarte mult; au fost atâtea localități bântuite de grindină că ne-a luat groaza.

– Vorbe, domnule; când ne-ar da nouă agricultura frumoasele dividende ce le dă societatea acţionarilor, am fi prea mulţumiţi.

La aceste cuvinte, controlorul rânji machiavelic.

Se întoarseră la cancelarie şi se mai certară asupra sumei de plată.

Necazul era că un lan stricat de grindină nu fusese asigurat; a trebuit să dăscălească, de cu seară, feciorii, să spună că lanul neasigurat se numește așa cum se numea cel asigurat, dar nestricat.

Experţii, cu nasul lor de copoi, simţiră ceva și mereu se întorceau, doar or vedea oameni pe care să-i întrebe cum se numește lanul cutare ori cutare. Fiind sărbătoare, ţăranii erau pe acasă ori la cârciumă; la câmp veniseră numai feciorii boierești. În sfârșit, după multă târguială, scoase de la ei, ca din gura lupului, jumătate din paguba pe care o pretindea.

Pe la vreo trei abia putu pleca la oraş să ia banii pe care un samsar îi făgăduise să-i găsească.

Iliescu, prieten al casei, rămase la moşie să mai cerceteze niște hârtii pentru Credit.

În oraş, oricât s-ar fi silit, nu putu termina curând.

Samsarii căutau să-l convingă că nu-i bine să pună moșia la Credit, că-i vor găsi bani ieftini să plătească creditorii și să rămână c-o singură ipotecă.

„De unde ştii? ziceau dânşii. Dă Dumnezeu un an bun și plătești tot.“

Mustea era sătul de planurile samsarilor, dar îi asculta dând din cap, semn că se va

mai gândi. Trebuiau tărăgănaţi până va termina cu Creditul.

După ce plecă Mustea, Iliescu trecu în biroul acestuia.

Conița Matilda se îmbrăcase destul de elegant. Dacă tinereţea are cochetării nesfârşite, apoi vârsta mijlocie e chiar creatoare de măiestrii neînchipuite.

La această vârstă, femeile sunt într-adevăr cunoscătoare de puterea pe care o au asupra bărbaţilor, dar îşi cunosc și cusururile și caută să le înlăture. Sunt atâtea nimicuri care pot mări, dacă nu frumusețea, cel puţin şicul unei femei.

Matilda le cunoștea pe toate, deși nu le întrebuințase de mult. Asemenea priceperi femeia nu le uită niciodată, după cum nu le învaţă niciodată, căci se naşte cu ele.

Matilda îl iubea pe Iliescu; îl iubea cu patima femeii care vede că s-au dus anii tinereţii și-i prinsă de furie la gândul că una de optsprezece i-ar putea lua iubitul.

Adesea era geloasă chiar pe soră-sa. De aceea îi şi spuse că nu-i potrivită cu Iliescu, că sunt caractere opuse și ar fi nenorociţi.

— Tu, zicea Matilda, eşti învăţată să trăieşti bine şi un biet funcționar ca el n-o să-ţi poată da trai bun.

Maria nu mai era copilă, înțelesese toată purtarea soră-sii. Dacă de la început, ca orice fată, simţise pentru Iliescu oarecare atracţie, acum căuta s-o înăbușe și nici nu-și mai bătea capul despre planurile unei căsătorii cu el. Abia îi răspundea la întrebări. Pentru a scurta vorba, cânta la pian ori fugea din casă.

Matilda o crescuse în pension pe cheltuiala sa, adică pe-a lui Mustea. Maria n-ar fi vrut niciodată să i se arate nerecunoscătoare. Fata, cu mult bun-simț, nu putea însă, cel puţin în gând, să nu-i critice purtarea şi să nu-l compătimească pe cumnatu-său, un ideal de bărbat, cum îl numea ea. Maria n-auzise de la el niciodată o vorbă rea ori vreo aluzie cât de mică pentru că o ţinea şi a cheltuit bani cu ea.

Uneori, stând în grădină, o lovea plânsul fără să-şi poată explica de ce.

Pe de o parte, dragostea de soră o oprea; pe de alta, cugetul o mustra că mănâncă pâinea unui om pe care soră-sa îl înșală și-l dispreţuieşte.

I se părea că și dânsa e tovarășă la această mișelie. Sufletul ei nevinovat nu putea înțelege patima nebună care o ardea pe Matilda. Când venea Iliescu la masă, i se punea un nod în gât. Câteodată, o apuca

furia să se tot ducă. Simţea o durere nespusă că nu putea ea găsi un loc în largul lumii unde să fugă, să nu mai vadă ceea ce vedea.

N-avea pe nimeni însă. Nişte mătuși în oraş abia se ţineau pe ele.

Uneori era atât de ameţită, încât avea aproape halucinația că-i o pasăre închisă în colivie, care mereu își loveşte capul de gratii fără a-şi putea lua zborul.

În asemenea stare sufletească se afla într-o zi şi, ca o nebună, se repezi de dădu drumul unui canar din colivie, zicând: „Cel puţin tu să nu suferi ce sufăr eu".

Deseori vorbea singură: „Mamă, dragă mamă, de ce m-ai lăsat străină, de n-am suflet cui să-i spun focul ce mă arde?"

Simțea nevoie de spovedanie, cum simte păcătosul văzându-și apropiatul sfârşit.

Când îl întâlnea pe cumnatu-său, nu-l putea privi în ochi. Mustea își închipuia, văzând-o tristă, că-i amorezată de Iliescu. Tot aşa își explica şi vizitele dese ale acestuia. Mustea îi zisese Matildei să nu-i prea lase singuri.

– S-o cează şi să-i logodim. Nu trebuie să se compromită fata. Târgoveţii sunt cam schimbători.

Singură Puica îi mai alina Mariei durerea. O cuprindea în braţe, o săruta şi plângea când o vedea plângând.

Într-una din zile îi spusese că-l văzuse pe Iliescu sărutând-o pe Matilda.

– Ei şi? Ce lucru mare? Pe tine nu te sărută?

– Eu am să-i scot ochii dacă mai încearcă.

– Copiii nu vorbesc despre cei mari. Dacă te-ar auzi bădia, s-ar supăra.

Copila, gânditoare, adăugă:

– Dar de ce nu te sărută Iliescu pe tine?

– Tot spui prostii! Vezi mai bine: ştii lecţia la pian?

Asemenea vorbe ale copilei o puneau pe Maria pe cărbuni. Se întreba dacă Matilda e în toate minţile, de nu se păzeşte cel puţin să-şi ascundă nelegiuirile, să n-o vadă fata.

Uneori se dispreţuia pe dânsa că tăinuieşte faptele surorii sale. În asemenea momente simţea și mai mult amarul singurătăţii. Să-neci totul în suflet și niciunui duhovnic să nu i te poţi destăinui! De câteva ori se pregăti să fugă. Dar încotro?

Casa cumnatului, atât de iubită odinioară, atât de plină de belşug, viaţa ademenitoare de ţară, toate acum îi erau nesuferite.

Se gândea să meargă într-un oraş necunoscut, guvernantă. Pâine amară, dar

sfinţită prin muncă: „Odată pe zi să mănânc, dar să nu fie pâinea trădării!“ N-avea însă energie şi tărie de caracter pentru a-şi croi o carieră atât de grea.

Putea plânge nopți întregi, să muște perna de turbare, dar să părăsească locul unde crescuse, să meargă între străini, nu. Pentru asemenea hotărâre trebuia caracter; iar ea nu-l avea.

Adesea era silită să înfrunte până și privirile dispreţuitoare ale slugilor. Citea în ochii lor un fel de dispreț și ameninţare. Glumele lor cu multe înţelesuri îi dădeau junghiuri.

Odată, Iliescu, găsind-o în salon singură, o apucă de bărbie. Maria se îngălbeni și cât pe ce să leşine.

Nu semăna la fizic deloc cu soră-sa. Maria era blondă, de statură mijlocie, avea ochii albaştri, blânzi şi nespus de duioşi; părea că toată viaţa ei de copil orfan, crescut de pomană, lipsit de gingașele dezmierdări ale mamei, se oglindea în ei. Gura avea o expresie de bunătate și duioşie. Întreaga înfăţişare te ademenea s-o iubești ca pe o soră.

Servitorii mai mult de hatârul ei nu dădeau totul la iveală.

Uneori, dusă pe gânduri, spera că Iliescu poate nu va mai veni şi că soră-sa va deschide ochii şi va vedea spre ce prăpastie mergea. Socotea ca mare fericire vremea când n-ar mai veni. Altădată dădea vina pe Mustea, zicând: „La ce l-a mai adus în casă?“

Chiar moartea lui Iliescu n-ar fi supărat-o! „Ce pagubă de o canalie?“

Nu vedea originea răului, ci răul imediat. Dintre toţi, Maria suferea cel mai mult; slăbise grozav. Conaşul Todiriţă văzuse: presupunea că-i amorezată. Coniţa Matilda o credea geloasă şi se purta foarte aspru cu ea.

Maria, în nopţile când rămânea Iliescu la ţară, nu închidea ochii toată noaptea; cu mintea înfierbântată, avea adevărate vedenii: i se părea că aude pași, uși deschizându-se, deşi toate erau amorţite în tăcerea nopţii. Și nu o dată o apucau furii de nebună: îi venea să meargă, în puterea nopţii, să-l trezească pe cumnatu-său, care dormea obosit de alergătura zilei, și-n genunchi să-i ceară iertare pentru soră-sa, îndemnându-l să alunge din casă hoţul care-i fură cinstea și liniștea.

„El e bun și, sigur, de hatârul fetei ar ierta nebuniile mamei.“

În serile senine o biruiau melancolia și dorul după timpul trecut când, cu toate certurile dintre Matilda şi bărbatul ei, tot mai erau şi momente de linişte. Atunci o putea privi pe soră-sa în faţă, dându-i chiar dreptate. Între ele, cel puţin, era dragoste și înțelegere; acum, Matilda o privea chiorâş, iar ea suferea.

Copila, precoce cum era, simțea și ea ceva. Stătea gânditoare şi mereu întreba lucruri curioase, după care se vedea că şi un copil ştie să-şi ascundă pe jumătate gândurile.

Într-o zi, când îl văzu pe Iliescu că vine, zise:

– Mario, ai vrea tu să te măriţi cu Iliescu? Să-i zic eu să te ia? Ai face nuntă ca Domnica; mama şi tata te-ar cununa.

– Ți-am zis, Puică, să nu vorbeşti prostii.

Copila plecă rușinată. Îşi găsea de joacă ori cu păpuşa, ori cu Newton.

În mintea ei, micuța, își zicea că Maria n-are dreptate.

„Eu văd c-ar fi bine; dar ce să faci? Când eşti mic, toţi te cred prost. De ce-ar sta mama de vorbă cu Iliescu? Mai bine ar lăsa-o pe Maria. Și dânsa ar sta cu tata. Am să-i zic eu lui Iliescu. Dar ce să-i zic? Când eşti mic, e greu de vorbit cu cei mari! Spune-mi

tu, Newtoane. Ori nu ştii? Vezi că și tu ești prost? Aşa-i când eşti mic!

Las', am să-i fac eu ceva lui Iliescu să nu mai vină! De când vine el, mama nu mă mai dezmiardă. Am să-l rog pe tăticul să-l dea frumos afară ca pe Gheorghe al Smarandei."

Toate acestea le vorbea Puica tare cu Newton; de multe ori era aşa de afundată în vorbire, că nici nu își dădea seama că Maria o auzea.

Mariei îi păreau zilele grozav de lungi. Dorea să vină iarna, crezând că va aduce vreo schimbare. Sigur, Iliescu nu va mai veni. Cu vremea, Matilda va uita. Linişte şi fericire va fi pentru toţi!

Numai conașul Todiriță, zbuciumat de nevoi, nu pricepea nimic. Vai! Dorinţele Mariei aveau oare să rămână pe veci dorinţe neîmplinite?

CAPITOLUL XIV
Înecarea copilei

Pe la vreo 3 după-amiaza, Iliescu plecă să se plimbe prin grădină, trecând de-a dreptul din balcon, pentru a nu fi observat. Se înțelesese cu Matilda ca dânsa să vină pe portița din dos. Copila nu înţelegea adâncul acestor manevre, dar le simţea cu instinctul, nu cu mintea. După cum căţeii credincioși observă când stăpânii se gătesc de plimbare şi, fiindcă ştiu că o să fie închiși în casă, fug înainte şi aşteaptă la poartă, tot aşa Puica simţea că Matilda se duce cu Iliescu şi ar fi voit să fie și ea cu ei.

Își luă deci mingea şi plecă înainte, la portiţă. Când veni Matilda, îi zise:

– Merg și eu cu tine, mama!

– Să mă scutești! Nu voi să te ţii de mine ca scaiul.

– De ce?

– De ce, de ne ce! Fiindcă nu voi!

– Ba eu vreau să merg.

– Vezi că nu vreau eu. Te poftesc să nu fii obraznică.

– Ştiu eu de ce nu vrei!

– Cum ştii tu? Nu ţi-i rușine? Să te văd ce ştii?

– Da, ştiu, fiindcă vrei să te plimbi singură cu ţiganul de Iliescu.

Matilda o apucă de mână, ca un uliu, şi o târî în casă.

– Lasă-mă! Ce mă târăşti? Să nu mă bați că te spun tatei.

La aceste vorbe, Matilda o târî și mai cu furie. Ajungând în casă, începu a o bate cu palmele peste cap, peste spate. Copila nu mai zicea nimic, nici nu se văita, nici nu plângea.

– Viperă! Cine te învaţă să-mi spui asemenea vorbe?

Copila, răzbită de durere, îngâna:

– Iartă-mă, mama! N-am ştiut că te superi.

Matilda, ca o adevărată furie, începu şi mai cumplit să o lovească.

Maria, auzind zgomot, intră pripită.

Când văzu fata trântită jos, iar pe Matilda lovind-o cu furie, se îngălbeni şi, repezindu-se spre dânsa, vru s-o ocrotească.

– Pentru Dumnezeu! Ce ţi-a făcut fata? Vrei s-o omori?

– Da, eu am făcut-o, eu o omor!

– Dar ce? Ce s-a întâmplat?

– Lasă-mă, lasă-mă, zic, vreau s-o omor! Să-mi spună asemenea vorbe, să mă

amenințe cu tată-su? Am să-i rup limba. Şarpe veninos!

Maria pricepu.

– Te rog, iart-o! Orice-ar fi făcut, iart-o!

– Poate tu îi dai asemenea lecţii! Şi tu eşti o canalie. Cu toţii mă urâţi!

Şi, zicând aceasta, voise să se repeadă din nou la copilă.

– Loveşte-mă pe mine! Loveşte-mă, zic, până-i obosi, până te-ai răcori de furia ce te mistuie, dar lasă copila. Vrei s-o apuce spasmele?

Maria își încordă toate puterile, o luă de mâini şi o trecu în camera de-alături pe Matilda.

În acest timp, copila se făcu nevăzută din casă.

Maria căuta s-o liniştească pe soră-sa.

– Dar, soro, ce ţi-a zis? Să văd și eu. Să te înfurii? Ce știe ea? E doar un copil răsfățat.

– Am s-o învăţ eu minte! Dacă tată-su o face să mi se suie în cap, o s-o duc eu pe calea cea bună.

– Hai, liniștește-te! Te văd slugile, vor spune bădiei.

– Şi ce? Mi-i frică? Să ştie, să mă cunoască de mamă!

– Bea puţină apă şi te linişteşte; mă duc să văd ce face fata, pot s-o apuce spasmele;

doar nu-i copil deprins cu bătăi; era vânătă de emoţie.

Maria trecu în camera de alături şi începu a striga, nevăzând copila.

– Puică, Puicuţă dragă, unde eşti?

Fata nicăieri.

Maria se întreba: unde s-o fi dus atât de repede?

Ieşi în curte, îi întrebă pe servitori dacă n-au văzut-o. Nimeni n-o văzuse, parcă intrase în pământ.

Matilda, în vremea asta, îşi aranjă părul şi plecă în grădină, de-a dreptul prin balcon.

– Unde-o fi, ţaţă, fata? zise Maria ieşindu-i înainte.

– S-o fi ascuns undeva. Nu-ţi fie frică, n-o ia dracul.

– Ba trebuie s-o caut, să nu i se întâmple ceva.

– Drac pierit ai mai văzut? Las-o că vine ea!

– Merg s-o caut în grădină, să nu se culce undeva s-adoarmă și o poate muşca un şarpe ori poate răci.

– Ba te poftesc să mergi în casă; tot e descuiat.

Maria plecă în casă, dar cu inima îndoită. Avea ca o rană în cap.

„Ce i-o fi zis, Doamne, s-o bată aşa de rău? De când e, n-a pus nimeni mâna pe dânsa!“

Închise uşa la antreul din dos şi se duse pe balcon să mai vadă de nu vine fata de undeva.

Maria presupunea că Puica, în nevinovăţia ei, i-a făcut vreo observaţie despre Iliescu, i-a spus lucruri pe care le vedea, dar nu le pricepea. La vârsta aceasta, copiii sunt adevăraţi papagali, vorbesc lucruri prinse din vânt, le leagă şi le dau o formă pe care nici n-o înţeleg.

Maria avea presimţirea unei nenorociri, întocmai ca acele păsări care prevăd furtuna. Neliniştea o mistuia; ca un leu închis în cuşcă, se plimba de colo până colo prin balcon.

După vreo jumătate de ceas de la întâmplare, stătea ca pe foc.

„Închid uşile şi mă duc să caut fata. Ce nebunie! Să bată copila orbeşte! Dar ce i-a făcut? Ce patimă ticăloasă s-a încuibat în sufletul femeii ăsteia? Doamne, de s-ar sfârşi într-un fel! O să-mi iau viaţa!“

Plecă pe o portiţă care dădea în grădina de zarzavat. O găsi deschisă în lături. „Sigur, gândi Maria, s-a dus pe aici.“

Ştia că fata avea obiceiul să meargă, aproape în fiecare zi, să vadă nişte cuiburi

de pepeni; pe unul mai mare îşi scrijelise chiar numele. Se duse într-acolo, o strigă încet; nimeni!

Mai ştia că avea obiceiul de a merge la zmeură. Nici acolo n-o găsi.

Era un boschet de lilieci, acolo se ascundea şi se juca împreună cu Newton. Grăbită, abia ţinându-şi răsuflarea, plină de supărare şi grijă, plecă într-acolo.

Furtuna trecută şi seceta răriseră frunzele de liliac. De departe îl zări pe Iliescu sărutând-o pe Matilda. La această lipsă de atenţie şi patimă neînfrânată, Maria aproape ameţi.

Se întoarse repede. Îi era ruşine de ruşinea lor. Fugea ca o vinovată, de parcă ea ar fi fost făptaşa. Îşi frângea mâinile de durere.

„Se vede că patima îl înnebuneşte pe om de-a binelea. Nici frică, nici ruşine, nimic! De peste gard de la Maranda o văd şi copiii! Nu, nu, femeia asta nu iese la capăt bun. Dar ce mă fac, unde-i fata?“

Deodată, o idee stranie îi veni în cap: „Oare nu s-a dus la iaz?“ Acum o lună se înecase o fată din sat. Când au scos-o din apă, erau şi ele acolo.

Puica mereu întreba:

– Oare de ce s-a înecat, lele?

O femeie îi răspunse:

– De ce? Zice că se certa mereu cu mamă-sa vitregă și, cum îi muierea ceea nebună, i-a tras vreo două făcălețe peste cap. De altfel, spun vecinii că mereu o ocăra și-o bătea. I-a dat, săraca, spațiu; n-a mai avut ciuma pe cine bate.

Puica asculta, după obiceiul ei, cu luare aminte, toate vorbele femeii și parcă i se săpau în suflet.

Cei bătrâni uită de vremea când au fost copii, și-i închipuie pe aceştia prea proşti și nepricepuţi.

Cât de amar se înşală!

Fantezia la copii e mult mai puternică, mai vie decât la oamenii mari. Pentru copii, lucrurile sunt atât de vii și cu-n colorit puternic; cuvintele au puterea imaginilor reale; poveştile şi credinţele nu sunt slăbite de îndoială! Pentru ei, orice e cu putinţă.

Puica era foarte deşteaptă. Încă nu ştia carte, dar ce bogăţie de cunoştinţe în capul ei! Știa poveștile pe degete, precum şi toate credinţele despre cer, stele, lumea cealaltă, suflete, rai şi iad. Ştia că sufletele copiilor se fac îngeri sau, cel puţin, că merg în rai. De aceea, de multe ori, când îi lipsea ceva, ar fi dorit să moară.

N-auzea ea pe femei în fiecare zi cum îi fericeau pe copiii morți?

Pentru Puica, feţii frumoşi, caii şi câinii năzdrăvani erau o realitate.

În mintea ei, uneori, când îl vedea pe Newton aşa deştept, se întreba de nu-i cumva și el năzdrăvan. Poate și el avea s-o ducă pe cea lume, s-o facă fericită.

Puica, plecând din casă, era muncită de-un singur gând: să scape din viaţa asta în care toți o cred proastă și nimeni n-o iubeşte. Chiar tată-su, de când are griji, n-o mai iubeşte ca înainte, nici n-o dezmiardă. Maria zicea mereu c-are să se ducă în lume. Atunci, cu cine rămâne ea?

Aşa vorbind cu gândul, plecă urmată de Newton, pe portiţa pe care Maria o găsise deschisă. Sări un pârleaz și fu pe malul iazului. Sărise pârleazul sprintenă, iar câinele, ca un credincios, o urmă.

Soarele arunca o lumină aurie pe lac, apa era liniștită și de un albastru închis. Părea un cer ademenitor, te momea să te aventurezi în tainele lui.

Puica n-auzise de la Casandra că sub apă sunt oameni care au biserică şi case, cărora de Paşte li se trimit găocile de ouă ca să ştie și ei că pe pământ e Paştele? Nişte oameni cărora li se zice „blajini".

De ce n-ar merge și ea? Poate acolo o fi mai bine.

Având încă lacrimile pe obraz, se apropie de lac şi, întorcându-se către câine, zise:

– Aşa-i că-i frumos lacul, Newtoane? Tu mergi cu mine; acolo nimeni nu ne bate!

Câinele, parcă răspunzându-i, lătră încet.

Puica, fără a sta un moment pe gânduri, intră în apă, îmbrăcată.

Câinele era deprins s-o vadă scăldându-se. Se uita mereu la ea, cum merge încet prin apa călduță; intră şi dânsul, până îi trecu apa de genunchi, pe urmă se opri.

Puica privea mereu înainte, ademenită de luciul albăstrui al apei; credea că Newton vine din urmă. Se minuna şi de rochiţă, care plutea în jurul ei. I se părea că zboară, căci o bucată de vreme plutea deasupra apei.

În mintea ei nevinovată credea că așa o să meargă până o ajunge pe cealaltă lume. Nu înțelegea prea bine ideea de moarte. I se părea că-i un somn: adormi pe lumea asta și te trezești în lumea cealaltă.

Deodată, hăinuţele, fiind tot mai îngreunate de apă, şi copila, fiind la adânc, se cufundară.

Câinele, care stătea cu ochii țintă, credea că-i un joc.

Deseori Puica se ascundea prin iarbă, strigând „Cucu“; iar câinele alerga și

scuturând-o de rochiță o scotea din ascunzătoare.

Copila avea în câine un adevărat tovarăş de joc. Lipsită de compania altor copii, de vreme ce cu mojicii din sat n-avea voie să se joace, dresase câinele în aşa fel să-i ţină loc de tovarăş de joc.

Puica ascundea ceva şi Newton trebuia să găsească.

Alt joc era de-a ascunselea: se ascundeau, când copila, când câinele, şi se căutau unul pe altul. Astfel petreceau împreună ceasuri întregi.

Câinele, deocamdată, crezu că s-a ascuns. Ca de obicei, lăsa câtva timp şi pe urmă se repezea s-o caute.

Tot aşa făcu şi acum: deşi era ceva nou, niciodată Puica nu se ascunsese în lac. Dar şi-o fi închipuit şi Newton că-i vreo fantezie nouă de-ale copilei.

Odată nu s-a suit în pod la bucătărie şi, ca să-l necăjească pe Newton, n-a tras scara după ea? Umbla bietul Newton, schelălăind în jurul bucătăriei, văzând cum l-a păcălit Puica...

Cu instinctul de câine deștept, se repezi înot, se cufundă de două-trei ori și, deodată, pluti victorios deasupra apei și, ținând

copila cu botul de rochiță, înoată repede spre mal.

Dânsul simțea că-i ceva rău. De obicei, când o găsea, Puica bătea din palme, râdea, îl dezmierda și făcea o gălăgie cât zece copii la un loc; acum nimic, nici nu mișca.

Ajungând la mal, o lăsă jos şi începu a lătra a pustiu.

O femeie care se afla mai la vale văzuse ceva din cele ce se petrecuseră. La lătratul câinelui se întoarse şi alergă într-o clipă. Când văzu că-i copila boierului, înlemni.

Repede o întoarse cu faţa în jos, o scutură şi, fără să mai stea o clipă la îndoială, o luă în braţe şi plecă la curte cât putea la goană, plângând. Dădu pe poarta din dos şi intră drept în bucătărie.

Casandra, văzând copila în așa stare, înmărmuri.

– Doamne, apără, dar asta ce-o mai fi?

O trimise pe Anica după coniţă în grădină.

Casandra şi cu femeia o dezbrăcară, o întinseră pe pat, îi descleştară gura.

Notarul, care tocmai se întâmplase să fie la curte, alergă la bucătărie; vestea se răspândise în toată curtea. Cum intră, îi ceru Casandrei să înfierbânte cârpe, să-i pună copilei la picioare şi la inimă, iar el începu a-i trage încet şi regulat limba.

– Domnule notar, o să-i rupi limba.

– Maica lui Dumnezeu, fă ce-ţi spun că te cârpesc!

În vremea asta sosi și Maria galbenă, cu buzele încleştate: nu putea rosti o vorbă; picioarele i se tăiau de la genunchi.

– Nu vă temeţi, acuși începe inima a bate, o simt: pe câți n-am scăpat eu, zicea notarul trăgându-i ritmic limba ca să stabilească respiraţia.

Casandra freca mereu picioarele copilei cu cârpe calde.

În vremea asta, Anica striga cât o ţinea gura pe coniță, care se drăgostea cu Iliescu.

Matilda, auzind-o, îşi închipui c-a venit cineva; plecă spre casă, cu toată stăruinţa lui Iliescu de a se face că n-aude și de a mai rămâne.

– Coniţă, duduca s-a înecat, ţipă Anica speriată.

Matilda făcu ochii mari, zicând:

– Cine, Maria?

– Nu, duduca mică.

– Ești nebună?

– Ce nebună, a adus-o Pachiţa. Hai, fuga, e în bu-
cătărie.

Matilda se îngălbeni ca lămâia şi, șovăind, ajunse în uşa bucătăriei.

Notarul trăgea mereu limba copilei, rostind refrenul:

– Nu vă temeţi, începe a răsufla; numai răbdare.

Matilda se repezi înăuntru; văzând copila palidă, ca moartă, avu un moment de uitare de sine, sentimentul de mamă se trezi în toată puterea lui.

– Puica mea dragă!

Şi, cuprinzând-o cu mâinile, o ridică în sus. Copila scoase un oftat uşor.

– A scăpat, zise notarul.

– Slavă Domnului! Dumnezeu m-a adus la curte. Parcă-mi zicea cineva să vin și doar ştiam că nu-i acasă conașul.

– S-o ducem înăuntru, zise Maria.

Matilda duse copila în casă învelită în cerga de la bucătărie și o așeză în pat.

Copila începea a răsufla din ce în ce mai normal.

Notarul, care voia să facă pe doctorul, zise:

– Cum s-o mai dezmetici, trebuie să-i daţi ceai cu rom; să n-o prindă nişte friguri rele. De la aşa primejdii, mulţi rămân betegi. Dar oare cum s-a înecat? întrebă el.

– De! E copil. S-o fi jucat ori s-a scăldat, cine mai știe? zise Casandra, care adusese o cărămidă caldă să o pună la picioare.

– Noroc de câine, spuse femeia, că el a scos-o. Ce deștept!

Newton stătea la ușă cu ochii ţintă la copilă.

– Să nu trimitem după doctor? zise Maria.

– Aș! Ce să mai facă doctorul? Am scăpat-o și fără dânsul, zise notarul.

Iliescu nu ştia nimic, se tolănise pe o bancă și privea cerul.

Moş Iordache, cum zări trăsura conașului, ieși înainte la scară.

– Duduca e cam rău, dar să nu vă speriaţi, a scăpat-o notarul.

Mustea se repezi în odaia fetei.

– Ce-i cu fata?

– Bine, coane Todiriță! Ce a fost s-a trecut. Se înecase, dar a scăpat, spuse notarul.

Todiriţă, văzând copila galbenă, era să cadă jos de nu-l prindea notarul.

– Maica lui Dumnezeu, boierule, ţine-ţi firea, doar ești bărbat, am scăpat-o eu. Uită-te, răsuflă, îi bate inima.

– Marie, vezi să fugă îndată după doctor, ţipă conaşul Todiriță.

– Nu-i nevoie, Maica lui Dumnezeu, dacă-s eu; doar eu am scăpat-o, se îndesa notarul.

– Să fugă într-un suflet; lasă-l să vină degeaba.

Conaşul Todiriță s-apropie și sărută fata pe obraz. Copila deschise ochii.

– Tata! îngână ea zâmbind.

– Vezi, vezi ce-ţi spun? Are copila noroc! Dumnezeu m-a mânat să vin la curte. De nu eram eu, cu dobitoacele de femei murea copila cu zile: îi tot îndesau lumânarea în mână. Coniţele nu erau.

– Va să zică, dumneata ai scăpat-o, domnule notar! Cum să-ţi mulțumesc? Asemenea faptă nu poate fi plătită. N-o să mă ţii în nume de rău!

Şi, fără multă gândire, scoase din buzunar câteva hârtii de câte o sută.

Se cunoştea de pe faţă că-i atât de nervos că nu știe ce face. Și voi să i le dea notarului.

– Nu, coane Todiriță, mă vei ajuta şi dumneata vreodată; nu primesc, să mă omori. Pentru aşa ceva nu se iau bani. O datorie de creştin. Hei, coane Todiriţă, o îndatorire la dumneata are procent bun, bun de tot. Maica lui Dumnezeu! Nu iau nimic. Eu nu-s vrednic să mulţumesc tuturor sfinţilor că m-au trimis încoace. Ba încă primarul zicea: „Bre Neagă, nu te mai duce, că boierul nu-i acasă. Hai mai bine de fă o cinste, doar ai băiat“. „Ba nu, zic eu, mă duc mai bine să-l aştept.“ Şi aşa, cum sunt eu, când apuc înainte, o ţin ca Neaga. Când

intru pe poartă, aud ţipete. „Mă, zic eu, o fi luat foc la bucătărie“, şi o iau repede. Când intru, o văd pe duduca moartă. Le dau în lături pe femei și cu metoda mea o înviez. Maica Domnului m-a ajutat!

Conașul Todiriță îl îmbrăţişează cu lacrimi.

– Îţi botez eu băiatul!

– Să trăiești, coane! Drept să-ţi spun, chiar de asta veneam.

Copila respira din ce în ce mai bine. Cum s-a înecat a rămas un mister pentru conașul Todiriţă.

CAPITOLUL XV
Cărturăreasa

Era pe la Sfânta Maria Mare.

O zi frumoasă, nici prea caldă, nici prea rece; pe ferestrele de la salon aburea un vânt mirositor a sulfină. Subprefectul venise la o constatare; ca de obicei, se abătu pe la curte. Iliescu, oaspete nelipsit, îl dezmierda ori, mai curând, îl hărţuia pe Newton. Câinele nu voia deloc să-i primească dezmierdările, mârâia mereu, parcă-i zicea: „Şezi bine, nu mă pun eu cu unul ca tine; nu sunt câine de zece uşi. Să pot vorbi, ţi-aş arăta eu; dar am ochi și n-am grai. Ia seama să nu mă fac într-o zi turbat şi să nu fie vai de pielea ta!“

Îl privea urât de tot pe Iliescu, se holba cu o nespusă ură, arătându-şi, din când în când, colţii. Idei n-o fi avut bietul Newton, dar avea sentimente, avea alte mijloace de a înțelege lumea. Îl iubea pe conașul Todiriță; de câte ori îl vedea că se ceartă cu nevastă-sa, începea să urle a pustiu şi să se gudure pe lângă stăpân; simțea că Matilda era rea cu cel care-l iubea pe el. Și, în mintea lui de câine deştept, îşi zicea: „Acesta-i prieten cu ea, sigur e un răufăcător pentru stăpân“.

Puica, mânată de vechea ei antipatie pentru Iliescu, îl asmuţea necontenit: „Muşcă, Newton, muşcă!“

– Curios animal și câinele! Uită-te cum mă iubeşte, şi eu vin mai rar, nu ca dumneata care eşti prietenul casei, zise subprefectul apăsând, cu înţeles, cuvintele din urmă.

– Aici, Newton!

Câinele alergă mulțumit, fluturând din coadă și ciulindu-şi urechile, în semn de supunere.

– De! Dumneata eşti bun de pus pe rană, de aceea ai vârât groază în oameni când cu omorul de la Dumeşti.

– Aşa cere slujba, coniţă. Şi tot am primit reproşuri de la prefect. Mi-a zis: „Cum? Are loc un omor, ziua în amiaza mare, în plasă la dumneata, şi nu dai de urma ucigaşului?“

– Ce eşti de vină? A fost doar și procurorul!

– Da, a fost, însă de la mine se cere tot; trebuie să-i dau concurs.

– Halal concurs! zise Iliescu ironic.

– De, n-avem mijloace ca în străinătate, nici polițai iscusiți. Trebuie să lucrăm așa cum se poate aici.

– Atunci, nu te lăuda că eşti bun.

– Prin „bun“ eu înţeleg să nu ne încălcăm niciodată îndatoririle, zise subprefectul

îndesat şi privind ţintă la Matilda.

Matilda caută să schimbe vorba şi zise:

– Tot nu-i sigur cine l-a ucis pe Coţofană?

– S-au încurcat iţele. Bucata de brâu pe care a trimis-o conaşul Todiriţă dă cu totul altă faţă chestiei.

– Adică să nu fie Lazăr? Cine l-a ucis pe Coţofană? Doar nu s-o fi ucis el?

– Deocamdată, s-a ivit un indiciu şi încă unul puternic. Bucata de brâu, care, desigur, s-a rupt când îl târa la fântână, este din brâul feciorului.

– Curios! Cum se poate explica?

– Aceasta trebuie s-o explice justiţia. Feciorul tăgăduieşte mereu. Mă-sa zice c-a fost toată noaptea acasă băiatul.

– Atunci?

– Atunci se poate să fie înţeleşi. Coţofană le făcea zile amare, bea tot câştigul lui şi al femeii, ba chiar munca fetelor şi a feciorului. În ultima vreme se lăuda chiar că intrase în vorbă să vândă pământul și să cheltuiască banii cu mangosita [toantă, neghioabă, păcătoasă – *n.red.*] de muiere. Disperarea se poate, nu zic sigur, să-l fi împins la păcat, zise subprefectul.

– Dumnezeule! Pe tată-său? Dar oamenii ăştia sunt mai răi decât tigri, zise Matilda.

– Hei, coniţă, e rău când patimile îl stăpânesc pe om. Înaintea lor, morală, frică de legi, totul dispare.

– Eu cred că trebuie să fie vreo fantezie a judecătorului de instrucție, zise Iliescu. Întreabă-mă pe mine câte comedii stârneşte ăla.

– Ce fantezii? Câtă vreme nu a fost bucata de brâu, Lazăr era bun vinovat.

– Şi când te gândeşti că bucata de brâu a fost găsită de bietul Newton! zise Maria, care ascultase până atunci cele vorbite.

– E bun să-l facem poliţai, zise Iliescu.

– Bădia nu l-ar da pe nimic în lume! Doar el a scăpat-o pe Puica.

– Dar cu moartea lui Smolenski, nimic? A intrat în pământ?

– Vina a căzut pe Andrei Puşcaşul, el nimereşte pasărea în zbor. Sunt autori morali în acest omor, persoane prea mari și prea sus puse; ne lipsesc însă dovezi ca să ne putem lega de ele.

Nu se omoară un om aşa cum se împuşcă o cioară, pentru plăcerea de a ucide. Au găsit în pădure culcuşul ucigaşului, sticle, hârtii unse, sâmburi de măsline, coji de usturoi şi de ceapă.

– Se pusese individul pe trai, zise Iliescu ironic, şi poate postea.

– Aveau ciudă pe leah vreo trei proprietari vecini; prea se îmbogăţise, el... un venetic. Le lua vara lucrătorii și se lăuda că are să-i înghită pe toţi.

– Şi o făcea leahul, era activ, n-aveţi idee, dar și priceput, zise Matilda.

– N-ajunge norocul, trebuie minte. Cine până la dânsul a mai văzut pe meleagurile astea vite de rasă, pământ îngrășat cu gunoi, maşinile cele mai noi? Am rămas uimit de gospodăria lui. Păcat, în loc să-l ucidă, mai bine s-ar fi pus cu el la întrecute. Asemenea om, mai rar! Foarte capabil în afaceri, nu fitecine, poate face avere şi încă din nimic, zise subprefectul.

– Se zice că a început ca simplu vechil.

– Da, coniţă, ca simplu vechil, și azi averea lui se ridică la două milioane.

– Păcat, zău păcat! La autopsie, doctorii declarară că atâta-i era organismul de sănătos, că ar fi putut trăi încă patruzeci de ani.

– Ce tâlhărie! L-a ţintit drept în inimă. Spunea feciorul că abia a putut zice: „Iisus... Maria!“ şi a fost gata? Vai! Ce poate răutatea omenească! M-a apucat un tremur când am auzit, zise Matilda.

– Îl cunoşteaţi personal? Frumos bărbat!

– Da, a fost de câteva ori în chestia unor mazuri, care fugiseră de la el.

– Era foarte galant cu doamnele.

– Cum sunt toţi polonezii.

– Da. Leahul, când îţi trage o palmă, zice: *Proşi pane, padam do nog.*

– Cel puţin, nu usturǎ aşa tare, zise Iliescu ironic.

– Eram la primăria de pe moşia lui, când l-au adus. Era pe la vreo patru. Îngrozitor! Să plece cineva de acasă bun teafăr şi să ţi-l aducă mort! Femeia leşinase; el, galben, numai cămaşa pătată de sânge. Te luau fiorii văzându-l mort în floarea vârstei. Păcat, făcea cinste agricultorilor români! Eu tot nu mi-am pierdut speranţa că o să pun mâna pe ucigaş. El o să-i dea în gât pe cei de la spatele lui. Cel puţin viaţa trebuie să ne fie sigură. De bandiţi se păzeşte omul şi nu pleacă noaptea, dar de asemenea duşmani! Auzi, n-ai voie să te îmbogăţeşti! Am eu o pistă şi aştept numai prilejul potrivit. Se iartă multe în ţara noastră, dar omorul nu. Ai ucis, trebuie să-ţi iei pedeapsa!

– Crezi? zise Iliescu sceptic.

– Atât lucru mai cred încă şi, în ziua când n-aş crede nici atât, m-aş expatria!

– Tot e bine, dacă ai iluzii.

– S-apropie vremea dejunului şi conaşul Todiriţă nu vine. Apropo, ai vânat ceva raţe, gâşte? Bâtlanii or fi acum graşi.

– Gâştele le las pentru domnul subprefect.

– Aşa-i românul: greu s-apucă şi lesne se lasă. Altădată vânai mai mult. Care să fie oare pricina? întrebă subprefectul cu o intonaţie caracteristică în glas, clipind din ochi şi privind-o pe Maria, care se îngălbenise.

– Mă conformez legii. N-ai văzut tabla cu „Vânatul oprit“?

– Bine, oprit, oprit, dar nu pentru domnul Iliescu, prietenul proprietarului Mustea.

– Dispreţuiesc favoritismele.

– Dar de când? Dă-mi voie să nu te cred; poate pe unele, dar nu pe toate, zise Muntenescu ironic.

Puica intră zicând:

– Mama, o ţigancă vrea să ne vrăjească.

Iliescu, spre a isprăvi cu glumele subprefectului, zise:

– Hai să vedem ce ne-o spune faraoanca, mai râdem şi noi.

Matilda ieşi cu Iliescu.

Subprefectul începu să se plimbe prin casă şi, mergând la Maria, care cânta la pian, o apucă de bărbie.

– Eşti drăguţă ca o cireaşă, fata nenei.

Maria se înroși.

– Te rog să mă ierţi, nu obişnuiesc asemenea glume.

Subprefectul era un om înalt, zdravăn, ca de vreo patruzeci de ani, cu fruntea mărită din cauza pleşuviei. Barba şi mustățile castanii ascundeau gura cam prea mare; avea ochii mici, dar foarte vioi, mai ales când privea femeile.

Nu era atât de ştrengar pe cât părea; îi plăcea să glumească cu fetele tinere.

Era însă foarte cinstit în căsnicie. Avea o nevastă model de gospodină şi cinste, care ştiuse, chiar dintr-un bărbat uşurel, să facă om de treabă.

Cu câțiva ani în urmă, coniţa Matilda îi cam făcea subprefectului cu ochiul, de aceea nevasta lui Muntenescu se hotărî să nu mai intre în casa unei asemenea femei; el îi luase apărarea, dar acum văzuse că nevastă-sa cunoscuse bine pe Matilda.

În balcon, ţiganca se pregătea de ghicit; nu era nici tânără, nici bătrână şi era legată la cap cu o basma ponosită; i se vedeau cozile negre, împletite cu bani, atârnând pe piept, o adevărată colecţie: irmilici [monede turceşti de argint care au circulat mai ales în Moldova, în prima jumătate a sec. al XIX-lea – *n.red.*], carboave [vechi monede

rusești de argint – *n.red.*], sorocoveţi [vechi monede de argint care au circulat în Țările Române începând din sec. al XVIII-lea – *n.red.*], puișori [monede vechi, în Moldova, care valorau 15 parale – *n.red.*] şi vreo doi galbeni [nume dat mai multor monede străine din aur, care au circulat în Țările Române încă din Evul Mediu – *n.red.*] șterși.

Cămaşa cu altiţe [porţiune ornamentată prin alesătură sau prin cusătură în partea de sus a mânecilor iilor – *n.red.*] și gâtul plin de mărgele o făceau chiar frumoasă, cu toată culoarea arămie a feței. Catrinţa [obiect de îmbrăcăminte ce face parte din portul popular, servind ca fustă sau ca şorţ – *n.red.*] veche o ridicase de-un colţ în brâu, de se vedeau picioarele arse şi prăfuite.

Ceea ce te lovea, la prima vedere, erau ochii peste măsură de negri și scânteietori: cu privirea ei pătrunzătoare simțeai că-ţi citeşte gândurile. Când spunea ceva, te fixa atât de puternic cu privirea, încât sigur nu-i scăpa nici cea mai mică și mai fără de voie contracţie a feței celui cu care vorbea; această mare putere de observaţie îi ajuta în arta ei minunată.

Fruntea era destul de mare, mărturisind că-i deșteaptă această odraslă a unui popor

pribeag, în care poate stau aţipite nenumărate cunoştinţe ale unui neam ce a fost odată civilizat.

Cu multă vioiciune scoase din desagă o pereche de cărţi soioase, le aşeză pe scara lată de la balcon, ştergând mai întâi locul cu mâna.

Ochii ei, ca de şarpe, n-o slăbiseră nici pe Matilda, nici pe Iliescu; vedea dânsa cum el îi tot şoptea la ureche.

Țiganca dintr-o privire ghicise tot.

– Ai noroc, mâncați-aş ochii, noroc berechet! Omul de roş vă aţine calea cu bani, o groază de bani! Dar te paşte cu vorbe grele, dumneata le dai la spate. Cine-o fi? Ți-i rudă ori soţ... Ai să faci un drum și ai să te pricopseşti; o să fie adunare, nuntă, petrecere şi o să fii mărită... Cam stai la îndoială, dar tot o să-l faci. La aşternut, puţină boală... Un om de negru îţi aţine calea cu vorbe dulci, te iubește. Ți-o fi frate ori drăguţ, ori prieten, nu ştiu, dar ţine la dumneata... Parcă te-ai îndoi, parcă nu... dar el cade mereu în casă.

Conița Matilda asculta cu luare-aminte. Vorbele țigăncii pentru dânsa erau adevăruri netăgăduite. Credea în descântece şi farmece; nu odată bătuse drumurile pe la vrăjitoare vestite. Iliescu asculta sceptic,

fără să-şi dea seama de a înţelege dibăcia ţigăncii, şi-apoi scoase jumătate de franc şi i-l aruncă.

Puica ascultase cu luare-aminte, dar nu înțelesese nimic.

– Coniță, mâncaţi-ar baba ochişorii, dă vreo băsmăluţă, vreo bucată de pâine babei. N-am mâncat de ieri!

Și, în semn de supunere, sărută stâlpii balconului.

Matilda îi zise Mariei, care tocmai venea, să aducă o bucată de pâine.

La masă, toţi erau veseli, în afară de Maria.

– Ce stai, domnişoară, supărată, parcă nu ţi-s boii acasă? zise subprefectul.

– Așa am poftă! zise Maria înțepată.

– Nu ştii cât se fac de urâte fetele supărate?

– Las-o, Muntenescule, ce necăjești fata? Aşa-s domnişoarele: când prea vesele, când prea triste, zise conaşul Todiriță.

– Se vede că a intrat în anul măritatului. N-am avut de lucru, i-am făcut puţină curte şi s-a supărat foc!

– Are dreptate. Tu ești de curte? Bou bătrân cu baieri roșii...

– Să mă vedeţi la baluri ce cavaler sunt.

– Bine că te lasă madam Muntenescu, zise Matilda.

– Ce să-i faci! Lupul își schimbă părul, dar năravul, ba!

Văzând că prea se întrec cu gluma, fiind cam după masă, ori mai bine după vin, Maria plecă.

– Bre, Iliescule, cât ai să trăieşti tu ca un cuc? De ce nu te-nsori? Te cununăm eu şi cu coniţa Matilda, zise Muntenescu. Îţi găsesc fată cu zestre.

– Sutele mărită slutele! Cât vrei la sută? zise Iliescu.

– Nu, *mon cher*, aş face-o din prietenie pentru... pentru tine.

– Se poate, dar îmi place libertatea. Unde merg, de unde vin, sunt slobod ca banul Ghica, nimeni nu-mi cere socoteală! Dumneata, care eşti însurat, sigur invidiezi această libertate; e aproape povestea câinelui cu lupul.

– Ba deloc! Dispreţuiesc viaţa de boem. Mai sunt datorii sociale pe lume, mai vine bătrâneţea.

– Până atunci mai e.

– Dacă nu s-ar cimenta prietenia şi dragostea între femeie și bărbat mai la tinereţe, apoi când îi lua-o numai ca să-ţi

facă ceaiuri, frumoasă căsnicie! Atunci ai femeie pentru alţii.

– Bree, dar bun ești de staroste, măi Muntenescule, zise conașul Todiriță.

– Bine, dragă, tineretul din ziua de azi e mai rău de cum am fost noi, de o mie de ori! De, mă iartă coniţa, la douăzeci de ani om fi avut și noi veleităţi de ștrengării; dar ne-am băgat minţile în cap, ne-am însurat, avem copii, ne facem datoria către alții, cum și-au făcut părinţii către noi.

– Ai mare dreptate; ei văd însă lucrurile altfel, zise Todiriță.

– Vedem cum sunt femeile. Luxul şi cheltuielile căsniciei sunt prea mari, zise Iliescu.

– Nu le face! Întinde-te cât ţi-i plapuma. Omul poate trăi şi cu mult, şi cu puțin, depinde cum știi să-ți reglezi viaţa.

– Dar te lasă coniţa?

– Te rog, nu tot dați vina pe femei. Femeia e precum calul, ori îi iei frica, ori ţi-o ia. Dacă vrei să fii bărbat de la început, să-i zici: „Cucoană! Asta se poate, asta nu!“, zise Muntenescu.

– Domnule, iar ai început cu teoriile dumitale contra femeii? Cine nu te cunoaște ar crede că cine ştie ce grozav ești. Şi, pe cât se pare, cam știi de frica papucului!

– De-ar fi toate femeile ca a mea, ar fi halal de ţara românească.

– Atunci, dă-le voie şi celorlalţi bărbaţi să creadă tot aşa despre femeile lor.

– Să creadă, coniţă, numai dacă pot. Din nefericire, cei mai mulţi bărbaţi cred ce le spune femeia, dar nu ce văd cu ochii.

– Atunci, de ce mă îndemni la însurătoare?

– Tare eşti chinez la cap. Eu nu le învinuiesc pe femei, ci pe bărbaţi. Ei sunt proşti. Femeia e cea mai adorabilă fiinţă, dacă ştii s-o dresezi.

Matilda se sculă nervoasă şi ieşi.

– Să le lăsăm în plata Domnului, că nu o să le facem nici mai bune, nici mai rele, zise Mustea.

Nu voia ca să creadă Iliescu că subprefectul vorbește în preajma Mariei; de aceea o schimbă pe politică.

– Şi zi, la toamnă iar alegeri? Mare pacoste e pe noi, plugarii, politica! Eu nu m-amestec la alegerea de primar de la mine din sat şi credeţi că merg la oraş?

– Ai să mergi, frate, de hatârul meu. Cine vrei să facă politică dacă nu plugarii, care, de fapt, sunt totul în ţara asta?

– Totul și nimic!

– O să fie și mai rău, dacă nu vă veţi amesteca și-ţi lăsa politica pe mâna slujbașilor. Trebuie să fii în horă ca să joci.

– Nestabilitatea asta nu-mi place.

– De acum nu mai pot fi guverne care să stea la putere câte doisprezece ani! Vremuri grele! Care, cum nu-i merge, tot în guvern lovește: ăsta, de la un timp, nu mai poate suferi și cade ori îl răstoarnă.

– Ori călduţ, ori răsturnat, nu-i totuna? zise Iliescu.

– Vezi bine, doar și una, și alta duc tot la opoziţie, adică mai aproape de putere.

– Cum aproape de putere? zise Mustea.

– Fiecare zi de opoziţie te apropie tot mai mult de putere, iar pe guvern de cădere, după cum, îndată ce te naşti, eşti tot mai aproape de moarte.

– Muntenescule, vorbeşti ca un evreu talmudist ce venea la noi pe când trăia tata; dacă-l întrebai, când venea de afară, „Jupâne Leiba, plouă?“, îţi răspundea: „Când eram afară nu ploua“.

– Dar să revenim, domnule Mustea, la politică. Trebuie ca agricultorii să se amestece cât mai mult, să-și spună cuvântul lor, să-și arate durerile spre a găsi leacul.

– Cum vrei să-mi las nevoile şi să alerg după politică? Pe urmă, eu sunt bolnav, nu

pot fi şi doctor.

– Dar poţi să-ţi arăţi durerile.

– Cui să le arăţi şi cine te ia în seamă? Oamenii politici au atâtea raţiuni de stat, că nu te mai înţeleg. Cât n-am ţipat, cât n-am alergat, când ni s-au închis graniţele. Am păgubit dintr-un condei zece mii de franci: „Domnule ministru, le-am zis, băgaţi de seamă, se ucide una dintre principalele ramuri ale agriculturii. Când, în Postul Mare, trimiteam vitele la Viena, aveam bani cu ce lucra moşia în primăvară, când scapără măseaua agricultorului după bani“.

– Ce se putea face? Ungurii ne-au mâncat.

– Trebuia să lovim şi noi mărfurile austriece mai rău de cum le-am lovit.

– Grea-i o duşmănie fără folos.

– Cu asemenea consideraţii, o să ne roadă şi oasele străinătatea. Dumneata zici că nu facem noi, agricultorii, politică! Întâi că, dacă nu fac eu, fac alţii; dar nu-i aici răul: n-avem diplomaţi şireţi. Domnule, eu ştiu un lucru: guvernul îndată ce a văzut că n-o să putem vinde, trebuia să zică: dacă n-o să vindem, n-o să avem nici cu ce cumpăra. Dar publicul e prost: datoria mea e să opresc să nu iasă banii din ţară; deci taxe vamale pe toate lucrurile străine, afară de uneltele agricole. Pe pânzeturi, bumbac,

lânuri, pe tot. Țăranca să semene cânepă, in şi să ţeasă, să-şi lucreze lâna de la oi în loc s-o vândă la evrei, care o trec în străinătate şi pe urmă o plătim cântărită cu aur.

– Ai perfectă dreptate. Ar fi trebuit spuse toate astea, zise Muntenescu.

– Cine te ascultă, nene? Ei se bat ca orbii pe chestii naţionale, adică zise naționale. Ba le arde de şcolile din China, ba de bisericile din Africa, şi noi, agricultorii, primim lovituri peste lovituri. Uită-te, am grâu de vânzare şi râd samsarii de mine. Nu-mi dau nici costul seminţei, dar poliţele trebuie plătite, impozitele de asemenea; azi-mâine vine cu toba. Se întreabă guvernele, fie albe ori roşii, de unde să ia bieţii creştini bani? Să-i facem cu ciocanul? Umplem puşcăria. Banii la noi sunt scumpi, lucrul câmpului îl plătim scump; căci nu ne dă mâna să vârâm capital în maşini. Agricultura e anapoda, vezi dumneata! Fabricantul, dacă vâră un capital în maşini, lucrează cu ele tot anul, deci rentează; noi lucrăm o lună, încât, cum o întorci, tot rău. Americanii au maşini ieftine și capitaluri: le putem noi face concurenţă? O să ajungă agricultorii să emigreze ca evreii.

– Lasă, *mon cher*, nu le vedea pe toate atât de negru; mai ieri vorbeam cu alt proprietar

şi ştii ce-mi zicea? „Agricultura să trăiască! Nu te lasă nici gol, nici flămând, başca pe deasupra tot dă zece şi doisprezece la sută!“

– Să fii mulțumit când îți ies cheltuielile cu ce să poți urni din loc lucrul anului viitor! Dădea când dădea; generaţia noastră a ferit-o Dumnezeu!

– Să mă ierţi, uite, dumneata trăieşti regeşte; la oraş n-ai putea trăi aşa lejer şi în belşug cum trăieşti nici cu o mie de franci pe lună. Asta n-o numeri?

– Asta n-o numără nimeni.

– Rău! De ce să n-o numeri, nu face bani?

– Găina se hrăneşte de unde scurmă.

– Bine, dar comerciantul, fabricantul nu numără? Altă chestie e că proprietarii prea se țin să vândă numai cereale.

– Dar ce, vrei să mai cultive şi spanac? zise Iliescu urându-i-se cu atâta politică.

– Doar n-o să facem concurenţă babelor din sat să vindem ouă şi pui, făcu Mustea.

– Vezi? Asta-i o greşeală. Eu nu sunt proprietar, cu toate astea nevasta a scos cheltuiala casei din ouă, păsări, unt și brânză. Stau lângă lac şi am scos câteva sute de gâşte; mi le-a luat astă toamnă negustorul de acasă. Sunt lucruri mici, nimicuri muiereşti, cum le numiţi dumneavoastră, proprietarii, dar asemenea

nimicuri pot să te urce la venit cu câteva mii de lei pe an.

– Mai demult mergeau; azi nu merg. Astă toamnă mi-au pierit la magazie o sută de curcani și de găini; nu rămăseseră nici de sămânţă.

– Bre! De la politică aţi ajuns la găini, zise Iliescu.

– Gluma-i glumă, dar de data asta nu scapi, votezi cu noi. Un vot la Colegiul I, plăteşte mult.

– Deseori te face să reuşeşti, zise Iliescu ironic.

– Ba bine că nu!

– Cine ştie ce nevoi or fi pe mine în ziua alegerilor?!

– Nu zic, dacă e în joc un interes mare personal, nimeni nu pretinde.

– Vezi, aici e aici: guvernul nu-mi ajută la plata poliţelor, cel mult mi-ar da un loc de subprefect. Bineînțeles nu pe al tău, că nu l-aș lua. Oricât aş ajunge de nevoiaș, n-aș putea să-mi sap un prieten, și nici chiar pe alţii.

– Vai, dragă! Cei mari sunt ingraţi cu cei mici. Deseori... Ce zic deseori? Chiar totdeauna reuşita lor atârnă de unii sau alţii ca mine. Câte servicii nu le-am făcut eu în opoziţie! Și, când să fiu răsplătit, primesc

postul ăsta de subprefectură! Dar tu, Iliescule, cu cine votezi?

– Votul e secret, stimabile.

– Nu pentru cei cu zgardă! Puţini își riscă osul.

– Tocmai de asta votez cu cine trebuie să fiu bine. Pentru moftul c-o fi Stan ori Bran nu mi-oi risca bucata de pâine. Am păpat o dată pâinea opoziţiei şi de-atunci am prins minte. Facă politică de opoziție cei care au oase de căpătat.

– Cea mai hidoasă breaslă e a cenușarilor. Și eu sunt cu zgardă, dar nu renunţ la ideile mele. Bine, nene, clasa cea mai inteligentă, excepție tu, Iliescule, să meargă la vot ca oile la strungă? Nu, asta n-o admit. O ţară are nevoie de oameni de caracter şi, vorba aceea, dacă nu sunt înseamnă că nu-i are.

– Da, oameni de caracter îi trebuie neapărat unei naţii ca să se ridice, dar aceștia se nasc, nu se fac, vorba ţăranului: „Din coadă de câine nu faci sită de mătase“, zise Mustea.

– Noi am avea oameni de caracter, dar îi strică de tineri mediul. Doar acele familii boiereşti, vestite în istorie prin energie şi înţelepciune, n-au murit fără urmaşi. Să zicem că se stinge numele, dar sămânţa rămâne.

– Vorbeşte în dumneata boierul, zise Iliescu.

– Se prea poate, după mamă sunt boier de viţă, după tată răzeş, adică tot nobil.

– Da, caractere trebuie! zise gânditor Mustea.

– Nenorocirea e că în generaţia de azi s-au cam împuţinat. Lipsa de credinţă și de morală a ucis şi caracterul. Azi, fratele nu-l mai iubeşte pe frate; nu numai că nu-l ajută la nevoi, dar, dacă poate, îl prăpădeşte. Ştiu un caz nou: cel mai mare a rezolvat atât de bine averea fraţilor, încât n-o să le rămână mai nimic.

– Dar prietenia, dar cinstea, adăugă Mustea, nu mai sunt! Îmi aduc aminte, eram copil, nu mai mare ca fata mea, şi a venit într-o zi un boier de alături cu un săculeț de galbeni; mergea la o judecată şi se temea să-i lase acasă. Tata zicea să-i pecetluiască măcar. „Ba deloc, chir Mustea; la dumneata sunt mai siguri decât la mine."

– Fă azi aşa ceva. Te dă afară, îţi ia banii şi te scoate și nebun, zise Muntenescu.

– Ce vorbeşti, nene? Azi dai prin tribunal, cu tot soiul de ipoteci, şi, până îi scoţi, cheltuieşti pe jumătate cu judecata, zise Mustea.

– Alte vremuri, domnule, alte moravuri, zise Iliescu.

– Lasă, domnule, orăşenii ne otrăvesc şi moravurile de la sate; dar tot ţăranii sunt de-o mie de ori mai cinstiţi. Un exemplu: mai zilele trecute vine la mine un ţăran. „Conaşule, zice el, o să te întreb ceva.“ „Întreabă, bre“, zic eu. „Am luat arvună de la Nicolae Bârzu să-i vând 20 de prăjini de loc şi acum s-a răzgândit. N-ar mai lua, zice să-i dau arvuna îndărăt. Eu i-aş da, dar muierea zice să nu i-o dau. Dumneavoastră ce ziceţi?“ „De, moşule, zic eu, fă şi dumneata cum îți zice cugetul.“ „O să-i dau când m-oi angaja. Cum să-mi încarc sufletul cu munca lui?“

– Vezi? Țăranul a stat la îndoială şi n-a căzut în ispită. Pe când târgovețul, numai departe, ştii care-i principiul lui? „Pe orbul cu ochi nu-i păcat să-l înşeli“, zise Muntenescu.

– Dar bine-i caracterizaţi pe orăşeni, n-am ce zice. Prea vă credeţi sfinți la sate, zise Iliescu. Dar oraşele sunt menite a civiliza satele.

– A civiliza, dar nu a strica bunele moravuri.

– Ce vrei, dacă una fără alta nu se poate?

– Nu zic eu că-i om cu minte cel care nu face politică? Nu de alta, dar n-ai cu cine. Ţăranii, naivi şi simpli, de unde să înţeleagă ei mecanismul politicii? Ei știu una: că boierii pot face, boierii pot desface. Orăşenii, ca să fim drepţi, or fi zece la sută oameni cu caracter, încolo o droaie de pungași, de tălpi sparte, care aleargă jumătate de zi doar ar prinde un orb cu ochi. Elementul productiv şi muncitor din oraşe e străin.

– Eşti prea pesimist, *mon cher* Todiriţă. Generalul bun se bate, oricum ar fi soldaţii pe care îi are. Politica trebuie făcută cu elementele pe care le ai, liber s-alegi, să faci selecţie de oameni mai cinstiți, mai destoinici și mai inteligenți. Politica dumitale de abţinere o face orice babă din sat, zise Muntenescu.

– Dacă sunt pesimist în politică, apoi sunt din pricina urmărilor politicii făcute. Cu mine să nu faci pe politicianul, ci să fii franc. Agricultura e sau nu baza, nu numai a satului, dar a întregii noastre existenţe naționale? Răspunde, ce taci?

– Ei da! Cine zice că nu? spuse subprefectul.

– Ce s-a făcut pentru dânsa?

– Cum? Tot s-a făcut ceva, zise Muntenescu.

– Ce ceva? Fii sincer. Nimic! Ba i s-a făcut chiar rău. Dovadă... halul în care am ajuns de la boieri până la opincă.

– Ia seama, *mon cher*, că dai în ridicol. Dacă nu plouă, guvernul e de vină; dacă plouă prea mult, tot el. Să mă ierţi! Sunteţi voi de vină că nu vă organizați vânzarea, că nu vă faceţi bănci, nu faceţi societăți de canalizare şi irigaţii!

– Aşa-i, domnule Muntenescu, ai dreptate, zise Iliescu.

– Bine, nene! Guvernele care au fost rând pe rând v-au dat o ţară liberă dintr-un paşalâc turcesc; v-au asigurat avutul. Ce mai vreţi? Să vă dea la fiecare câte o rentă viageră?

– Dar independenţa politică n-ajunge, mai trebuie și cea economică. Nu mă sperii eu de tiradele politice. Azi lupta economică joacă tot atât de mare rol ca şi războaiele în vechime. Sub turci nu stăteau nici ţăranul, nici boierul mai prost, zise Mustea.

– Încă un clişeu obişnuit, făcu subprefectul.

– E un fapt.

– Fie, dar altele sunt pricinile. E concurenţa Americii, o secătuire a

pământului, e lucrarea proastă, e lipsită de capitaluri; iar coroana tuturor e neiscusinţa şi starea de înapoiere a agricultorilor noştri, zise Muntenescu.

– Ce putem face, nene?

– Trebuie iniţiativă privată. Statul n-o să vă ducă de subsuori mereu.

– Dar când ne-a mai dus? Ce ne-a mai făcut? Ce tot îi dai cu făcutul?

– V-a făcut căi ferate, şosele, docuri, înlesniri de transport, legi de protecţie etc. etc. Mai mişcaţi-vă singuri. Nu vă trimiteţi băieţii la Paris să faceţi din ei funcţionari, doctori, avocaţi şi câte în lume. Trimiteți-i în şcoli de agricultură şi comerţ, de unde să vină buni agricultori practici și pricepuți desfăcători ai produselor.

– Eu n-am băieţi să-i trimit.

– Vorbesc de cei care au. Boierii au fost și sunt inteligenţa naţiei, odraslele lor se fac slujbași, iar agricultura o lasă pe mâna arendaşilor străini. Ei, cum vrei să meargă?

– Vezi, de aceea nu fac politică. Prin gura dumitale au vorbit guvernele. Nu se face nimic pentru noi! Certuri politice și nimic practic! zise Mustea.

– Vorbă de clacă, domnilor. Două lucruri sunt rare pe lumea asta: cioară albă și adversar convins, zise Iliescu.

În vremea asta, coniţa Matilda intră îmbrăcată de plimbare.

– Ce Dumnezeu, tot nu s-a isprăvit cu politica? Văd eu că până nu vă bateți nu vă lăsaţi. Cine merge cu noi la vie?

– Eu unul m-am înscris de mult, zise Iliescu.

– Unde, pe listele electorale?

– Bravo! Vrabia mălai visează.

– E vorba de mers la vie.

– Așa? La vie? Petrecere bună! Fug pe la primărie şi plec.

– Eu am socoteli, zise Mustea.

– Dați bir cu fugiții! Noroc de domnul Iliescu! zise Matilda afectată.

– Da, bietul om, îl plâng și eu, zise Muntenescu.

CAPITOLUL XVI
Hora

În drumul spre vie treceau pe lângă hanul de lângă şosea.

O casă mare, cu poartă la mijloc, aşa cum sunt hanurile din Moldova. Cu ferestre mici, pătrate, întărite cu gratii. Ținut în stare proastă, îţi făcea impresia unei proprietăţi de mult părăsite, întocmai ca toate acareturile de pe moșie.

Înainte-i se întindea o pajişte de troscot verde. Un şanţ îl despărţea de ţarinile oamenilor.

Câmpul roșiatic, porumbi cu coceanul galben, șoseaua plină de praf, toate îi dădeau sufletului melancolia toamnei. Deşi era cald şi frumos, te simţeai trist, abătut; iar zborul cocorilor, plecați la drum lung, te obosea şi te mâhnea.

Strigătul pribegilor părea un jalnic marş funebru.

Maria, privind acest convoi călător în largul cerului, simţea şi ea un nespus dor de ducă. Şi ea s-ar fi dus fericită în alte ţări, să nu vadă toamna posomorâtă și iarna cu viscolul asurzitor.

Gingaşa plutire în văzduh și fâlfâitul aripilor neobosite măreau în sufletul Mariei

tot mai mult dorul de ducă în alte lumi, c-o veşnică primăvară şi cu suflete neîntinate de patimi rele.

În asemenea stare sufletească, tovărăşia lui Iliescu o ucidea, în vreme ce privirile inocente ale copilei îi sfâşiau inima.

Cochetăria de femeie trecută a Matildei îi insufla un sentiment de dispreţ și de milă. Pentru ea, soră-sa era o nebună iresponsabilă.

Făptaşul adevărat, vinovatul fără iertare, era Iliescu.

Mintea ei, deși neobişnuită cu întâmplările vieţii, îi spunea că o asemenea purtare nu putea să aibă un final fericit. În unele momente îl învinuia pe cumnatu-său că era atât de simplu la minte și că nu pricepea.

Uneori, îi trecea prin minte să-i scrie o scrisoare anonimă ori să-l roage pe Muntenescu, vechi prieten, să-l îndemne pe Mustea să nu-l mai primească în casă pe Iliescu.

Toate aceste gânduri se nimiceau unele pe altele; niciunul nu părea vrednic de a fi pus în practică. Aflându-se în acea stare sufletească, vedea cât de slab e uneori omul în fața împrejurărilor.

Furtuna nemiloasă de gânduri îi zbuciuma mintea fără niciun folos.

Privirile pătimaşe şi neînfrânate ale soră-sii, aruncate lui Iliescu, îi produceau un dezgust îngrozitor. Îi venea să sară jos din trăsură şi, ca o nebună, s-o ia razna pe câmp.

Ajungând în dreptul hanului, Iliescu îi zise vizitiului să oprească trăsura la joc.

Nevestele şi babele stăteau pe marginea şanțului umbrit de salcâmi; vorbeau de toate, criticând vecinele, jelindu-se între ele de necazurile vieţii, să-şi mai uşureze sufletul. Cele pizmaşe scoteau cozi şi ponoase fetelor şi flăcăilor. Gospodarii se cinsteau în cârciumă, iar tineretul juca de rupea pământul.

Fetele erau îmbrăcate cu fuste crețe de lână şi cu cămăşi albe de bumbac; altele, mai târgoveţite, cu bluze, făceau contrast neplăcut cu portul ţărănesc. La gât le străluceau şiragurile de mărgele. La cap erau împodobite cu flori roşii de târg. Toate, vesele, vorbeau cu flăcăii glumind şi râzând.

Flăcăii, gătiţi şi ei în cămăşi albe, cu busuioc şi crăiţe la pălării, încercau să le ia fetelor basmaua ori inelul.

Mamele, mulţumite, se uitau, fiecare, la odorul ei, părându-le cel mai frumos şi mai mândru la joc.

Liniştea duminicii înăbuşise focul nevoilor; necazurile erau lăsate în umbra zilelor trecute, uitate pentru o clipă. Veselia tinereții se făcuse doamnă și stăpână pe feţele flăcăilor şi fetelor. Părea atât de fericit tineretul, încât şi cel mai trist trebuia să se molipsească de fericirea lor.

Bătrânii, trecuţi prin focul vieţii, se simțeau şi ei un moment prinși în mreaja veseliei şi, zâmbind, priveau şi ziceau: „Acum e clipa lor. Zi tinereţe şi pace“.

Se părea că pe aceşti copii ai naturii nu-i impresiona deloc melancolia toamnei; pentru ei, fiecare anotimp avea farmecul lui. Toamna sunt clăcile vesele; iarna, lungile şezători cu poveşti şi cu păcălelile flăcăilor! Toate se succed inevitabil, toate trebuie să fie. Atunci, la ce bun păreri de rău, la ce bun melancolii bolnave?

Pe pajişte, mai deoparte, stăteau tolăniţi băieţandrii care nu ieșiseră încă la joc. Priveau cu jind şi aşteptau cu nerăbdare să le vină şi lor rândul: până atunci încercau să cânte doine şi hore din fluier.

Maria, privind acele figuri sincere, acea fericire cinstită, se simţea mai calmă, parcă uita situația. Toată această liniște sufletească abia dacă ținu un moment; egoismul, oricât de umil, se arată şi la cele

mai blânde făpturi: prinse a fi geloasă pe fericirea celorlalţi tineri. Îi părea rău că nu făcea și ea parte dintre ei.

„Dânșii, gândea ea, sunt la locul lor, mulţumiţi şi fericiţi de soarta lor. Un viitor necunoscut nu-i ameninţă; şi n-au o poziţie falsă ca a mea. Ce sunt eu faţă de ei? O nenorocită! O declasată! Învăţată să trăiesc bine, n-am nici avere, nici putinţă de a-mi câştiga bunurile vieţii. Fiecare are un petic de pământ, din care poate avea belşug muncindu-l. Eu? Nici hainele de pe mine nu sunt ale mele; nu sunt câştigate din munca mea. Sunt din pomana rudelor! Oh! Și cum sufăr, cum mă doare această nemernicie a mea!“

În vreme ce aceste gânduri îi frământau mintea, tresări la vorbele lui Iliescu:

– Să ştii că nu-s urâte ţărăncuţele conașului Todiriță! Privește-o pe cea bălaie, cât îi stă de bine cu mărgele albastre la gât. Cum râde cu haz la flăcăi și ce gropiţe nostime i se fac în obraji! A sărutat-o nănaşă-sa la botez. Flăcăul trebuie să fie drăguț!

– Toate-s nişte dezmăţate! Fete ca în satul ăsta... să ferească Dumnezeu, zise Matilda cu ură.

– Las', țață, că prea le înnegrești! Joacă, glumește cu un flăcău și pe urmă o ia de nevastă. Ei nu știu fățărnicia. Ce au în inimă au și în gură.

– Își fac și ei curte. Altfel, cum or ști c-au fost tineri? zise Iliescu.

– Frumoasă curte! Mireasa joacă în joc și plodul îi plânge pe cuptor.

– Mata, țață, întotdeauna exagerezi. S-a întâmplat cu una, scoți lege că așa fac toate. Afară de Lisaveta Marandei, arată-mi alta!

– Te rog să nu te amesteci unde nu te pricepi. Mereu mă contrazici. Te crezi mare filosoafă.

– Ia priviți ce sprinten joacă fetișcana cea cu fustă verde, parcă nici nu atinge pământul. Ce trup mlădios! Ce ochi are drăcoaica! Verzi și gene lungi. Asemenea ochi te vâră în răcori.

Patima îl orbise într-atât încât nu vedea că Matilda, de gelozie, făcea fețe-fețe.

– Flăcăul o soarbe din ochi, adăugă tot Iliescu.

– După ce o ia, o zvântă în bătăi, tot din dragoste. A venit ieri una la curte, avea tot trupul vânăt ca postavul, zise Matilda.

– De, îi era omului dragă. Nu știi vorba lor: femeia nebătută, ca moara neferecată, zise Iliescu.

– Sărmanele! Nu destul muncesc în câmp şi în casă şi au câte patru-cinci copii! Ticăloşii le mai şi bat încă, zise Maria.

– Las’ că femeile caută uneori bătaia cu lumânarea. Fie boier, fie ţăran, femeia trebuie să ştie de frică, zise Iliescu râzând.

– Cât de nesuferit e un bărbat când susţine asemenea teorii, zise Matilda.

– Uite bălaia din mijlocul horei. Ştii că-i drăguţă?

– Care, cea roşcată? Ce mai gust! Să mergem! zise Matilda răstit.

– Să mai stăm, mama! Cine ştie când o să mai vedem o horă frumoasă?!

– Aşa, aşa, Puică, zi-i să mai stăm, zise Iliescu.

– Muzica asta cu cobză mă enervează! Dacă vă plac atât ţărăncile, rămâneţi aici, vă iau la întoarcere, zise Matilda înţepător.

– Ştii că nu-i rea ideea? zise Iliescu. Tragem o horă, domnişoară; ţăranii sunt foarte măguliţi când boierii intră cu ei în horă.

Maria se temea să nu înceapă o ceartă şi zise:

– Am plecat la vie, nu să jucăm hore. Mână, Gheorghe, mai repede!

Tot drumul Matilda nu mai vorbi nimic. Simţea un gol nespus în piept. Parcă-i

spunea cineva că Iliescu nu ţine la dânsa aşa cum ţinea ea la el. Să se ameţească până-ntr-atât la vederea câtorva ţărănci urâte foc!

„Oh! bărbaţii, toţi sunt nişte ticăloşi. Nu sunt vrednici de sentimentele noastre. Ar merita s-o rup cu el. Dar o să am curajul? De câte ori m-am hotărât să rup? Unde o să mă ducă iubirea lui?“

Tot drumul nici nu-l privi în faţă. Iliescu observă supărarea Matildei, dar îşi zise: „Capriciul are să-i treacă! Pretenţii! Să nu spui de-o fată că-i frumoasă! Femeile astea mai în vârstă sunt prea geloase. Noroc că nu le ţine mult mânia!“

În uruitul trăsurii, fiecare îşi depăna gândurile potrivit cu starea sufletului. Iliescu, stând în faţă şi voind s-o calce pe Matilda pe picior, o nimeri pe Maria, care, ca arsă, îşi trase piciorul. Impresia îi era de parcă ar fi atins-o un şarpe. Blestema ceasul în care au plecat şi îşi zicea că, de-acum, numai moartă ar mai pleca în aşa urâtă tovărăşie. Să fiu eu caiafa lor? Să fi mers cu el singur. Să văd, îi dădea mâna? Din când în când, fără să vrea, arunca nişte priviri urâte spre Iliescu.

– Dar ce-mi arunci aşa căutături binevoitoare, domnișoară? Te-ai supărat pe mine?

– Eu? Dar ce am eu cu dumneata? Cine ştie ce gândeam şi, fără să vreau, mi-a căzut privirea pe dumneata!

– E trist dacă inima gingaşă a unei domnişoare poate avea gânduri care să se reflecte în asemenea priviri. Și noi, care vă asemuim cu îngerii!

– Domnule Iliescu, ești un izvor de ironie, dar nu ți-ai găsit omul.

– Bine, la drum, omul mai glumește; altfel îi pare calea prea lungă. Dumneata te uiţi urât; coniţei i s-au înecat corăbiile; până şi Puica stă de parcă a înghiţit bastonul.

– De, vezi? Noroc că eşti dumneata vesel, zise Matilda.

– Oamenii veseli trăiesc mult şi eu nu vreau să mor. Bunica mea a ajuns la optzeci de ani şi a murit râzând.

– Să ai parte să-i semeni, zise Matilda zâmbind silit.

– Ei, vezi? Tot eu, săracul, v-am mai scos din tăcere, altfel adormeam în trăsură. Omul la drum e mulţumit fie şi dacă are cu cine se certa. N-oi uita în veci doi inși în tren: vreme de trei ceasuri s-au certat, mai să se bată; iar la despărţire și-au strâns mâna, mulţumindu-şi unul altuia pentru companie.

– Se vede via, Marie, zise Puica veselă.

Via se întindea pe o costişă. În toate părţile se vedeau coline acoperite cu păduri. În vale se aşternea livada cu pruni şi nuci înalţi.

Paznicul, un bătrân sfătos, le ieşi în întâmpinare, domolind câinii care lătrau cât îi ţineau gurile, dădeau să rupă, nu alta. Iliescu sări jos şi-i dădu mâna Matildei; Maria coborî, ajutând-o apoi pe Puica.

– Tăceţi, potăilor! Să fie nişte hoţi, v-aţi ascunde de ruşine, făcu paznicul.

– Bine te-am găsit, moşule. Copţi sunt strugurii? zise Maria.

– De! Aşa şi-aşa: încep a fi pe ici, pe colea câte unul pentru cine le știe rândul.

– Baba ți-i voinică? Nu mai vine pe la curte, zise Matilda.

– Apoi dă, a mai îmbătrânit şi ea; tot se vaită de picioare. Acum a luat-o o fină în Răstoci, să-i descânte un copil, poate i-ar da de leac.

– Tot nu s-a lăsat de vrăji?

– Ea nu vrăjeşte, descântă. Când vine şi o roagă muierea că-i moare copilul, poate să nu meargă? E o pomană. I-a mers vestea că-i cu leac la mână şi nu te slăbesc muierile, musai să meargă! Poftim de şedeţi pe prispă, parcă am ştiut de-am aşternut scoarţă. Eu merg să v-aleg struguri.

– Noi nu i-am găsi! zise Iliescu.

– Nu ştim pe unde-s copţi, zise Matilda.

Maria şi Puica se plimbau prin livadă, bucuroase că au scăpat de mutra lui Iliescu.

Moș Gheorghe, cât ai bate din palme, aduse struguri și câteva pere.

– Acestea-s din hultoanele [altoi – *n.red.*] puse de boier. Se topesc în gură; nu mai cad pe jos.

Erau nişte bergamote [pere – *n.red.*] galbene ca lămâia.

Iliescu luă una, care era mai galbenă, gustă şi i-o dădu Matildei zicând:

– Gustă, să vezi cât e de minunată.

Puica tocmai atunci sosi.

– Mama, ziceai că-i mojicie să muşti din pară şi să dai altuia! Bravo, Iliescule, eşti mojic!

– Taci, obraznico! zise Matilda privind-o crunt.

Maria şi Puica luară câţiva struguri şi plecară.

Matilda, sprijinită de braţul lui Iliescu, plecă în altă parte.

Tufele verzi de vie păreau buchete mari de frunze; strugurii atârnau greoi, dându-ţi un sentiment de belşug, de veselie.

Un miros puternic de verdeaţă răcorea aerul.

De jur împrejur, zeci de nuanţe de verde se armonizau de minune cu albastrul cerului. Era o vale, un cuib de verdeaţă şi plăcere. În această armonie de culori, doar omul făcea discordanță.

Iliescu, otrăvit de aerul oraşului, simţea o adevărată beţie în aerul îmbălsămat al viei.

– Ah! Ce aer, ce aer! Tot să trăieşti, zicea el, răsuflând adânc.

– Când vii rar, poate. Dar când vezi mereu tot aceleaşi dealuri şi văi, tare te mai saturi. Iarna îmi vine nebuneală. Ah! Ce monotonie! Ce pustietate!

– Hai atunci la oraş!

– Cum să merg? N-a mers el când stătea bine.

– Vino cu mine! zise Iliescu glumeţ.

– Cu leafa ta nu putem trăi amândoi. La oraş sunt toate scumpe și eu sunt deprinsă cu belşugul. Oh! Să fi avut zestre, de mult îl lăsam. Cu toate astea, uneori aş apuca încotro m-ar duce ochii, să trăiesc numai cu pâine uscată, atât îmi e de nesuferit de la o vreme. De aş fi sigură de iubirea ta, nu ştiu de ce jertfe n-aș fi în stare. Dar mi-e teamă: ești uşuratic. La tine iubirea asta e o pierdere de vreme, nu patimă, ca la mine.

Iliescu tăcu puţin şi, deodată, parcă răspunzând unui gând tainic, zise:

– Știi că trebuie să rămân câteva zile, să-i lucrez nişte hârtii pentru Credit. Am văzut și socotelile. Stă prost Todiriță al dumitale.

– Dar, fie al dracului, nu al meu! Ce blestem să trăiesc cu un bărbat când nu-l pot suferi!

– Și mai ales când iubeşti pe altul, zise Iliescu cuprinzându-i talia și sărutând-o.

Matilda rămase pe gânduri.

Iliescu era unul dintre acei oameni îngâmfaţi de purtarea lor, oricare ar fi fost aceea. Avea s-ajungă ceva şi cineva.

Fecior de văduvă, cu chiu, cu vai, făcuse liceul; pe urmă, neputând merge mai departe, intră scriitor la tribunal. Aici, cu linguşiri, cu plecăciuni, reuși să fie bine privit. Cu toţii ocărâm linguşirea, dar fiecăruia din noi i-e mai drag unul care măguleşte decât prietenul care spune adevăruri crude. Linguşirea e otravă dulce, dar sigură de efect.

Nimeni n-avea despre el cine știe ce părere bună; dar pe toţi știa să-i ia aşa de bine cu momeli, încât nu-i puteau rezista și treburile și le făcea.

Se insinuase în inimile tuturor, îndatorându-i, cu plan să capete și el altele în schimb, dar, fireşte, mult mai mari.

Cu Mustea făcuse cunoştinţă tot îndatorându-l, când cumpărase peticul de moşie care avea să-i rupă capul. De atunci era nelipsit de la masă și de la vânat. Destul de chipeş, avea talentul de a robi inimile femeilor. Cu privirea îndrăzneaţă și elocventă, din ochi le spunea el multe şi toate îl înţelegeau de minune. Avea uneori priviri puternice și victima trebuia să-și plece ochii învinsă; priviri înfocate care simulau perfect iubirea.

El, triumfător, zicea: „Încă una“.

Femeile adesea răpesc multe inimi cu ochii lor; sunt însă bărbați ale căror căutături sugestive le înmărmuresc pe sărmanele femei, întocmai ca ale şerpilor.

Vai de femeile care nu pot să reziste! Asemenea priviri avea Iliescu şi le ştia puterea.

Matilda, de la întâia vedere, a fost fermecată de-a binelea.

La început credea că totul se va liniști c-o strângere de mână. O iubire platonică, imaginară, cu care se îmbătau aşa de multe femei! A uitat că păcatul cu ochii şi cu gândul e tot atât de vinovat ca şi păcatul săvârșit; de la gând la faptă e, deseori, numai un pas pe care nu ajungi să-l faci doar pentru că lipseşte prilejul.

Nu e vorbă goală de înţeles rugăciunea de la morţi: „Prea Bunule Dumnezeu, iartă păcatele robului tău cele făptuite cu gândul, cu vorba ori cu fapta“.

Da, gândurile sunt calapoadele pe care se croiesc faptele.

Tot astfel, Matilda simţi mai întâi o plăcere neînţeleasă, inocentă chiar, de a sta cu Iliescu de vorbă: „Sunt om şi mi se acreşte să vorbesc numai cu Mustea de cărat, de arat şi de mojicii lui! Mai afli câte ceva de la oraş; te mai distrezi puţin“.

Şi poate s-ar fi oprit acolo, dacă privirile lui Iliescu n-ar fi fost din ce în ce mai provocatoare, datul şi strânsul mâinilor mai cu înţeles, iar vorbele ademenitoare.

Iliescu nu avea niciun plan clar și nici vreo patimă aprinsă pentru Matilda; era obişnuita combinaţie a burlacilor de a vâna femei măritate, fiindcă nu risca nimic. Nicio răspundere, secretul garantat, dragoste sigură și, la părăsire, niciun fel de scandal.

Iliescu, de la început, nu se aştepta la reuşita ce i-a fost dat să aibă. Îi plăceau însă mesele boiereşti. Se săturase de rasolul metamorfozat în muşchi, de sărmăluţele şi chiftelele de la birt. Ca un bun jucător de şah, înainta încet, dar sigur.

De câteva ori nu veni duminicile spre a vedea ce efect va avea lipsa lui: sonda patima Matildei. Pe urmă era atât de stăpân pe patima ei, încât uneori îi era lehamite de stăruinţele ei. Dacă nu venea într-o duminică, Matilda îl ameninţa c-o să se înece în lac. Femeie orbită de patimă, pierdea orice prudenţă şi deseori îi făcea scene bărbatului ei că n-a trimis trăsura după Iliescu.

– Îţi pare că prea multă lume ne deschide ușa? Trăim ca urşii. E om de societate, purtat în lume, mai povesteşte ce-i pe la oraș.

Lui, după ani de căsnicie, nu-i trecea prin minte să-și bănuiască femeia. Era un om prea cinstit ca să poată avea bănuieli despre un prieten. Cu Matilda nu fusese gelos când era tânăr, cum era să fie acum? Mustea era prea necăjit cu alte nevoi ca să-i treacă aşa ceva prin cap.

Iliescu era cu cugetul împăcat:

„Ce să-i fac dacă ține femeia la mine? S-o las, şi-ar face seama! N-aş fi atunci om fără inimă? Să duc o ființă omenească la disperare? Un an, doi, pe urmă i-o trece. Iubirea, ca toate-n lume, are un sfârşit; ne-om plictisi ori ea, ori eu. Cred că şi cel mai mare moralist, în aşa fel ar face cu mine.

Între păcatul înşelării şi al unei morţi de om, alegi pe cel dintâi. Un rigorist poate să zică lesne: «Îţi place? Ia-o!» Dar o femeie deprinsă în belşug, cu ce s-o ţin? Ar însemna s-o ucid. Poţi zice că-i o întâmplare nenorocită, dar n-am încotro. Aşa cum procedez acum e relativ moral. Moralitate absolută nu poate fi pe pământ.

Ce, sunt eu de vină? Nu i-am zis să mă iubească. Cui i-ar fi putut trece prin gând că o femeie ca ea, cu un trecut ireproşabil, s-ar putea amoreza după zece ani de căsnicie? Am fost cavaler, aşa cum trebuie să fie cu o femeie orice bărbat bine-crescut. Pentru niște păreri închipuite nu era să fiu mojic! Păcătos e bărbatu-său că n-a ştiut să se facă iubit.

Oarbă fatalitate! Numai de mi-ar servi la ceva! Ce-mi pasă? Când aș vedea ceva, cumva, adio! Nu mai vin. Dar până acum n-am motiv. Prostul de bărbatu-său mă crede amorezat de fată. Cu traiste goale, frumoasă căsnicie!

Nu zic, fata e drăguţă, deşteaptă, bună și onestă, dar toate aceste calităţi nu ţin nici de foame, nici de frig. Cu «drăguţă» nu saturi stomacul, nici nu te îmbraci. Leafa mea... Abia trăiesc eu. O găsi ea vreun bătrân chiabur, ăluia îi dă mâna s-o ia, pe

mine să mă ferească Dumnezeu. Trece luna de miere şi încep anii de venin, dreşi cu pelin. Nu văd eu ce păţesc tinerii însurăţei? Câţi cunosc eu, toţi s-au despărţit până la anul. Ce plin de iluzii era Ghiţulescu când s-a însurat! «Să cerem amândoi la pod şi nu ne lăsăm unul de altul». Și acum se scuipau prin tribunal. Nu, nu, eu nu fac prostii de-astea!“

Astfel judeca deseori Iliescu. Pe de altă parte, Matilda avea şi ea gândurile ei, sfetnici nepoftiţi ai omului, și, vai!, deseori atât de primejdioşi! Se gândea la viaţa trecută fără niciun rost, lipsită de plăceri îmbătătoare.

Se mira cum a putut trăi lipsită de patima iubirii, fără de care, gândea dânsa, totul e pustiu pe lume!

Era dintre acele femei la care iubirea e cu atât mai pătimaşă, cu cât se aprinde mai târziu.

Când îi atingea braţul lui Iliescu, o apuca tremuratul de plăcere. Adesea nu puteau să-şi ascundă patima în faţa copilei, care, cu mintea ei precoce, începea să observe unele lucruri mult mai cu stăruinţă decât înainte. Deşi nu zicea nimic, avea, uneori, niște priviri atât de pătrunzătoare, încât pe Maria o treceau fiorii.

Matilda era mânată de patimă, aşa cum un vas şubred e mânat de vântul turbat şi, dacă în cale se loveşte de stânci furioase, de valuri ucigătoare, îi e peste putinţă să se apere.

Iliescu însă mergea ca un om ce se plimbă liniştit, alegând drumul drept spre ţintă, neoprit de piedici, ca morală, cinste şi mofturi, cum le numea el, bune de speriat pe cei slabi de înger. El își mânuia drumul pe unde era sigur.

„Numai proştii cred în noroc şi nenoroc. Viaţa e ca un joc de şah; jucătorul cuminte şi dibaci ştie să iasă cât mai în frunte“.

Pentru moment, simţea o mare plăcere să-i arate Matildei ruina de care îi era ameninţat bărbatul.

– Zici că rămâi aici câteva zile? întrebă Matilda ca trezită dintr-un vis urât.

– Rămân, m-a rugat să văd ce-i cu socotelile.

– Şi ce crezi, stă el oare atât de prost pe cât se căinează mereu?

– Mai prost decât îţi închipui. Cum a reușit omul ăsta să încurce averea, nu pricep! Beţiv nu-i, cartofor nu-i, ștrengar deloc şi, cu toate astea, e rasol.

– Oh! Să am zestre, cum l-aş lăsa! Decât să se mărite o fată fără zestre, mai bine să nu

se fi născut pe lume!

– Când te-a luat stătea bine. De ce n-ai stăruit să-ţi asiguri o zestre?

– Ce ştiam? Fată de optsprezece ani! Mama s-a bucurat că-i moşier.

– Da, moşier. Azi, dator putred. Crezi că scapă cu banii de la Credit? Dacă n-ar fi dintre cei cu crucea în sân, ar lăsa o parte din creditori până la Sfântul Aşteaptă. Vrea însă să dea până la ultima para; pe urmă, câteva rate neplătite şi, din moşier, ajunge inginer de pavele.

– Și tocmai acum, când fata începe a fi mare, se cer cheltuieli: trebuie să-i dăm educaţie, s-o trimit la pension, doar n-o să învețe cu dascălul din sat. El poate ar vrea, dar nu vreau eu.

– Ce pension? N-o să aibă de tutun, de nu se va gândi bine. Creditul e ceva, dar, când eşti atât de înglodat, e balonul de oxigen care prelungeşte agonia un ceas, o zi, o săptămână și la urmă tot mori. Ai să vezi vorba mea: n-o duce doi ani. Păcat de tine şi de fată! Să n-ai nimic! O să-ţi vândă creditorii şi hainele din dulap. Câte de-astea nu văd zilnic la tribunal! Trebuia să treci mobila cel puţin pe numele dumitale, dar acum nu se mai poate face nimic... E prea

târziu orice măsură; căci s-ar dovedi că-i fals şi simulare.

– Cu nebunia lui de a plăti tot, are să ne lase pe drumuri! Oh! Cât am fost de nenorocită! Mai bine muream de mică. Ce întâmplări grozave! Mă iubeşti şi nu-mi poţi da niciun sfat, niciun sprijin.

– Da, e îngrozitor să fii sărac. Să am avere, te-aş lua. Şi ce ne-ar păsa?

– N-ai nici tu, nici eu! Când mă gândesc la atâtea suferinţe, îmi vine să-mi fac seama.

– Trebuie să ai curaj: n-aduc anii ce-aduce ceasul. Aşteaptă şi suferă omul ani de-a rândul şi mântuirea e lângă el, numai n-are glas să-i spună: „Întinde mâna şi mă ia“, făcu Iliescu.

– Mângâieri deşarte! Sunt pe lume oameni meniţi a fi veşnic nenorociţi. Pe mine toţi mă credeau fericită când m-am măritat. Prietene de-ale mele, care mă invidiau, nici nu se puteau stăpâni să nu-mi zică: „Ce noroc pe tine!“ Auzi noroc! Să ai de mâncat şi de băut!

– N-ai avut noroc, fiindcă n-a avut cine să te sfătuiască. Acum, însă, mă ai pe mine. Eu gândesc mereu şi poate găsesc o soluţie, o mântuire. Din foc caută omul să scape ce poate şi cum poate.

– Vai, dragă! Din foc tot poate omul scăpa ceva; din apă nimic: te îneci şi singur.

– La nevoie dai din mâini, te agăţi de-o scândură şi tot, dacă eşti energic, scapi, zise Iliescu.

Un plan drăcesc se urzea în mintea lui lipsită de orice morală.

– Nicule dragă, numai pe tine te am! făcu Matilda mai însuflețită.

– Am să-ți propun ceva și, totodată, va fi o dovadă de cât mă iubeşti. Cred că am găsit un mijloc care să te scape de sărăcie şi să ne facă pe amândoi fericiţi.

Puica alergă, având câţiva struguri în mână.

– Am găsit struguri busuioci; îi duc tatei. Mama, tata a zis să nu stăm mult că i-e foame.

– Mergeţi înainte la trăsură, v-ajungem din urmă, zise Matilda.

Copila plecă.

Matilda, rezemată de braţul lui Iliescu, se cobora gânditoare.

– Nu poţi să-mi spui şi mie planul?

– Nu se poate, până nu voi fi sigur.

– Şi când vei fi sigur? Mult o să treacă?

– Îndată ce voi vedea socotelile.

De la vie spre casă se vedeau colinele verzi de umezeala toamnei, cu vârfurile acoperite

de păduri de fag şi mesteacăn. Răcoreala văii dădea o simţire plăcută. De sub pădure se cobora la vale cireada de vite a satelor vecine; tălângile răsunau înăbușit. În depărtare se auzi un fluier de tren.

– Trece trenul de la Costești, zise coniţa Matilda. Ce mai pricopsiţi suntem şi noi! Nicio linie ferată n-a fost în stare să aducă pe moşia noastră. Face și el politică pentru alţii; când e vorba de interesul lui, nu pricepe o boabă.

– Cum crezi, ţaţă, că se poate face tren pe lângă moşia fiecăruia?

– Iar mă contrazici? Eu nu zic pe lângă a fiecăruia, ci pe lângă a noastră. Atâţia alţii au reușit să-și aducă, ba să le facă şi staţii. Închipuie-ţi acum c-ar trece trenul. Am sta, am privi şi tot e o distracţie. Și nu mi-e atâta de asta, dar de nepriceperea omului de a se pricopsi: atunci se ridica și preţul moşiei, aveai de dus produsele la o staţie apropiată, dar nu să te coste cărăușii o groază de bani. Când însă ești lasă-mă să te las, n-o să vină nimeni să-ţi rupă mânecile.

Puica oftă: nu pricepea mult, dar vedea că-i împotriva tatălui pe care-l iubea.

– Nu vă mai certați pe datorie. Astea-s lucruri ce nu se pot schimba. Ascultaţi mai bine ce doină trage băietanul cu vitele.

Valea răsuna de fluierul ciobanului.

Pe la apusul soarelui, în natura sălbatică, doina, tânguire de veacuri a românului necăjit, era cu adevărat feerică. Poate că un iscusit în ale muzicii n-ar fi găsit niciun fel de virtuozitate în cântul ciobanului, dar notele, bine cadențate și duioase, îi făceau pe simplii muritori să nutrească un sentiment duios și jalnic de apartenență la un popor simplu, nesigur de ziua de mâine, jelind ziua de ieri și temându-se de cea de azi.

Toți din trăsură ascultau cu sfințenie; până și caii își înmuiaseră pasul spre a nu se îndepărta prea mult de cireada care se deplasa ca un convoi pașnic. Cine s-ar mai îndoi că animalele din cireadă nu-și ascultau cu drag stăpânul?

– Vedeți, boierilor? zise Gheorghe de pe capră. Văcarul ăsta nu poartă ghioagă. E o minune flăcăul. Toată ziua doinește și vitele îl ascultă, parcă le-ar grăi pe limba lor. Îl dăduse, mai an, satul afară și n-a fost chip! Vitele umpluseră țarinele; a trebuit să-l ia înapoi.

– Se vede că-i meșter de ne-a fermecat și pe noi, zise Iliescu.

– Au venit și boieri de la târg să-l asculte cântând. Voiau să-l ducă la oraș. Dar n-a

vrut, prostul. Zice că el poate cânta numai în sat la dânsul. Unde nu-s eu în locul lui?

Soarele, cu cât se pleca spre asfinţit, cu atât fugea mai repede, doar n-ar mai vedea mişeliile omeneşti. Nici frumuseţile naturii, nici doinele melancolice ale flăcăului nu erau în stare să-l oprească. El, stăpân al lumii, fugea mereu, fugea roşind ca focul de atâtea nelegiuiri, de atâtea păcate.

Când au ajuns acasă, conaşul Todiriţă îi aștepta în balcon; feciorul pusese masa. Era o seară liniştită. În față se întindea iazul lin, o imensă bucată de marmură albastră. Nicio cută nu-i încrețea faţa; numai marginea de sub deal părea încadrată cu verde, de papura ce se reflecta în apă.

– V-aţi săturat de struguri şi aţi uitat de mâncare; mie ştiu că mi-e foame.

– Mai aşteaptă și dumneata, zise Matilda.

Conaşul Todiriţă, spre a nu încinge cearta, tăcu din gură.

Era o seară de toamnă nespus de frumoasă, de aceea şi stătură la masă în balcon. Deși nu se înnoptase încă de tot, dar o lampă ardea pe masă. Nu aburea nici pic de vânt. Cu toţii tăceau, parcă n-ar fi voit să strice pacea care domnea.

Conița Matilda, deodată, scoase un ţipăt. O broască mare, frumoasă, de o culoare

verde-galbenă, cu dungi închise pe spate, cu căpşorul pătrat şi labele groase, se uita fix la lumina lămpii. Părea că observă ceva cu mare atenţie; făcea câţiva paşi şi iar se oprea nedumerită.

La țipetele Matildei rămase nemişcată. Conaşul Todiriţă şi Iliescu se repeziră spre Matilda, întrebând-o: ce-i? Maria se repezi cu-n pahar de apă.

– Uite, uite! Vezi faptele tale. Îndrăznesc muierile să-mi trimită farmece. Ai să mă omori! Priveşte, îi e gura cusută cu mătase roșie. Uite cum stă pocitania!

– Nu-i nimic, soro! O sărmană broască. De cu ziuă umblă pe lângă balcon. Ce-ţi faci spaimă?

– Ba sunt farmece, blestemăţiile ibovnicelor tale! Vor să mă omoare. E fapt, e moarte! Mario, cheam-o pe Anica s-aducă cenușă fierbinte să toarne pe unde a călcat. Dacă nu te-or duce țărăncile astea şi călare pe prăjină, să nu-mi zici pe nume. Îţi spun de atâta vreme că găsesc tot soiul de băboane şi nu mă crezi.

– Matildo, de ce-mi aduci învinuiri? De ce presupui lucruri ce nici prin minte nu-mi trec? Aşternutul deseori mă arde ca focul de griji; nu pot dormi nopţi întregi. Îmi vine să-mi fac seama la gândul că n-aş putea

scăpa moşia şi vom fi aruncaţi în sărăcie. Ştii tu cât e de îngrozitor să treci de la belşug la sărăcie? Să vezi că n-ai pentru a doua zi de pâine ori de carne! Să n-am ceea ce azi au servitorii mei? Şi-n asemenea zile de grea cumpănă, tu-mi amărăşti sufletul cu fleacuri? Cu ce ţi-am greșit? Omul acesta e prietenul casei, va fi nepărtinitor, spune-i să ne judece: nu te-am insultat, nu te-am înjosit; am muncit ca să ai belșug.

– Frumos belşug! Dar ce să-mi mai faci decât ce singur mărturiseşti? Se poate mai mare crimă decât să-ți arunci femeia şi copilul în sărăcie prin neghiobiile tale?

La aceste vorbe, un fier roşu vârât prin inimă nu i-ar fi făcut mai mare rău.

– Îți spun starea mea sufletească. Eu mă lupt, mă lupt cum nimeni nu-și poate închipui şi cred că nu-i totul pierdut. Bun e Dumnezeu și-mi va ajuta! Împrumutul de la Credit poate să mă scape. Dar lasă-mi mintea slobodă să pot lucra. Nu ştii cât mă seacă toate certurile cu tine! Ceasuri întregi îmi simt capul greu, nefiind în stare să leg două idei. Uneori sângele în mine zvâcnește, îl simt că-mi zdrobeşte tâmplele, îmi vâjâie ca o adevărată vijelie; de n-ar fi copila, mi-aş face seama.

– E lucru uşor să te linişteşti cu un glonţ, lăsând femeia şi copilul în mizerie. Asta o face oricare laş, nu-i o bravură.

– Dar, pentru Dumnezeu, ai milă, nu mă duce în disperare!

– Mai bine-mi legam o piatră de gât şi mă dădeam de râpă, zise Matilda plângând şi fugind în casă.

– Să fiu al dracului de pricep tot acest scandal, zise Mustea enervat.

– Aşa sunt cucoanele, nervoase. Nu mai băga tot în seamă!

– Dar numai azi? Așa-i totdeauna. Acum e liniştită şi, deodată, când nu te-aştepţi, îi sare ţandăra. Învinuiri, insulte, nimic nu-i pare prea greu să mi le spună. Ce sufăr eu de zece ani nu se poate închipui. Tot credeam că poate e tânără, s-o cuminţi. Aș! Din ce în ce mai rău. Pentru Dumnezeu, până când? Ce morală capătă fata? Ce educaţie? Mă înspăimânt gândindu-mă că şi copila mea va fi pentru alt bărbat ceea ce mă-sa a fost pentru mine. Mă ia groaza că altul n-o să rabde: îi dă o bătaie soră cu moartea și ţi-o trimite acasă. Femeii ăsteia îi trebuie un bărbat care s-o bată cel puţin o dată pe lună. Să mă despart! Dar fata? S-o las cu totul pe seama ei? Să mă ferească

Dumnezeu! Dacă mai am curajul de-a munci, numai pentru copilă muncesc.

– Prea exagerezi. Pentru certuri și nervi de cucoană, nu se desparte un bărbat cu minte. Te-a văzut că prea ai la inimă istericalele dânsei. Fă-te mai nepăsător și să vezi cum o să-i rupă harţagul.

– Nu vezi? Până acum mai avea rușine de străini, dar începe şi în faţa lumii, a slugilor. Se vede că o nenorocire nu vine niciodată singură. De-o bucată de vreme se poartă cu mine îngrozitor; dar fata, ce lecții vede?

– Prea le duci departe. Femeia e slabă!

– O, nu-i mai ţine parte. Femeia asta a fost o adevărată piază rea pentru mine. Plâng unii zănatici soarta femeii, dar e de plâns a bărbatului. El n-are odihnă; muncește zi şi noapte, viitorul familiei de el atârnă, de iscusinţa lui. Şi, când furtuna ameninţă vasul, nu de viaţa lui se îngrijește; cu drag ar jertfi-o să o poată scăpa pe a altora!

– Prea multă conştiinţă îl nenorocește pe om, zise Iliescu.

– Ce vremuri nenorocite! Azi, duşmănia cea mai mare domneşte mai în fiecare familie. Educaţia e ticăloasă. Fetele învaţă numai fleacuri, învață a spune prostii franţuzește; dar nu să aibă inimă, să creadă

nevoia bărbatului, să fie bune gospodine şi să-şi iubească copiii. Nu, aşa ceva nu-nvaţă!

– De la cine vrei să înveţe, de la străini? Dumneata ai idee din ce fel de femei se recrutează guvernantele noastre?

– Tată, mama plânge. Ce-o fi având ea de-i mereu aşa nu ştiu cum? Tu mă laşi să te sărut?

Conașul Todiriţă sărută cu drag copila, zicând:

– Acum du-te de te culcă, draga tatei. Întâi te închină şi te roagă lui Dumnezeu să-ţi dea minte şi sănătate.

– Ție şi mamei sănătate, da?

– Da, puiule. Întâi să zici „Tatăl nostru". Îl ştii?

– Cum de nu? M-a învăţat Maria.

Maria plecase de cum începuse cearta. Era sătulă să audă asemenea scene şi încă în faţa lui Iliescu, pe care îl ştia că-i duşmanul casei, nu prietenul, cum îl numea Mustea; dânsa era sigură că el simte bucurie ascunsă, cu cât vede că tot mai mult slăbeşte căsnicia lui Mustea.

Iliescu n-avea încă planul tocmai limpede. Îi lipseau elementele pentru a-l limpezi.

Aerul curat, hrana bună, toate erau ceva, dar n-ajungeau ambiției lui. Ar fi vrut să fie

el stăpân pe toate astea, să fie în casa sa. De câte ori nu-l privea cu ură pe Mustea?

„Un ramolit, își zicea el, și se bucură de așa bunuri!“ Uneori îi era atât de zguduită moralitatea, încât, dacă s-ar fi realizat fabula cu unchiul care ar fi în China şi ar fi vorba numai de apăsat un buton de sonerie și unchiul să fie pe loc mort, iar milioanele să-i rămână, n-ar fi stat un moment la îndoială și ar fi apăsat fermecătorul buton. Ar fi făcut el bucuros o crimă care să-l îmbogăţească, dar să nu-i mânjească mâinile, nici să-l expună la temniţă.

Uneori, în rătăcirile ambiţiei lui, își zicea: „Să i se întâmple lui Mustea un accident, cum a fost când cu hoţii, ce noroc ar fi pe mine! Aş lua-o pe Matilda, aș administra averea și iată-mă, din simplu slujbaş, proprietar!“ El n-ar fi prost ca Mustea: ar şti cum să întoarne coţcăriile.

Mesele îmbelşugate, luxul de la Mustea, plimbările cu trăsura, dezlănţuiseră în el toate patimile. Nu mai putea înghiţi mâncarea de pe la birturile de mâna a treia. Își crease omul cerinţe și trebuia să caute mijloacele să şi le poată mulţumi.

Când se întorcea în camera închiriată cu luna, cu mobila sărăcăcioasă, îl apuca o furie, o ură de moarte pe cei ce trăiau în lux

şi belşug. În asemenea momente, nicio crimă nu-i părea lucru prea mare. „E o laşitate să vrei să ai ceva şi să n-ai curajul acţiunii. În lume învinge cel care știe să se lupte pentru sine. E o lege a naturii care a dat creanga de curmal celor care au știut să mănânce mai bine, să iubească și să petreacă; mişelul piere în lupta de toate zilele și, decât să mă las mâncat, mai plăcut e să-i mănânc eu pe alţii".

A! morala e făcută de cei cu poftele satisfăcute. Și lupul, dacă e sătul, trece pe lângă stână fără să se abată. Noroc că morala are atâtea portiţe dosnice prin care poţi ieși, dacă eşti dibaci.

De aceea, în scena de mai sus, el vedea că, fără voia lui, i se limpezeşte o parte din plan.

„Cu cât traiul Matildei va fi mai nesuferit în casa lui Mustea, cu atât mai cu siguranţă ea va fi unealtă în mâna mea. Cu atât mai mult Matilda îmi va fi un aliat sigur întru îndeplinirea planurilor."

CAPITOLUL XVII
Ispita diavolească

Conița Matilda abia ațipi spre dimineață. Nu se dumirea ce o să-i spună Iliescu. Tot soiul de închipuiri îi treceau prin minte; dar niciuna nu se oprea, nu lua veșmântul, nici umbra unui adevăr. Enervată, muncită de o curiozitate nemărginită, se îmbrăcă cochet.

Rar se găsesc dureri suficient de mari care să înăbușe în femeie simțul cochetăriei. Femeia are chiar grijă, cât e încă în viață, să spună cum să fie împodobită după moarte. Ce e strălucirea culorilor pentru flori, același lucru e podoaba pentru femeie.

Iliescu lucra în cancelarie.

Matilda, deși obosită după o noapte de insomnie, își luă o înfățișare veselă și intră zicând:

– Bonjur, dragă Iliescule! Lucrezi?

– Am început.

– Le dai de rost?

– Eu să nu le dau? Cum ai dormit?

– N-am închis ochii, dar tu?

– Mă gândeam la enervarea dumitale.

– Ei, ai văzut ce om e?

– Mojic!

– E chip de trăit cu așa om?

– De!

– Nu, de. Răspunde, sfătuieşte-mă ce să fac? O să ajung la disperare. Aseară mi-a venit să mă arunc în lac.

– Zic să ai răbdare!

– Da, lesne e să dai sfaturi.

– Ce de nereguli în hârtiile lui!

– Ca în toate. Un neisprăvit.

– Trebuie avut răbdare să facă împrumutul.

– Ei, şi pe urmă?

– Pe urmă vom vedea.

– Ce să mai văd? Ajung zece ani de suferinţă. Voi fi plătit toate păcatele.

– Te asigur, dragă Matildo, că eu compătimesc şi sufăr pentru tine; zi și noapte mă gândesc la o soluție pentru binele tău.

– Ai zis ieri că o să-mi spui ceva. Spune, te rog. Toată noaptea m-am gândit. De n-o fi chip de scăpare, mă înec.

Ochii Matildei erau ameninţători. Patima ucisese într-însa orice raţiune.

Vorbele bărbatului său, oricât de blânde, purtarea oricât de cuviincioasă îi erau nesuferite. Casa îi era un iad. Nu-și mai vedea de gospodărie nici cât înainte. Risipa cea mai desăvârșită domnea în toate. Cămara, pe mâna feciorului. Albiturile, fără nicio rânduială. Chelarul de la hambare

dădea cum credea. Maria nu se putea amesteca: la cea mai neînsemnată măsură pe care o lua, o învinuia că-şi dădea aere de stăpână. Conaşul Todiriță nu putea supraveghea tot.

Era adevărată jale în gospodăria bietului Mustea: să fi înviat bătrânul, ar fi murit pe loc de supărare. De la putinile cu unt de altădată, acum ajunseseră de cumpărau din sat! Tot aşa cu puii şi cu ouăle. Când îi cerea conaşului Todiriţă bani pentru asemenea cumpărături, el, sărmanul, dădea din umeri, gândind: „Sărmana mamă, unde e să vadă în ce hal de risipă sunt! Avea dreptate, biata, când mi-a zis: «Băiete dragă, să nu iei fată de la târg; acelea se scoală pe la amiază, se tem ziua de soare şi noaptea de vânt. Vacile împung, găinile ciupesc, focul strică faţa şi munca mâinile. Gospodăria lor e în pungă, dacă au; și cămara la piaţă!»“ Acum vedea cât de mult greşise neascultând sfintele poveţe ale maică-sii.

Tinerii se cred întotdeauna mult mai înţelepţi decât bătrânii; puterea vieţii le e atât de aprinsă încât își închipuie că poate să covârșească îndelungata experienţă a bătrânilor. Dar, după cum durerile mari au drept leac numai vremea, tot aşa experienţa vieţii se capătă numai cu timpul; dacă

sfaturile blânde şi înţelepte ale părinților ar fi avut darul de a convinge îndărătnicia aprinsă a copiilor, poate fericirea ar fi azi mai mare pe pământ.

Conița Matilda numai de-l vedea cam posomorât, că îndată începea:

– Poate nu-ţi place? Ori m-ai luat să-ţi fiu găinăreasă? Menajul şi cât îl fac mă enervează. Dacă-ţi place; dacă nu, te las aici.

La asemenea vorbe, Mustea strângea din umeri şi nu zicea nimic.

Iliescu o privi lung, parcă să se încredinţeze dacă e destul de pregătită pentru propunerea lui. O întrebă scurt, dar cu mult înţeles, deși el ştia mai bine ca dânsa:

– Când ia banii de la Credit?

– Ce-i cu asta?

– E mult. Ar fi ceva de făcut, dacă te-ai hotărî.

Matilda tresări. Parcă începea să înţeleagă. Ca prin sită, întrezărea tot planul.

– De nu mă-nşel, peste o lună. Dumneata nu ştii?

– Chiar dacă aş şti, nu aș putea face nimic.

– Dar eu?

– Dumneata poţi.

– Ei, cum? Spune. Sunt gata de orice, numai să scap.

– Eu văd o singură scăpare!

– Care, cum? Ce? Spune odată!

– Poate îți va părea cam grea de împlinit, dar la boli grele trebuie mijloace eroice.

– Da, sunt bolnavă, ah, cât nimeni nu crede; otravă chiar mi-ar părea un medicament binefăcător.

– Parcă ziceai aseară că numai laşii se omoară!

– Dar când te silesc alţii, aibă-te pe cuget. Spune odată, nu mă chinui.

– Vezi, soro, sunt împrejurări în care scrupulele prea mari devin adevărate crime.

– Numai moarte de om nu-s în stare să fac. Alte celea, orice, zise Matilda din ce în ce mai hotărâtă.

– Nu-i vorba de moarte, e ceva mult mai simplu, zise Iliescu.

– Paharul e plin; de-ar fi în el venin, l-aş goli tot. Nu-ți închipui câte pot face când iubesc pe cineva, dar și când îl urăsc. Nici Dumnezeu nu i-ar putea sta pavăză! Spune, te rog, odată, ce să fac şi fac tot, zise Matilda cu ochii aprinși de o hotărâre pătimaşă.

– Să mă mai gândesc.

– Vezi că sufăr! Sfaturile tale sunt pentru mine adevărata mântuire. N-am niciun prieten. N-am suflet de om care să țină cu adevărat la mine și care să mă înțeleagă.

Străină în casa mea, nimeni n-are milă de mine. Chiar copilul meu mă spionează. Şi chiar sora mă urăşte.

– Prea le exagerezi, draga mea, dar eu zic un lucru: trebuie cu orice preţ să te asiguri; după atâţia ani de viaţă cu el, poate ţi se cuvine ceva.

– Nu de viaţă, de suferinţă!

– Cu atât mai mult. Păcatul mi-l iau asupra mea.

– Când curmi o suferință nu poate fi păcat, zise Matilda.

– Numai să ai curaj!

– Dar spune-mi odată, cum?

În ochi i se citeau dorinţa şi frica poftei neîmplinite, nesigură de reușită. Îndoiala criminalului de va găsi ori nu aurul dorit, după săvârşirea crimei.

– Lucru e uşor, după ideea mea, când ia banii de la Credit să-ți asiguri câteva zeci de mii. Cu cincizeci de mii plăteşte ipoteca, iar cincizeci va lua în numerar ca să plătească creditorii și să mai oprească pentru lucrul moşiei. Are planuri mari, vrea să îngraşe cu gunoi o mulţime de lanuri.

– Da, altă nebunie de care îmi vorbeşte de mult.

– O să arunce banii pe gunoaie.

– Tot l-am oprit. Acum e însă nebun de legat: nu ascultă nimic, face după cum îl taie capul.

– Când o avea bani, sigur își pune planul în aplicare.

– Ce-i pasă lui de suferinţele mele?

– Pui mâna pe bani și părăsești domiciliul.

Matilda rămase un moment pe gânduri. Ar fi vrut să se sfătuiască şi cu conştiinţa, dar nu o mai avea. Din moment ce-şi înșelase bărbatul cu atâta uşurinţă, fapta ce-i propunea Iliescu era nimic. Deseori luase ea câte o sută şi două din casa de fier, când îi cădeau cheile la îndemână.

– Sigur, altfel mi-i ia şi mă şi bate. Văd eu că o să ajungă și acolo.

– Nu te poate da în judecată, nici închide; între soţi nu-i furt, oricât ai lua.

– Vezi bine, e dreptul meu. Fată frumoasă şi tânără, nu se cuvenea să-mi constituie o zestre?

Iliescu studiase, în aceste câteva momente, toată impresia pe care o făcuseră vorbele lui. Văzuse el că propunerea e primită destul de bine; dar, pentru a o hotărî şi mai mult, adăugă:

– Într-un an ești divorţată și ne luăm.

La aceste vorbe, Matilda îl îmbrățișă.

– Tu eşti îngerul meu! Poate voi avea şi eu noroc o dată! De cum ai venit în casă, am avut o presimţire că ai să-mi fii prietenul cel mai adevărat. Dragă, cum o să-ţi fiu eu recunoscătoare de atâta bine și fericire?

– Să mă iubeşti şi să mă asculți.

– Dar te mai poţi îndoi?

– Cu o parte din bani facem o casă frumoasă. Am un loc rămas de la o mătuşă. Dar loc minunat, colţ de stradă, în centru, aproape, şi mare; face, desigur, cincizeci de mii de franci. Ce crezi? Nici eu nu-s aşa golan! Restul îl dăm cu procente mari. Scoatem sută la sută. Cu douăzeci de mii câștigăm încă pe atâta. Trăim regește.

Matildei îi străluceau ochii de mulţumire. Toate petrecerile oraşului, de care n-avusese parte, i se arătau ca într-un caleidoscop.

– Dar vezi, mai am și alte planuri; averea n-ajunge, trebuie şi titluri şi rang. Vom merge în străinătate şi, în trei luni, mă întorc avocat.

Matilda era cu desăvârşire zăpăcită. Iliescu îi părea un erou din poveşti, un bărbat cum nu-i dat fiecărei femei să întâlnească. Fericirile făgăduite erau atât de mari, încât i se părea că visează. Din nou îl îmbrățişă.

– Iliescule dragă, tu nu eşti un înger, tu eşti un zeu! O, e cu putinţă ca eu să ies

vreodată din pustietatea asta? Să mai trăiesc în lume? Să mai văd oameni de seama mea?

– Vezi bine că o să trăim în casa noastră, mobilată după ultima modă. O să primim vizite şi o să dăm soarele. De cununat ne va cununa preşedintele. De îndată intrăm în societatea bună.

– Nu-mi vine a crede că o să ies din mlaştina asta, plină de friguri și dintre mojicii de aici.

– Chestia e să fii destul de dibace. Să-l vezi de nu are cumva de gând să n-aducă banii acasă. Atunci am fi pierduţi; toată fericirea noastră s-ar nărui ca un castel de cărţi. Trebuie din vreme lucrat, fin şi pe departe, să-l convingi s-aducă jumătate din bani, spre a se chibzui bine ce să facă şi cum să-i împartă. Va trebui să te porţi mai bine cu el.

La aceste vorbe, Matilda rămase pe gânduri. Femeile nervoase trec repede de la o stare sufletească la alta. Deseori, în ele se luptă cu înverşunare două personalităţi: una mai bună, alta mai rea.

Din ce în ce mai mult o robea ceva neînţeles, un fel de neliniște neplăcută, o strângere de inimă, o apăsare pe piept. Un tremur nervos o apucă la gândul înșelării laşe, a amăgelilor prefăcute și a furtului; căci un cuget lăuntric îi zicea: „Oricum vrei

să-l numeşti, e furt ispita la care te îndeamnă amantul“.

Iliescu observă schimbarea şi adăugă:

– Ce, nu-ţi vine la socoteală să-l linguşeşti? Află, dragă, că linguşirea, pentru noi, ăştia fără avere, e ca veninul pentru şarpe; lui nu-i face niciun rău, iar pe victimă o ucide. Natura i-a dat fiecăruia o armă! Să-i fim recunoscători și să ne folosim de ea, dacă vrem să nu ne zdrobească alţii capul.

– Da, văd, sunt momente când trebuie multă voință.

– S-o ai. Viaţa e veşnic război: ori biruieşti, ori eşti biruit; multe de ales n-ai! Ori te hotărăşti să suferi mizeria neagră, cum ţi-a spus el singur aseară, ori faci ce te îndemn eu.

Matilda tăcea. Vorbele lui Iliescu erau un ferment care avea nevoie de niţel timp spre a avea efectul dorit asupra minţii.

Îl iubea pe Iliescu, aşa cum iubeşte un bolnav sănătatea și, oricât ar fi de amare medicamentele, le ia numai să-i aline durerea. Sfaturile lui Iliescu erau veninoase, dar Matilda era bolnavă de-aşa boală, de care omul, ca să scape, își răpune chiar viaţa. Ațâţarea și încordarea spiritului le fuseseră atât de mari încât tăceau și unul și altul.

Lumea toată pentru Matilda era în umbră; punctul luminos, luceafărul, era Iliescu. Încolo nimic, o desăvârșită nesimțire pentru toţi.

Iubea aşa cum iubeşte o femeie în amurgul tinereţii. Onoare, sentiment de mamă, datorie de soţie, toate sunt călcate în picioare de atotputernicia patimii.

În ochii ei negri şi pătimaşi i se citea focul inimii ce nu fusese potolit de dragostea tinereţii la douăzeci de ani. Pe faţă se vedea dorința, ambiția de a-şi croi o viață nouă. Năzuinţa către o fericire închipuită. Veşnicul mariaj, după care aleargă atâtea femei, până ce, istovite de puteri, cad pradă nebuniei lor.

Strălucirea pătimaşă a ochilor era din când în când stinsă de grija eşecului, de frica instinctivă pe care i-o dădea necunoscutul. Dar asemenea clipe trec repede peste un suflet aprins ca al Matildei.

Planul lui Iliescu era, ce-i drept, o scăpare. Dacă el putea să-i lovească pe alții de moarte, ce le păsa lor?

Leul şi tigrul nu se îngrijesc de moartea victimei, ci de îndestularea poftei lor.

Tăcerea se prelungea mereu; stăteau alături, dar teama complicilor îi despărțea.

Cugetul căuta să arunce umbre asupra acestor planuri ce păreau atât de luminoase în mintea lor. Licăririle conştiinţei, la asemenea oameni, sunt licăriri de stele căzătoare: o clipă şi totul se stinge în noianul patimilor.

Iliescu, plictisit de tăcere, zise:

– Poate că planul meu strică dieta dumitale de moralitate?

Matilda oftă. Lui Iliescu i se păru că Matilda, cu toată aparenţa hotărârii de la început, se lupta cu îndoială. De aceea, trebuia să lovească şi mai tare.

– Gândeşte-te, el tot iese la covrigi; iar tu şi fata rămâneţi pe drumuri. Făcând ce-ţi spun, v-asiguraţi amândouă. Dacă fapta e – poate – nu tocmai morală faţă de bărbat, e sublimă, prin înălţimea jertfei şi prin devotament, faţă de copilă. Datoria de mamă te împinge la aceasta. Cum? Poate oare fi imoral să împiedici un zevzec să umple pungile cămătarilor care l-au supt ca nişte lipitori? Ştii oare că a plătit, uneori, sută la sută? E ceva îngrozitor cum şi-a bătut omul ăsta joc de avere.

– Nici milă de copilul lui n-are, zise Matilda spre a-şi face curaj.

– Dacă n-are el, cel puţin ai dumneata. Nu, nu poate fi moral să iei pâinea din gura

copiilor şi s-o dai câinilor. Atunci prefer să fiu imoral, dragă Matildo.

Aceste argumente părură Matildei puternice.

Niciodată nu se înduioşase atât de mult la numele de mamă; parcă-l auzea pentru prima oară: i se părea atât de răsunător şi de puternic, încât i-ar fi fost iertat să făptuiască orice în numele acesta sfânt. Acest nume îi da drept chiar la crime, credea ea. Cine nu se înduioşează până şi de leoaica ce sfâşie spre a duce puilor?

Da, cuvântul „mamă“, cuvânt atât de scump întregii firi, îi răsuna mereu în minte. I se părea că i se strigă: „Ai datoria să-i asiguri pâinea și fericirea copilului, fie chiar cu prețul vieții şi, vai, chiar al cinstei! Îţi iei dreptul din ghearele cămătarilor“.

Şi, cu o energie de nebun, cugetul rău îi striga tot mai tare: „Dacă tatăl e smintit și nu se gândește la soarta copilului, ești datoare să te gândeşti tu“.

Ca frunza clătită de vânt, atât de şubredă e morala! Iată cum, în numele datoriei şi al celui mai sfânt nume, numele de mamă, se făptuieşte sau cel puţin se urzeşte o crimă mișelească: trădarea soţului şi furtul averii lui.

Dreapta conștiinţă amuţise, ea n-avea puteri să strige: „Numele de mamă nu dă drept la crimă; pâinea nelegiuirii e otravă pentru copil. Mai presus de hrana trupească e cea sufletească“.

Cădea-va, oare, Matilda în ispita furtişagului, după ce căzuse într-a adulterului?

CAPITOLUL XVIII
Moartea Tirolicăi

Era de Sfânta Mărie Mică, zi în care Matilda își sărbătorea ocrotitoarea.

Musafirii, tot cei obişnuiţi: Iliescu venise de cu seară, ca de obicei.

Era o dimineaţă răcoroasă de toamnă; o rouă bogată căzuse pe florile tomnatice de o frumuseţe rară: margarete de toate nuanţele, rozete, gherghine și tufe de busuioc. Vlăstarele verzi de rozete dădeau un miros îmbietor.

Iliescu se duse dis-de-dimineaţă în grădină şi culese un buchet frumos. Îl aduse și-l aşeză pe masă, în salon, alături de o bombonieră îmbrăcată în brocart albastru, culoarea la care ţinea Matilda, având deasupra o iniţială elegantă de fildeș. Un singur M.

Matilda nu ieşise încă. Îşi făcea toaleta cu deosebită atenţie, ca întotdeauna când venea Iliescu. Rochii de mătase şi dantelării avea destule din vremurile bune, când nu se auzise încă de criză și de atâtea nevoi, când aur curgea mereu pe Dunăre, oprindu-se în porturile ţării, atras ca de magnet de câmpiile rodnice.

Matilda se sculase foarte târziu, iar cafeaua o luase în pat. Avea toate şiretlicurile femeilor cochete: a sta cât mai târziu culcată e lucru obişnuit cucoanelor pentru a nu părea obosite.

Veni în salon pe la vreo unsprezece. Iliescu o aştepta, îi strânse mâna; fiind singuri, o îmbrățișă, dându-i buchetul și bomboniera.

Matildei îi strălucea fața de bucurie și fericire.

– Ah! Ce atenţie plăcută!

– Un nimic, dragă Matildo!

– Numai tu te-ai gândit la mine!

– Să nu mă gândesc? Ar însemna să nu mai trăiesc!

– Nicio buruiană nu mi-a adus nimeni. Cu toții au uitat că e ziua mea.

– Ce frumoasă eşti! Ce farmec ai tu de a te face cu fiecare zi care trece şi mai încântătoare?

– Ei, aş!

La aceste vorbe intră şi Maria. În schimb, dânsa nu se gătise deloc. De ce-ar fi fost nevoie să se gătească pentru nişte oameni pe care nici nu-i iubea, nici nu-i stima? Nu voia să le insufle nici dragoste şi nici plăcere.

Bucuroasă ar fi stat în camera ei, să nu mai vadă toate cochetăriile surorii sale, dar era

silită să iasă, altfel Matilda ar fi crezut cine ştie ce.

Pe fața Mariei se aşternuseră jalea şi teama unui apropiat dezastru. Căsnicia cumnatului îi amintea de un bolnav condamnat de doctori, căruia îi sunt numărate zilele.

Ființele nervoase, ca Maria, au presimţirea viitorului; le sunt de ajuns câteva date pentru a-l prezice. Din nefericire, Maria ştia prea multe ca să se fi putut zice că făcea numai false prorociri.

Fără să audă o vorbă, după căutăturile Matildei şi ale lui Iliescu înțelese că între ei era un complot. Nu pricepea ce, dar presimțea că numai ceva bun nu putea fi.

Mii de presupuneri îi treceau prin minte, dar nu se putea opri la niciuna. Adesea era aproape să cadă în ispita spionării și anume să asculte la uşă când soră-sa, închisă cu Iliescu, puneau la cale vreo intrigă; dar această înjosire o dezgusta. „Nu, fie ce va fi, dar eu nu voi apela la asemenea mijloace; primul păcat e mai greu de realizat, pe urmă cine ştie ce mai fac.“ Poate în ruina acestei căsnicii vedea și propria-i nenorocire. Fată săracă, încotro va trebui să apuce?

Gânditoare, Maria se aşeză la pian. În vremea asta, veni un taraf de lăutari.

Feciorul le spuse că boierul nu-i acasă şi nu primeşte. După dânşii veni preotul satului, părintele Biciuşcă, un preot de ţară roşcovan, cu faţa arsă de soare cum îl ştim. Se cunoştea că nu stătea numai la umbra altarului, ci muncea pentru a agonisi traiul unei familii numeroase cu care era binecuvântat, ca mulţi preoţi.

– La mulţi ani, coană Matildo, soacră mare!

– Să dea Dumnezeu, părinte!

Preotul n-o uită nici pe Maria şi-i zise:

– Să te văd mireasă în curând, duduie Marie!

Maria îi mulțumi din politeţe, abia înăbuşindu-și un oftat. Fată săracă, cine avea s-o ia? În inima ei deznădăjduită, această felicitare părea tot aşa de cu neputinţă de a fi împlinită ca și cum i-ar fi dorit să ajungă regină ori împărătească.

Deşi avea abia nouăsprezece ani, avea credinţă că nimeni în ziua de azi nu ia o fată săracă, nimeni nu se uită azi nici la frumuseţe, nici la caracter. Cea dintâi întrebare e: „Ce zestre are?“ Şi pe urmă: „E frumuşică?“ Toate astea le cugetase de multe ori Maria, în singurătatea ei.

De aceea, la urarea preotului, Maria zâmbise neîncrezătoare. Conașul Todiriţă

veni şi el în salon.

– Să-ţi izbândească toate după dorul inimii, coane Todiriţă, îi zise preotul strângându-i mâna din toată inima.

– Să te audă Dumnezeu, părinte, zise conaşul Todiriţă.

Preotul, mulţumit că urase fiecărui așa cum credea el de cuviinţă, se așeză pe scaun, după ce îi făcu o plecăciune lui Iliescu.

Îl cunoştea el, căci satul întreg îl ştia pe domnul Iliescu, prietenul casei domnului Mustea; dar nu-i plăcea să dea mare însemnătate acestor „covrigari“, care se cred plămădiţi din alt aluat decât „noi, sătenii“, zicea preotul în gândul său.

– Ce mai faci, popo? Voinic? mai zise Mustea pe ton familiar.

– Trăiesc şi eu, boierule, pe lângă cei voinici.

– Cum îţi merg nunţile cu legea asta nouă; mișcă ori tot pe loc?

– Aș! Ce vor să ştie sătenii de legi? Când le zici hăis, ei fac cea!

– Se aude, părinte, c-o să se facă o lege prin care să vă oblige să ţineţi predici regulat şi să-i daţi poveţe norodului cum să scape de nevoi.

– Predici doar am ţinut şi până acuma, dar de nevoi, de, dacă am şti le-am goni întâi de

la noi. Mare meşter ar fi cel care ne-ar învăţa aşa solomonie şi mare pomană și-ar face!

– E vorba să daţi exemple cu faptele, îngrijind bine vitele, lucrând cum trebuie ogorul... şi multe au ei la rubrica popilor și învăţătorilor.

– Să dea Dumnezeu, coane!

– Ba nu, zău, părinte, dumneata nu crezi că, dacă ţăranul ar mai fi avut, te-ar plăti mai cu toată inima?

– Așa-i, coane, dar cum să se îmbogăţească dacă nevoile i-au pus zăbala în gură şi-l ţin cum vor ele?

– Eu cred că se poate să-l deprindem a fi mai harnic, mai deschis la cap, mai priceput la muncă şi mai cu spor.

– Toate astea sunt bune, dar pentru copiii din şcoală. Pentru cei în vârstă, e greu. Să înveţi cal bătrân la umblat? Se poate?

– Să se deprindă mai cu dragoste de biserică. Vezi? El mai curând aleargă la descântecul babei decât la rugăciunea popii.

– Baba ţine loc de doctor; îi pune buruieni şi câte oblojeli; credința în descântece nu i-o scoţi ţăranului din cap.

– Poate chiar Sfinţia Ta, în loc să mergi la doctor, alergi la descântece.

– De! Cum se întâmplă.

– De aceea nu vin ţăranii la biserică şi merg de cu noapte la târg ori la crâşmă.

– Sunt adevărate, boierule, toate câte le spui. Dar să stăm strâmb și să-i judecăm drept pe blestemaţii ăştia de ţărani, cum le zic unii. Merge la oraş? Dar musai să meargă; îl mână nevoia dindărăt. Să-i vorbesc eu cât de frumos, că nu mă pot pune la întrecere: eu cu vorbe frumoase și nevoia cu harapnic de foc. Da, cei de la oraşe scriu frumos pe hârtie, dar mai bine ar veni aici să vadă nevoile ţăranului; ce se loveşte pentru el şi ce nu. Sfaturile, cucoane, sunt ca hainele: dacă nu sunt potrivite pe om, mai tare-l sluţesc. Vorbe frumoase pot spune și eu, dar ele n-au darul de a-l hrăni pe cel flămând; nici nu te încălzesc, nici nu te îmbracă.

– Nu-ţi vine, popo, la socoteală că te pun la muncă.

– Alei, coane! Dar eu nu ţin predici? Dar eu nu muncesc?

– Din Paşti în Paşti cu predicile.

– Nu le citesc din Evanghelie în fiecare duminică?

– Trebuie predici pe care ei le înţeleg.

– Muncă ne dau îndeajuns, ştiu eu, dar plata?

– Plată la Dumnezeu.

– Vezi că nu-i frumos pentru mine, preot, să mă târguiesc cu ţăranii ca la iarmaroc.

– Aici ai dreptate: preotul trebuie plătit de comună; la noi, nu-i ţăranul atât de luminat să-şi plătească popa, învățătorul ori doctorul.

– Vezi bine că am dreptate; dar cine ridică glasul pentru noi?

– Prea adevărat. Dacă nu s-ar plăti învăţătorul, de la ţăran n-ai vedea un ou. Eu nici nu mai socotesc pe venitul sătenilor; dacă vor, dau; dacă nu, îi las în plata Domnului. Se căinează că n-au şi n-au.

– Cum n-au, când e vorba de plătit datoriile? Pe ţărănci le văd destul de îmbobocite, zise coniţa Matilda cu răutate.

– Doamne, coniţă! Să nu judeci pe român după haine; el e mândru de felul lui şi, de-ar mânca o săptămână încheiată numai mămăligă cu zeama ei, tot se îmbracă mai curăţel, mai ales la zile mari!

– Are dreptate părinţele, doar e vorbă că „pântecele fereastră n-are“, zise Mustea.

– Dacă n-ar bea, ar putea şi să mănânce şi să se îmbrace, zise Iliescu.

– Beau ei, dar nu toți. Beţia ţăranului nostru e o poveste a târgoveților.

– Poveste adevărată, zise Iliescu.

– Eu sunt sigur că în oraşe se bea de zece ori cât la sate de cap de om. Dar aţi luat-o înainte cu ţăranul că bea și o ţineţi, Neaga, doar să le mai puneţi o coadă.

– Uite popa cum apără băuturica, zise conaşul Todiriţă.

– Beau ei, nu zic că nu beau; la o nuntă, la o cumetrie se poate să nu bei? Dar până a fi drept să-i scoatem ponos ţăranului că-i beţiv, mai trebuie. Aşa-i lumea, vede gunoiul din ochiul altuia.

– Eu n-am zis niciodată că-s beţivi, dar beau şi le cade vina năpaste, zise Iliescu.

– Spune dumneata, coane Todiriță, câţi ţărani beţivi avem noi în sat? Doar pe Axinte!

– Dar Coţofană ce era? Dar Lazăr și femeia lui? zise Matilda.

– Ei, tocmai, știți că s-au complicat lucrurile? Se pare că nu l-a ucis Lazăr, zise Mustea.

– Nu că se pare, e chiar sigur, zise Iliescu cu autoritate. Bucata de brâu e a feciorului; l-au găsit chiar încins cu brâul. A mărturisit tot. L-a ucis el sigur, cu ştirea mamă-sii. Procesul s-a judecat.

– Ce câine! zise Matilda.

– Țăranii sunt fiare, zise Iliescu.

– Dar şi om al dracului era Coțofană! De câte ori n-a venit la curte femeia bătută măr! zise Mustea.

– Să pună pe fecior să-l ucidă? zise Matilda.

– Doamne fereşte de deznădejde şi de îndemnul diavolului, zise preotul.

– Să vedeți. Deodată tăgăduiau. După câteva zile de închisoare şi de morală, cum ştiu ei să le facă, au mărturisit tot. Dar plângea bietul flăcău, de-i sărea cămaşa de pe el. Femeia îl blestema pe Coţofană, de ţi se încrâncena carnea, zicând: „Pentru un câine ca el să putrezească băiatul în temniţă? Tartorul aibă parte de sufletul unui tată așa de blestemat!“

– Ei, și cum l-a omorât? zise Matilda.

– A stat băiatul până târziu de vorbă cu mă-sa, pe urmă ea l-a trimis la cârciumă, zicând: „Du-te, dragul mamei, de vezi ce face beţivul de tată-tău. O da vreo hârtie, ne-o vinde pământul de-om rămânea săraci“. Băiatul s-a dus. Când, pe drum, s-a întâlnit cu Coţofană, beat. „Bine, tată, n-o să te laşi de muierea ceea? Nu ți-i rușine că ai fete?“ „Am să vă dau pe toţi dracului!“, a zis el. „Om vedea. Deocamdată, să-mi dai partea mea de pământ că voi să mă însor“. „Pământ, trei coţi, atâta ai tu.“ „Bine, dar de

când muncesc eu la casa dumitale, nu mi se cuvine nimic?“ „Tot o să beau şi o să mănânc. Cui îi trebuie pământ, să muncească la boier, că are mult!“ „La asemenea vorbe, boieri dumneavoastră, mi s-a făcut negru înaintea ochilor, m-a prins o furie ca de nebun; îmi venea să rup cu dinții din el. M-am repezit și l-am apucat de gât, zicând: «O să-mi dai pământ?» El m-a lovit cu ciomagul; atunci l-am strâns și mai tare; mâinile mele parcă erau cleşte pe gâtul lui; cât a ţinut nu știu, dar m-am trezit cu el în mâinile mele mort. Atunci m-a prins o frică şi un tremur de nu mă puteam ţine în picioare. Am descins brâul, l-am legat de gât, știam că puțul e aproape; l-am târât şi l-am aruncat înăuntru.“

– Ceva îngrozitor, zise Matilda.

– Ispita diavolului l-a nenorocit, zise preotul făcându-şi cruce.

– Știţi ce-a zis când l-a întrebat judecătorul dacă îi pare rău? „Să trăiţi, domnule judecător, bătrânul era aşa de câine la inimă că nu-mi pare rău; voi putrezi în ocnă, să-mi ispăşesc păcatul; dar cel puţin mama și surorile vor trăi în tihnă şi vor avea pământ de hrană. Că multe bătăi am mâncat noi și ea de la dânsul! Iar dacă o mai da Dumnezeu și-oi scăpa vreodată, oi

avea şi eu o bucăţică de pământ, din care să-mi scot pâinea! Să-mi pară rău? Nu. De nu-l sfârşeam de zile, avea să vândă pământul cum a vândut boii de i-a mâncat şi băut cu ibovnica. Luase arvună pentru pământ. În zodie aşa mi-a fost scris să-l ucid; acum faceţi cu mine ce vreţi, să-mi ispăşesc păcatul.“ A ascultat condamnarea și n-a vărsat o lacrimă. Mă-sa şi surorile plângeau în hohote.

– De jalea lor nu l-au condamnat pe viaţă, zise Matilda.

– Gândește-te, soro, că el a fost provocat prin purtarea ticăloasă a tatălui. Nu-şi face idee cel ce nu-l cunoaște pe ţăran, ce înseamnă la dânsul bucata de pământ! Și dacă bătrânul vindea pământul, pentru băietan era ca și cum i-ar fi luat zilele!

– Dacă n-ar fi fost criminal, n-ar fi putut face ce-a făcut, zise Iliescu.

– Și dacă ar fi avut un tată ca lumea, n-ar fi ajuns niciodată criminal, zise Maria.

Deodată, se auzi un vuiet şi un muget dureros. Conaşul Todiriţă se repezi afară:

– Ce-i, bre Vasile? Ce fugăriți vaca?

– A scăpat în otava de trifoi și s-a umflat bute, zise argatul.

– Păcătoşi! Ce păzea ticălosul de văcar?

– De, ştiu eu? Am găsit-o zăcând lângă ţarină.

Era o vacă roşie de Sviţera [Elveţia – *n.red.*], cu coarnele cam încovoiate, plecate spre frunte. Părul pe trup, cafeniu deschis şi lustruit regulat, fir cu fir. Era cea mai frumoasă vită din cireada boierească. O cumpărase cu trei sute de franci, anume pentru lapte de cafea şi pentru prăsilă. Viţelul, când o auzi mugind, dădu cu capul în clanţa de la grajd, alergă ca fulgerul scâncind și zburdând ca un copil alintat. Vaca se trântise pe un pâlc de troscot, în mijlocul curţii. Viţelul îi dădea ocol mereu, îndemnând-o să se scoale.

Ea, sărmana, abia răsuflând, mugea atât de duios, parcă ar fi zis: „Nu mă lăsaţi, că mor!“ Cu ochii mari și blânzi căta jalnic la vițel. Acesta, din vesel, se făcu tot mai îngrijorat şi mai trist. Mereu o ocolea răgând. Simțea el că bine nu-i cu mă-sa. Aici lăcomia învingea, îngenunchea să poată suge, aici se ridica speriat de mugetul vacii, şi răgea şi el deznădăjduit.

Veni chelarul şi străpunse stomacul vitei umflate. Se auzi un șuier ascuţit și frunze de trifoi ţâşniră afară. Vaca păru ceva mai uşurată un moment; deodată însă începu a răsufla iar mai greu.

Puica alergase auzind vuietul din curte. Aplecată pe capul vacii, o dezmierdă, netezindu-i fruntea cu mânuţa ei gingaşă şi albă.

– Tirolică dragă, ce ai tu? Ce te doare, draga mea, spune? De ce ai fost, drăguţă, lacomă? Uită-te Vinerel cum plânge; tu nici nu-l vezi. Cine o să-i dea lui lapte, drăguțul de el?

Animalul, simţind dezmierdările, lungi şi mai tare gâtul, aşteptând uşurare şi ajutor. Mai scoase un muget înăbușit, apoi altul nespus de dureros. Lungi printr-o convulsie picioarele dinapoi, parcă voia să se ridice şi-şi dădu cea din urmă suflare, rămânând cu gura căscată; voia să soarbă mereu aer. Ochii mari, deschişi, lăcrimau rugători. Vițelul mugea jalnic, dându-i târcoale.

Puica, văzând scena duioasă, începu şi ea să strige:

– Moare, moare Tirolica şi nimeni nu-i dă ajutor. Cum nu-i puteţi face nimic? Sunteţi păcătoşi!

Şi izbucni în lacrimi, sărutând vaca pe cap. Până acum nu văzuse pe cineva murind. I se rupea copilei ceva din inimă.

Tirolica plecase de dimineaţă veselă. Cu drag îşi lingea ea viţelul, îl spăla şi netezea. „Uită-te, acum stă nemişcată, nu simte, nu

simte nimic; nici dezmierdările mele, nici plânsul viţelului."

Apropiindu-se de Vinerel, îl netezi pe cap zicând:

– Nu plânge, drăguţule, las' că tata are să-ţi cumpere altă mamă.

Anica veni şi o luă cu de-a sila de lângă vacă.

În bucătărie, Casandra cam luase luleaua neamţului [s-a îmbătat – *n.red.*], cum avea obiceiul la zile mari.

– Ce-i, Anico, a crăpat vaca?

– Îi gata.

– Păcat! Ce odor de vită!

– Ţi se rupe inima de jalea viţelului. Bietul boier a fugit să n-o mai vadă. Viţelul nu se da dus, abia l-a târât Gheorghe de lângă vacă.

– Ascultă, fă, nebuno, vorba mea. Îs femeie bătrână şi am văzut multe. În casa cu piază rea, dracul e stăpân, el stă grecește pe toate. Îngerul fuge de-şi scoate ochii. Apoi, spune şi tu, de la necuratul la ce să te aştepţi? La bine ştiu că nu! Să-mi scot leafa şi mă duc, opt şi cu a brânzei nouă! Ne prăpădim şi noi! Multe de-astea am văzut eu!

– Că bine zici, jupâneasă: vezi că nu mi-a plătit de patru luni leafa.

– Hei, vine vremea de laşi tot și te duci iute, te duci.

– Vezi bine!

– Slujea, fa, un biet bucătar la una ca a noastră. Ce să vezi? Nu i-a lua ducă-se pe pustii o mână şi un picior? Bucătar bun! Cruce de aur în casă! S-a sculat creştinul bun teafăr, a început să pregătească dejunul, cum e treaba asta; şi nu l-a mai isprăvit.

– I-a luat mâna?

– Şi mână, şi picior, şi gură!

– Doamne apără! zise Anica, bătându-se peste gură.

– Când nu ştii, calea-valea, dar când ştii, iei parte la păcat!

– Dar ce avem noi cu boierii?

– Ba nu-i aşa: mâncăm pâinea lor; urgia ce cade peste ei ne loveşte și pe noi. N-ai văzut cum a trăsnit deunăzi bradul de lângă bucătărie? Drept în două! Ce odor de copac! Ce umbră şi ce miros ne da! Dumnezeu nu bate pe om deodată, îi tot dă de veste, doar s-ar pocăi.

– Aşa-i, vezi, prea multe s-au legat de bietul boier! Astă primăvară n-au ieşit doi boi pe brazdă?

– Ce boi!

– Dar calul de mai acum două săptămâni?

– Dar piatra? Nu vezi? Se țin lanţ! Hei, Doamne, să învie cel bătrân, ar muri din nou de supărare.

– Ştii când m-a trimis ciocoaica la primărie după chinină?

– Ei, și?

– Vorbeau notarul şi cu primarul, între ei. Atâta am prins cu urechea: „E rău, rău; încap moșiile pe mâna străinilor. Tare-i sunt numărate ceasurile şi conaşului Todiriță".

– O fi drept! Prea-s supăraţi cu toţii de la o vreme încoace.

– Îmbătrâneşte bietul boier văzând cu ochii. Cum strică, fa, grija, nu strică nimic pe om. Parcă-l văd, când era holtei! Ce mândreţe de om! Nu te mai săturai de uitat la el.

– Ea l-a mâncat. Mare vrăjitoare! Nici la masă nu poate sta de gura ei.

– Ce ştie ea? O calică! Cel ud de ploaie nu se teme. Cât are, l-o mânca, l-o bea; de unde n-o aveam găseşte altul.

– Vezi c-a şi găsit.

– Să dea Dumnezeu s-o văd cumpărând făina cu chilul şi să mănânce un ou la două mese.

– Mă tem că a pus ceva deoparte. Numai giuvaierele şi hainele, câte are, îi ajung să trăiască un veac de om.

– Vezi, jupâneasă Casandră, m-am ţinut să-ţi spun, de, mintea dumitale a văzut multe. Ce-o fi oare, de o bucată de vreme, merge des la târg: duce geamantanul greu şi-l aduce uşor?

– Hei, fată, cară casa boierului. Să nu ne trezim la temniță tot noi. Ea fură și-or zice că am prădat noi.

– De-ar da Dumnezeu să-mi iau banii, vorba dumitale, mă duc să nu mi se mai vadă urma.

– Hei, fată! De trei lucruri să se roage bărbatul să-l ferească Dumnezeu: de foc, de apă şi de femeia duşmană. De cele dintâi tot mai scapă câte ceva, dar de femeia rea, nimic. Să aducă bărbatul cu carul, dacă femeia risipește cu pumnul, tot îl întrece.

– Lasă, jupâneasă, Dumnezeu nu bate cu ciomagul! Cum şi-o face omul, nu i-o face nici dracul. Are să-şi muște ea degetele de ce-a făcut, dar prea târziu. Crezi că un marţafoi ca ăsta e de dânsa? Hei, până o pune mâna pe odoare şi pe ceva bani; pe urmă, îi dă o bătaie şi o lasă pe drumuri.

– O pățește și ea ca baba din poveste. I-a legat babei ochii și a înconjurat cu ea casa. Pe urmă i-a zis c-a sosit în țară ungurească, dar el şi-a cătat de drum.

– Dragostea prosteşte şi nu prea la tinereţe; dar la bătrâneţe îl face pe om nebun de legat.

– Cea mai bună dovadă: nu l-a înnebunit muierea lui Lazăr pe Coţofană? Gospodar, om bătrân, şi îl vedeai de gât cu rânjita la crâşmă, zi şi noapte.

– Doamne, iartă-mă! S-a văzut ce a păţit. Ca un câine a făcut, ca un câine să piară.

– Păcat de flăcău!

– L-a scos din răbdări. De câte ori n-a sărit cu toporul la femeie s-o ucidă fiindcă nu voia să-i dea pânza din ladă, ţesută de femei, zestrea fetelor? Vine o moarte şi să nu-i găsească în ladă un văl, două, de pânză! Ajunsese femeia să-şi ţină lucrurile pe la vecini.

– Eu să fi fost în locul judecății, i-aş fi dat drumul flăcăului, zise Casandra. Arză-i focul de bărbaţi, să mai capete frică!

CAPITOLUL XIX
Plecarea Mariei

Zilele treceau una după alta, lungi, nesfârşite, cum par departe de vuietul asurzitor al oraşelor. Zvonul, gălăgiile străzilor cu mii şi mii de nimicuri, crâmpeiesc timpul, dumică viaţa noastră, a orăşenilor, în mici fărâmi.

Plăceri şi nenorociri trec cu iuţeala fulgerului.

La ţară toate se petrec mai agale. O zi seamănă cu alta; omul nu face deosebire între ieri şi azi.

În bucătăria conaşului Todiriţă, aceleaşi certuri între Iordache şi Casandra. Și tot aceleaşi cârtiri pe seama stăpânilor. Oricât ar fi gătit de bine Casandra, destul de iscusită în ale bucătăriei, coniței tot nu-i plăcea.

Dimineaţa, pe la nouă ori zece, venea regulat la bucătărie şi-i dădea fiecăruia porţia de ocară. Sus, feciorul primea întâiul atac. Oricum ar fi fost cafeaua, tot nu era bună, adică nu-i plăcea cucoanei. Ori era prea rece, ori era prea slabă. Conița Matilda avea nevoie să-şi descarce nervii și, fiindcă bărbatu-său, spre fericirea lui, nu era acasă,

şi-i descărca pe servitori. Dânsa zicea că vedea de menaj:

– Cu asemenea dobitoci îmi scurtez viața! Și asta se cheamă trai!

Dobitocul cel mai mare era Mustea, fiindcă nu-i schimba. Așa gândea şi chiar spunea în gura mare adeseori.

– Îmi înveninez viaţa pentru averea lui! Ce am în schimb? Mai puţin decât o servitoare, care îşi ia leafa regulat.

Maria căuta s-o întâlnească din ce în ce mai puţin.

Copila, de când cu bătaia și cu înecul, se răcise cu desăvârşire. Când scăpa de lecțiile cu Maria, fata dădea fuga la Casandra.

– Ghici, Casandro, ce am aici? îi zise odată dânsa, arătându-i ceva învelit în hârtie.

– Ce ai, duduca mamei? întrebă ea. Dă-mi-l duduiţă, azi n-am avut o ţigărușă de leac.

– Dar îmi spui poveste?

– Care poveste, mamă? Ți le-am spus toate.

– Ba să mi-o spui pe cea cu maştera. Maştera [mama vitregă – *n.red.*] m-a tăiat. Tata m-a mâncat. Surioara m-a îngropat. Și a treia zi am înviat.

– Apoi... ți-am spus-o de zece ori până acum.

– Mai spune-o, tare-i frumoasă. Sărmanii copii! Ce rău e, Casandro, când ai mamă rea.

Câtă vreme Casandra povestea, Puica asculta şi tot mereu ofta. Nu zicea nimic, dar dânsa era încredinţată în inima ei că Matilda e maşteră. Într-o zi, după ce-i dădu Casandrei porţia de tutun îi zise:

– Casandro, știi una?

– Ştiu, duduie, dacă mi-i spune.

– Uită-te aici, am un franc.

– Ei, şi ce e? Vrei să mi-l dai mie să mămbăt?

– Ți-l dau, dacă te juri că ai să-mi spui ceva drept.

– Ei, zău că-ţi spun. Să n-am parte de ochi, nici de ce mă rog la Dumnezeu.

– Tu ştii de mult, de mult pe tata?

– De mult.

– De când se zice că trăia tata bătrânul?

– Ei, da.

– Spune drept: aşa-i că nu-s a mamei ăsteia? Eu trebuie să fi avut altă mamă, care a murit, ca a copiilor din poveste.

– Ba zău nu. Coniţa te-a făcut.

– Minţi și tu ca și Maria. Nu-ţi dau francul.

– Fă cum vrei; dar nici nu mi-oi încărca sufletul pentru un franc...

Dezordinea desăvârșită domnea în toată casa. Când feciorul se întorcea cu tava de

sus, Casandra îl întrebă:

– Ce bacşiş ai căpătat pe ziua de azi? Are mulţi draci?

– Eu nu-mi fac sânge rău. O las să-şi descarce hachiţele, să fiarbă, până o lua-o dracul, în borşul ei. Numai să nu pună mâna. Din gură zică până i-o duce-o necuratul la ureche, ca lui Vasile „Gură strâmbă“!

– Ieri credeam că acuşi, acuşi te cârpeşte.

– Dacă n-a împins-o păcatul! Pomenea și țâța pe care a supt-o. Am fost eu la una tot așa de nebună ca şi asta. Stau o lună; văd că nu-i chip să mai fac alta. Mă duc la boier; el, bun, să-l pui la rană. Zic eu: „Conașule, să-mi daţi leafa“. „Dar ce, vrei să ieşi?“ „Ba nu, dar îmi trebuie să trimit acasă.“ Bietul boier îmi dă. Ea nu ştia nimic. În luna a doua şi mai foc. Credea că n-am luat leafa, că boierul mi-a zis: „Îţi dau, dar să nu spui coniţei“. Aşa, gândesc eu, va să zică e drept, că dumneaei are obiceiul să țină feciorii o lună și pe urmă îi bate şi-i dă afară, ca să nu le mai plătească leafă? A doua zi, ea spune o vorbă, eu două; ea la mine cu gura, eu la dânsa și mai şi. Ne nimeriserăm în sufragerie; în toată casa, nimeni. Dânsa ia o farfurie să-mi dea în cap, eu haţ de coc şi de mâini. „Stai, coniţă, că ţi-ai găsit omul cu

mine. Îţi trag o bătaie de te las lată. Eu leafa am luat-o, lucrurile le-am trimis de ieri; cu mine nu merge ca şi cu ceilalţi!“ „Hoţule, tâlharule, te duc la primărie.“ Făcea spume de necaz că nu mă are în mână cu leafa. Când a venit boierul, eu îi ies înainte. „Ce vrei, Gheorghe?“ „Apoi, să trăiți, conaşule, eu mă duc.“ „De ce, bre?“ „Conița are, ducă-se pe pustii, boala copiilor; a apucat-o în sufragerie. Abia i-am ţinut mâinile şi capul, voia să și-l spargă de pereţi; a făcut şi spume la gură. Eu, de, conașule, sunt sărac şi mă tem: se poate prinde de mine. Am stropit-o cu apă şi, după ce s-a mai liniştit, vorbea aşa de urât.“ Boierul n-a zis nimic; el s-a dus în casă și eu pe poartă. Am aflat pe urmă, de la alţi feciori, că nu mai bate slugile.

– Mă, dar bine i-ai făcut!

– Şşşt! Că vine...

– Ce miroase aici, Casandro?

– Ca la bucătărie, duducă.

– Eu ţi-am spus că la bucătărie vreau să fie mai curat decât în salon.

– E curat, duducă; numai parfum n-am de unde să-i torn.

– Ce-mi întorci vorba? Te cârpesc cât eşti de bătrână.

Când certa mai cu chef, iată și găinarul de la coşare. Un bătrân cu plete lungi, albe,

îmbrăcat urât, ţinea într-o mână căciula şi cu alta se scărpina în cap de emoţie. Se opri în uşa bucătăriei.

– Ce vrei, omule? zise răstit coniţa.

– Apoi... sărut mâna. Am adus nişte pui de curcă. Pier pe capete. Nu ştiu ce au. A trecut boierul şi a zis să-i aduc la dumneavoastră, poate cu bucăţele mai bune, cu brânzişoară, să se îndrepte; or rămâne barem de sămânţă.

Şi începu a scoate din sân nişte pui slabi, prăpădiţi, cu capetele mari, cu gâturile şi picioarele lungi, adevăraţi monștri.

– Ieşi, ieşi cu dânşii afară! Ce? Poftești să ţi-i cresc eu? Bucătăria mea nu-i găinărie, mangositule, dobitocule!

– Nu, coniţă, sărut mâna, boierul a zis.

– Ieşi când îţi zic! Ai noroc că eşti bătrân. Doi mangosiţi nu pot vedea de nişte păsări. Nu plătiţi nici mămăliga.

Coniţa, înfuriată de mânie, fugi sus.

– Bietul moș! Apucându-l pe dânsul la ceartă, ne-a uitat pe noi, zise Casandra.

– Să trăiești, moşule! Nu uita să vii și mâine, te cinstim noi, zise feciorul glumeț.

După ce isprăvi cu rânduiala pe la bucătărie, veni sus la Maria. O bănuia că nu se ocupă de fată şi o lasă toată ziua de se prosteşte cu slugile.

– Nu pricep, Marie, atâta nepăsare şi nerecunoştinţă! Eu m-am jertfit, am făcut şi fac tot pentru tine; tu, în schimb, n-ai ochi să mă vezi. Fugi de mine, parcă-s ciumată. Îmi ţiuie urechile de singurătate. Cu toţii mă urâţi, până şi fetei îi inspiraţi răceală tot voi. Sigur, copilul face cum îi vede pe toţi.

– Ţaţo, eu sunt tot ceea ce-am fost. Mă ştii că linguşirea nu-mi place. Cu Puica fac regulat câteva ceasuri de pian, o pun de citeşte şi pe urmă o las de se mai joacă; e copil, se plictisește să lucreze toată ziua.

– Sigur, mai am eu la voi dreptate! O proastă! O toantă! E de mirare că nu mă duceţi la Gorovei.

– Mata ești nervoasă, zici să te lăsăm singură; nu e vina noastră.

– Da, eu sunt vinovată de mojicia voastră. Te văd eu de mult în ce ape înoţi! Ții cu pricopsitul de cumnatu-tău.

Maria strânse nervos din umeri. Asemenea învinuiri o înnebuneau.

– Dar s-o isprăvi! Să te văd atunci de te mai ţine, măcar că de el ți-i milă. Îl compătimeşti pe cumnățel!

– De unde știi asta? M-amestec eu vreodată în certurile voastre?

– Se cunoaște! Numai o inimă de căţea, ca a ta, poate să ţină cu străinul, și nu cu soră-

ta. Sora, orice ar face, tot soră trebuie să rămână.

– Dar cine zice altfel?

– Crezi că sunt oarbă și proastă? Nu văd eu cum îl îngrijești la masă?

– Dar bine, soro, vine omul trudit, dumneata ești nervoasă și vrei să stau ca o momâie? Îi mănânc pâinea, doar.

– A cui? A cui? A lui? El te ține? Dar să nu fiu eu, te-ar ține un ceas? Mie-mi datorezi tot; eu te țin, cu suferințele mele, nu el. Auzi? Nerecunoscătoareo! Poate mata ai planuri! S-au mai văzut case stricate de surori. Să-ți fie de bine, poartă-l sănătos!

– Să știi, de azi plec din casa dumitale, zise Maria izbucnind într-un plâns sfâșietor.

– Ei și? Dacă pleci, n-o plânge satul după tine. Călătorie sprâncenată!

– Dar ce-am făcut să merit asemenea insulte? Ce am făcut?

Și într-un suspin nervos rupea cu dinții din basma. Matildei nicio învinuire nu i se părea destulă ori prea aspră. Era de o cruzime neînchipuită. Pe cine prindea dânsa ură l-ar fi învinuit că mănâncă și carne de om, atât era de rea la suflet. Cu cât putea mai mult amărî sufletul omului, cu atât era mai mulțumită.

În tinerețe fusese de o gelozie nebună: cuvinte grele, învinuiri, toate curgeau ca o ploaie mânată de furtună asupra lui Mustea.

La început, asemenea scene îl impresionau grozav, avea uneori chiar accese nervoase. După ce vedea că l-a adus în așa hal, începea să se îmbuneze. Acelaşi lucru crud îl făcea acum cu Maria, dar nu mai căuta împăcare.

Știa că învinuirile sunt nedrepte. Dar o gelozie ascunsă o chinuia. Maria avea farmecul celor optsprezece ani şi deseori îl observa pe Iliescu privind-o cu o oarecare patimă. Ba mai mult, într-o convorbire cu Iliescu, acesta socotea că şi Maria va sta cu ei.

Acest gând, poate nedesluşit, o făcea să fie și mai rea cu Maria. Chiar în acel moment îi trecu prin minte gândul că nici cu Iliescu nu va fi singură mereu. În această ceartă vedea un mijloc de a o rupe cu soră-sa. „E destul de mare să-şi facă singură loc în lume. N-o s-o duc tot eu în spinare.“

Ieşise un moment, dar, ca o furie, mânată de aceste gânduri, se întoarse îndărăt, făcându-şi de treabă la un dulap.

– Ce, crezi că faci rău? Să te mai ţină şi mătușa. Te-am ţinut destul. Sunt datoare? Ce, mi-au dat părinţii zestre? E și interesul

tău. În oraș te-oi mărita. În pustietatea asta poţi să mai stai încă o sută de ani!

Maria nu răspundea nimic. Ce-ar fi răspuns unei femei lipsite de inimă şi mânate de patimă? Plângea, biata Marie, plânsul copilului orfan, jalea sărmanului înstrăinat, fără părinţi şi fără avere.

„În sfârşit, va trebui să plece, tot la pâinea rudelor. Vai ce pâine amară! De ce-ar mai fi pe lume oameni fără rost? Nu era oare mai bine să fi murit de mică?“

E îngrozitor acest proces care i se face trecutului, chiar de către cei mai deştepţi oameni. Omul, neputând ști viitorul, neputându-l croi după voie, întoarnă și răstoarnă trecutul, această neființă a ființei noastre, din care nimic nu se mai poate schimba! Cu atât mai grozav, mai neîndurat, cu cât îl vezi, îți stă icoană aprinsă în minte, miraj diavolesc ce te momeşte necontenit să-l priveşti fără să te poţi atinge de el – ca de un lucru fermecat!

Maria se gândea mereu la vremurile trecute, când Iliescu nu venea încă în casă și Matilda se purta altfel cu ea. În hohotul plânsului se întreba mereu de ce-ar mai trăi, dacă nu-i în stare să-şi agonisească bucata de pâine zilnică?

„O lucrătoare, o slujnică – tot sunt mai fericite decât mine.“ De ce nu i-ar fi dat şi ei o creştere să-şi poată agonisi viaţa? Din ce în ce tot mai mult vedea cât era de amară pâinea rudelor.

Puica intră repede.

– Mamă, a zis Gheorghe să pregătească după dejun trăsura?

– De câte ori ți-am zis să nu zici *mamă*, ca o mojică, ci ori *mama*, ori *maman*? Proasto!

Copila se uită crunt şi tăcu, pe urmă adăugă:

– A zis că-i joi și mergi. A venit o panoramă, mi-a spus că-i aşa de frumoasă! Ia-mă şi pe mine!

– Frumos te creşte tanti de ai când sta de vorbă cu servitorii!

– Ia uite, Maria plânge. Ai certat-o? Vrei să se înece şi ea? Mereu cerţi pe toată lumea.

– Ieşi afară!

– Ei, aș! Zici că cine-i rău se face urât. Uite ce încreţituri ai!

– Iar te bat.

– Acum nu mai sunt proastă să stau!

Copila fugi pe uşă. Matilda ieşi zicându-i Mariei ca după-masă să plece.

Maria rămase singură. Plânsul o îneca tot mai mult. Își încleștă mâinile în păru-i

blond; ar fi voit să-l rupă. În hohot de plâns rostea mereu: „Mamă, mamă, la ce mi-ai dat zile?“

Să-şi pună capăt zilelor, n-avea curaj. Toate îi păreau haos, vederea îi era tulbure. Trebuia să plece din casa soră-sii. De mult răbda, ar fi răbdat şi acum toate mustrările; dar îi spusese pe faţă să plece. Voia să-şi găsească o vină; atunci purtarea soră-sii nu i-ar fi părut atât de crudă. Se întreba: ce va zice cumnatu-său la dejun? Trebuia să-şi ia ziua bună.

O cuprinse jalea copilului sărac şi orfan care, privind în juru-i, vede că nimic nu-i al său, deşi se deprinsese cu toate.

Pustiul sărăciei îi umpluse tot sufletul. Privirea rătăcitoare îi căzuse pe un cufăr vechi de şcoală, în care îşi ţinea nimicurile: ochii i se opriră asupra lui, ca la un vechi dar uitat prieten. O jale şi mai mare o prinse; din toate lucrurile din casă numai el, uitatul, era al ei.

Îşi adună puţinele schimburi pe care le avea, câteva haine şi le aşeză în el.

Golul n-are nevoie de multă găteală, nici pleşuvul de multă pieptănare. Nu sărăcia o amăra atât de mult pe Maria, ci străinătatea, lipsa de un suflet care s-o înţeleagă şi s-o iubească.

Starea ei sufletească era îngrozitoare, n-avea cui să-i vorbească, nu era nimeni să-i înțeleagă inima. Ca într-un pustiu, înconjurată de oameni cu care nu se potrivea nici la vorbă, nici la simțiri. Şi totuşi, acum i se părea că merge într-un loc mai străin; va fi şi mai înstrăinată.

Dintre colegele de la pension, unele se măritaseră, altele uitaseră prietenia din şcoală; fiind bogate, nu aveau să trimită scrisori unei sărăntoace.

Mătușile la care mergea erau una paralitică și alta surdă. Trăiau dintr-o pensie. Una avusese un fiu ofițer de geniu [armă militară care cuprinde trupe specializate pentru executarea lucrărilor de fortificații, a drumurilor, a podurilor etc. – *n.red.*], care murise ca un erou în Războiul pentru independență. Femeie bună și blândă odată, de când cu moartea singurului ei copil iubit se făcuse rea şi supărătoare. Pe urmă, damblaua o făcuse şi mai rea, şi mai cârtitoare. Cealaltă avea mania că toți o furau.

Ce era să facă? Tot mai bine la ele decât în drum.

La mătuși n-avea să fie nimeni geloasă pe ea şi n-avea s-audă învinuiri crude. Gelozia soră-sii o durea. Sufletul curat şi neprihănit

al Mariei simțea oroarea aceste învinuiri, mai grozavă decât dacă ar fi învinuit-o de-un omor.

Cu ochii în lacrimi își luă rămas-bun de la tot ce o înconjura: petrecuse anii iluziilor acolo și greu îi venea să se despartă, dar trebuia. La masă nu voia să meargă, dar o strigă cumnatu-său:

– Mărioaro, vino să-ţi spun o bucurie! Vino curând!

Maria, c-o înfăţişare de linişte silită, tăcută și cu sufletul pătruns de jale, merse în sufragerie.

– Știi că sunt superstițios, zise Mustea. Când am început împrumutul la Credit, am făgăduit că, de voi reuși să-l fac în condiții bune, o să vă cumpăr la fiecare ce-ţi vrea. Aproape am reușit, mi s-a acordat cât am cerut, a trecut şi prin consiliu, în sfârşit e gata. Ei, tu ce zici să-ți cumpăr? Spune, ce stai ca o mireasă?

– Tata, zise Puica, Maria de multe ori zice că, de-ar avea bani, și-ar lua un ceas, zău, fă-i tu cadou un ceas.

Maria nu răspunse nimic, simţindu-şi fălcile încleştate.

– Ce-i, Mărioară? Iar te-ai certat cu sora-ta? Acum tu n-o ştii că dânsa ne ia cu ziua

pe fiecare la rând? Nu-i nimic, e nervoasă; mai răbdăm şi noi.

– Adică eu sunt nebună? Frumoasă cinste de la bărbat! strigă Matilda. Dumneaei vrea să plece la târg; s-a săturat de pâinea de aici şi îmi caută mereu ceartă; stă tot cu nasul umflat. Când îi zic ceva, îmi întoarce vorbele.

– Ei, vorbă să fie, unde-o să plece?

– Unde? La mătuşi.

– Şezi binişor, Mario! Cum să te las eu să te duci la nişte biete văduve?

– Eu nu-i voi săruta mâinile să rămână. Sărută-i-le tu. Poate eşti deprins. Prea îi ții parte. Mai știi păcatele? Țin şarpele la sân.

Maria scoase un ţipăt ascuţit şi vru să zică: „Ţaţo, de ce mă insulţi?“ Abia îngână însă vorbele, se lovi cu capul de speteaza scaunului, cu mâna atinse o farfurie care căzând jos se sparse. Leşină.

De dimineaţă o ducea, biata fată, într-o tulburare. Cuvintele din urmă ale Matildei sigur îi provocaseră o criză de nervi. Era răbdarea silită a omului care e în luptă cu neegalul său, înaintea căruia nu poate spune tot ce are pe suflet.

Conaşul Todiriță se repezi, o stropi cu apă şi o puse pe canapea.

Conița Matilda ieși, trântind ușa cu furie. Femeia asta părea cu totul fără inimă de când îl iubea pe Iliescu.

Puica începu a plânge și o dezmierda pe Maria.

– Sărmana! De dimineață o ceartă mama.

Copila, de necaz, îi zicea anume *mamă*, nu *mama*, pentru a-i face și ei o neplăcere.

– Marie dragă, trezește-te, nu muri și tu ca Tirolica. Marie, auzi odată!

Maria își veni în fire. Fusese un leșin de un minut, venit din prea mare încordare, din nevoia de a se stăpâni. Dar insulta adusă în fața cumnatului o indignă atât de mult, încât ar fi voit să moară pe loc.

Puica o dezmierda mereu, mângâind-o pe frunte, și zicând:

– Mărioară dragă, poate n-ai gând să mori. Mai bine mor eu în locul tău, sunt mai mică!

Atât auzea ea pe femeile din sat văicărindu-se când le murea câte o fată mare: „Să fi murit plodul nescos din nevoi, dar nu cogeamite fată, care îmi era mâna dreaptă“. Așa zicea și ea.

– Nu, dragă Puică, zise Maria cu ochii în lacrimi, tu să trăiești; ai tată și mamă, eu n-am pe nimeni; de mine ferice ar fi să mor.

Toate astea nu le înțelegea Puica și, cu glas de copil alintat, strigă:

– Mă ai pe mine, nu vreau să mori!

– Nu mor, dar acuşi plec.

Matilda nu veni la masă, feciorul aduse bucatele; copila şi conaşul Todiriţă, supăraţi de cele întâmplate, se așezară la masă.

– Du-te, Puică, şi pofteşte pe mama la masă.

Puica se duse.

– Ce-a fost, Mărioară, între tine şi soră-ta?

– Nimic, dar trebuie să plec.

– Tu nu ştii că mătuşile trăiesc greu?

– Ai văzut ce vorbe-mi spune. Mai bine să mănânc o dată pe zi decât să rabd ce am răbdat azi.

– Doamne, ce vremuri! Două surori să nu se înțeleagă!

Puica veni tristă.

– Mama a zis că nu mănâncă.

– Ce comédii [situaţii neaşteptate, surprinzătoare, dar și bazaconii – *n.red.*]! Şi eu care venisem c-o veste bună, să-i bucur pe toţi și să mâncăm veseli!

– Maria și-a făcut cufărul, tata, eu cu cine rămân?

– Rămâi, Mărioară! De hatârul fetei.

– Nu mai pot, bădie! Vrei să mă-nec într-o zi?

Conaşul Todiriţă, trist, scoase o hârtie de o sută de franci și i-o dădu Mariei.

– Ţine, dragă Mărioară, cine ştie ce nevoi o să ai! Poate încălţăminte, poate o haină.

– Nu, nu iau bădie: destul ai făcut pentru mine.

– Dacă nu iei, să ştii că mă ai cel mai mare duşman.

Şi-i dădu cu de-a sila banii în mână.

Maria luă hârtia cu ochii plini de lacrimi. Se gândea: „Ce om bun și cinstit și cum n-are noroc! Femeie în toată mintea să-l înşele cu o canalie.“ Maria nu era orbită de patimă şi cu inima ei dreaptă simțea că un om ca Iliescu nu putea fi cu niciun chip cumsecade.

O plângea pe Matilda că a căzut în mâinile unui asemenea om. Ce zi nenorocită în care bietul ei cumnat i-a făcut cunoștinţă cu Iliescu. Şi iar începu veşnicul proces al trecutului, iar amărâtul gând: „De nu era, de nu-l întâlnea!“

Ce puteri de cugetare cheltuite, ce distrugere a fiinţei noastre pentru nimic! Dar frământarea creierului, odată pornită pe acest povârniș, nu se mai poate opri.

CAPITOLUL XX
Zadarnice speranţe

Era toamnă târziu; bruma golise toţi copacii de frunze. Prin ei doar vântul șuiera a jale, ţinându-le ison ciorilor, stăpâne ale văzduhului. Cocorii și rândunelele plecaseră de mult.

Dimineţile reci, umede și triste nu mai erau dătătoare de puteri şi curaj, ca vara.

Peste zi, soarele mai înviora puţin lumea; toate păreau îngrijite de viforul apropiat al iernii. Noaptea singură aducea alinare. În întunericul ei, toate se îngropau ca într-un mormânt, numai grijile, străjeri nedormiţi, stăteau la căpătâiul celor munciți de nevoi ori de patimi aprinse.

Mustea tot nu isprăvise cu împrumutul. În fiecare zi mergea la oraş, doar ar primi veşti că s-a sfârșit cu formalitățile nenumărate. Noaptea, patul i se părea furnicar, atât îl munceau gândurile ce i se înşirau în minte ca mărgelele pe aţă.

Creditorii mărunţi îi făcuseră procese. Avea mereu înfăţişări şi drumuri la oraş. În aparenţă credeai că se desprinsese cu şicanele judecăţii, în realitate îl costau foarte mult.

Bani cu nemiluita dați pe timbre, mai cât îl ciupeau funcționarii pentru cópii și paracópii, pe urmă plata avocaților care îi scoteau înainte că „dacă n-oi plăti dumneata, cogeamite proprietar, cine să ne plătească?“.

Amânări în procese și tot soiul de încurcături îl zăpăciseră încât i se părea că-i într-un labirint. Și cât și-ar fi dorit ca măcar acasă să aibă liniște, să găsească o vorbă bună, o mângâiere și încurajare de luptă!

Nopți nedormite de griji, zile în care pleca de acasă c-o singură cafea neagră și nu lua nimic în gură toată ziua. Nu feciorul lui din casă, dar și cel din urmă rândaș era mai fericit: avea mâncare la vreme și somn odihnit. El, când, seara, obosit de drum, slăbit de foame, aștepta cu nerăbdare ceasul mesei, rar îi era dat să-și mănânce în tihnă măcar supa.

Matilda, cum îl zărea, își lua o înfățișare de nemulțumire și dezgust. Chiar dacă nu începea cu gura, era destul fizionomia ei. Stătea îmbufnată ori începea ceartă cu copila.

Dacă vedea că Mustea se făcea că nu observă, îl ataca de-a dreptul.

– Parcă ești ieșit din temniță, atâta mănânci de lacom. Îi trece oricui toată pofta

de mâncare, numai văzând aşa maniere.

– Bine, soro, n-am când să mă gândesc la manierele elegante; de-aseară şi până acum sunt douăzeci şi patru de ceasuri!

– Ei, şi? Te-am silit să nu mănânci? Oraşul e plin de birturi.

– Ştii că nu pot mânca în oraş.

– Altă manie! Atunci, stăpânește-te, nu mă enerva. Doar nu stai la masă cu Iordache.

La asemenea vorbe, conaşul Todiriţă, scos din sărite, arunca şervetul și pleca de la masă.

Altădată certa fata până o făcea să plângă. Mustea se amesteca și atunci gâlceava era gata.

– Cum? S-o las de capul ei? Să fie o mojică? Să nu știe să se poarte în lume şi să stea la masă cu oamenii? Te poftesc să mă lași s-o cresc cum știu eu şi cum îmi place mie.

Certurile pentru educația fetei erau doar pretexte.

Avea mare dreptate Casandra când zicea:

– Ce fac boierii? Iar se ceartă?

– La cuţite, jupâneasă.

– Unde-i dragoste puțină, lesne-i a găsi pricină.

– Nu știu, dar multă răbdare are bietul boier. Maica lui Dumnezeu! Să fie a mea,

toată sufrageria aş mătura-o cu dânsa, răspundea feciorul bătându-se în piept.

– La noi, altă treabă şi la boieri alta. E rușine!

– Dar bine, jupâneasă, nu-l lasă pe creştin nici să mănânce.

– De, măi, treaba lor. S-o alege el într-o parte. Crapă el dracu'!

Conașul Todiriţă îi zisese Matildei de atâtea ori să lase fata în pace. O femeie nervoasă nu poate aplica un sistem de educaţie, fie cât de vechi şi de rutinier, aşa ca să fie statornică într-unul. Azi zice una, mâine alta. Acum porunceşte un lucru, peste un ceas se contrazice, se zăpăcește, încât înnebuneşte copilul de cap. De aceea, îi zicea mereu:

– Lasă fata în pace, în curând împlineşte şapte ani și o trimitem la pension.

– Mă crezi atât de tâmpită încât să nu-i pot da educație? Îi sunt mamă, o s-o cresc după gustul meu!

Îi zisese de atâtea ori ca, cel puţin, să nu înceapă certurile înaintea fetei. Acum dânsa nu înțelege, dar, la această vârstă, totul rămâne săpat ca în oțel și le va înțelege cu prisos când va fi mare.

– Ce model îi dai! Faci o crimă. Aşa se va purta şi dânsa cu bărbatu-său.

Atâta era destul ca Matilda să aibă motiv de ceartă o săptămână. Din ceartă o apucau atacurile de nervi. Dacă Mustea tăcea, era şi mai rău.

– De ce nu-mi răspunzi? Mă iei drept nebună? O să-ţi pară rău de toate astea, o să-mi pun capăt zilelor!

Cu cât se întârzia mai mult cu luarea banilor, cu atât Matilda era mai nervoasă. Iliescu devenise și el mai rece, temându-se că tot planul lui va cădea baltă cu asemenea întârziere.

Dânsa începea să se teamă că poate era ceva la mijloc şi Creditul nu va da banii. În asemenea momente era mai rea decât o leoaică. Ar fi mâncat carne de om.

Iliescu îi arătase de atâtea ori că, fără bani, nu s-ar putea hotărî la o căsătorie cu dânsa, de vreme ce n-ar vrea s-o nenorocească.

– Să cazi, dragă Matildă, din lac în puţ, nu se face. Mai bine m-aş împuşca decât să te fac mai nenorocită decât eşti: tu n-ai idee de viaţa sărăcăcioasă a bietului funcţionar!

Românul are o vorbă: „Casa omului e și rai, și iad", dar a bietului Mustea era nu iad, ci tartar. O dezordine completă domnea în totul și în toate. Afară, toamna pustiise tot, brumele dese uscaseră flori şi iarbă; copacii

cu frunze îngălbenite arătau jalnic, împrăştiind mereu frunze veştede.

Spre seară, ciorile cârâiau vestind zăpada apropiată. O melancolie adâncă se împrăștia din toate. Chiar zilele cu soare nu mai aveau strălucirea zilelor de vară. Cu toate aceste necazuri, vremea trecea. Întâmplări ciudate, banalități, toate se afundau în noianul trecutului.

Maria plecase, parcă nici nu fusese; nimeni în afară de Puica nu mai pomenea de ea. Doar copila îi purta dorul. În zilele calde se plimba cu Newton, împrăştiind cu piciorul frunzele răvășite care foşneau şi ele duios, parcă jelindu-şi singure moartea.

– Unde-i Maria, Newtoane dragă?

Câinele, înţelegând-o, se făcea că o caută; şi pe urmă se întorcea gudurându-se, să-l ierte că n-a găsit-o.

– Nu-i, s-a dus departe şi pe noi ne-a lăsat. Of! Newton, Newton, tare mi-i urât numai cu tine! De ce nu eşti tu un cal năzdrăvan să plecăm în lume la Împăratul Roșu ori la sora Soarelui. Am trăi în palate de cristal, în câmpii veşnic înflorite. Uită-te aici cât e de urât. Acuşi e iarnă. Ce-o să ne facem, dragă Newtoane? Toată ziua la gura sobei! Tu eşti un prost, nu știi nici vorbi! Și dacă n-ai fi nici tu, aş muri de urât!

Dar trec chinuri amare, ale căror clipe par fără capăt; trec boli dureroase; trec jalnice supărări ce par oţelite împotriva uitării; trec melancolicele zile de toamnă! Pe toate nesăţiosul timp le înghite lacom, pe toate le mistuie focul uitării.

A venit însă şi ziua mult dorită de conaşul Todiriță şi prea îndelung aşteptată de Matilda și Iliescu...

Era într-o vineri: bruma şi ceaţa înecau văzduhul.

Conașul Todiriţă luase banii de la Credit.

Celui ce avea ipoteca i se oprise partea.

Mustea, spre a trage cât mai mult folos, schimbase toate bonurile odată, mai ales că erau mari; cu gând ca sâmbătă să facă socotelile, pe unde și cum avea de dat şi să vadă ce brumă îi mai rămânea pentru lucrul moşiei.

Veni vesel acasă, făcu o mulţime de târguieli: icre negre, sardine, portocale, prăjituri și bomboane; adusese de toate, din belşug.

Îşi atinsese scopul dorit. Era scăpat de-acum! Moşioara lui nu se va mai vinde cu toba, nu va suferi ruşinea. Va munci ca un rob, dar va plăti ratele regulat; şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, toate se vor îndrepta. „Chiar nevasta, gândea Mustea, nu

va mai fi aşa nervoasă, ştiind că nu ne temem de viitor.“

Aşa gândi tot drumul conaşul Todiriță. Nu ştia că n-aduce anul ce-aduce ceasul şi că diavolul corupției intrase în casa şi la masa lui. Nu ştia, sărmanul, ce se plănuise în întunericul celor mai ticăloase patimi omeneşti. Nu știa că singur şi-a adus șarpele veninos în casă.

Când intră întâi în camera lui ca să lase geanta, făcu o cruce mare înaintea bogatului iconostas, rămas de la părinţi, plin cu icoane îmbrăcate în argint. Înaintea lor, bătrânii se rugaseră cu evlavie. Taică-său murise cu ochii țintă la ele.

Pe Mustea, de mic îl învăţase maică-sa să se roage şi să bată mătănii înaintea sfintelor icoane, rugându-l pe Dumnezeu să-i dea noroc, minte multă şi părinţilor sănătate. În sufletul lui se întrupase, de mic, credinţa că, stând în faţa iconostasului, stă în faţa lui Dumnezeu. Ținea acest odor scump în odaia de lucru, acolo îl apucase; era odaia bătrânului.

Când intră cu banii, fără să vrea, simţi o evlavie şi o cucernicie adâncă. I se părea că rugăciunile lui şi ale părinţilor îl ajutaseră să ajungă la liman.

Cu mare sentiment de religiozitate rosti aproape instinctiv: „Mulţumesc Ţie, Doamne, că mi-ai ajutat s-ajung aici“.

În sufletul lui plin de evlavie se vărsase atâta liniște încât i se părea că de-acum pacea şi bucuria vor fi tovarășele lui mult dorite. Va trăi în pace cu nevasta, viitorul fetei va fi asigurat, sărăcia izgonită pentru totdeauna din casa lui.

De-acum va şti el să fie econom. Cine a văzut o dată moartea cu ochii ştie să preţuiască viaţa. Cui i-a rânjit o dată sărăcia va şti să preţuiască banul, va şti să fie econom.

Deseori se învinuia de nervozitatea neveste-sii: „Da, își zicea el, femeia îşi pierde mai lesne răbdarea. Ameninţată de sărăcie, nu se mai poate stăpâni; atunci toate nimicurile o aţâţă, toate îi par ca în iad. Dacă pe mine mă înspăimântă groaza sărăciei, dar pe dânsa, biata femeie! Noi, bărbaţii, putem privi moartea în faţă, luptându-ne cu ea piept la piept; femeia e mai slabă. Atunci, de ce s-o învinuim? Nu, eu nu pot învinui răutatea femeii, cum nu o pot învinui pe a unui copil. Îl doare ceva, are o nemulţumire, țipă și plânge; căci n-are putere şi tărie să se stăpânească. O nenorocire o amenință, o nereuşită îi

zbuciumă sufletul, ea ţipă, se înfurie pe cei din jurul ei, întocmai după cum copiii, lovindu-se de obiecte, le bat şi le aruncă. Noi, bărbaţii, căutăm să ne stăpânim și tot uneori necazurile se zugrăvesc pe fața noastră. Parcă o aud pe sărmana mamă zicându-i tatei: «Grigore n-ascunde, citesc pe faţă că ţi s-a întâmplat ceva!» Ea, e drept, era înger, nu femeie şi, când îl vedea pe tata amărât, se mira cum l-ar linişti. Sărmana mamă, a pornit viaţa din sărăcie şi amândoi s-au încurajat şi ajutat în luptă. Au ținut unul de altul şi Dumnezeu le-a ajutat. Azi, femeile nu mai ţin la bărbat, ci la averea şi rangul lui; de aceea nici Dumnezeu nu le ajută. Dar de-acum sunt sigur, Matilda va fi mai bună. Vorba românului: «Când nu sunt grăunţe-n traistă, se bat caii».“

Puse banii în casa de fier şi cu faţa veselă intră în sufragerie. Părea întinerit de fericire. După ce sărută fata, ridicând-o sus de la pământ, o îmbrăţişă şi pe Matilda.

– Ce te-a lovit, mă rog, atâta dragoste? Ştii, nu-mi plac maimuţărelile și comportamentul fals.

– Nu zi vorbe grele, dragă Matildo, nu-mi strica fericirea. Am scăpat de nevoi, nu te mai teme de sărăcie. O să fim fericiţi, nici tu

n-ai să mai fii nervoasă, nimic n-are să-ţi lipsească, draga mea nevastă.

Şi-i luă mâinile să i le sărute.

Matilda simţea că sărutările sincere ale bărbatului o ardeau. Vru să se arate rece şi să-l împiedice de la început a urma cu asemenea manifestări de dragoste, de aceea îi zise aspru:

– Se vede că ai luat multe aldămaşuri [cinste oferită de cineva cu prilejul încheierii unei tranzacţii – *n.red.*].

– Fericirea și reușita îmbată mai grozav decât şampania. Am luat banii, mai rămân de orânduit creditorii mici şi dăm, draga mea, grijile pe foc.

La auzul veştii c-a luat banii, Matilda se îngălbeni. Cât pe ce s-o apuce un tremur de frica nereuşitei; și, cu glas tremurător, întrebă:

– În ce sunt banii? În bonuri ori în hârtii?

– Cincizeci de hârtii de câte o mie, una şi una, noi-nouțe.

La acest răspuns, Matilda simţi bucuria, dar şi frica hoţului: va putea ori nu reuşi?

– Tu parcă nu te bucuri, Matildo. Curioase sunteţi voi, femeile. Vă emoţionaţi de necazuri şi dureri, dar rămâneţi reci la fericiri.

– Dar ce, vrei să joc, să sar ca Puica?

– Vezi, mie, de nu mi-ar fi ruşine, aş juca ţonţoroiul așa mă simt de fericit, de vesel. Gheorghe!

– Porunciți!

– Ai adus icrele şi toate pachetele de la trăsură?

– Poftiţi, sunt aşezate în bufet.

– Dar nu le-am adus să le aşezi în bufet. Adu aici icre, lămâie, deschide şi o cutie de sardele.

– O să le mănânci toate astă-seară? zise Matilda ca să mai ascundă grija ce-o muncea.

– Am să mănânc pentru un an întreg. Acum simt şi eu că mi-i foame, de atâta vreme de când mă zbat cu necazurile.

– Când ești supărat, mănânci de supărat şi când ești vesel, de bucurie, zise Matilda zâmbind.

– Să nu mănânce nici duşmanii, dragă, cum mâncam eu. Gheorghe, scoate o butelie de Cotnar!

– Numărul unu, Gheorghe! zise Matilda trecându-i un gând diavolesc prin cap.

– Ei, bravo ție nevastă, acum văd că ții la mine: era să zic eu, dar nu îndrăzneam. Știu că-l ţii pentru musafiri. Barem să facem cheful deplin. Tot nu m-am îmbătat de când sunt eu. Dar o să beţi și voi cu mine.

Se puseră tustrei la masă.

Bun din firea lui, se uită: parcă lipsea cineva. Cât pe ce era să zică: „Păcat, lipseşte Maria; biata fată, a avut parte de certurile şi necazurile noastre, ar fi bine să se bucure şi de fericiri“. Dar oftă înăbuşit, înghiţind vorbele de frică să nu tulbure liniştea de care avea atâta nevoie.

Nu putea însă tăcea, trebuia să vorbească de bucurie; era peste seamă de aţâţat.

– Cu ajutorul lui Dumnezeu, le punem pe toate la cale. Oh! Să le văd odată puse pe toate. La vară, pot să te asigur, mergi şi tu cu fata la băi. Eu rămân aici, am de gând să dau model cu moşia mea, să le arăt eu ce se poate face cu agricultura.

– Dacă voi ajunge până atunci! zise Matilda, care tot nu-și putea stăpâni răutatea.

Mustea era atât de fericit încât nu luă această vorbă, care în mod normal i-ar fi făcut foarte mare rău, ca pe o împunsătură, ci zise liniştit:

– Bun e Dumnezeu, bine că ne-am văzut până aici. Păcat că n-a venit nimeni, nici măcar subprefectul!

– Mare pagubă!

– Eu, când am o bucurie, aş vrea s-o împărtăşesc lumii întregi. Ascultă,

Gheorghe, butelia de vin care a rămas de aseară, s-o luaţi voi la bucătărie.

– Sărut mâna! zise Gheorghe.

– Tu, Matildo, n-ai mâncat mai nimic. Ia cel puţin prăjituri; am ales anume de cele care-ţi plac ţie. Pentru tine, și bucuriile, și supărările au acelaşi efect.

– Eu nu mănânc niciodată mult, și încă seara; nu pot dormi.

Mustea luă fata pe genunchi, o dezmierdă. Îi părea mai frumoasă decât oricând. În minte își zicea: „Ca un rob am să muncesc să-i asigur viitorul fetei“. I se părea lui Mustea că are vlaga și puterea omului de douăzeci de ani.

Orice muncă și jertfă, orice strădanie erau nimicuri, văzând că și-a scăpat moşia. Numai ameninţarea primejdiei te face să preţuieşti bunătatea vieţii.

Newton se uita şi el lacom la stăpânul său: de mult nu-l văzuse așa de vesel și fericit. Îl tot privea, clipind des, de parcă ar fi voit să-i zică: „Ia seama, prea multă bucurie strică!“

– Uite cum te iubeşte Newton, tată! Să-i dăm şi lui o prăjitură.

– Dă-i, săracul!

Copila sări sprintenă, alese o prăjitură și i-o dădu.

– Vezi! Asta-i de la tata! Lui ce-ai să-i cumperi? Ai făgăduit că ne iei la toţi câte ceva. Spune tu, Newton dragă, ce să-ţi ia? zise Puica îmbrăţişând câinele.

– Ce o cere şi el.

– El, bietul, nu poate vorbi. Ce bine ar fi fost să vorbească şi câinii!

– Bine că nu poate, ar mai spune şi el prostii, zise Matilda.

– Mama, tu nu-l iubeşti nici pe Newton! Zău, spune: pe cine iubeşti tu mai tare?

– Sfârşește cu prostiile. Când începi, o ții ca Neaga.

– Cine era oare Neaga?

– O fată proastă ca tine.

– Stai să-ți spun eu povestea Neagăi. Era o femeie șugubeaţă.

– Așa cum e mama! Ha, ha, ha!

– Ai tu noroc că eşti în braţe la taică-tău.

– Las-o, Matildo, e veselă şi ea.

– Hai, tata, spune povestea.

– O spun, dar tu să taci.

– Tac mă cheamă.

– „Era o femeie şugubeaţă“. Și-a voit să plece cu bărbatu-său la târg.

– Așa bunăoară ca mata cu mama.

– Apoi nu taci?

– Ba tac.

– Bărbatu-său a pus iapa la căruţă. „Suie, Neagă“. Zice: „Ba!“ Atunci, bietul om s-a dus şi a scos teleguţa [căruţă mică, cu două roţi; şaretă – *n.red.*], crezând că poate căruţa hurducăie [se zdruncină tare – *n.red.*].

– El era bun ca mata, zise copila.

– Dacă nu taci, nu mai spun.

– Ba tac.

– Şi tu eşti ca Neaga. A adus bietul om teleguţa, a deshămat iapa și a pus-o la teleguţă. „Suie, Neagă în teleguță!“ „Ba.“ „Aşa? Stai că te fac eu să te sui“, și iuşti cu biciușca peste picioarele Neagăi. „Ba eu m-oi sui, dar un picior tot l-oi târâi“.

– Ha, ha, ha! Îndărătnica! Să vezi, ştiu şi eu o poveste c-o femeie îndărătnică, zise copila.

– După ce s-au întors acasă, s-au luat la ceartă, urmă conul Todiriţă.

– Ca mata cu mama.

– Iar nu taci?

– Ba tac, spune.

– S-au luat la ceartă şi bărbatul a zis: „Vezi, femeie, că nu te pui cu mine, că tot pe-a mea trebuie să rămână“. „Ba, n-am făcut cum ziceai tu. Nu m-am suit nici în căruţă, nici în teleguţă, nici pe jos n-am mers.“ Ce-i drept, ea n-a fost nici călare, nici

pe jos, nici în căruță, nici în teleguţă, de vreme ce trupu-i stătea în căruţă, iar picioarele se târau pe jos... De-acum mergi la culcare.

Copila îl sărută cu drag pe taică-său, pe urmă pe Newton, care era alături, zicându-i:

– Newton, hai tu cu mine; tare mi-i urât singură! Ce bine era cu Maria!

Voi s-o sărute şi pe maică-sa.

– Mersi, după ce-ai pupat pe Newton în bot.

Copila, văzând c-a greşit, plecă.

Conaşul Todiriţă nu zise nimic, se temea de furtună şi era obosit, atât de obosit de emoţie! Dorea să doarmă o noapte liniştită, somn nezbuciumat de griji.

Cine a avut în viaţă griji băneşti, pe cine l-a chinuit greutatea datoriilor cu poliţe la scadenţă, numai acela poate înţelege ce înseamnă a te vedea mântuit de grija lor.

Lui Mustea i se părea că până acum purtase în spate o greutate colosală, care-i dobora umerii, îi înăbuşea răsuflarea, îi aducea ameţeala. Uneori, ar fi dorit să cadă fără simțire, să nu-și mai vadă propria ruină. Şi acum, deodată, ca prin minune, se vedea uşurat de-așa omorâtoare sarcină. Se simţea vioi şi puternic, cu nemărginită plăcere de muncă și de viață.

Îl încălzise, ce-i drept, şi Cotnarul numărul unu.

Era vesel, dar simţea cum un somn liniştit îl ademenea să se culce, gândindu-se ca a doua zi să se scoale de dimineaţă să vadă arătura de toamnă isprăvită şi după-masă să-şi adune ce datorii are.

Adormi atât de adânc şi de liniştit, încât s-ar fi putut tăia lemne pe dânsul şi tot n-ar fi simţit: somn liniştit, nezbuciumat de vise, așa cum îl poate avea numai cel cu conştiința împăcată...

Se trezi odihnit, binedispus, i se părea că întinerise cu douăzeci de ani. Simţea atâta energie de muncă, nici nu-i mai venea să creadă că-i tot cel obosit şi plictisit, stăpânit de ideea de a se duce în lume, unde să nu-l mai cunoască nimeni. Era ca omul scăpat de o boală grea, după care munca şi nimicurile vieţii chiar par plăceri nespuse.

Îşi bău cafeaua cu poftă. Niciodată nu-i păruse atât de bună, atât de parfumată şi de gustoasă.

Ieşi, ca de obicei, în balcon. Se simţea mirosul tomnatic de frunze veştede. Ceaţa greoaie se ridica încet, lăsând apele albastre. Priveliştea tomnatică şi greoaie îi păru lui Mustea fermecătoare. Arătura de toamnă mergea bine, pământul nu era nici prea ud,

nici prea uscat. Cumpărase de la un proprietar sămânţă de grâu bălan, atât de mult căutat la Galaţi.

„Chiar de aş avea un an potrivit de bun şi tot îmi scot rata și îmi rămâne pentru lucrul moşiei. Am s-o iau cu binele pe Matilda, să se ocupe şi ea serios de gospodărie. Cu ajutorul lui Dumnezeu, voi scăpa. Bietul tata a făcut avere din nimic și eu să n-o pot păstra! Nu voi face nicio cheltuială de prisos. Câte haine am, îmi ajung zece ani. Matilda va mai lăsa și ea din ale ei, vor ieşi câteva mii de franci din cheltuieli mărunte. Am s-o ademenesc să încerce: nu va putea creşte și ea păsări mai multe? Uită-te lâna o mănâncă şoarecii; pe urmă ouă, unt, tot ce va fi de prisos, să vândă şi să pună la casa de economie să fie pentru trusoul [totalitatea obiectelor de rufărie și de îmbrăcăminte confecţionate pentru o fată care se căsătoreşte – *n.red.*] fetei. Pe femei trebuie să le momeşti ca pe copii."

Acum preţuia cu atât mai mult moşia, cu cât fusese mai aproape s-o piardă.

Vesel și întremat pentru muncă, plecă la treburile lui zilnice.

CAPITOLUL XXI
Patima învinge

Să vedem ce se petrecuse de cu seară în sufletul coniţei Matilda de cum aflase c-a luat bărbatu-său banii și până în momentul plecării lui.

Când Mustea a spus că are cincizeci de hârtii de câte o mie noi-nouțe, Matilda simţi un junghi de neliniște prin inimă. Reuși-va ori ba?

Acum viaţa ei toată era o carte. Cine şi-ar fi putut închipui atâta nepotrivire între aceste două suflete de soţi, care mâncaseră zece ani la aceeași masă, care împărțiseră, în anii tinereții, fericiri și nefericiri ce fatal sunt legate de orice căsnicie? Cine oare ar fi putut ghici ce sentimente opuse se aflau în ele?

Sentimentele conaşului Todiriţă erau loiale, cinstite și vrednice; dorea să-și scape moşia, să facă fericirea fetei și a nevestei. Pe când în sufletul femeii, care ar fi trebuit să fie îngerul dătător de noroc al casei, ce planuri diavoleşti se urzeau? De cum auzi c-a luat banii, un singur gând îi chinuia sufletul: cum va face să pună mâna pe ei?

Din acel moment, orice judecată dreaptă, orice groază de săvârşire a unei asemenea

crime dispărură. I se părea că banii sunt un drept al ei, că trebuia să-i ia. Nicio clipă nu-şi puse întrebarea: cum va suferi bărbatu-său?

După cum nici hoţul nu-şi bate capul de suferinţa păgubaşului, după cum nici criminalul n-are milă, nu simte îndurare de suferinţele victimelor, nici Matilda nu se întreba: cum va îndrepta Mustea răul imens ce-i voi face, luându-i acești bani?

Mintea-i era ca adormită pentru orice altă idee decât aceea de a lua banii şi de a putea duce o viață îmbelşugată cu Iliescu.

Mustea, având cugetul liniştit, cum se culcă, adormi dus.

Matilda ascultase răsuflarea înceată şi regulată a bărbatului. Ea nu putea şi nu voia să doarmă. De câteva ori dori să se scoale, dar se temea să nu o simtă.

Într-un târziu, conaşul Todiriţă începu să sforăie. Matilda gemu, tuși tare de câteva ori, să vadă dacă el nu se va trezi. Mustea își urma somnul mai departe, visând fericirea familiei, cutreierând lanurile de grâu cu spice de aur.

Dânsa, încet, aprinse lumânarea. Mâna îi tremura. Era într-adevăr ca o lunatică mânată de un singur gând: furtul. Întocmai cum acesta merge pe marginea prăpastiei,

nu din pricina curajului, ci fiindcă simțul rațiunii și al realității îi e complet adormit – tot astfel sufletul Matildei era adormit pentru milă, dreptate, cinste și dragoste de familie.

Farul ei conducător era patima atotputernică.

Merse tiptil la haine, luă cheia de la casa de fier, pășind în vârful picioarelor; asculta, din când în când, respirația bărbatului.

În cămașă de noapte, cu fața palidă de grijă, având lumânarea într-o mână și cheia în alta, părea o stafie ce cutreieră locuințele pentru a-i speria pe muritori. A doua Lady Macbeth, dar mai crudă; își fura soțul și copilul.

Ușa de la odaia unde se găseau biroul și casa de fier rămăsese deschisă. Cum trecu pragul, se simți mai ușurată; ascultă iar; auzea numai răsuflarea-i regulată. Încolo, totul era adâncit în tăcere.

Matilda puse binișor sfeșnicul pe birou și, cu mișcări ca de panteră care își înșfacă pe nesimțite prada, deschise casa de fier. Pachetul cu hârtii era într-un portofel de piele, așezat într-o parte. Cu o mișcare nervoasă îl luă. Un oftat ușurător îi ridică pieptul; ochii îi străluceau de bucurie diavolească, întocmai ca la halucinați, care

au vedenia că li s-a deschis cerul. De aici merse la sobă, deschise un oblonaș de la stâlpi şi vârî pachetul adânc înăuntru. Pe urmă, închise cu băgare de seamă.

La ușa de afară, Newton căscă lung, hârâind parcă ar fi simțit pe cineva străin în depărtare.

Matilda, cu pas liniştit, luă sfeşnicul şi, încet, fără zgomot, merse de puse cheia la loc. Știa că Mustea, dimineaţa, grăbit, niciodată nu umbla la casă. Ar fi trebuit ceva neobișnuit ca să se întâmple aceasta. În gând își zise: „Fără risc nu se poate!" Săvârşirea faptei îi dăduse liniştea voită, dictată de patima iubirii nebune.

Poate hoții de profesie dorm după săvârșirea crimei. Matilda nu adormi. Gândurile ei erau numai la fericirea şi mulţumirea pe care le va simţi Iliescu, aflând că visul dorit de atâta vreme s-a întrupat.

Mustrare de cuget pentru fapta săvârșită n-avea deloc; căci de mult era hotărâtă şi plănuită, de mult fatalitatea pusese sigiliul pe cugetul Matildei; de mult neînlăturatul îi înarmase mâna şi-i dezbrăcase cugetul de orice simț de datorie morală.

Nu putu închide ochii nu de mustrare, ci de emoţia pe care i-o produceau gândurile

unei vieţi noi ce avea să înceapă și de teamă să n-o descopere Mustea.

Noaptea îi păru, într-adevăr, an.

O tăcere adâncă domnea pretutindeni în sat. Afară de rare şi slabe lătrături de câini, totul părea mort.

Numai înspre ziuă, la cântecul fioros al unei cucuvele, simţi fiori reci. Cu glas aproape tare, își zise: „Minciuni băbeşti. Nu sunt superstiţioasă". Abia în zori aţipi.

***

Deseori, în vis, nu ne putem stăpâni nici gândurile, nici patimile: sentimentele cele mai ascunse ies, plutesc ca picătura uşoară de untdelemn în apă.

Se pare că morala, cu dreptul ei de veacuri, călcată și nesocotită, cerea să se răzbune cel puţin în somn. Visă nişte gropi pline de noroi, în care mai că era să se prăvălească; un câine înfricoşător se aţinea s-o sfâșie; iar dânsa, descultă, fugea pe drumuri, neștiind cum să-și ascundă picioarele goale de rușinea lumii! Avea sentimentul că s-ar afla într-o lume necunoscută şi pizmaşă, în care toţi o persecutau.

Din planurile fericite pe care și le făcea, nimic.

În vis, totul i se arătă ca un haos îngrozitor, pustiu, lipsit de orice fiinţă

iubită. La un moment dat i se păru că puntea care o ţinea peste o prăpastie înfricoșată se rupse. Se trezi din cauza ţipătului ascuţit pe care îl scoase. O sudoare rece îi acoperise trupul. Inima îi bătea cu putere; un tremur o ţinea întruna.

Se sculă repede. Aproape uitase cele petrecute noaptea, nu-şi dădu bine seama dacă visase fapta săvârșită ori o făcuse aievea; de nedormire şi emoţie pierduse aproape noţiunea realităţii.

În cămașă, cu picioarele goale, alergă la sobă pentru a se încredinţa dacă nu cumva a visat. Când simţi pachetul, avu bucuria hoțului care a reușit să-şi ascundă bine lucrurile furate.

Sună şi îi porunci feciorului să-i dea o cafea neagră cu coniac. Tremurul o ţinea întruna. Se îmbrăcă repede şi porunci să-i pună caii. Erau abia nouă ceasuri; dar se grăbea să plece, să fugă cât mai curând.

Un moment stătu la îndoială dacă să ia fata. Dar îşi puse întrebarea: unde s-o ducă? Un copil e o sarcină mare. Mustea avea s-o ducă la pension.

Copila se juca veselă; când o văzu pe maică-sa palidă și gata de drum, așa de dimineaţă, inima ei de copil avu o presimțire dureroasă.

– Unde pleci, mamă, aşa de dimineaţă? Nu stai la dejun? Mai sunt prăjituri.

– Mâncaţi-le tu şi tată-tău.

– Mata nu vii la dejun?

– Nu, mă duc la un doctor, mă doare o măsea.

Sărută copila pe amândoi obrajii şi plecă, temându-se ca de o ispită rea să nu o apuce jalea mamei care îşi părăsea casa şi copilul. I se părea că, de va mai întârzia un moment, un glas venit de departe care se tot apropia încet i-ar striga: „Femeie, opreşte-te cât mai e vreme, prăpastia din vis te aşteaptă! Cucuveaua ţi-a cântat marşul funebru: dar gândește-te, poate mai e vreme, opreşte-te!“

O clipă să mai fi întârziat și, poate, glasul conștiinţei ar fi ţintuit-o locului.

Zadarnic! Patima a înăbușit glasul sentimentelor nobile. Matilda a plecat fără s-arunce o privire îndărăt. Fără milă şi-a rupt cei zece ani din viaţă, aruncându-i în prăpastia patimilor celor mai ticăloase!

Newton, ca şi altădată, se ţinu de dânsa până ce Puica îl chemă îndărăt.

Matilda strigă vizitiul să mâne mai repede și să ia prin pădure, doar va ajunge mai curând. Nu mai gândea nimic; tot drumul, singura ei grijă era să ajungă cât mai repede. Nu simţea nici bucurie, nici scârbă; era într-

o stare de inconştienţă. Săvârşirea faptei o paralizase.

Copila se uită lung după maică-sa.

Plecarea acesteia aşa pe neaşteptate şi aşa de dimineaţă, cămările încă răvăşite, dânsa rămasă singură, fără suflet de om, toate acestea o impresionau dureros. Nu-şi putea da seama, dar vedea că era ceva straniu în toată acea purtare a Matildei. „Dacă ar fi măcar Maria, dar aşa, ce am să mă fac eu singură? Noroc de bietul Newton!“

Copila cuprinse câinele pe după gât. Apoi o lovi o jale de singurătatea în care se afla şi începu să plângă. Anica veni să facă odăile.

– Ce plângi, duduie? zise Anica.

– Treaba mea.

– Aaa, las’ nu-ţi mai spui eu poveşti.

Puica, tăcută şi cuminte, luă cartea de pe care învăţa să citească şi începu să scrie după ea.

CAPITOLUL XXII
Lovit de moarte

Vremea dejunului s-apropia; casa părea pustie, lucrurile parcă nu erau la locul lor. Îţi făcea impresia unei case din care s-a pornit mortul spre lăcaşul de veci. Acest sentiment nedesluşit îl avea copila.

După ce i se urî cu scrisul, se duse şi se uită tristă pe fereastră. Ar fi dorit să vadă pe cineva venind.

În sufragerie, feciorul aşeza masa cu două tacâmuri.

Servitorii, cu fineţea lor de copoi şi cu simţul de a ghici tot, presupuneau că stăpâna lor plecase pentru totdeauna. Drept că dânşii de multe ori presupuseră aceasta şi dânsa tot se întorcea.

Newton stătea şi el trist.

Când îl zări pe conaşul Todiriţă intrând vesel, nu-i sări, ca altădată, înainte, ci stătea umilit la uşă, parcă făcuse vreo greşeală.

Copila nu era pieptănată, nici îmbrăcată cu îngrijire ca altădată. Aceasta şi alte multe îl puseră pe gânduri pe Mustea şi faţa lui veselă luă deodată o expresie de nemulţumire.

– Dar ce are, Puică, Newton, de stă aşa supărat?

– I-a dat mama un picior când a plecat; se ţinea după ea.

– Dar unde a plecat Matilda?

– A plecat la doctor, a zis că-i bolnavă; nu vine la dejun.

– Da? zise conaşul Todiriţă simţind ceva rău pe inimă.

„Cum? gândi el. Când a mai făcut asta? Doctorul se cheamă acasă, nu se merge la el; n-am ajuns în aşa hal. Asta n-a mai făcut-o.“

Feciorul intră să-i poftească la masă; conașul Todiriţă îi zise:

– Pune încă un tacâm și scoate o butelie de Cotnar.

Venise cu subprefectul, voind să-i facă cinste pentru reușita de la Credit.

Muntenescu se oprise în curte ca să stea de vorbă cu primarul. Vechilul venise şi rămăsese în sală, aştepta să-i dea o sută de lei pentru cancelarie.

Conaşul Todiriţă era tot muncit cu gândul: pentru ce să se fi dus Matilda la oraş? Bani de făcut cumpărături nu-i ceruse; atunci pentru ce oare s-o fi dus? Avea mai demult, când îl bănuia, obiceiul de a umbla până-n ziuă pe la cărturărese; dar acum, de mult se lăsase de asemenea obiceiuri. Muncit de gândul acesta, își aduse aminte că vechilul

aştepta şi trecu prin sală în camera unde ţinea banii.

Merse la casa de fier, deschise uşa și, cu gândul la nevastă-sa, căută portofelul în care, pe lângă hârtiile de o mie, mai avea una de-o sută. Pipăi bine, se uită de-amănuntul, căută pretutindeni, se uită pe jos... nimic!

Întreg pachetul de cincizeci de mii lipsea împreună cu portofel cu tot.

Prin cap simţi o vâjâială, cum vuieşte vântul prin coşuri în vreme de furtună: mâinile îi tremurau. I se părea că un munte se năruie peste el și, acuși, acuşi, totuşi va fi sub dărâmături.

După cum un fulger ajunge uneori să lumineze întreaga prăpastie, astfel lui Mustea i se lumină prin minte întreaga dramă, toată mișelia femeii. Acum înțelese tot: dar era prea târziu!

Vechilul aştepta în antreu.

Deodată, se auzi ceva căzând și strigătul: apă!

Subprefectul tocmai intra pe uşă.

Se repeziră amândoi în cameră. Mustea căzuse cu faţa şi ochii injectaţi de sânge. Răsufla greu.

– Apă și oţet, Gheorghe! strigă subprefectul la feciorul care tocmai venise

să-i poftească la dejun, că se răceau ochiurile.

– Să-l punem în pat, domnule primar.

Îl desfăcură la gât, îi frecară mâinile şi picioarele cu oțet. Trimiseră pe fecior, călare, după doctor. Inima lui Mustea bătea, dar se auzea un fel de horcăit şi leşinul era desăvârșit.

Copila, auzind zgomot, alergă şi ea. Când îl văzu gemând şi răsuflând atât de greu, sărmana fetiță începu a tremura şi a plânge.

– Tata! Tătăiță al meu scump şi drag, ce ai? Cine te-a supărat?

Şi-i sărută mâna, udând-o cu lacrimi.

– Dar unde-i mama, Puică? întrebă subprefectul.

– S-a dus la târg; sigur de asta s-a bolnăvit tata. Of! Mama o să ne omoare pe toţi!

Şi copila o ținea într-un plâns.

– Ei, taci că te aude papa și-l superi.

– Nu m-aude, uită-te, moare și el ca Tirolica! Numai el mă iubea.

Şi copila tot mai tare-i strângea mâna, sărutând-o.

Casandra alergase într-un suflet de la bucătărie. Plângea și ea în hohote.

– Sărmanul boier! L-a dat gata!

– Cine l-a dat gata, babă? zise primarul.

– Of, l-a dat gata şi pace! Cine alta decât dânsa? L-o fi otrăvit, că umbla, domnule, pe la tot felul de vrăjitori!

– Cine, babă, coniţa? întrebă subprefectul.

– Dar cine? Ştiu că eu nu. Uite, a plecat azi-dimineaţă şi sigur că nu mai vine.

– Otrăvit nu-i, zise primarul, că nu s-a văitat de nimic până acasă.

– De unde? Nu vezi, omule, că-i damblagit? Ce vesel era şi cum se pregătea să bea cu mine aldămaşul banilor, zise prefectul.

Nedumerit de vorbele servitoarei, o mai întrebă:

– Dar, babo, tu nu ştii unde să fie coniţa?

– Unde să fie? Unde cară ea de luni de zile casa bietului boier! Azi, ca niciodată, s-a dus de dimineaţă cu coşcogeamite cufărul. A spus feciorul că pe conaşul l-a găsit răul lângă lada de fier. Apoi o fi ceva la mijloc! I-o fi lipsit lui ceva de-acolo.

– Are dreptate baba; el mi-a spus că are în casă cincizeci de mii de lei. Trebuie să vedem: sunt? Tu de ce-ai tăcut până acum?

– Eu, slujnică, era să mă amestec între boieri?!

– Unde crezi tu că s-a dus?

– S-o vedea el unde!

– N-ai nişte muştar?

– Trebuie să fie la cămară. S-aduc, poate s-o îndura Maica Domnului, măcar de copila asta nevinovată!

Puica plângea, dezmierdând mâna aproape țeapănă a tatălui.

N-a fost chip s-o ducă din odaia bolnavului. Newton stătea la ușă privindu-l cu ochii plini de lacrimi pe stăpânul său lungit în pat şi pe fetiţa îndurerată. El, bietul, lua parte la durerea şi suferinţa acestor doi nenorociţi prieteni. Peste vreo două ceasuri veni doctorul. A declarat că-i apoplexie fulgerătoare, obișnuită în cazul oamenilor agitaţi atunci când trec prin mari supărări.

– Cineva mi-a spus că femeia a şi dat azi cerere de divorţ. Sărmanul om! Ce bărbat voinic! Putea să trăiască încă 50 de ani. Supărările mari sunt ca fulgerul; doboară la pământ cel mai falnic stejar!

– Ce-i făptura noastră! Când nu te aştepţi, te paşte moartea în cale! Un nimic ajunge să te răpună, zice subprefectul.

– N-o fi aşa nimic! De unde i-a venit răul? Ştie el de divorț? S-a certat cu ea? întrebă doctorul.

– Tocmai că nu ştie nimic. M-a chemat la dejun să bem aldămașul împrumutului. Copila spuse c-a intrat în casă sănătos, a

sărutat-o și a întrebat unde-i nevastă-sa. Copila zice că i-a spus c-a plecat şi că nu vine la dejun. I-a zis feciorului să pună un tacâm pentru mine și s-a dus la casa de fier să-i dea o sută de lei vechilului. L-am găsit cu casa deschisă, căzut jos.

– Ei, şi sunt banii în casă? Am aflat c-a schimbat ieri bonurile în bilete de bancă în valoare de vreo cincizeci de mii de lei.

– Cât ne-am uitat, aşa pe deasupra, n-am văzut nimic. Să căutăm mai cu de-amănuntul, zise subprefectul.

– O să le găsiţi urma. Dispariţia ei, darea divorțului şi damblaua lui sunt treimea nedezlipită care arată că dânsa, mizerabila, a luat banii, fapt care i-a deschis ochii lui Mustea și l-a lovit de moarte.

Copila se oprise din plâns un moment. Asculta şi părea că mintea ei fragedă se străduia din greu să priceapă cele spuse.

– Canalia de Iliescu, zise subprefectul.

– Zi femeie; dar n-avem timp de pierdut; bășici [sac membranos din corpul unui porc sau al altui animal, uscat și întrebuințat ca pungă, burduf etc. – *n.red.*] cu gheaţă la cap. Babo, la cămară aveți bășici de bou? Repede, gheaţă de la gheţărie. Feciorul s-alerge călare să facă reţeta. Să ne dăm toată

silinţa, poate, printr-o minune, să nu fie atacat creierul atât de tare pe cât se pare.

– După zece ani de căsnicie? Să te mai încrezi în femeie! Păcat de Mustea! Inimă de aur. Fie-ţi milă de fată, doctore! Fă tot ce poţi!

– Milă! Slab cuvânt, dragă. Crezi că o dată ni-i dat nouă, doctorilor, să ni se rupă inima de jale? Voi sta toată noaptea lângă el; trimite, te rog, la cârciumă. Sunt lipitori. Să-mi aducă îndată.

– Și ce vesel era, doctore! Lipsa banilor i-a arătat nelegiuirea femeii. Ticăloasă jivină! I-a dat lovitură de moarte. Ce fericit era c-a scăpat de datorii! M-a chemat la dejun, zicând: „Hai! Destul m-ai văzut trist, să mă vezi şi vesel!“ „Scoţi o sticlă de șampanie?“ i-am spus. „Scot!“ „Dacă n-o vrea coniţa, m-am păcălit?“ „Aş, nevasta e veselă şi fericită, am pus cruce nevoilor. Dar de acum o să fiu şi econom. Numai în nevoi cunoști câtă risipă ai făcut în trecut.“

– Dar priveşte faptele femeii. Câtă lipsă de caracter! Femeia pătimaşă e de o mie de ori mai fără de inimă decât bărbatul pătimaş. Arată-mi un caz asemănător unde bărbatul să se fi purtat cu atâta cruzime! zise doctorul.

– Nu i-a fost milă de dânsul, n-a mustrat-o conştiinţa că-şi fură bărbatul; dar cum s-a îndurat să lase copila? întrebă subprefectul.

– Am văzut-o de mult că nu calcă a popă, zise doctorul.

– Eu te las, doctore, fă tot ce poţi. Am o constatare de pruncucidere în comuna vecină.

– Sigur vreo nenorocită de fată! Poftim legea! Pe aceea o s-o închideţi; iar acesteia, care a ucis coşcogeamite om, nu-i faceţi nimic. Sigur, pe bărbat ai voie să-l furi şi să-l ucizi printr-o lovitură mortală!

– Să fie în voia mea, le-aş pune pe amândouă la puşcărie. Ce crezi? L-a tăiat pe copil bucăţi şi l-a dat la porci. Ceva nemaiauzit! Mi s-a urât cu atâtea crime şi hoţii! Într-adevăr, te înspăimânţi şi te întrebi: în ce lume trăim şi cât mai are omenirea de făcut până s-ajungă la morala ideală a lui Hristos?

– Lasă, *mon cher*, tot mai bine să nu fii doctor. Puţin suferi, şi ca om de ştiinţă şi ca simţire, în cazuri nenorocite cum e bunăoară acesta! Dar, apropo, fă-ţi datoria de autoritate, închide şi pecetluieşte casa. Uită-te, domnul primar e şi el aici.

– S-o pecetluim goală?

– Cum se găseşte...

Doctorul întrebuință tot ce îl povăţuia ştiința lui. Și dacă starea bolnavului era jalnică, îngrozitor de triste erau şi împrejurările. Doctorul e deprins cu asemenea privelişti: la nuntă, puțini îl poftesc. De la astfel de întâmplări e nelipsit. Cu toate acestea, rar văzuse un caz atât de trist. Afară de copiliță, care o ţinea tot într-un plâns, nicio rudă, nicio ființă care să-i dea îngrijiri duioase. Servitorii şi doctorul îl cercetau. Mustea părea căzut din stele. Nimeni să-i aşeze o pernă sub cap, să-i mute căpătâiul ori cu ochii aţintiţi să aştepte nerăbdător sfârşitul acestui atac! Nimeni!

Toate s-ar fi risipit dacă subprefectul n-ar fi avut ideea să ia cheile, lăsând numai lucrurile trebuitoare.

Acum casa lui Mustea făcea o impresie şi mai jalnică; totul părea pustiu şi fără viaţă. Fără să vrei, te întrebai: la ce a muncit acest om, el şi părinţii lui, ca deodată să ajungă în așa hal de înstrăinare? Și doar întru nimic nu era vinovat, bietul om. Se însurase din vreme, ca să aibă o familie în sânul căreia să găsească o mângâiere la grele nevoi şi supărări, sprijin și căutare la zile de boală şi bătrâneţe.

La masă, doctorul luă copila mai mult cu sila. Se întreba singur: cum de se poate să

iasă un copil atât de sensibil dintr-aşa mamă?

Târziu, seara, copila adormi, doborâtă de somn. Tresărea şi suspina mereu; durerea ei nici în somn nu era amorţită.

A doua zi, doctorul îi zise feciorului ce trebuia de făcut, spunându-i că el vine ziua următoare.

– Nu mai plânge, drăguţă, îi zise el fetiţei, tata o să scape.

În acel moment, bolnavul deschise puţin ochii; unul îl deschise chiar bine de tot, oftând, de parcă auzise cuvintele doctorului. Acesta ridică fetița înaintea patului, ca s-o vadă bolnavul, şi zise:

– Silește-te, coane Todiriță, de te fă bine! Puica prea plânge.

Fetița se plecă și-l sărută pe obraz.

Bolnavul zâmbi puţin, pe urmă se uită prin casă, parcă să mai vadă pe cineva, dar repede o vedenie dureroasă i se arătă şi închise ochii.

– De vine domnul subprefect, zise doctorul către fecior, să-i spui că boierul a scăpat. Tu să-l păzeşti cu gheață la cap.

– Îl păzesc eu, zise copila care se mai înveselise de vorbele doctorului și de când văzuse că tată-său deschisese ochii.

– Da, drăguță, să-l îngrijim bine și până într-o săptămână o să-l ai pe tata sănătos.

Și doctorul săruta fetița.

Gheorghe mai lipsea din când în când din cameră. Puica și Newton stăteau nedezlipiţi.

Pe la amiază, Casandra îi aduse copilei să mănânce supă; trebui s-o roage cu mâncare ca pe-un bolnav.

– Nu vreau să mănânc, tata de trei zile n-a mâncat nimic. Să-i dăm şi lui puţină supă.

Copila se ridică pe scaun şi-i dădu câteva linguri, pe care bolnavul le înghiţi cu greu.

– De-acum să mănânci; boierul te aude şi-l superi dacă stai flămândă.

– Atunci o să mănânc, zise copila.

PARTEA A II-A

CAPITOLUL I
Zile jalnice

Trecuse un an şi jumătate de la nenorocirile întâmplate pe moșia Chindeşti. În natură nimic nu părea schimbat: aceleaşi dealuri verzi înconjurau moşia, aceleaşi câmpii înflorite, dătătoare de veselie, acelaşi cer albastru şi ademenitor privirilor rătăcite. Era primăvară și natura înviorată se arăta veşnic tânără, veşnic neschimbată. Farmecul şi frumuseţile răspândite păreau netrecătoare. Păduri, câmpii, livezi şopteau versurile poetului:

Dar noi locului ne ținem,
Cum am fost așa rămânem:
Numai omu-i trecător,
Pe pământ rătăcitor.

De minune i se potriveau acestea sărmanului Mustea.

Îmbătrânit cu zeci de ani, umbla în cârjă, târându-şi piciorul stâng. Arendase moşia şi se mutase din casa mare în cea în care fusese cancelaria.

Tribunalul nu hotărî nimic în privinţa fetei, dar Puica nu l-ar fi părăsit pe tată-său niciodată.

– Destul că l-a lăsat mama, eu nu vreau să-l las.

Newton, tovarăş nedespărţit, îl însoţea pretutindeni.

Puica ţinea cheile de la cămară şi de la dulapuri şi orice trebuia mergea şi dădea singură. Își luase o atitudine de om mare şi nu mai făcea nebunii ca înainte.

Gospodăria restrânsă o duceau Casandra și moș Iordache. Puica lua lecții cu învăţătorul din sat.

Cuminte şi tăcută, lipsită de zburdălnicia vârstei, nu se juca mai deloc. Tot timpul stătea lângă tăticu-său, îi citea *Universul* de la cap la coadă. Doar peste rubrica divorțurilor sărea. Micuţa, cu inima ei plăpândă, înțelegea că asemenea amintiri nu-i puteau fi plăcute tatălui. Nenorocirea îi formase mintea şi cugetarea.

Când Newton, nebunatic, o scutura cu botul de rochiţă, îndemnând-o să se joace ca în vremurile bune, dânsa îi zicea foarte serioasă:

– Şezi, Newtoane, n-am poftă de joc.

Animalul, ruşinat, părea că înțelege vorbele copilei şi în sfârşit se culca, mişcând, de emoție, coada.

Puica gândea prin imagini din trecut.

Văzându-l pe taică-său abia târându-se în cârjă, ofta, amintindu-şi cum, cu un an, doi în urmă, încăleca sprinten pe cal ori cum,

venind de pe câmp, sărea uşor din trăsură şi o lua în braţe. „Ce bine era atunci!“ gândea micuţa.

Își amintea cum, venind de la oraş, se cobora vesel din trăsură şi, sărutând-o, îi dădea pachetul cu prăjituri ori cu bomboane. Toate erau trecute şi Puica le înşira în rândul basmelor frumoase, la care te poţi gândi, dar pe care niciodată nu le vei mai vedea.

Când Mustea, posomorât, cădea pe gânduri, nevrând să vorbească nimic, atunci Puica fugea la Casandra, rugând-o să-i spună poveştile cu feţi frumoşi ori cu mamele rele ce-şi prigonesc copiii.

Grozav o emoţiona povestea cu mama geloasă pe frumuseţea fetei, pe care o trimise în pădure s-o omoare și să-i aducă inima.

– Casandră, va să zică sunt şi mame adevărate, nu numai vitrege, care-şi urăsc copiii?

– Sunt, duduie, cum să nu fie? Dar are să fie vai de sufletul lor pe cea lume.

– Cât sunt de proaste, Casandro! Îşi fac rău şi lor, și copiilor! Eu n-aş vrea ca mamei să-i fie rău pe cea lume. Poate acolo vom fi împreună şi va fi și dânsa mai bună.

– Vezi că dincolo degeaba vrea omul să fie bun şi pocăit, că nu se mai poate.

Conaşul Todiriţă îşi căpătase mintea şi conștiinţa depline. Singur arendase moşia şi-şi administra afacerile.

– Au voit duşmanii să-mi rupă capul, dar nu vor reuşi.

Casa în care stătea acum era mai în vale, după dealul pe care era clădită curtea. De acolo nu se mai vedeau apele albastre ale iazului în care se odihneau atât de frumos luna şi soarele, clădind în răsărit drum bătut cu pietre scumpe.

Cu toate se deprinsese bietul Mustea, numai cu lipsa acelei priveliști nu se putea deprinde. Când îl apuca dorul de luciul lacului şi de oglindirile din el, cobora serile şi dimineţile, sprijinit în cârjă. Puica mergea înainte cu Newton, iar în urmă venea conașul Todiriţă şi Iordache, fiind gata să-l sprijine, la nevoie, pe boier.

Mustea stătea ceasuri întregi cu privirile pierdute pe luciul apei. Când realitatea neîndurătoare îl trezea, atunci, cu groază, se gândea nu la viaţa ce o ducea, ci la moarte. „Să-mi rămână fata şi pustiul de avut pe mâna celei ce m-a adus în aşa stare!“ Când fata îl vedea prea trist, se lipea cu drag de el şi, sărutându-l, îi zicea:

– Tăticule dragă, eu niciodată n-am să te las. Ori poate nu mă crezi?

– Ba te cred, Puică. Dar va trebui să mergi la şcoală.

– Nu învăț în casă?

– Nu-i de-ajuns, va trebui să te trimit la pension. O să te aduc duminica. Voi fi mângâiat știind că tu eşti cuminte și te gândești la mine.

Muntenescu venea şi dânsul din când în când: vorbea de afaceri, de mersul agriculturii, niciodată însă despre femeie. De câteva ori încercase să-i spună ceva, crezându-l pe deplin vindecat de răul pe care i-l făcuse nevasta, dar Mustea, cu gestul lui obişnuit, zisese:

– Te rog, niciun cuvânt. Matilda e moartă şi despre morți nu voi vorbi niciodată de rău. Eu sunt de vină; eu am omorât-o, pe mine puteţi să mă criticați, pe ea, însă, nu: faptele rele aduc cu ele pedeapsa.

Era la el un amor propriu nemărginit. Nu putea să-şi închipuie că femeia pe care el o iubise şi o stimase putuse să se coboare atât de jos. Nu erau fățarnice vorbele lui. Deseori zicea:

– Femeile sunt ca şi copiii, greșesc când nu ştii cum să te porţi cu ele.

Cu cheltuielile strânse cum trăia, avea nădejde ca, în câțiva ani, să plătească datoriile şi să rămână numai cu ratele de la Credit.

Casandra se făcuse foarte credincioasă. Vedea de gospodărie şi economisea tot, ca și cum ar fi fost pentru dânsa. Iordache se îngrijea de grădină, de păsări şi de tot.

Conașul Todiriță nu bea nimic spirtos, chiar cafeaua o bea slabă de tot; consuma mai mult lactate şi legume. Aşa-i făcuse doctorul dieta, ca să nu-i mai vină alt atac.

Muntenescu venea acum uneori cu nevastă-sa şi îi aducea fetei bomboane. Puica era foarte drăgălaşă cu doamna Muntenescu, în dorul maică-sii poate.

Doamna Muntenescu o răsfăța foarte mult.

– Mi-s dragi, coane Todiriță, fetele; se vede că n-am niciuna.

– Ai o grijă mai puţin.

– Tare te înșeli, coane Todiriță: fetele sunt mai iubitoare cu părinţii. Uită-te, bunăoară, Puica: cât de mult te iubeşte; eu pe băiat îl văd de trei ori pe an; ca şi cum nu l-aş avea.

– Da, când e vorba de egoismul nostru, dar când e vorba de fericirea lor, altfel răzbate în lume un băiat, şi altfel o fată.

– Dacă e noroc, fie băiat, fie fată, e bine. Vorba poporului: „Fă-mă, mamă, cu noroc şi m-arunc apoi în foc“.

Puica-i arătă împletiturile ce o învăţase profesoara din sat.

– Ei, bravo, îţi faci zestre. Vino cu mine, Puico, pentru câteva zile, dacă mă iubești.

– Nu se poate, doamnă Muntenescu, să-l las pe tata singur.

– Pe mine nu mă iubeşti?

– Ba te iubesc, dar mata nu eşti singură.

Doamna Muntenescu o cuprindea în braţe şi o săruta cu drag.

– Îţi seamănă, cucoane Todiriţă, ruptă bucăţică şi la fizic, şi la caracter. Ce suflet bun de copil! Numai să-i dea Dumnezeu zile și noroc.

– Doar pentru ea mai trăiesc. Fericirea vieţii mele a fost foarte scurtă.

– Împotriva voii lui Dumnezeu nu ne putem pune. O s-o măriţi și vei trăi din fericirea ei.

– Celui ce-o va lua nu-i cer să fie bogat, dar să fie destoinic să administreze moșia; în curând se va isprăvi cu arenda. Moşia, bine lucrată, scoate rata și dă beneficii de-ajuns pentru o familie modestă. Pe Puica o s-o deprind gospodină; să se amestece în

toate. Am pus o femeie la țesut, și până și la stative s-a vârât.

– Tot trebuie s-o dai şi la şcoală în târg.

– Tare n-aş da-o: numai mofturi şi secături deprind în pensioane.

– Nu, tata, eu n-am să deprind niciun moft; am să învăţ a lucra frumos, cum lucrează doamna Muntenescu şi să știu și eu franțuzește. Vrei să zică vecinele mele că sunt proastă şi mojică?

– Bine, dacă te-ai ţine de făgăduinţă.

– Dacă nu m-oi ţine, să mă baţi, tata dragă.

– După ce voi lua-o de la pension, am să caut o nemțoaică, bună gospodină, să se priceapă la toate şi s-o învețe pe fată să coasă şi să gătească; să priceapă conducerea unei gospodării mici şi mari. Să poată face singură, la nevoie, orice, și să știe și să poruncească şi să povăţuiască servitorii, dacă norocul o va sluji să-i aibă.

– Aşa-i şi bine, coane Todiriţă. Eu, nu că mă laud, sunt dintr-o familie boierească, doar ştii, părinţii în copilăria mea au avut avere mare, m-au crescut în bumbac. Şi, când am sărăcit, ce greu mi-a fost până m-am deprins. Noroc c-am avut bunăvoinţă. Mă adaptez lesne, cum zice bărbatu-meu; aş fi fost bună pereche cu Robinson. Chiar, am

să-i aduc Puicăi povestea lui Robinson, ilustrată.

– Aşa-i bine să fie educaţi şi fetele, şi băieţii; viaţa e ca valul, acum te suie, acum te coboară. Trebuie şi caracter, educaţia n-ajunge.

– Face mult educaţia şi ar schimba multe firi care nu sunt îndărătnice.

Cât era Matilda, nevasta subprefectului nu venea, îi era antipatică. „Eu nu sunt mândră, îi zicea Munteneasca bărbatului ei, mă duc, cum bine știi, şi la preot, şi la învăţător, şi la vechil; dar pe femeia lui Mustea n-o pot suferi. Când o ştiu cine-i şi o văd că-şi dă aere de boieroaică! Orice cusur iert unui om, chiar prostia, dar îngâmfarea și pretenţiile parveniţilor nu le pot suferi“.

Preotul satului venea și el la zile mari.

Arendaşul era evreu şi foarte ocupat: n-avea când sta mult de vorbă cu proprietarul, decât la nevoie, când îi cerea vreun sfat.

În schimb, nevasta arendaşului era tânără şi căpătase educație la Viena; ştia pian, franţuzeşte şi nemţeşte. N-avea copii, ţinea foarte mult la Puica și-l ruga pe conaşul Todiriță s-o lase cât mai mult să vină la ea. Dânsa îi arăta cum să cânte la pianul pe care conaşul Todiriţă i-l lăsase, îi dădea lecţii de franceză și germană. Puica nu uitase ce

învăţase cu Maria şi făcea progrese uimitoare. Învăţa foarte repede.

Conaşul Todiriţă, deşi cam rutinat şi amărât de purtarea neveste-sii, pe care el o punea pe seama educației de pension, spoială rece, care nu formează deloc inima femeii, totuşi, în inima lui de tată, era măgulit de progresele fetei. Şi nu putea răspunde mai nimic la argumentele doamnei Goldenschatz:

– Muzica, domnule Mustea, îi zicea ea adesea conaşului Todiriţă, înalţă sufletul şi, deseori, ne apără de multe căderi; viaţa noastră, a femeilor, e mult mai lipsită de emoţii şi de griji decât a bărbatului, şi dacă, în acest timp, sufletul nu-i ocupat cu nimic, nu se ştie pe ce cărări te împing patimile.

– Dar gospodăria?

– Bine, gospodăria e ceva, dar n-ajunge. O femeie deşteaptă îşi aranjează gospodăria în câteva ceasuri şi, dacă Dumnezeu n-a binecuvântat-o cu copii, ce să facă? Aud pe multe prietene de-ale mele plângându-se de urât. Eu nu cunosc boala asta. Totdeauna am o partitură pe care n-am înţeles-o îndeajuns, n-am executat-o la perfecţie şi această ocupaţie nu-mi dă răgaz să mi se urască. Am noroc că bărbatului meu îi place muzica şi, seara, oricât ar fi de obosit, mă

ascultă și ce fericire pentru mine când reuşesc execuţia unei piese şi el îmi spune că-i mult mai bine înţeleasă decât înainte!

Conaşul Todiriță ofta și înțelegea că doamna Goldenschatz avea mare dreptate.

– Dar, când am câte-o nemulțumire, în loc să-mi distrug nervii, să mă cert înainte cu bărbatul că de, oricât de ideală ar fi o căsătorie, nu se poate fără neînţelegere, merg şi interpretez o bucată muzicală. Şi de câte ori în asemenea momente n-am înțeles mult mai bine sensul operei!

– Dar dumneata ai studiat cine ştie câţi ani, zicea conaşul Todiriţă.

– N-are a face, domnule Mustea, sentimentul nostru muzical se mulțumește și cu mult mai puţin. Ilie văcarul, când cântă din fluier, e foarte mulțumit de doina pe care o interpretează şi de felul în care o zice.

– Dumneata eşti o adevărată adoratoare a muzicii.

– Sunt până într-atâta încât, de-aş avea putere, aş face lege ca poporul să nu înveţe să citească şi să scrie, ci să înveţe muzică. Cititul și scrisul îl uită; muzica nu; el va cânta când va fi trist.

– Cântă și fără să ştie.

– Bine, dar cântă într-un mod primitiv și, după cum azi oamenii nu mai scriu pe

scoarţe ori pe cărămizi cu hieroglife, tot aşa, pentru demnitatea omenirii, muzica a făcut aşa progres încât e o datorie să-l împărtăşim şi poporului.

În asemenea companie, Puica făcea progrese şi, dacă n-ar fi fost tristeţea tatălui, care o impresiona jalnic, n-ar fi suferit deloc din lipsa Matildei.

Astfel treceau zile după zile, toate asemănătoare ca picăturile de apă.

Gâlceava şi cearta pieriseră din casa conului Todiriţă, dar şi fericirea. Casa de fier de asemenea i-o lăsase arendașului; vederea ei îi făcea rău.

Din camera de culcare nu luase nicio mobilă. Căuta să îndepărteze tot ce-i amintea de trecut. Numai că zădarnică stăruinţă! Trecutul suntem noi înșine și câtă vreme nu ne pierdem pe noi înşine, nu-l pierdem nici pe el. Nu uită omul ce vrea și când vrea. Și cum s-ar fi putut altfel? Mustea nu mai putea trăi nici în viitor, nici în prezent. El trăia numai în trecut, acesta fusese puternic şi plin de vlaga tinereții; trecutul găsea răsunet și acum, când prezentul şi viitorul erau atât de slabe! Cu cât trecea vremea, cu atât mai clar îşi vedea copilăria și anii tinereţii. Erau momente când iluzia trecutului era atât de puternică,

încât simţea aievea mângâierile mamei pe cap şi glasul ei duios întrebându-l: „Unde-ai fost tu, drăguţule, pân' acum?“ În asemenea momente se vedea iar tânăr, frumos şi cum maică-sa zâmbitoare îi zicea: „Dragă băiete, nimic nu-i mai greu de găsit pe lume decât o nevastă care să te facă fericit. Eu, poate, azi-mâine mor, dar să te gândeşti bine la vorbele mele...“

Trecutul suntem noi şi mai curând ne uităm pe noi înşine decât trecutul; de aceea dădea Mustea deznădăjduit din cap când Muntenescu îi zicea: „Uită, frate, trecutul!“

CAPITOLUL II
Matilda la oraş

Coniţa Matilda, cum a plecat de-acasă, înapoi nu s-a mai uitat; era ca într-o vrajă – privind înapoi ar fi stricat farmecul.

A tras la un hotel și a trimis trăsura. Vizitiul o întrebă când să vină.

– N-o să vii deloc; mă voi întoarce cu o trăsură de-aici.

Trimise la Iliescu un chelner cu un bilet în care îi spunea să vină la ea imediat!

Coniţa Matilda era foarte neliniștită: pasul pe care-l făcuse era, poate, cel mai însemnat din viaţa ei.

Când se măritase cu Mustea era prea tânără pentru a gândi serios; râdea, glumea, lăsându-și părinţii să judece pentru ea. Prietenele o fericeau, o invidiau chiar; ea, tânără, frumoasă, măgulită de toţi, cum putea să nu se aştepte la cea mai mare fericire? Pe urmă, măritişul avea farmecul necunoscutului, al unei lumi noi, plină de bucurii. Acum era cu totul altceva. Singură răspunzătoare de fapte şi de fericirea sa, n-avea de la cine să ceară un sfat. Ba mai mult, ca hoţul trebuia să ascundă planurile, trebuia să roşească de faptele sale.

Patima îi dădea dreptate, dar mintea, în care, ca într-o oglindă, se reflecta judecata societății, o condamna.

Măsura odaia în lung şi-n lat, muncită de gânduri de tot soiul.

După ce-i dădu drumul vizitiului să meargă acasă, simţi un fel de leşin: să fi putut, s-ar fi întors. Dar era prea târziu: zurgălăii trăsurii se auzeau pierduţi în depărtare.

Toate giuvaierele erau de mult cărate la Iliescu.

Iliescu, îndată ce primi biletul, alergă ca un nebun; norocul lui era în joc. Mereu se întreba: pe ce sumă o fi pus oare mâna? Fără a da măcar ziuă bună, zise pripit:

– Sunt banii?

Matilda, enervată, simţi că i se strânge inima. Cu glas stins, zise:

– Sunt.

– Unde? Câţi? întrebă Iliescu plin de lăcomie.

Faţa lui avea o expresie atât de lacomă şi de pofticioasă, încât o femeie pricepută ar fi trebuit să-l scoată pe uşă afară. Matilda împietrise locului şi nu mai avea glas.

– Dar bine, soro, vorbeşte, nu-i timp de pierdut. Să vedem ce bani ai și să facem hârtia de divorţ; trebuie dată chiar azi.

La aceste vorbe, Matilda se mai linişti.

– Nu i-am numărat. Oh! Cât sunt de obosită! zise Matilda şi se lăsă pe un scaun.

– Unde-s? Dacă nu-s schimbate, n-am făcut nimic.

Matilda, plictisită, îi arătă geamantanul.

Iliescu se repezi ca un uliu după pradă, ca hoţul care dă năvală la averea altuia, strică, răscolește, ca pentru a găsi comoara dorită. Scoase portofelul de piele și, cu ochi scânteietori, îl desfăcu, începu a număra hârtiile cu glas tare, aproape fără a răsufla.

– Tocmai cincizeci de hârtii de câte o mie! Ce noroc că le-a schimbat!

În ochi i se vedea mulţumirea diavolului care a reușit să aducă un suflet în ispită. Cu o siguranţă și cu o nepăsare uimitoare, puse portofelul în buzunarul de la piept.

– Îl iei cu tine? zise Matilda.

– Vezi bine, doar n-o să-l ţii la tine de podoabă. Pe urmă se poate întâmpla să se plângă boierul la procuror şi să-ţi facă percheziţie şi să-i ia. Aşa, spui că n-ai nimic. Poate i-au furat servitorii ori i-a pierdut. Tăgăduieşti tot. Ai înţeles?

– Numai ia seama să nu-i pierzi.

– Ce, mă crezi copil? La vară clădim, facem nuntă în casa noastră. Repede, hârtia de divorţ!

– Iliescule, ai milă de mine; sunt prăpădită!

– Vai, soro! Ce-a fost mai greu s-a făcut. Acum numai răbdare, cu tărăgăneala divorţului; dar pun eu cuvânt.

– Vai, un an ce-o să mă fac?

– Femeile sunt toate ca una: după ce ating idealul, nu-l mai ştiu preţui.

– Ideal! Dar vai, cu ce jertfe! Cu ce primejdii!

– Fără primejdii, n-ar fi plăcere, fără jertfe, n-ar fi fericire.

– Ce mă fac eu? Parcă sunt căzută din cer!

– Ce faci? Îţi iau o cameră cu chirie. Te abonezi la un birt și gata. Vin şi eu pe-acolo, însă aşa ca să nu te compromit.

– Pentru tine, toate par ușoare, dar ce viaţă pentru mine să stau singură!

– Bine, soro, împreună nu putem sta, ne-am compromite şi nu te-aş putea lua, legea e hotărâtă: femeia prinsă cu amantul nu se poate căsători cu el. Cred că nu dorești asta!

– Ce legi barbare!

– De, nu le putem schimba noi; trebuie să ne supunem; dar oare n-ai putea sta la o mătuşă? Parcă ai două...

– Nu, nu vreau cu niciun chip.

– Am întâlnit-o pe Maria, a mai slăbit, biata fată! Dar e mai interesantă, e chiar

drăguţă; blondelor nu le şade bine prea grase.

Matilda nu asculta deloc cu drag asemenea laude; dânsa era mereu geloasă pe tinereţea Mariei şi, ca să curme potopul de laude cu care Iliescu nu mai sfârşea, zise:

– Eu s-ajung la uşa lor? Dar mai bine într-un bordei. Să mă scol şi să mă culc cu morala lor? Nu, niciodată!

– Atunci, fă cum vrei: între rude nu m-amestec.

– Iliescule, caută-mi o cameră pe-aproape de tine. Nu mai cunosc nici străzile, atât m-a sălbăticit viața de țară, parcă n-aș fi născută şi crescută aici!

– Am și ochit o cameră în drumul meu.

– Oh! Iliescule, fii bun cu mine, nu ştii cât sufăr! Într-o zi atâtea schimbări!

– De-o să-mi vorbeşti mult aşa, nu ştiu, zău! Nu-mi plac femeile, adică oamenii, care veşnic se plâng; ce s-a făcut e bun făcut: mortul de la groapă nu se mai întoarce.

– Da, decât...

– Niciun decât, altfel nu ne putem lua şi tu nu mai puteai trăi cu dânsul. Eu am planuri mari, numai să m-asculţi.

– Să-ți ajute Dumnezeu! Mult am suferit şi poate aş merita o viață mai bună. Eu nu eram pentru Mustea, nici el pentru mine.

Spune-mi și mie planurile, poate mi se va mai potoli cugetul; oricum, uneori m-apucă grozave mustrări.

– Oh! Romantismul ăsta le rupe femeilor capul. Ce s-a făcut trebuia să se facă.

– Dar, dragă, vezi că-n mine se luptă multe suflete.

– Las', soro, ne clădim o casă frumoasă, o mobilă șic; mă reped pe urmă la Geneva și-mi iau diploma de avocat. Într-un an, doi ajung departe. Banii tăi sunt fermentul cu ajutorul căruia o să ajungem unde dorim.

– Dar cu slujba?

– O las dracului cu cea dintâi ocazie.

– Oh! Să ne ajute Dumnezeu; destul am suferit.

– Dumnezeu o să ne ajute, eu sunt om cu noroc. Sunt atent şi cumpănit; nu te sfătuiam să faci ce-ai făcut dacă nu eram sigur de reușită. Trebuie să ai încredere în mine.

– Vezi bine că am.

– Cunosc eu felul de-a cugeta al femeilor. Ai dreptate, cu altul ai fi putut-o păţi, cu mine nu; eu sunt om de cuvânt. Fiecare e cinstit aşa cum înţelege să fie. Spune: n-am fost corect cu tine?

– Sper că o să fii şi de-acum încolo. Dacă mă îndoiam de caracterul tău, mai bine mă

spânzuram de cea dintâi cracă din pădure.

– Adineauri vei fi gândit că pot face, ca mulți alții, să dau banii la cărţi, să te las pe drumuri.

– Vai, ce idee! Mai curând să mă omori întâi.

– Hei, dragă, puteai nimeri peste asemenea canalie. Mai ales cum ești tu cam naivă, cam lesne crezătoare...

– Te-nşeli, femeile au o presimțire care rar le înşală.

– De câte ori n-o pățesc cu toată presimțirea lor! Eu, de cum te-am văzut, te-am iubit. Puteam să profit, să petrec aşa cum fac atâţia, şi în cele din urmă, plictisit, să te las. Dar vezi, n-am făcut aşa, fiind om de onoare. Te-am văzut că suferi şi mi-a fost milă. Mi-am zis să te scap cu orice preţ din iadul acela de căsnicie c-un om pe care nu-l puteai suferi. Dar, când vrei fericirea fiinţei iubite, n-alegi mijloacele, nu ocolești căile. Și sfatul pe care ţi l-am dat e, dacă vrei, machiavelic, dar nu criminal. Dovadă: nici legea nu-l condamnă. Atunci de ce ţi-ai face sânge rău?

– Da, legea nu mă condamnă, dar lumea?

– Hei, lumea! Cine o întreabă pe ea ce face! Dacă am putea pătrunde în sufletul

fiecăruia, te-asigur că am vedea că noi suntem îngeri.

– Şi eu tot aşa zic de alții.

– Trebuie să fii rezonabilă.

– Foarte greu până mă voi deprinde cu viața asta nouă; mai ales cu singurătatea.

– Ce vrei? Nu se poate altfel. Acum uite, să fac hârtia de divorţ, s-o iscăleşti şi s-o dai la tribunal. Eu azi arvunesc camera și mâine te muți.

Plecând, Iliescu abia-i atinse obrazul c-o sărutare. Era grăbit.

Matilda se mira de încrederea pe care o avea în Iliescu. Giuvaierele în valoare de vreo douăzeci de mii i le dăduse; banii de asemenea. Într-adevăr, numai o iubire pătimaşă e în stare de aşa încredere.

Femeile, în asemenea momente de furie pasională, nu se gândesc la starea materială. Nu călcase ea în picioare poziţia socială, numele de femeie cinstită, simțirea de mamă? Toate le nesocotise pentru Iliescu, şi era să ţină la bani?

Nu, aceştia n-au preţ în faţa patimii.

Simțea ea bine că fapta ei şi a lui Iliescu numai cinstită nu era, dar era întocmai ca hoțul care n-are curaj să-şi numească tovarăşul hoţ, căci acel nume i se cuvine şi lui.

Aceşti oameni, fără pic de morală, se simt datori unul altuia; e un fel de cinste specială, de a nu-şi categorisi tovarăşul. E ceva mai mult: oamenii cei mai necinstiţi tot au o cinste faţă de tovarăşii lor şi nu-i înșală. Se pare că, stricaţi cu morala lumii întregi, țin cel puţin la stima complicilor. Pe acest soi de cinste se baza şi Matilda.

Iliescu ar putea-o înşela, dar nu va face asta. În asemenea hal de necinste nu ajunsese.

La fiecare vuiet Matilda tresărea, în aşa stare de enervare o aduseseră faptele ei. Aştepta cu nerăbdare vremea să plece, vrând să dea cât mai curând hârtia. Se temea să nu-l vadă pe Mustea năvălind în cameră, rugând-o să se întoarcă.

CAPITOLUL III
Locuința cea nouă

Iliescu ochise o cameră la o cucoană văduvă. Cum ieși de la tribunal, se duse întins să dea arvună la casă. „Am intrat în horă, trebuie să joc."

Proprietăresei îi spuse că-i o soră de-ale lui în divorț.

– Femeie nenorocită, coană dragă. Acum cade pe capul meu.

– Da, maică, dacă nu-i ajuta-o dumneata, străinii nu i-or da niciun sprijin. E datorie de frate; apoi va cere alimente.

– Mai lasă și dumneata din preț; îi avea chiar pomană. Eu, un biet funcționar, de-abia leg cele două capete.

– Așa-i, mamă, dar nu pot. Am lăsat de-ajuns. Odaie mobilată; gândește: pat, oglindă, şifonier, de, toate se mai strică, nu rămân cum le dai. Am luat în alte vremuri doi galbeni. Am să-i fiu ca o mamă, de mine să nu vă ascundeți, poate dă Dumnezeu şi se mărită. Eu sunt femeie bună şi casa mi-i cu noroc.

– Bine, fie cincisprezece franci, mai mult, crede-mă, nu pot; dar te rog să aibă înlesnire să-şi facă la dumneata o cafea, un lapte.

– Cum nu, mamă! Orice va pofti, doar oameni suntem. Pe luna dintâi ţi-o las aşa, dar mai departe o să-mi daţi ceva mai mult. Când s-o deprinde cu mine, am să-i fiu ca o mamă.

Odaia era destul de sărăcăcioasă, cam umedă şi lipsită de soare. Un pat de tablă, vechi. Perdele de creton, șters. Cine mai știe câte rânduri de chiriași se perindaseră în acea cameră tristă! Cine ştie câte lacrimi şi câtă jale erau închise între acei patru pereţi cu zugrăveala învechită?

Contrasta îngrozitor camera aceasta cu iatacul boieresc de dinainte, pe care conaşul Todiriţă îl mobilase din nou când se însurase. Paturi mari de lemn negru, sculptate frumos, cu plăpumi și perne de atlas albastru; dulapuri cu oglinzi, pe jos velinţi frumoase, alese, care costau zeci de galbeni, vechi odoare de la bătrâna.

Aici, pe lângă pat, mai era şi o canapea veche. Câteva scaune, o masă rotundă formau întreg mobilierul camerei menite Matildei.

Spre seară, Iliescu veni cu o trăsură cu coşul ridicat şi o duse pe Matilda la locuinţa cea nouă. O lampă veche, care răspândea miros neplăcut de petrol, ardea pe masă.

Când intră în cameră, Matilda simţi un fior de parcă ar fi fost într-o temniţă.

Iliescu, spre a-i da curaj, zise:

– Nu-i așa că-i drăguţă camera? Cam mică, dar n-ai să joci.

– O să fie greu până mă voi deprinde singură în așa casă!

– Bine, soro, nu se poate. De-mi vorbeşti mult astfel, să ştii că mă supăr. O să încep să cred că te căieşti de ce-ai făcut, lucru ce m-ar durea îngrozitor.

– Te rog, nu mă lua aspru, gândesc cât de nesuferită e starea aceasta de trecere. Un an de aşteptare, de tărăgăneală prin tribunal. Pe tine să te văd numai pe furiş! Să trăiesc izolată! Nu vezi că-i groaznic? Pentru tine nu-i nimic, nicio schimbare, dar pentru mine?

– Ce vrei? Eu nu-s însurat. La toate astea trebuia să te gândeşti înainte. Iubirea cere jertfe, fă-le.

Iliescu stătu cu ea până după miezul nopţii. Văzând-o atât de nervoasă, se temea ca, într-un moment, să n-o prindă căinţa și deznădejdea și să plece la Chindeşti, mărturisindu-i bărbatului tot. Pe urmă putea să-l dea în judecată c-a înşelat o femeie nervoasă, i-a luat giuvaiere şi bani. „Cu asemenea femei ciudate, aproape

nebune, nu ești sigur de nimic.“ Chiar dacă prin judecată nu i s-ar putea face nimic, l-ar face de râs, căci lumea toată ştia de legătura lui cu Matilda. Iliescu era laş; putea săvârşi orice, îl putea ucide chiar pe unchiul din China, dar să nu vadă sânge şi să nu fie dat în judecată. Dorea să se îmbogăţească, s-ajungă cineva, dar în așa fel încât legal să nu-i poată face nimeni nimic. De aceea se temea rău ca Matilda să nu-și schimbe părerile. Acum îi mai și părea rău că n-a luat o cameră mai bună, de aceea şi zise:

– Ascultă, dragă, dacă nu-ți convine camera, vom căuta alta. Am luat-o deocamdată ca să nu stai la hotel.

– O să mă deprind, voi socoti anul acesta ca an de ispășire a păcatelor, nădăjduind că mă vei face fericită pe viitor.

– Despre asta nici nu trebuie să te îndoiești.

Noaptea târziu, Matilda îl petrecu până la portiţa care dădea în stradă. O ceață înăbuşitoare şi o umezeală rece te pătrundeau până la oase.

– Intră repede în cameră, e umed, să nu răceşti. Vezi că am şi eu neplăcerile mele; până acasă am să tremur bine.

– *Bonsoir*! spuse și-i mai strânse o dată mâna.

Matilda intră în cameră: fiind singură, îi păru și mai îngrozitoare. Plafonul jos, mirosul de odaie închisă şi neaerisită. Aerul de oraș înăbușitor: toate o impresionau adânc.

Nu-i părea rău după bărbat, dar era grozav de înduioşată de fiinţa sa menită să trăiască în aşa cocioabă.

Cu o noapte în urmă nu dormise de emoţia furtului. Acum nu putea dormi de emoția atâtor schimbări întâmplate în câteva ore.

Pe proprietăreasă abia o zărise. Era o bătrână simpatică. Îi plăcea să vorbească mult şi să ştie multe. Oboseala trupului și a sufletului îi adusese într-un târziu un somn zbuciumat de vise.

A doua zi, când se trezi, nu-şi dădu seama unde era. Dar, când privi lucrurile din jurui, fereastra cu perdeaua sărăcăcioasă de creton, îndată își aduse aminte de cele întâmplate.

Ziua trecută, de emoţie, nu mâncase mai nimic şi acum se simţea slăbită. Trebuia să se scoale; aici nu mai avea cui porunci să-i aducă cafeaua la pat.

De cu seară Iliescu avusese grijă să-i spună proprietăresei să cumpere un litru de lapte. Dânsul îi cumpărase cafea și zahăr de la o băcănie ca să le aibă gata.

Greu se putu Matilda obişnui cu asemenea cafea. Nu semăna deloc cu cea de la Chindeşti.

Proprietăreasa veni de dimineaţă s-o întrebe de-i trebuie ceva şi să-i mai ţină de urât.

– Ce să faci, maică; bine că n-ai copii! Trebuie să te desparţi dacă e un ticălos. Eşti încă tânără. Dacă nu ţi-ai căta acum norocul, apoi când?

– Norocul femeilor e rar, zise Matilda.

– Rar, mamă, dar tot e. Câte n-am văzut eu care n-au avut noroc întâia oară şi au avut a doua, ba chiar a treia? Azi nu-s ca mai demult, femeile proaste; dacă şi-au legat odată capul să nu-l mai dezlege şi să rabde orice.

Iliescu o abonă pentru mâncare la un birt din apropiere. Îi dădea bani cu socoteală, spunându-i că trebuie să trăiască cu economie, că el nu voia cu niciun chip să se atingă de banii ei, că îi dădea din leafa lui.

– Dacă vrei s-ajungem ceva, dragă Matildă, trebuie oarecare jertfe.

Matilda se supunea. Vedea bine că era la mâna lui Iliescu.

Femeia, la vârsta Matildei, prinsă de patima dragostei pentru un bărbat mai tânăr decât ea, suferă de la el nu numai

sărăcie, dar chiar și bătaie. Se mângâia cu gândul că, fiind cununată, totul se va schimba.

Din nou va începe o viață de belșug, mai fericită decât cea de la țară, căci va sta în rând cu lumea. Va merge la teatru, va primi vizite. În sfârșit, vanitatea de femeie de lume va fi îndestulată.

În asemenea momente de iluzii deșarte își închipuia că anii tinereții se vor întoarce, va fi iar tânără; frumusețea ei nu va fi îngropată în pustiul unui sat, cum a fost vreme de zece ani.

Toate i le-ar fi iertat lui Mustea; dar deșertăciunea ei de femeie cochetă nu putea uita faptul că a ținut-o departe de lume; nimeni să nu-și desfete ochii cu frumusețea ei!

Procesul divorțului își urma cursul încet, ca toate asemenea procese.

Mustea nici nu se prezenta.

Iliescu venea serile, stătea până târziu, câteodată chiar rămânea acolo. Se încredințase că Mustea, amărât și istovit de boală, nu-și bătea capul să înscenaze constatări de adulter.

Zilele își urmau cursul cu monotonia lor, ucisă doar de speranțele viitorului.

Matilda avea mari pretenții de la viață.

Într-una din zile, stând de vorbă cu Iliescu şi jelindu-i-se de urât, acesta îi zise:

– Bine, Matildo, e lucru firesc să-ţi fie urât; dacă nu vrei deloc să legi relaţii cu rudele.

– Cu Maria sunt certată şi nu vreau să merg la ea.

– Dar vei mai fi având și alte rude, doar ești de-aici.

– Da, am o mătuşă de departe, care m-a botezat. Se ţine cam boieroaică; sigur, afară nu m-ar da dacă m-aş duce. Când eram mică mă iubea mult.

– Tocmai, dacă vei lega relaţiile, poate ne-ar cununa.

– Se poate. Cu Mustea nu m-a cununat, fiindcă era dusă în străinătate. A avut, biata, un fecior şi-a înnebunit şi acela.

– Şi-i bogată, zici?

– Da, e destul de bogată.

– Cine o moșteneşte?

– Are un nepot, adică doi; dar unul e călugăr. Celălalt e un deșuchiat, un neisprăvit.

– Dacă te-ai pune bine pe lângă ea, ar putea să ne lase ceva, de ne va cununa.

– Îmi vine foarte greu. Cine ştie ce-o fi auzit de mine.

– N-are a face; spune-i că-s minciuni, că aveai trai rău cu Mustea şi-a trebuit să dai divorţ.

– Nu știi cum sunt bătrânii? Va zice că, oricum era, trebuia să rabd, să nu mă fac de râs.

– O să-ţi facă puţină morală şi pace. Dacă vei şti cum s-o iei, se ataşează ea de tine. Bătrânii sunt precum copiii, dacă le măgulești slăbiciunea, faci cu ei ce vrei. Asemenea relaţii nu trebuie neglijate. Mergi chiar azi.

– Nu. Dânsei îi place să mergi duminică, după ce vine de la biserică. Atunci e și mai bună; te pofteşte la dejun şi te ţine până seara să joci cu ea tabinet şi concină.

– Foarte bine, rămâne pe duminică. Poate acolo te-ntâlneşti şi cu Maria şi vă împăcaţi.

– Nici vorbă de întâlnit. Asta-i o mătuşă din partea mamei, care era dintr-o familie veche boierească. Acelea sunt din partea tatei, care sunt din negustori; niciodată nu s-ar amesteca cu dânsele. Așa cum e bătrână, dar are tabieturi de cochetă. Toată ziua stă cu mănuşi pe mâini, numai la masă și la închinăciune le scoate. Nu uita să-mi scoţi ceasul. Dânsei nu-i place să vadă rude calice şi trebuie să merg cu birja.

– Fără îndoială, trebuie să fim atenţi la toate sensibilităţile. Poate îţi lasă ceva în testament.

– Mă tem că are de gând să lase tot spitalului, dacă n-o fi și lăsat.

– N-are a face, dacă vrea, face ea alt testament.

Iliescu era vesel de tot.

În primul rând că mai scăpa de tânguielile Matildei și în al doilea rând că se putea să pună mâna pe vreo moştenire. Se îndulcise Iliescu la averi căpătate fără muncă şi fără primejdie și de aceea credea că a găsit în Matilda un tovarăș aducător de bogăţii.

Matilda avu într-adevăr o ocupaţie nouă. Își îngriji și pregăti hainele cu care avea să meargă. Mătușa era foarte pretenţioasă și de felul în care erai îmbrăcată depindea mult felul în care erai primită. Duminică, de la nouă, Iliescu fu la Matilda ca să-i supravegheze singur toaleta şi să-i aducă trăsura. Îndată ce un interes de bani era la mijloc, demonul iscusinţei şi al dibăciei era întrupat în el. O ajută pe Matilda să-și încreţească părul, îi înfierbântă singur fierul la spirt. Stărui să se pudreze şi să-şi aşeze cât mai bine și mai nimerit hainele. Iliescu părea că-i o mamă care-și împodobeşte fata, doar ar putea-o mărita.

Se înţeleseseră să-i spună mătuşii c-a fost la biserică.

Era prin noiembrie şi iarna se instalase deja, fiind cu atât mai aspră cu cât nu căzuse încă zăpadă mai deloc. Era un ger uscat şi un vânt aspru bătea dinspre miazănoapte.

Matilda, în blana elegantă pe care o avea de la Mustea, sări sprintenă în trăsură. Aerul rece și curat îi înviorase obrajii.

O servitoare îi ieşi înainte. O recunoscu pe Matilda, deşi n-o văzuse de câţiva ani.

– Mătuşica e acasă?

– Acasă, duducă, poftim în salon!

Matilda plăti birjarului şi intră veselă, râzând: sărută mâna bătrânei.

– Ce-o să fie? Unde să scriu că ţi-ai adus şi tu aminte de mine?

Şi o sărută pe Matilda pe amândoi obrajii.

– Ia, şezi colea lângă mine. Ai dat drumul trăsurii? Mănânci cu mine.

– Da, mătuşică.

– Dar ce faci, fată? Am auzit că ţi-ai lăsat bărbatul. Te desparţi? Ce-i cu tine?

– Of! Mătuşică dragă, să nu mă cerţi. Când ai ști cât am suferit în ăştia zece ani!

– Bine, bine, dar de, n-ai dat cumva vrabia din mână pe cioara din par?

– Vai, mătuşică, știi lucrurile mai bine decât mine.

– Nu te mai da sfântă. Nu zic să nu te desparţi, şi eu m-am despărțit de cel dintâi, dar al meu era cartofor.

– Și al meu e un prost care a pierdut tot. Matale deci n-o să mă acuzi. E unul care mă ia; are loc, bani, o să ne facem casă. El e aproape avocat. Și tot o să fiu mai fericită decât cu mojicul şi ţăranoiul de Mustea. Vorba matale: din mojic, om de frunte nu se poate.

– Dar fata unde ţi-e?

– Fata e la dânsul, o s-o trimită la pension.

– Numai să fie bine. Cine nu deschide ochii dă peste dracul. Cât mai e până la sfârşitul divorţului?

– Vreo șase luni.

– Să vii cu al tău pe la mine, să-l văd și eu; de mi-o plăcea, poate vă cunun; tot te-am botezat eu.

– Sărut-mâna, tușă, cât ești de bună!

Şi, cu o duioşie prefăcută, o sărută pe obraz.

– Să nu vii tu pân-acum la mine?

– M-am jenat, dragă tușă; mă gândeam că o să mă dai afară. Acum îmi era așa de dor! Stau singură şi străină, plâng toată ziua. Azi am fost la biserică, m-am rugat cu toată inima să-ţi dea Dumnezeu sănătate şi inimă bună pentru mine. Şi, pe urmă, mi-am zis:

ce-o fi, o fi, am să mă duc. De m-o da afară, o să-i cad în genunchi să-i spun că nu-s vinovată.

– Ce, mă știi pe mine așa de rea? Nici eu n-am pe nimeni!

– Dar Turel ce mai face, nu vine pe la mata?

– Cum să nu vină? Vine mereu şi-mi cere bani. Un rău, dragă Matildă, nu se ţine de nimic. Stăruisem și i-au dat o slujbă foarte bună.

– Aş! El şi slujbă! Nu-l ştiu eu de când încă nu mă măritasem? Tot aşa ştrengar era.

– De, să zicem, era copil; dar acum, om în toată firea! Doreşte să mor, doar ar pune mâna pe avere. Necazul lui pe mine că nu știe ce testament am făcut.

– Frate-său, arhimandritul, nu-l mai dojeneşte?

– Om la treizeci de ani e de dojană? Uite, azi n-a venit; aşteaptă până stau la dejun şi pe urmă vine şi mi se milogeşte că n-a mâncat. „Bine, îi zic eu, fie lui acolo, de ce nu vii să mănânci cu mine? Mi-ai ţine de urât. Slavă Domnului, la masa mea poate oricând mânca un om!“ Ştii ce zice? „Mata ai tabietul matale şi eu, pe al meu. Mănânc la birt, stau de vorbă cu prietenii, mai joc un biliard, dar cu mata ce să fac? Dă-mi mai

bine cinci franci şi te mântui de mine.“ Ce să-i fac, fată? Scot şi-i dau.

– Vezi? L-ai învăţat cu nărav.

– Crezi, poate, că de voie? De nevoie. Vrei să ne facă neamul de ruşine? Mi-a şi zis odată că, dacă eu nu-i dau, frate-său nu-i dă, o să spargă o casă. Încaltea merge la puşcărie, dar şi noi cinste n-o să avem fiindcă o să spună că rudele lui bogate l-au lăsat muritor de foame. Iaca aşa! Vezi tu? Și eu le am pe-ale mele.

– Aşa-i, tușă, dar nu eşti datoare.

– Nu-s datoare, dar mi-i nepot de soră. Pe lângă ruşine, mă şi doare: mi-e milă de el, ucigă-l crucea. N-am avut noroc de-o biată nepoată. Fata e altceva: o ţineam pe lângă mine, aveam de la ea o căutare.

– Şi fata o măritai și, la urmă, tot singură.

– Noaptea mi-i chiar frică; nu ţin bani în casă, dar hoţii nu ştiu că ții ori nu. Cum l-au ucis pe bietul Casian?

Cu una, cu alta, veni vremea dejunului. Era în Postul Crăciunului și coana Zoe postea. Slujnica le pofti în sufragerie la masă.

– Dragă Matildo, eu postesc. Ştiu că voi, ăştia tineri, nu mai ţineţi la posturi. Cine mănâncă cu mine n-are încotro; trebuie să postească, îi sfințesc de nevoie.

– Aş! Ştii, îmi place grozav postul.

Întâi, ca să-şi deschidă gustul de mâncare, luară un păhărel de rachiu de Moldova, de anason. Pe urmă, începură cu icre negre şi cu câte o bucăţică de batog afumat.

– Mie-mi plac mâncărurile din vechime, gospodăreşti, cum îi plăceau lui Grigoriţă, Dumnezeu să-l ierte! Vezi, când mănânc bucăţica de batog, parcă îl aud pe dumnealui: „Ia gustă, Zoe, felia asta: e moale şi dulce“. Aşa bărbat mai rar, deşi al doilea, dar cum ținea la mine!

După asta se aduse un rasol de peşte; nişte salată de linte şi nişte pârjoale de cartofi. Toate udate cu vin vechi din pivniţa dumisale. Ca fructe erau prune uscate, zaharisite şi umplute cu nuci.

– Ce prune minunate, tuşă!

Matilda le lăuda. Drept, erau și bune, știa că sunt pregătite de coana Zoe şi ţinea mult să fie lăudate.

– Aşa-i că sunt bune?

– Ceva nemaipomenit de fin şi de gustos. De câte ori n-am încercat să fac şi niciodată n-am reuşit.

– Eu le fac singură, nu las pe nimeni, că nimeni nu le ştie meşteşugul.

– E greu să le nimereşti și din zahăr, și din uscat, și din toate. Am făcut într-un an zece

chile și toate au mucegăit.

– Nu le-ai potrivit de zahăr.

Matilda mințea ca s-o lingușească pe bătrână.

După dejun, trecură în salon să ia cafeaua. Când erau la cafea, iată și Turel.

– Cum nimerești de vii întotdeauna după dejun? zise coana Zoe.

– Dovadă că viu pentru dragostea de a te vedea, nu să mănânc.

– Ei bravo, așa îmi mai placi.

– Dar dumneata, verișoară, cum te mai lauzi? Am auzit că te-ai făcut iar orășeancă.

– Mi s-a urât și mie cu țara.

– Bine ai făcut; dar să-mi dai adresa unde stai, să-ți fac o vizită.

– Las', întâi să mă despart. Acum stau la închisoare.

– Atunci, pardon. Tușică, de mine te-ai gândit la ceva?

– La ce să mă gândesc? Tu știi că nici până azi tâlharul de arendaș nu mi-a adus câștigul?

– Se poate? Eu l-am văzut prin oraș.

– I-am scris și nici n-a răspuns.

– Bine, bine; dar de, popa zice că n-are, dumneata n-ai și eu ce fac? N-am palton.

– Fă și tu ce te-o învăța Dumnezeu!

– Ba eu oi face ce m-o învăța dracul, că-i mai meşter.

– Cine-o înfunda puşcăria?

– *Je m'en fiche!*

– Cu mine nu vorbi turceşte că nu te înțeleg.

– O să înțelegi altădată. Carevasăzică, n-ai? Nu-i nimic; lasă, găsesc eu în altă parte. Când eşti moştenitorul coanei Zoe Muşchețeanu, nu mori de foame. Diseară e bal la clubul boieresc, trebuie să merg neapărat.

– Adică fără tine nu s-ar putea ține balul? Vezi? De aceea nu-ți ajung banii.

– La bal o să câștig.

– O să câștigi! Ți-ai pierdut toată averea la cărți și tot nu te-ai învățat minte?

– Trebuie să vină odată și rândul meu la câștig. Uite, verişoară, am două bilete, vii cu mine?

– Nu se poate, vere, în divorț să merg la baluri.

– Ce? Adică divorțul e un fel de doliu?

– Dacă ar merge, apoi cu un deşuchiat ca tine s-ar duce?

– Mătuşică, tare mă persecuți. Eu te iubesc cum nu-ți închipui!

– Da, mă iubeşti? Te rogi dimineața și seara doar m-ar lua han-tătar! Crezi că pe

unul ca tine am să-l las moştenitor?

– Cum oi vrea, aşa-i face, te-oi pomeni şi eu după faptă.

– Hei, dragă Turel, ce n-aş face eu pentru tine dacă ai fi altfel de om!

– Mătuşă, ai îmbătrânit şi tot nu ştii un lucru: oamenii sunt aşa cum sunt. Apoi la revedere, mătuşă, şi *bonjour*, dragă verișoară.

Tocmai când ieşea prin sală, Turel se întâlni cu arendaşul, care aducea câştigul moşiei.

Coana Zoe trecu în odaia sa de culcare, unde avea cerneală, condei şi scrinul în care ţinea banii. O chemă şi pe Matilda să fie de faţă la număratul banilor.

Arendaşul adusese câştigul pe un an întreg, şi anume zece mii de lei: nouă, în hârtii de câte o mie, iar altă mie în hârtii de câte o sută.

Coana Zoe iscăli de primire în contract, închise banii în scrin, pe urmă îl pofti pe arendaş în salon la dulceaţă şi cafea.

– Sărut mâna, coană Zoe, dar nu prea am vreme.

– Ia las', domnule Ghinciu, se poate să ieşi aşa din casă? Doar cade omul dintr-un pom şi tot se odihnește.

– Noi, ăştia de la ţară, când venim în oraş, nu ştim încotro să alergăm mai întâi.

– Comenzile coanei?

– Dar numai ale coanei? Fiecare se anină cu ceva. Și ceasurile sunt numărate, iar ziua mică: până bine nu te-ai întors încoace, încolo, e şi trecută.

– Dar cucoana, copilaşii, sănătoşi?

– Sărut mâna, sănătoși. Au cam fost bolnavi de friguri toamna asta.

– Apoi frigurile cine nu le are? La ţară sunt la modă.

– Aşa-i, dar vedeţi că slăbesc anapoda pe om. Soţia mea a fost bolnavă două săptămâni. Când s-a ridicat din pat nu putea nici umbla – atâta o slăbiseră duşmanele.

– Bine, chinină n-aveţi acolo?

– Dar câtă chinină n-a luat Sorica! Sunt friguri rele, jumătate de sat e bolnav.

– Parcă aveţi acolo doctor, nu?

– Avem, cum să n-avem? Dar n-are ce le face. Sunt atâţia bolnavi c-ar trebui chinină cu ocaua. Le dă: unora le trece, altora nu. Se mai duc la babe, cum ştiţi că-i treaba lor.

– Credeam că vii cu cucoana; mi-e dor s-o văd.

– Nu-i chip să scape de copii! Cinci și toți ca ulcelele. Când începem a-i da pe la şcoli mai scapă şi ea.

– Te-nşeli, domnule Ghinciu: când sunt mici, grijile sunt şi ele mici; cu cât cresc ei, cresc şi grijile. Eu am avut unul singur şi pentru el sunt astăzi neom.

– E mai bine de cel ce n-are, coană Zoe. Nu le ştie nici bucuria, nici amarul.

– Să crezi că-i aşa. Am avut unul şi mă uitam la el ca la soare. L-am pierdut și de atunci zi tihnită n-am.

– Voia lui Dumnezeu, ce putem face?!

– Aşa-i, dar Dumnezeu nu ne dă răbdare să le putem suferi. Însă dumneavoastră, bărbaţii, sunteţi mai tari: noi, femeile, greu putem duce suferinţele de mamă. Şi, crede-mă, acum ştiu toate durerile. Am îngropat tată, mamă, surori şi pe bietul bărbatu-meu. După toţi m-a durut inima. După bietul Grigore credeam că mor; dar ca după copil n-a fost nicio durere. Şi acum simt ceva rupt din inima mea.

– E mare durere. Şi când te gândeşti că avutul îţi rămâne străinilor.

– Aşa-i, ţi-e grozav de jale: ai moşie, case, avere şi toate rămân unor rude care ori te-or pomeni, ori te-or blestema. Şi copilul tău putrezeşte în pământ! Oh! E îngrozitor, domnule Ghinciu, bine că ai mulţi copii!

– L-am întâlnit pe domnul Turel. M-a întrebat dacă am adus arenda.

– Bunăoară el: ar vrea să mă vadă şi azi moartă. Nu i-ar părea rău. Pe când copilul tău nu poate niciodată ajunge la aşa nerecunoştinţă.

– Las', mătuşică, nu mai zice, sunt şi copii răi. La noi nu şi-a ucis un fecior pe tată-său fiindcă nu-i dădea pământ?

– Ei bine, în prostime e altceva: nevoi, sărăcie, multe la un loc.

Arendaşul, după ce făcu multe plecăciuni cucoanelor, plecă; coana Zoe îl opri din uşă, zicând:

– Domnule Ghinciu, te rog de ceva iepuri prin câşlegi [interval de timp între două posturi ortodoxe, în care creştinii pot mânca de dulce; aici, perioada dintre Crăciun şi începutul Postului Mare – *n.red.*].

– Cum de nu, bucuros! Numai să cadă omătul, atunci se vânează lesne.

Matilda, după dejun, jucă tabinet, concină, se lăsă bătută de coana Zoe anume ca să-i intre pe sub piele. Într-atâta o încântă pe bătrână, încât aceasta îi zise:

– Ascultă, Matildă dragă, unde stai tu?

– Vai, mătuşică, stau cu chirie; o cameră păcătoasă, mi-ar fi ruşine s-o vezi; dar pân' voi scăpa, rabd.

– Ştii ce? Vino de stai la mine; tot mi-i urât singură. Ai odaie bună, masă, tot, ca la

tine acasă; pe urmă, te cunun la mine în casă şi o să fie cu noroc. O să te înzestrez ca pe fata mea. Cui o să las averea? Călugărului ce-i trebuie? Turel e un ticălos, o mănâncă în câteva luni.

Matilda începu a o îmbrăţişa şi a-i săruta cu adevărată recunoştinţă mâinile.

– Nu sunt vrednică să-ţi mulţumesc. Mă scapi de adevărată mizerie. Cât eşti de bună şi de miloasă!

– Chiar de mâine să-ţi iei catrafusele de unde stai și să vii. O să fie bine de tine şi mie n-o să-mi ţiuie urechile de urât.

– Am să ţin la dumneata mai mult decât la mama care m-a făcut...

Pe la vreo patru luară împreună câte un ceai. Coana Zoe nu mânca seara; doctorul o oprise. Avea un început de grăsime la inimă şi-i făcuse o dietă de care dumneaei nu se prea ţinea.

– Ascultă, Matildo, știi care o să fie treaba ta cea mai grea cu mine?

– Care, mătuşică?

– Să nu mă lași să mănânc. De va fi nevoie, chiar să mă baţi.

– De ce asta?

– Doctorul cel mai mare de la Viena mi-a hotărât că, de nu mănânc cumpătat, o să mă culc într-o seară şi n-o să mă mai scol.

– O fi vrut să te sperie.

– Ce să mă sperie, că simt eu singură în partea stângă o durere şi uneori mi se pare că inima nu mai bate.

– Ei şi ce are a face cu mâncarea?

– Inima se înăbuşă de grăsime. Vezi și de ce mănânc mai bine şi mai mult, grăsimea la inimă creşte! Uite, pedeapsa lui Dumnezeu! După ce ai avere şi nici copil cui s-o laşi, apoi nici plăcerea de a mânca să n-o ai!

– Atunci trebuie să te păzeşti, dragă mătuşică.

– Nu pot! N-am voie să mănânc nici dulciuri: prăjituri, bomboane! Şi doar ştii cum ţin eu la astea. Puţină carne şi compoturi. Atât am voie.

– Dacă-i aşa vorba, apoi să ştii că eu am să poruncesc bucatele şi o să fac numai ce zice doctorul.

– Ei şi tot o să te pedepseşti alături de mine?

– Tot aşa pedeapsă să am. Mie nu-mi plac nici prăjiturile, nici aluatul; o bucăţică de carne şi o farfurie de compot îmi ajung berechet.

– Va să zică o să-mi găsesc sănătatea cu tine? N-o să am grijă să fac degrabă testamentul?

– Deloc, o să trăieşti încă douăzeci de ani, să-mi cununi şi copiii.

– Când ar afla Turel, te gâtuie.

– Să poftească.

– Ha, ha, ha! Dar bună farsă o să-i jucăm. Când te-o vedea aici, o să creadă că ţi-am făcut ţie danie.

– Lasă-l să creadă, că prea e mojic. Nu zic să nu-i laşi, dar să fie filotim [generos, darnic – *n.red.*].

– Doar nu-i sunt datoare.

– Zău aşa.

– O să fac eu testament, dar nu după plăcerea lui.

– O da Dumnezeu și-oi trăi încă ani îndelungaţi. Acela l-oi face, dar așa de formă.

– Nu strică să fie făcut, doar testamentul nu omoară; o grijă mai puţin.

Aproape se însera. O ceaţă deasă începea să se lase; ciorile croncăneau asurzitor.

– Mătuşică, o să te rog să trimiţi să aducă o trăsură.

– Aşa curând, fată?

– Dar de azi-dimineaţă stau.

– Vezi că tocmai seara mi-i mai urât. Mâine-dimi-neaţă cată să vii. Pun să-ți pregătească o odaie alături de a mea.

S-a adus trăsura şi Matilda a plecat după multe sărutări cu mătuşa, urându-şi noapte bună şi vise plăcute.

CAPITOLUL IV
Înfiorătoarea crimă din strada Moţoc

Acasă, Matilda îl găsi pe Iliescu, căruia îi istorisi de-a fir a păr buna primire a mătuşii şi invitaţia de a sta la dânsa până ce se va isprăvi divorțul.

Iliescu era încântat. Scăpa de cheltuială. Matilda nu mai avea să-l plictisească cu melancolia ei şi, pe urmă, avea șansa de a o face pe mătușă să-i lase prin testament un legat [dispoziţie testamentară prin care se lasă cuiva o moştenire, un bun – *n.red.*] bunicel. Şi unde mai pui, să fii cununat de o doamnă bogată și din cea mai bună societate din oraş?

– Vezi? Tot mie îmi datorezi norocul ăsta. De nu te îndemnam să mergi, tu nici habar n-aveai. Acum, când ne vom lua din asemenea casă şi vom avea aşa nănaşă, să poftească să ne mai critice gurile rele.

– E mare noroc, Iliescule dragă!

– Ți-am spus că eu sunt om cu noroc?

– O să mă înzestreze ca pe fata ei. Ce crezi, are giuvaiericale, argintărie şi ce lenjerie! Olanda [țesătură deasă şi fină, făcută din fire de in de bună calitate – *n.red.*] cea mai fină!

– Să ştii cum s-o iei.

– Las’ pe mine, dacă suntem abia în ziua întâi și am reușit atâtea...

– S-o îndepărtezi cât vei putea de nepotu-său.

– De el nu mi-e frică.

Toată noaptea, Matilda visă de mătuşică, de testament şi daruri frumoase; se trezi atât de veselă şi de plină de speranţe, cum nu mai fusese de mult.

Se sculă grăbită să rezolve lucrurile şi să împacheteze în grabă, aşa că până la dejun să poată fi la mătuşă-sa. Îşi luă lucrurile, o rugă pe gazdă să-i aducă o trăsură şi plecă, spunându-i că poate închiria camera.

Ajunse acolo. Deodată, însă, vederea îi fu izbită de un sergent care stătea la poartă, iar în curte o groază de lume. Inima îi sări din loc: aproape că leşină.

– Dar ce-i, domnule sergent?

– Cucoana și servitoarea au fost găsite ucise.

– Ce, eşti nebun? Cum? Ce vorbeşti?

Matilda aproape aiura. Şi ca fulgerul se repezi înăuntru țipând cât o ţinea gura:

– Mătuşica mea, draga mea!

Când ajunse în iatacul unde era scrinul cu banii și unde fusese ieri împreună cu arendaşul și cu mătuşă-sa, la îngrozitoarea

priveliște leșină: jos, lângă scrin stătea, căzută pe latura dreaptă, fata din casă, Zamfira, având lângă ea lopățica de cărbuni, stinși acum, şi nişte surcele.

Se putea deduce că slujnica venise pe la vreo opt să facă foc în camera de culcare și a dat peste hoţii care voiau să fure banii. Mai spre uşă se afla cadavrul coanei Zoe, căzut pe spate, într-o baltă de sânge. Oricine îşi dădea seama că servitoarea dăduse peste hoţ; acesta, surprins, a ucis-o; la ţipătul ei a alergat coana Zoe, care era în salon, peste sală; atunci dânsa a avut aceeași soartă ca şi servitoarea. Hoţul, surprins, a ucis-o; era lovitură de cuţit sau de pumnal.

Tocmai în acel moment sosiră procurorul și judecătorul de instrucție.

Interesându-se cine-i doamna leșinată, le spuse bucătăreasa că-i o nepoată şi, fiind limbută, istorisi că ieri a stat toată ziua cu cucoana.

Îndată ce Matilda îşi veni în fire, judecătorul o rugă să spună tot ce s-a întâmplat în ziua trecută. Matilda istorisi cum a venit, cum a stat la dejun; cum după dejun a venit nepotul mătuşii, Turel Silescu, a cerut bani și mătuşa nu i-a dat.

– După el a venit arendaşul, pe care Turel l-a întâlnit în sală. Arendaşul a adus zece

mii de lei, câştigul moşiei, şi tustrei împreună ne-am dus în iatac, unde mătuşa a iscălit un contract că a luat banii: nouă hârtii de câte o mie şi zece de câte o sută; a închis banii în scrin și am venit îndărăt în salon. Pe la vreo cinci eu am plecat, hotărâtă, după invitarea mătuşii, să vin a doua zi să stau la ea. Atât e tot ce ştiu!

Matilda începu din nou a boci şi a plânge.

Tribunalul a pecetluit tot.

În acest timp, poliţia investiga.

Judecătorul de instrucţie căuta să-i cerceteze pe servitori; poliţaiul, vechi cunoscător în ale hoţilor, spuse de la început că dânsul crede că-i nepotul, adică Turel Silescu: un cartofor, un rău şi un neisprăvit.

Parchetul se duse la Silescu, care locuia într-o cameră mizerabilă în curtea unei biserici, la un dascăl surd. Îl găsi dormind.

Când i se spuse că pe mătușă-sa au găsit-o ucisă, împreună cu servitoarea, el strigă uimit:

– Cum? Mătușa? Dar am fost ieri acolo! Ce, glumiţi?

– Nu glumim deloc şi te rog să ne urmezi.

– Foarte bine, dar eu astă-noapte am fost la balul boieresc de la club. Poftim mănuşile şi fracul de faţă; la nouă m-am dus la

bărbier, pe urmă am venit acasă; până m-am îmbrăcat, a trebuit cel puţin un ceas. La zece eram la bal.

– Dar până la nouă? zise poliţaiul.

Aici Turel păru cam încurcat. Dar repede îşi căpătă prezenţa de spirit şi zise:

– Am fost la birt şi am mâncat. Îndrăzneţ hoţ trebuie să fi fost acela care să se apuce de ucis oamenii de cu seară.

– Da, omorul s-a făcut de cu seară; dovadă mărturisirea servitorilor care ştiu că pe la opt fata din casă a luat cărbuni de la bucătărie și s-a dus să facă foc în iatacul cucoanei, de unde nu s-a mai întors; bucătăreasa nu s-a mirat, căci fata dormea sus.

– Asta nu mă priveşte. Dumneavoastră, pe simple bănuieli şi în lipsă de făptaş, nu mă puteţi aresta pe mine, sub cuvânt că-i sunt nepot. Ăsta nu-i un argument.

– N-ai fost ieri să-i ceri bani?

– Și dacă am fost? Așa îi ceream întotdeauna. Când voia, îmi dădea, când nu, nu-mi dădea.

– Cel puţin cred că dorești să-ți vezi mătuşa?

– Lucru plăcut nu-i, dar, dacă trebuie, o s-o văd.

Împreună cu polițaiul, judecătorul de instrucţie şi doi jandarmi, merse la faţa locului.

Cadavrele, din ordinul parchetului, nu erau încă ridicate.

Era o scenă îngrozitoare: în momentul acela venise mama Zamfirei, o bătrână care se sprijinea în cârjă. Bocea de răsunau casele.

– Zamfira mamei, fata mamei, cui m-ai lăsat? Lăsaţi-mă, poate că-i încă vie! Uite, lângă dânsa nu-i sânge, înduraţi-vă, domnişorilor, poate că-i vie. Uite cum e de frumoasă, draga mamei! Atâta fată aveam, daţi-mi-o!

– Poftim, domnule Silescu, îţi cunoşti mătușa?

Turel se îngălbeni. Avu un moment de groază la vederea celor două cadavre, apoi zise:

– E îngrozitor spectacol. Priveşte, sărmana fată! Tânără, frumoasă, abia optsprezece ani...

Trei zile poliţia căută nebuneşte; nu rămase colț de mahala necercetat; nu rămase pungaș neadus la poliţie. Nimic! Nici urmă de arma cu care au fost omorâte cele două femei ori de hainele pline de sânge ale ucigaşului. Dacă la fată n-a fost

hemoragie, de la bătrână, care a căpătat câteva lovituri în vena de la gât, se cunoştea că sângele stropise până departe şi, desigur, şi pe ucigaș.

Poliţaiul oraşului, care de treizeci de ani făcea meşteşugul acesta, mereu îi spunea judecătorului de instrucţie:

– Domnule judecător, pun capul că Silescu e ucigașul.

– Bine, bine, dar capul dumitale, fie chiar tăiat, nu ne poate sluji nici ca motiv de arestare, nici ca probă.

– Domnule judecător, daţi-mi trei zile; iar pe el ţineţi-l închis. Dacă nu găsesc probe, atunci îmi dau demisia din slujbă.

Iscoadă cu doi oameni veni acasă la Silescu.

– Măi băieţi, trebuie să le luăm cu rânduială. Haidem mai întâi în pod.

Căutară pretutindeni.

Nimic!

Casa, în loc de coş, avea, după moda veche, numai un fel de coş larg, care nu ieşea pe casă, ci numai în pod. Dărâmară coșul.

Nimic.

Pe sub streşini, pe sub grinzi.

Nimic!

Coborâră în casă. Era o sobă mare cu un fel de vatră dedesubt. Întâi căutară prin grinzi, prin pod, prin sobă.

Nimic!

Pe jos era cu pământ. Cercetară de nu-i undeva pământul săpat proaspăt.

Nimic.

– Zadarnic muncim, domnule poliţai, poate nu-i el, săracul.

– Ai tăcut, măgarule? Cum nu-i el, când eu mi-am pus capul pe tipsie că-i el?

– Sărut mâna, o fi, domnule poliţai.

– Măi, băiete!

– Ordonaţi, sărut mâna!

– Soba asta are să ne dovedească nouă tot.

– Apoi am căutat, să trăiţi!

– N-am căutat, măgarilor.

– N-am căutat, sărut mâna. Dacă ziceţi, n-am căutat.

– Și trebuie să căutăm, măi. Trebuie dovedit, măi; el a ucis baba. Aţi înţeles?

– Înţeles, a ucis.

– Atunci, la lucru! Jos soba până la pământ! Dar, măi, să-mi umblaţi cu ea ca și cu nişte ouă roșii: cărămidă cu cărămidă.

Se apucară băieţii de treabă. Soba era stricată până la vatră. Domnul Iscoadă privea nervos.

– Să trăiţi, nimic!

– Cum nimic? Trebuie să fie. Mai e vatra?

– În vatră cum a putut să vâre?

– Vă spun eu că trebuie să fie, numai dacă nu le-a înghiţit.

Tocmai când vorbea, cărămida dintr-o parte se luă lesne, iar dedesubt se zări o bucată de ziar. Unul dintre ei se repezi s-o ia.

– Nu te atinge, prostule! Fuga, ia o birjă, aleargă la judecător şi spune să vină cu Silescu aici. Unul rămâne aici cu mine ca să ne păzim unul pe altul să nu căutăm ce-i în hârtie.

Casa avea o înfăţişare groaznică; după toată sărăcia din ea, acum se mai adăugase şi molozul de la dărâmarea sobei: cărămizi și moloz pretutindeni. Când sosi judecătorul cu Silescu, iar acesta văzu soba dărâmată, se îngălbeni şi începu să tremure.

– Ei, domnule Silescu, spune-ne şi nouă ce-i în hârtia ceea; uită-te, martori mi-s aceştia că nu m-am atins de ea.

– Nu știu! răspunse el cu voce tremurată.

– Bine! O să vedem atunci noi ce e.

Polițaiul scoase hârtia, o desfăcu: erau în ea nouă hârtii a câte o mie și nouă a câte o sută.

– Va să zică, una ai cheltuit-o, cea pe care ai schimbat-o la casierul clubului. Cu ceva

ceasuri înainte n-avuseși nimic, de vreme ce te-ai dus să ceri la mătuşă.

– Da, sunt un ticălos, zise Silescu căzând de oboseală pe un scaun. Eu le-am ucis, dar nu m-am dus cu gând să le ucid. Ştiam că a luat arenda, că-i ţinea într-un scrin; aveam chei, ea stătea până târziu în salon. Și mi-am zis: chiar de mă întâlnesc la intrare cu cineva, spun că am treabă cu mătușa. Am intrat pe poartă, m-am uitat pe fereastră la bucătărie, servitorii tustrei mâncau. Am suit repede scările. Am intrat în iatac. Când să deschid scrinul, am întâmpinat greutăţi, cheile nu se potriveau. Atunci am scos cuţitul, unul lung, italienesc, şi l-am vârât, am apăsat limba zăvorului. În vremea asta, aud paşi şi, deodată, servitoarea cu foc și cu lumânare! M-a întrebat tare: „Cucoane Turel, ce faci?“ De furie, de teamă, nu mai ştiu ce-am făcut!

– Ştim noi. Ai luat-o de gât, se cunosc degetele, și ai înjunghiat-o.

– Dar pe mătuşă?

– Vă spun că nu ştiu nimic. Ca prin vis îmi amintesc că a venit mătușa la ţipătul fetei și...

Turel nu mai isprăvi, izbucni în plâns.

– Şi după aceea?

– Eram îmbrăcat de bal. M-am dus pe la fântână. Era apă; m-am spălat pe mâini, am aruncat cuțitul în fântână, m-am dus la un felinar. Prin ce minune nu ştiu, pe mine nu era niciun strop de sânge. Mi-am pus mănuşile și am plecat la bal. V-am mărturisit tot; închideţi-mă, dar nu mă purtaţi pe străzi.

Aici se isprăvi istoria crimei, care a adeverit că domnul poliţai nu era în zadar sau pe nedrept poreclit „Sfredelul dracului" sau „Iscoadă".

CAPITOLUL V
Încurcături noi

De supărare, Matilda fu bolnavă vreo trei săptămâni.

Deprinsă cum era dânsa a cerne trecutul, mereu se văita de nenorocirea ce venise. Toate foloasele pe care și le închipuise că le va avea de la mătuşă şi le credea ca și avute, le pierduse din pricina îngrozitoarei crime.

În inima ei poate că nu îi părea atât de rău pentru nenorocitele ucise, ci mult şi neînchipuit o lovise pierderea foloaselor pe care urma să aibă.

Iliescu devenise foarte nervos; îşi închipuia că, într-adevăr, Matilda era fără noroc. Să fie aproape de o reuşită sigură şi să se întâmple ceva atât de înfiorător era într-adevăr de speriat. Să aibă loc una dintre cele mai neînchipuite crime, cum nu se mai întâmplase într-un orăşel mic, de când ţinea el minte?! Trebuie să fie cineva prea lipsit de noroc!

– Vezi? De te mutai cu o zi înainte, ne trecea păcatul! zise Iliescu.

– Da, ori mă ucidea și pe mine ca pe Zamfira.

– Știindu-te acolo, n-ar fi îndrăznit.

– Cum n-ar fi îndrăznit? Ai văzut, doar el n-a venit cu gândul să ucidă și, dacă dădeam peste el, mă ucidea şi pe mine.

– N-ai grijă, pe tine nu te ucidea.

– Ba sigur, scăpai de mine. Numai un păcat m-a trecut; curat noroc!

– Frumos noroc! Halal! Dintre atâtea câte nădăjduiam, nu ne-am ales cu nimic. Ăsta-i noroc la tine?

– Ce vrei? Nu pot să mă fac mai norocoasă decât sunt.

– Dar e trist pentru mine.

– Ei, aşa-i. Norocul e ca umbra: peste el nu poţi sări.

Iliescu, la asemenea certuri, lua pălăria și pleca fără să spună un cuvânt.

Trecuse aproape jumătate de an de când Matilda părăsise casa lui Mustea.

Într-o dimineaţă, se simți rău de tot. Greaţă, vărsături, dureri de stomac. Crezu, deodată, că-i din pricina bucatelor. Mâncase nişte peşte. Carnea n-o putea suferi de ceva vreme. Și, din economie, nu băuse strop de vin. Aici și vinul cel mai prost îi părea scump; pe când la Mustea, și Cotnarul cel mai vechi îl privea cu dispreţ. A răbdat dânsa câteva zile; într-o zi însă i-a fost rău de tot, a trebuit s-o roage pe gazdă să-i facă

un ceai. Toată ziua avu nişte simptome foarte curioase.

De câteva luni presupunea ea ceva, dar nu cuteza a-i spune lui Iliescu; îl ştia foarte înverşunat împotriva paternităţii, mai ales într-o stare nelegală, cum era a lor.

Când Iliescu veni seara, gazda, care era în antreu, îi zise râzând:

– Coniţa e cam bolnavă.

– Dar ce are?

– De! Ceva ce li se întâmplă coniţelor.

Iliescu se făcu mai negru decât era. Va să zică de ce se temea n-avea să scape.

Era obosit. Toată ziua stătuse la primirea materialului pentru casă; voia să clădească îndată ce se va desprimăvăra. Posomorât, intră în cameră şi, fără a da bună seara, întrebă:

– Dar ce ai, Matildo? Acum boli îmi lipseau?

– Ştiu eu? Nu mi-e bine.

– Cum, ştii tu? Dar cine vrei să ştie? Doar nu eşti copilă! Ar fi o adevărată nenorocire!

– Nu cred. Nu. Doamne fereşte! zise Matilda.

– Mă rog, trebuie să ne convingem. Nu-i de glumit. De se dovedeşte adulter, nu ne putem cununa niciodată.

Matilda se îngălbeni şi rosti:

– Pot fi pe lume legi atât de crude? Sunt pierdută, sunt o nenorocită!

– Va să zică e adevărat?

Iliescu începu să se plimbe furios prin casă. „Femeia asta e o adevărată nenorocire pentru mine, gândi el. Nu mai asta ne lipsea!“

Matilda plângea.

– Ascultă! Cu plâns nu merge. Ai înţeles? Trebuie să fim energici.

– Energie, mereu energie! Dar mai am?

– Trebuie să ai, ori te las. Fă ce ştii. Mi-i de-ajuns! De ştiam de asemenea balamuc, mă lipseam şi de dragoste, și de tot.

– Cu ce ţi-am greșit, Iliescule, de eşti atât de crud? Ce sunt de vină? Fac tot ce vrei, dar ai milă de mine, destul sunt de nenorocită.

– Poftim vorbe! Nenorocită! Du-te, soro, la bărbat şi mă lasă în pace; el tot e olog și are nevoie să-l duci de subsuoară.

– Sfârşeşte, Iliescule! Mă duci la disperare.

– Eu pe tine ori tu pe mine?

– Dar ce ţi-am făcut?

– Mereu încurcături noi.

– De care nu sunt vinovată. De când cu nenorocirea mătușii, te-ai făcut mult mai rău; parcă eu am ucis-o.

– Am pierdut orice speranţă în noroc şi viitor. Acum alta! Dar va trebui să m-asculţi. Cunosc o moaşă; pentru o sută de lei te scapă de bucluc.

– Vai, unde mă duce întâia greşeală! Să-mi pui viaţa în primejdie, să fac altă nelegiuire?

Şi izbucni în lacrimi.

– Matildo, te joci cu focul. Plânsul tău e duş rece pentru sentimentele mele. Gândeşte-te că orice răbdare are margini. Eu sunt legat de tine numai printr-o datorie morală; dar prea mult mi-o pui la încercare.

– Dar nu înţelegi? E îngrozitor!

– Eşti naivă ca în toate. La oraș, moaşele şi doctorii, bineînţeles unii, fac averi cu avorturile. Asemenea lucruri fac femeile măritate, dar încă una care-i într-o poziţie delicată ca a ta?

– Câtă lipsă de conștiință!

– Vorbeşti fiindcă nu cunoşti viaţa și mișeliile ei. Ce vrei să facă nenorocitul de funcţionar când leafa abia-i ajunge lui şi nevestei?

– E îngrozitor!

– Cu asta n-ai spus nimic. Copiii sunt azi un lux; cine-i poate ţine să se laude.

– Dacă nu, să-i gâtuie! Frumoase căsnicii!

– Ascultă! Cu femei încăpăţânate ca tine trebuie un încăpăţânat şi jumătate ca mine.

– Da?

– Cu mine ţi-ai găsit omul. S-o ştii!

– Ştiam de mult! zise Matilda aproape plângând.

– Scurt! Nu voi titlul paternităţii, ai înţeles?

– Bine, am să-mi curm zilele. Doar voi sfârşi odată.

– Cum poftești!

– Nu m-am aşteptat la atâta cruzime.

– E o fatalitate oarbă, căreia trebuie să i te supui ori te las, ţi-o repet.

– Voi merge, dacă se va întâmpla să ai pe cuget.

Iliescu nu mai rămase ca-n alte seri. Plecă spunând că va veni în ziua următoare, dimineață, la opt, cu trăsura și că ea să fie gata. După ce plecă el, Matilda căzu într-o disperare greu de transpus în cuvinte. Vedea din ce în ce mai limpede că omul acela n-o iubea. Fără să vrea, realiză ce mare deosebire era între purtarea lui cu dânsa şi cea a lui Mustea. Cu ce bucurie primise acesta vestea că va fi tată!

Cât egoism la Iliescu! Câtă lipsă de milă!

Să ucidă fiinţa nenorocită ce bate la poarta vieţii; să pună în primejdie zilele femeii aşa-zis iubite, erau nimicuri pentru el.

Atât amar simțea în sufletul ei, încât să-i fi stat în putere, toate i le-ar fi aruncat fără cruţare în faţă. Încaltea s-o părăsească şi să se sfârşească odată această comedie nevrednică.

„Ce sunt eu de vină? Dânsul m-a ademenit şi mereu m-a dus în toate ispitele. Acum nu se sfieşte să mă silească să fac altă nelegiuire. Pornită pe această cale, unde oare voi sfârşi?“

Cu nervii peste seamă de aţâțaţi, adormi târziu noaptea.

Avu nişte vise îngrozitoare. Tot ce mintea, stăpânită de judecată, nu îndrăznea să dea la iveală, se dezlănţuia cu furie în vis. I se părea că murise de mult şi stătea în faţa Dreptului Judecător. Era adâncă tăcere. La dreapta se vedea o lumină veselă, la care nu se putea uita; iar la stânga o prăpastie îngrozitoare, întunecoasă, din care se auzeau jalnice plângeri. Deodată i se înfăţişară înainte toate păcatele-i trecute: toate luaseră chip şi fiinţă. Un glas puternic o întrebă: „Sunt păcatele tale?“

Dânsa voi să cadă în genunchi, să ceară iertare, să spună că, pentru uciderea pruncului din sânul ei, nu-i de vină, dar nu putea, gura îi era încleştată, genunchii lipiţi la încheietură; era ca de lemn. Neputând

răspunde nimic, simţi cum o mână nevăzută o prăbuşi în prăpastia neagră şi adâncă; avu o zguduitură puternică şi se trezi îngrozită.

Iliescu o scuturase de umăr, zicându-i:

– Bine, soro, ţi-am zis să fii gata.

– Vai, ce vis fioros!

– Lasă acum visele, îmbracă-te!

– N-am dormit toată noaptea.

– Ai dormit, n-ai dormit, acum îmbracă-te şi hai! Nu-mi place să discut.

– Dar ascultă puțin, omule.

– S-ascult prostii şi vorbe zadarnice?

– La mine, sarcina trece nebăgată în samă. Nu ţi-am spus, dar am fost la doctor; mi-a zis să nu fac prostii că pot să le plătesc cu viața.

– Şarlatan! Să-i fi dat o mie de lei, vorbea altfel.

– Ce-o să-ţi strice ţie copilul? E al tău, îl iubesc de pe-acum. Cineva mi-a spus că se poate recunoaște copilul în actul de căsătorie, când divorțul va fi gata.

– Te rog, îmbracă-te!

– În numele iubirii noastre, nu mă sili la altă crimă.

– Cum? Aiurezi? Ce altă crimă? Dar la care alta te-am mai silit?

– Iartă-mă, dragă, de necaz nu știu ce vorbesc. O, ce vis am avut! Ai îndurare!

– Vrei să-mi torni în spinare cheltuielile unui copil? Mă crezi nebun? Doică şi o groază de cheltuieli se plătesc cu bani! Aici nu-i la ţară.

– Voi vinde din bijuterii și îl voi creşte. Când ne vom lua, va fi o mângâiere. Cine ştie dacă o să mai am şi alţii? Te rog, Iliescule, ai milă: nu mă sili să fac o faptă de care mă îngrozesc. Visul de mai adineauri, în care m-am simţit căzând într-o prăpastie, e o prevestire.

– Bine c-ai ajuns să crezi şi în vise!

– Visele se împlinesc adesea. Când era să moară mama, am avut un vis îngrozitor. Și s-a împlinit.

– Cu niciun chip nu pot să te las să faci ceea ce doreşti. E o ghiulea pe care ne-am legat-o de picioare, când noi avem nevoie să zburăm. Cum o să mergem în străinătate cu doica după noi? Nu se poate. Înţelege: ori pleci cu mine, ori plec singur; dar îndărăt nu mă mai întorc.

Tremurând, Matilda se îmbrăcă: vedea că avea de-a face cu un om de fier.

– Fie cu mine ce-o vrea Dumnezeu, cadă păcatul pe cugetul tău.

– Bine, bine, îl iau. Atâta grijă să am eu pe lume.

La aceste vorbe, Matilda simţi săltările pruncului care parcă voia să protesteze faţă de soarta ce-l aştepta. Inima i se strângea de jale într-atât de mult, încât ar fi vrut să moară pe loc.

Pentru dânsa, omul era judecat. Ce folos? Prea târziu!

Nu mai zise o vorbă; ar fi vrut să plângă, să se bocească în glas, dar n-avea cum; gâdele îi stătea în faţă și era în stare s-o părăsească, având un motiv.

Cine face întâia greşeală va face încă o sută altele. Greșelile noastre sunt ca pietrele: ajunge una să plece din vârful muntelui, pentru ca o sută altele să fie mânate la vale. Dânsa vedea acum prima greşeală, dar ce folos? Era prea târziu. Trecutul ei liniştit de altădată acum îl putea preţui. Dar era atât de departe!

Ajungând la moaşă, îi spuse Iliescu scopul vizitei întrebând cât o să coste. Moaşa, o femeie scundă și îndesată – în momente de nedumerire avea obiceiul de a clipi des din ochi – zise:

– De preţ ne învoim noi. N-am nicio grijă; economiile se fac, domnule, aiurea, nu în asemenea daraveli. Dar nu-ţi pot spune nimic până nu consult doctorul. Ați venit prea târziu.

Iliescu îi aruncă Matildei o privire plină de reproş.

– Vezi unde duce îndărătnicia?

Moaşa, văzându-l atât de neliniştit, adăugă:

– Nu trebuie să te îngrijeşti, domnule! Pentru noi, o facere e mai puţin primejdioasă decât un avort, și tot atât de discret se face lucrul.

Observând mutra urâtă a lui Iliescu, înţelese ce-i trecea lui prin minte.

– Cât despre copil, nici grijă să n-aveţi, aranjăm noi tot.

– Mângâieri copilăreşti!

– Ba deloc. Chiar ieri am avut un caz. Familie bună, dar un păcat. Tinereți nu-s? Dacă nu vor greși tinerii, știu că noi, bătrânii, n-o să greşim; cu toate astea, lumea ne critică. Dar vrea ea să știe c-am scăpat onoarea unei familii? Și doar mai mare pomană pe lume nu-i decât să-i ajuţi pe oameni în asemenea împrejurări. Sărmanii părinţi, erau înnebuniţi de durere. Vorbesc doar care nu ştiu cât de uşor lunecă tineretul. Ei, câte crime și sinucideri am împiedicat! Când nu te doare, lesne condamni!

– Lumea e bună să-i dai foc cu gaz, când s-apucă de judecat pe alţii, zise Iliescu.

– Atunci aşa, coniţa rămâne la mine până seara.

– Am toată încrederea în dumneata. Ţi-aş fi foarte recunoscător să faci tot ce se poate spre a isprăvi cât mai curând; e un interes la mijloc.

– Cred, dragă, cred, dar trebuie să fim cu luare aminte. O greşeală te face să intri în puşcărie. Dumneata atunci dai vina pe mine şi pe doctor. Când porneşte omul la drum, nu ştie la ce capăt iese.

Iliescu îşi luă ziua bună şi ieşi foarte supărat. După ce plecă el, moașa zise:

– Vezi, n-am vrut faţă de domnul să mă angajez la nimic înainte de a şti voinţa dumitale. Deși ți-o spun și dumitale, lucrul e foarte greu, fiind sarcina prea înaintată. Eu ştiu că mulţi bărbaţi silesc femeile să facă pasul ăsta... De aceea am obiceiul să o întreb îndeosebi pe femeie; ea are de suferit, ea e în primejdie, prin urmare voinţa ei trebuie s-o știu.

– Dumneata ce mă sfătuieşti?

– Eu, dragă, nu-ţi pot da un sfat, căci nu cunosc nimic din viața dumitale.

Matilda simţea nevoia de a se destăinui unui suflet de om; moaşa îi făcuse o impresie bună, de aceea se hotărî a-i povesti ca unei mame. Aceasta o ascultă cu

pătrunderea omului care a văzut şi care ştie multe. Pe urmă îi zise:

– Nu, nu te sfătuiesc să faci aşa lucru. Interesul dumitale de femeie e să ai un copil. Nu mai vorbesc de primejdia în care te afli, fiind într-a patra lună.

– Dar ce o să am cu el?

– Lasă, îi spun eu diseară ce trebuie să facem. Mulți de felul dumisale am scos eu pe uşă. Știm noi când trebuie numaidecât să faci aşa ceva şi când nu.

– Da, mereu se teme de cheltuiala unui copil.

– Să te fi lăsat atunci la bărbat. Nu se scoate o femeie din minți, să-și lase casă, copil și pe urmă să-i dai cu maiul în cap ca să te mântui de ea.

– O, de-l cunoşteam ce fel de om e!

– Acum n-ai ce face, dar nu trebuie să te laşi călcată în picioare. El se teme de scandal. Aici eşti dumneata tare şi poţi să-l învârți pe degete.

– Crezi?

– Nu cred, sunt sigură. Celui mai al dracului bărbat, femeia tot îi poate veni de hac, dacă îi cunoaşte slăbiciunea. Domnul dumitale e dintr-acei care ar face orice, dar să nu-l ştie lumea, să treacă de cinstit.

– Între patru ochi, numai eu ştiu ce o să am de suferit.

– Pentru a-l mai linişti, am să-ţi dau nişte buruieni. Să le bei fără grijă, lui îi vom spune că poate reuşim. Asemenea momeli sunt bune; îl mai deprinzi cu ideea. Noi, femeile, trebuie să fim mai şirete. Nu merge cu inima pe taler.

– Azi, bărbatul nu-ţi dă voie nici mamă să fii.

– Aşa-i, dragă, sunt egoiști, fug de greutățile vieții de familie, vor să trăiască numai pentru ei. Câţi cunosc eu care ar putea să se însoare, că doar au sute de lei pe lună. Aş! Nu vor! Ştii ce zic? „De ce să-i împart cu femeia și copiii, când îi pot mânca singur?“

– Buni să le frigi ochii!

– Buni, zău, ca la urşi, și să le pui și belciug în nas.

– Suntem slabe şi nenorocite. Și adesea lumea tot pe femeie o învinuieşte.

– Ce ştie lumea? Să ne întrebe pe noi. Adesea ţi se înfăţişează lucruri că nu ştii nici ce să faci, nici ce să zici. Mai zilele trecute a venit la mine un biet funcţionar. Mi-e ceva rudă îndepărtată. Plângea, se milogea şi se văita.

– Bine, zic eu, nu ţi-e ruşine? Tu, om în toată mintea!

– Ce vrei să fac, mătuşă? O sută cincizeci de lei pe lună, trei copii, cel mai mic e încă la doică, nevasta bolnavă, datorii am!

– Ce l-ai sfătuit?

– L-am trimis la doctor; pot eu desface asemenea cazuri nenorocite? Hotărască ei, că sunt învăţaţi. Ce să le fac? Nenorociri! Dar, dacă ne-am potrivi noi la asemenea lucruri, degrabă ne-am rupe gâtul.

– Cine ştie ce-o să facă?

– Facă. Era să mai moară într-un rând; abia am scăpat-o. Atunci, făgăduia că numai să scape, nu va mai face avort niciodată...

Seara, Iliescu veni posomorât. Moașa, veselă cum îi era obiceiul de a fi cu clienţii, îl întâmpină zicând:

– Ei, ce mai faci? Tot fricos?

– Nu fricos, coană moaşă, dar îngrijorat peste seamă.

– Griji de astea au toţi oamenii.

– Dar ia în seamă starea noastră.

– Ei, mofturi. Eşti tânăr şi te sperii de nimicuri. Lasă c-o să fie bine.

– Cum bine?

Iliescu, văzând-o veselă, credea că s-a hotărât pentru avort.

– Bine. Doctorul nu vrea, dar i-am dat eu nişte buruieni. Poate o să reuşim.

– Nu sunt în stare să-ți mulţumesc îndeajuns. Femeie sucită la cap! Să nu-mi spună nimic mai demult! În buruieni, puţină speranţă!

– Ştii ce mi-a zis doctorul, văzând că stărui mereu: „Ţi s-a urât, moaşă, cu zilele?"

– Mare păcat pe capul meu! zise Iliescu necăjit.

– Ce te superi, domnule? Adesea, omul trăieşte din norocul copilului.

– Asta ar fi, dacă am avea o poziţie legală. Dar gândeşte că dumneaei n-a isprăvit divorţul!

Iliescu mințea. Nu divorţul era pricina. Alte planuri avea el și de aceea nu voia să aibă copii. Furia îl apuca din ce în ce mai mult. Nemaiputându-se stăpâni, zise furios:

– Nebună şi pace! Să-mi ascundă atâta timp!

– Aşa fac toate. Nu-ţi face sânge rău!

– Lesne de vorbit.

– N-ai nicio grijă! Vine, face la mine; copilul îl iau pe seama mea. Toată daravela o să te coste cinci sute de lei. Dar nici pământul nu ştie.

– Poftim bucluc!

– De, domnule, ale tinereţii valuri.

– Aş! Nebunie şi lipsă de noroc!

– Iliescule, uite, te aude şi cucoana moaşă! Dacă nu isprăveşti cu certurile, o să-mi fac seama!

Servitoarea aduse o trăsură, ridică coviltirul și Matilda plecă iar la odăița ei. Iliescu nici n-o ajută să se urce în trăsură, atât era de furios.

Acasă, Iliescu se trânti furios pe pat.

– Zadarnic! Orice ai face pentru femeie, tot duşman rămâne.

– De ce mă omori, Iliescule? Ce-ai făcut tu pentru mine? Cum e poziţia ta mai rea acum decât înainte?

– Poate că m-am pricopsit, că-s vechilul tău?

– Nu vezi în ce mizerie trăiesc şi nu zic nimic?

– Dar ce, vrei să-ţi închiriez un palat? Destul că-mi împart leafa cu tine, nevrând să-ţi atac banii.

– Le înţeleg pe toate şi nu-ţi cer socoteală de nimic. Dar, de ceea ce s-a întâmplat, ce sunt eu de vină?

– Cu mine să nu mai vorbeşti nimic de chestia asta, te priveşte; fă ce știi. Frumos plocon de nuntă! Cinci sute de lei!

– Fiindcă vrei să lepezi copilul. De te-aș fi crezut atât de fără inimă, mai bine îmi

făceam seama.

Matilda izbucni în hohote de plâns.

– Ascultă, Matildo! Cu mine nu merge cu bocete; eu te las.

Matilda plângea şi mai tare. Voia să se stăpânească, dar nu putea.

Toată viaţa trecută, toate faptele nesocotite i se înșirau în minte: „Pentru dragostea lui am făcut tot, şi iată cum mă răsplăteşte!“ La asemenea gânduri, hohotele de plâns, suspinele izbucneau şi mai cu furie.

– Nu, alt chip nu-i. Trebuie să-mi fac seama. Tu nu mă mai iubeşti şi eu am jertfit totul pentru tine.

– Ce înseamnă, Matildo, asemenea comedii? Liniștește-te!

– De ieri mă torturezi cu tot soiul de vorbe, mă tratezi în fața străinilor de nebună; asta înseamnă că nu mă stăpânesc? De ce nu eşti om cinstit, cum te lauzi?

– Eu nu-s om cinstit? Dacă îmi faci asemenea scene înainte de a ne lua, ce va fi după? Isprăvesc casele, le vând, cumpărători am de pe-acum, îți dau banii şi mă lipsesc de tot. Nu mă voi nenoroci pe viaţă c-o fiinţă care nu mă înțelege.

– Decât mi-ai spune asemenea vorbe, mai bine mi-ai da o lovitură de cuţit; ar fi mai

milos. Un om ca tine e mai crud decât Turel.

– Sigur, în mintea ta ce-s eu mai mult decât un înşelător, un hoţ? Trebuie să isprăvim.

Se ridică și-și luă pălăria să plece.

– Iliescule, pleci? Să ştii c-o să mă găseşti moartă!

La acest vorbe spuse scurt, dar hotărât, Iliescu lăsă pălăria locului și zise:

– Bine, dragă, după ce mă vâri în necazuri şi cheltuieli, cu neîncrederea şi nechibzuinţa ta, pe urmă tot eu sunt de vină şi-mi faci scene?

– Am ascuns, ştiindu-te cine eşti.

– Păcat c-ai aflat prea târziu cine sunt. Mă numești fără inimă și tot eu te insult? Te rog, stăpâneşte-te! Sunt tot ce-am fost.

– Ba, de când cu nenorocirea mătuşii, te-ai schimbat cu totul. Ți-a intrat în cap că-s fără noroc şi vrei să scapi de mine.

– Ipohondrii, dragă.

– Dar eu nu m-am schimbat, ţin la tine ca şi mai înainte. Orice nenorocire ar veni peste noi, ar trebui să ne lege şi mai mult.

– Da, când nenorocirile nu vin din pricina noastră.

– Cine-i, oare, acela care să-şi vrea răul? Eu nu m-am schimbat, nu ştiu cum să-ţi intru în voie.

– De aceea numai ocări și vorbe cu două înțelesuri! Eu nu pot suferi. Dacă era chestia să intru slugă la nevastă, luam fată cu mii și mii.

– Din una într-alta. Ce vrei? Se vede că n-am fost a fi unul pentru altul; vinde mai curând casele, oprește ce ai cheltuit cu mine și să ne despărțim, acum când încă mai e timp. Eu nu-ţi cer nimic pentru copil, îl voi creşte cum o da Dumnezeu! Mai bine acum să ne despărţim decât mai târziu.

Iliescu, la aceste vorbe, se mai domoli.

– Dragă Matildă, îţi vreau numai binele; tu le faci și tu te superi.

– Sunt fără noroc. E lucru vădit. Am călcat în picioare opinia publică, mi-am înșelat bărbatul, mi-am părăsit copilul alergând ca o nebună după fericire, uitând că fericirea nu se prinde din zbor dacă nu vrea singură să se oprească la tine.

– La revedere, Matildo! Până mâine, vei veni la idei mai bune despre mine.

Îi întinse mâna și ieși.

Orice i-ar fi spus în asemenea momente, era de prisos. Tot drumul se gândi la întâmplările zilei. Își zicea singur că prea a fost iute. Dar și grozav l-a zguduit vestea paternităţii. Cu mintea lui de om practic, vedea că era de prisos orice scandal. Tot

orașul știa c-a luat-o de la bărbat, c-a pus-o de-a furat banii și acum, lăsând-o, ce-ar zice lumea? Cu ce s-ar alege el din tot acest scandal, deoarece nu-i deloc sigur că dânsa nu i-ar face proces pentru bani și giuvaiere? Iată-l vârât într-un proces scandalos. Și, chiar de n-ar fi condamnat, toată lumea l-ar arăta cu degetul.

Poate ar fi și dat afară din slujbă. Atunci, adio, carieră, avocatură, politică! Totul s-ar nărui ca un castel de cărți.

Dacă i-ar da banii, scandalul tot va fi destul de mare, c-a stricat casa unui om, a scos femeia din minți și pe urmă nici n-a luat-o. În asemenea caz, ar fi tot compromis și n-ar avea nici folos bănesc. Acestea toate cumpănindu-le, vedea c-ar fi fost o nebunie să o amărască și s-o scoată din răbdări pe Matilda.

Pe de altă parte, Matilda, îmboldită de un sentiment puternic de maternitate, se hotărâse să nu mai îndure reproșurile lui Iliescu. „Să-mi dea banii și voi ști eu să trăiesc. Cincizeci de mii, și vreo zece mii, cel puțin, pe bijuterii, nu mor de foame. Nu mai ține la mine, nu-l pot sili; dar să nu mă umilească, să nu mă insulte."

În minte i se înfățișa aievea scena: cum îi dă Iliescu banii, cum se despart ca să nu se

mai vadă, poate, niciodată; şi atunci un plânset o năpădi.

Să nu-l mai vadă? Era pentru dânsa moartea!

Îşi analiza singură sufletul şi vedea, cu groază, că mai curând ar prefera moartea decât să fie lipsită de el. La gândul să nu-l mai vadă i se părea că mai bine va suferi chiar o bătaie de la el decât a fi despărţită. De această simţire a ei se îngrozi singură şi, încet, îşi şopti: „Vai, omul ăsta m-a fermecat!“

CAPITOLUL VI
Viaţa Mariei

Ştim că Maria a plecat din casa soră-sii aproape izgonită. Avea în oraș o mătuşă care trăia destul de greu dintr-o pensie de o sută de lei – coana Ruxandra, soră cu tatăl Mariei. Maria se gândi mult cum va fi primită de mătuşă, dar n-avea ce face, trebuia să plece cu orice preţ. Mătuşa era puţin paralizată. Suflet bun, femeie care, la nevoie, o primi pe Maria cu mare bucurie.

Când Maria îi spuse că o izgonise soră-sa, coana Ruxandra zise:

– Doar e fata maică-sii. Ce muiere rea! Cum l-a mâncat pe bietul frate-meu! Dumneaei îi seamănă. Tu semeni cu bietul frate-meu.

– Dragă mătuşă, zise Maria, o să-mi caut un loc la vreun pension, poate găsesc să intru pedagogă.

– Pentru ce? Și la mine se găseşte ce să mănânci până ţi-o trimite Dumnezeu pe cineva! N-ai teamă, Mărioară. Fiecare pai își are umbra lui. Dumnezeu ne poartă tuturor de grijă.

Căsuța coanei Ruxandra era în mahala. Avea livadă cu pomi și o grădină cu flori şi zarzavat.

Maria ajunse acolo toamna: florile se întreceau, care mai de care, a înflori mai curând, parcă simţeau frica de crivăţ şi zăpadă.

Pe la amiază, când soarele scălda în lumina lui grădiniţa din faţa casei, coana Ruxandra, sprijinită de braţul Mariei şi cu o cârjă, ieşea pe un scaun în faţa casei, privea cu nesaţ florile şi deseori ofta, zicându-i Mariei:

– Vezi tu, Mărioară dragă, straturile astea de flori

le-am făcut cu mâna mea, când trăia dumnealui. Uită-te cum stau neschimbate din an în an. Când le privesc, parcă-mi vine să cred că dânsul a murit și eu, o păcătoasă, aştept din ceas în ceas să-l ajung.

– Cine le seamănă, mătușică?

– Cine? Biata Marghioala. Știe cât îmi erau de dragi odată.

– Sunt şi frumoase, uite! De toate culorile.

Casa avea o odaie mare care slujea, în vremuri bune, de salon. Acum o dădea cu chirie pentru a adăuga ceva pe lângă pensie. În două odăi mai mici stătea coana Ruxandra.

În salon stătea un funcţionar de la gară; om cam de vreo treizeci de ani. Bărbat bun, zicea coana Ruxandra, dar n-a avut noroc; a

dat peste o femeie rea şi e în divorţ. Umblă, sărmanul, prin tribunal şi-i plăteşte pensie, pe când ea petrece cu amanţii.

- Vezi? O fată cumsecade, ca tine, n-are noroc!

– De, mătuşică, o fi avut zestre.

– Nimic, fată, nimic. El stă la mine de jumătate de an, vine seara şi pleacă dimineaţa, dar să-l văd vreodată beat ori lipsind nopţile de acasă, Doamne fereşte!

– Se vede că-i om ordonat...

Maria broda foarte frumos. Şi fiindcă nu-i era ruşine să muncească, găsise o prăvălie unde îşi vindea broderiile: avea măcar pentru haine. Cunoscuţi n-avea mai pe nimeni, decât vreo două cucoane bătrâne, prietene de-ale mătuşă-sii, care veneau în zilele de sărbătoare. Vecinul, domnul Ionescu, veni într-o duminică de aduse chiria şi făcu atunci cunoştinţă cu Maria.

Nopţile se făceau din ce în ce mai lungi. Maria stătea până târziu şi broda. Coana Ruxandra făcea pasienţe [combinare a cărţilor de joc după anumite reguli bazate pe hazard, de reușita căreia jucătorul leagă realizarea unei dorinţe – *n.red.*].

Într-o zi, Ionescu zise:

– Stați serile târziu. Au crescut nopțile grozav.

– Stau, domnule Ionescu, şi mă plictisesc. Fata lucrează, dar eu n-am ce face. De ce nu mai vii să jucăm câte o partidă de tabinet?

– Bucuros, coană Ruxandră, nu voiam să vă supăr.

– Şi eu nu îndrăzneam să te poftesc, poate ai de lucru.

Ionescu venea serile și, după ce strângea cu drag mâna Mariei, se-ntindea la joc; deseori o lăsa pe coană să câştige, privind-o pe Maria cu ce hărnicie cosea. Câteodată, Maria îl surprindea privind-o și atunci plecau și unul, şi altul ochii, ca și cum ar fi săvârşit o faptă rea. Maria nu putea zice că-l iubea, dar îi era simpatic: ea nu iubise pe nimeni. Şi, la vârsta ei, îi era greu să rămână nepăsătoare la privirile dragi pe care i le arunca Ionescu. Simţea plăcere să se vadă învăluită cu dragi priviri. Deseori îi răspundea cu un zâmbet prietenesc şi atâta tot. Dânsul, amărât de căsnicia veche și de procesul pe care femeia avea interes să-l lungească mereu, nu îndrăznea să-i zică o vorbă.

„În iubire, își zicea el, vremea e cea mai bună încercare. Dacă, într-adevăr, mă va iubi, dacă va avea pentru mine mai mult decât o cochetărie uşuratică, atunci o să m-

aştepte; iar de nu, cu atât mai bine, destul m-am înşelat o dată!“

Maria, de asemenea, nu avea nicio grabă, nu era din acele temperamente aprinse; putea prea bine să iubească în tăcere, fără a spune nimănui nimic. Sărăcia o făcuse și mai sfioasă. Uneori se gândea că poate Ionescu voia numai să-şi petreacă timpul, dar iar se întreba: „Cum, de vreme ce nu-i spunea nimic, nu-i da cel puţin a înţelege că o iubeşte?“ Îşi vorbeau mai mult din ochi – graiul ochilor nu poate fi stăpânit. Mătuşa n-ar fi privit rău această căsătorie; era încredinţată că Ionescu era băiat bun.

Iarna trecu monotonă, dar liniştită. Era, într-adevăr, o viaţă mult dorită de Maria. Nu mai auzea certuri și bănuieli nesfârşite; o zi trecea în linişte, asemenea celeilalte. Ionescu nu se plângea nici de procesul care se tărăgăna veşnic, nici de alte neajunsuri. Uneori îl prindea o melancolie ce i se răsfrângea pe chip. Se vedea că omul avea o suferinţă tainică, pe care nu voia s-o lase să se vadă.

„Până n-oi fi liber, nu trebuie să ameţesc capul fetei“, îşi zicea.

Ionescu avusese prilejul să primească o slujbă mai bună, dar pentru asta trebuia să părăsească oraşul, să n-o vadă dimineaţa şi

seara pe Maria. Această jertfă n-ar fi făcut-o pentru nimic în lume. E foarte curios sufletul acestor oameni idealişti. Altul, în locul lui, i-ar fi făcut declaraţii de dragoste, jurăminte și s-ar fi manifestat în fel și chip; el iubea în taină, fericit c-o vedea şi că-i strângea mâna de două ori, dimineaţa şi seara, schimbând două-trei vorbe neînsemnate, dar care lui îi cântau toată ziua în ureche ca o muzică plăcută. „Ce fată bună! Ce suflet ales! Cum o îngrijește pe mătușă-sa și cât e de harnică!"

Coana Ruxandra acum nu-l mai întreba ca înainte, când o să se sfârşească procesul. O avea pe nepoată-sa şi era un subiect delicat.

Toată iarna o petrecură cam la fel. De sărbători şi duminica lua şi Maria parte la joc. Atunci, Ionescu era mai glumeţ şi mai vesel.

Iarna vorbiseră că, în vară, or să meargă la Mănăstirea Neamţului. Ionescu avea o mătuşă la o mănăstire din munţi. Câteva săptămâni de stat la aer curat le-ar fi folosit şi bătrânei, şi Mariei.

– O să-mi iau concediu două săptămâni şi vă conduc.

– Aşa, maică! Singură nu m-aș hotărî să mă duc: fără bărbat la drum, e greu.

– Ce locuri dumnezeiești! zise Ionescu.

– Poate rămânem acolo de tot, zise Maria.

– Cum, să vă călugăriţi? Atunci nu vă duc.

– Ei, de ce? Aici nu trăim tot retrase? Acolo, în munţi, aer curat, departe de lume, zău că ar fi bine. Lucrezi, te închini, admiri natura şi viaţa trece liniştită, fără neplăceri, fără grijă şi invidii.

– Dar şi fără plăceri, zise Ionescu.

– Depinde ce înţelege omul prin plăceri. Unul are plăcere în mâncare, altul în lux şi petreceri, iar altul în linişte.

– Dumneata în ce o ai? zise Ionescu, privind-o adânc.

– Eu în muncă şi linişte.

– Frumos ideal și ușor de împlinit, zise Ionescu.

– Nu întotdeauna, zise ea și-l privi cu subînţeles.

– Aveţi dreptate, zise Ionescu gândindu-se la situaţia în care se afla.

Adesea, Maria rămânea pe gânduri. Avea o presimțire că va ieși greu la un capăt bun cu sentimentele ei pentru un om a cărui viaţă nu era liberă.

Cât de nedreaptă e soarta unor oameni! Inima ei atât de curată, cugetul atât de neprihănit, şi nu a avut parte să se îndrăgostească de un om liber! Ionescu era cumsecade, dar simţea dânsa că, deși nu era

geloasă, totuşi un nor avea să fie între ei. Nădăjduia că, vremea trecând, şi căsnicia lor fiind fericită, toate vor trece. Dar, oricât era Maria de deşteaptă, tot nu putea să n-o roadă acel nenorocit dacă, și nu o dată, dar de zece ori, lucrând, o muncea gândul: „Dacă ne întâlneam înainte să se fi însurat, ce fericiţi am fi fost!“

CAPITOLUL VII
Din viaţa Matildei

Matilda îmbătrânise grozav. Nu mai avea aerul curat şi hrana bună de la ţară. Se adeverea zicătoarea: „Bucăţica face viţica“. Cu toate fardurile, tot nu reuşea să-şi ascundă cutele și faţa veştedă. Sarcina îi stricase culoarea feţei: slăbise şi arăta obosită.

Ar fi avut nevoie de aer curat, de plimbare, de o cameră frumoasă şi bine aerisită, de mare linişte sufletească și de mâncare bună şi variată. Niciuna dintre acestea nu le avea. Mâncarea i-o aducea băiatul de la un birt din apropiere, adică de la o cârciumă. Mâncăruri încălzite, trecute prin toate metamorfozele posibile, ba chiar imposibile. Chiftelele marinate de azi, cu siguranţă, mâine erau transformate în sarmale; iar rasolul de ieri se vedea transformat în ghiveci naţional. Se putea face un adevărat studiu cu aceste metamorfoze.

Matilda, din nefericire, făcuse cunoştinţă cu toate aceste bucate, dar stomacul nu voia deloc să se deprindă cu asemenea tratament. Era obişnuit cu pui, păsări, vânat, smântână, brânzeturi și mâncăruri făcute numai cu unt. În bucătăria conaşului

Todiriță, nici nu se ştia de bucate făcute cu untură.

La început, când îi erau aduse bucate de la birt, Matilda ștergea fiecare bucăţică de carne cu miez de pâine şi pe urmă o mânca. Apoi punea pe toate mâncărurile lămâie, doar-doar n-ar simţi mirosul unturii. Toate bucatele aveau acelaşi gust, de aceea îi şi pierise pofta de mâncare. Ajunsese precum copiii din pension, care se hrănesc mai mult cu pâine.

Iliescu se ferea s-o întrebe; știa el că nu avea s-audă laude. Din când în când îi aducea câte un pachet de prăjituri; atâta plăcere avea și Matilda. De la o vreme, Matilda nu mai lua mâncare de la birt. Fierbea câte un ou, își lua brânză, măsline, câte o cutie de sardine și era mai mulțumită.

Toate acestea le suferea Matilda, dar fără a cârti, aşteptând cu nerăbdare ispășirea acelui an de păcate. Din când în când, fără voia ei, judeca, întocmai copiilor, prin simple imagini. Mâncând pe un colţ de masă, cu farfurii ieftine şi vechi de-ale gazdei, i se înfățișa înaintea ochilor frumoasa sufragerie de la țară, cu masa mare de stejar, cu bufetul plin de argintărie şi cristaluri. Ce poftă ar fi vrut să simtă mirosul bucatelor gătite de Casandra! Să-l

vadă pe fecior aducând frumosul castron de porţelan cu supă de cocoş! Şi câte imagini din trecut nu-i chinuiau gândurile! În asemenea momente, un oftat îi uşura sufletul prea împovărat. „Oh! Să fiu odată la casa mea, toate s-ar schimba. Acum trebuie să rabd, prea am pus totul pe o carte!“

Camera în care stătea avea o singură fereastră ce dădea în curte: o bucăţică de loc cu câteva buruieni, în care se adăposteau găinile proprietăresei. Deprinsă de la ţară cu pomi stufoși, cu flori din belşug şi cu nemărginitele dealuri verzi, simţea o adevărată tortură în acea colivie fără soare şi fără verdeaţă. Iarna mai merse: cu zăpadă, cu ger, nu avea ce comparații să facă; dar primăvara, când îşi amintea că la ţară era un adevărat rai, grozav o muncea prezentul, grozav se răzbuna trecutul. Se mira singură de dânsa, ştiind cât de pretențioasă era înainte şi cum suferea acum în mizerie.

E cunoscută patima femeii mai în vârstă pentru un bărbat mai tânăr. Femei nervoase şi rele, gata să mănânce carne de om, sunt supuse în fața unui bărbat mai tânăr. Le stăpâneşte frica de a fi părăsite. Se putea zice că Matilda era terorizată de Iliescu. Niciodată nu-l întreba câţi bani mai avea ori

cât a cheltuit. Ştia că de la asemenea întrebări se porneau certuri care ţineau zile întregi. De câteva ori o luase să vadă casele. Erau gata la roşu: destul de mari şi frumoase la exterior.

Într-una din zile, Matilda, văzându-l binedispus, îi zise cu glas blând:

– Iliescule dragă, ce ai făcut cu bijuteriile? Ai grijă, tu n-ai casă de fier, să nu le fure cineva.

– Bijuteriile, dragă, ca să trăieşti tu, le-am vândut. Nişte vechituri bune de speriat lumea, fără valoare. Să fim sănătoși, vom cumpăra altele.

– De ce nu m-ai întrebat?

– Nu știam că ţii atât de mult la cadourile bărbatului tău.

– Asta-i vorbă? Dar erau lucruri care-mi plăceau: brățara și inelele.

– Să te ferească Dumnezeu să iei văduvă! Nu-i vorbă, eu încă nu te-am luat. Mai e vreme de gândit.

– Frumoase vorbe îmi spui! Eu credeam că m-ai luat de acum doi ani, de când mi-ai luat inima!

– Glumesc, soro! Bijuteriile le-am vândut fiindcă trebuiau bani la casă. Erai nervoasă şi n-am vrut să te mai supăr.

– Cum, dar toţi banii i-ai băgat în casă?

– Fii sigură, la cărţi nu i-am dat. O parte i-am băgat în casă, o parte sunt daţi cu procente zdravene, în locuri sigure.

– Şi nu puteai lua din ei?

– Curioase idei de afaceri ai! Banii se dau cu termen şi nu-i poţi cere înapoi când vrei.

– Şi pe cât ai dat bijuteriile?

– Cinci mii.

Matilda sări furioasă de pe scaun.

– Eşti nebun? Ai aruncat mii de lei pe fereastră. Le-ai dat de pomană! Numai colierul şi diadema făceau zece mii. Am văzut factura.

– Mofturi de la bărbatu-tău. Un zgârie-brânză ca el, crezi c-a dat atâţia bani?! Aşa să-i mai trăiască lui cealaltă jumătate de trup ce i-a mai rămas.

– Te rog, nu-l blestema, destul l-am nenorocit.

– Îţi pare rău de dânsul? Îi iei partea?

– Nu-mi place să râd de nenorocirile altora.

– Veşnicul cântec: păreri de rău pentru trecut; i-ai uitat toate defectele. Aşa mi se cade; să fie el al dracului care se va mai lăcomi la femeie măritată. Mă rog, bijuteriile erau suvenire de la dumnealui! Să îndrăznesc eu să le vând?

– Nu zic asta, dar se putea lua mai mult. Numai aurul şi pietrele făceau de două ori pe-atât. Lesne e de vândut, dar greu se fac la loc.

– Sigur, îţi trebuie zorzoane, parcă ai fi cadână.

– Te rog! Dovadă că n-ai ştiut ce vinzi. Erau bijuterii moderne, luate de la Radivon [cel mai luxos magazin din Bucureşti înainte de Primul Război Mondial – *n.red.*]. Tot ce poate fi mai elegant.

– Erau demodate.

– Bijuteriilor nu li se schimbă moda în fiecare an.

– Erau ieşite din modă când ți le-a luat.

– De vândut, le-ai vândut. Dumnezeu știe cine va mai vedea altele!

– Sigur! De la un prăpădit ca mine!

– Ascultă, Iliescule, tu prea faci totul după capul tău. Ar trebui să mai ştiu şi eu câte ceva.

– Nu trăiesc cu mintea femeii.

– Bine, dar cu mintea ta văd că te slujești pe tine.

– Cum?

– Ai făcut casa pe locul tău, dar cu banii mei!

– Adică ai noştri, doar cei al meu e și al tău și ce-i al tău e și al meu.

– Bine, dar...

– Cum dar? N-ai încredere în mine?

– Încredere, dar vezi...

– Ce vezi? În octombrie ne cununăm. Grozav de neîncrezătoare sunt femeile!

– Nu-i vorbă de neîncredere, dar o viață și o moarte avem. Presupune că mor eu.

– Îmi rămâne averea mie; de mor eu, îți rămâne ţie.

– Proastă mă crezi.

– De ce?

– Bine, dar când tot e pe numele tău?

– Ce are a face!

– Cum, mă crezi atât de necunoscătoare? Vin rudele tale şi iau tot.

– Lasă, dragă, n-o să ne facem testament la treizeci de ani.

– Tu nu, dar eu nu se ştie de scap din dandanaua asta și am și o fată.

– Bine, contract cu Dumnezeu nimeni nu poate face.

– Vezi, am o fată. Pe taică-său l-am sărăcit şi-i bolnav din pricina mea. Ar fi mare păcat să-ţi las ţie tot şi fetei nimic.

– Nu știu, Matildo, ce ai în seara asta de mă jignești, pe cinstea mea.

– Trebuie să mă gândesc. Copilul meu m-ar blestema toată viaţa. Eu cred c-ar fi bine

să-mi dai ceva la mână. Chiar și tu vei avea cugetul mai liniştit.

– Taci, soro, cu asemenea fleacuri, sau vrei să mă scoţi din pepeni?

– Ba să te gândeşti la ce-ți spun.

– Da, că altă grijă n-am.

– Atunci, nu ştiu ce să cred.

– Să nu crezi nimic. Ne luăm și atunci, de drept, ești părtașă ca femeie săracă.

– Cum săracă, doar eu ţi-am adus o avere de aproape şaptezeci de mii de franci! Şi ca femeie săracă, am drept la sfert!

– Cu zorzoanele tale?

– Dacă le-ai dat de pomană, treaba ta; dar procentul la atâţia bani?

– Dar tu cu ce ai trăit?

– Cu mine n-ai cheltuit nici cincizeci de lei pe lună.

– Nu te credeam atât de simplă, ca să nu zic proastă. Îndată ce aş declara suma aceasta la tribunal, bărbatu-tău ar pune mâna pe ea, dovedind că sunt banii lui, de vreme ce tu n-aveai de unde să-i ai.

– Mi i-a dat mătuşa care a murit.

– Aș! Din gură poți spune multe, dar cine te crede?

– Atunci, nu-i niciun mijloc? Eu trebuie să trec de săracă, având atâția bani, şi tu de bogat?

– N-ai ce face. Să ai încredere în mine şi o să fie bine.

– Ei, dragă, prietenie, iubire, toate, cine ştie cum sfârşesc? Dar dacă „ai carte, ai parte“.

Spre a scurta asemenea conversaţie neplăcută, Iliescu zise:

– Uită-te, e lună și frumos. Mergem să luăm aer la grădină? Pune-ţi un voal gros şi o pelerină. Când venim, poate fi vreme rea.

Era cert: cum îl strângea pe Iliescu puţin cu ușa în privința banilor, schimba vorba, fugea ori căuta un alt mijloc. Acum îi zise Matildei să meargă la plimbare.

În gând, Iliescu era şi mai grobian decât în fapte. „Nu-i proastă! Să-i dau hârtie. Oare crede că pentru ochii ei de capră şi pentru faţa ei veştedă ca a bunicii o iau? O, Doamne! De cuminte ce-i, se prostește. Să-i pară bine că n-o las pe drumuri, cum ar și merita, după câte necazuri îmi face. O să-mi fac o poziţie socială, dar, vai, cu ce jertfe! O s-ajung cineva și ceva, dar cu ce preţ! E lesne să-i invidiezi pe bogaţi, dar cei care n-au moştenit averi, câte umilinţe, câte neajunsuri și, poate, chiar călcări de conștiință și crime n-au trebuit să facă? Eu sunt încă fericit. Ceea ce am făcut eu e atât de neînsemnat, că nici legea n-are ce

urmări. Dacă ar fi o femeie mai cuminte, am fi trăit chiar bine. Dar o să fie nevoită să m-asculte. La mine-n casă nu va cânta niciodată găina, chiar de-aş lua una tânără şi cu avere. Ce înţelege femeia din ale vieții? Nimicuri, intrigi, în asta e toată înțelepciunea ei. Nu mai departe de Matilda: în toate a trebuit s-o conduc eu. Când a ascuns şi a făcut ceva din capul dânsei, a ieşit ca naiba; bunăoară chestia sarcinii. Să-mi fi spus de la început, era lucru atât de lesne. Oh! femeile, femeile sunt întotdeauna nişte greutăţi pe care le târâm după noi..."

Matilda, îmbrăcându-se, avea şi ea gândurile ei. Vedea că purtarea lui Iliescu nu-i cinstită faţă de dânsa. Dar ce putea face? Avea şi ea momente neorbite de patimă și atunci mustrările cugetului erau îngrozitoare. Acum vedea limpede egoismul lui Iliescu, tot planul lui de parvenire; vedea că a fost o unealtă în mâna acestui ambiţios. În mintea ei de femeie simplă cântărea dreptatea omenească: un criminal, ca Turel, a înfundat puşcăria pentru douăzeci de ani de muncă silnică; va ieşi neom ori nebun, gârbov şi prăpădit, ori va pieri în mizeria închisorii. După dânsa, Turel era nebun, un impulsiv care, în momentul surprinderii n-a

ştiut ce face; dar Iliescu, prin planurile lui drăceşti, şi-a atins scopul, a pus mâna nu pe zece mii, cât voia să fure Turel, ci pe şaptezeci de mii, fără niciun risc, fără nicio pedeapsă. Această comparaţie, fără voia ei, îi venea mereu în minte, mereu voia s-o alunge, dar tot mai clară şi mai desluşită îi apărea.

Matilda nu se mai recunoștea. Sarcina îi schimbase modul de gândire. În această stare sufletească simțea nevoia dezvinovățirii, acest veşnic calmant al sufletului. „Femeia pe care mi-ai dat-o", a zis Adam. „Şarpele m-a ademenit", a răspuns Eva. Diavolul, adică patima, n-a avut cum se dezvinovăți, fiind la rădăcina oricărui rău.

Avea Matilda multe momente groaznice. Deseori, stând în faţa oglinzii, se îngrozea singură. Oricât de puternică ar fi sugestia de a ne crede frumoşi, asupra ei nu mai putea avea efect. Niciodată nu-i fusese așa de groază de bătrâneţe. Cum zărea vreun fir alb, îl smulgea cu furie. Din nefericire, nu putea face nimic împotriva ridurilor, care tot mai mult îi brăzdau faţa. Le-ar fi ars cu fierul roșu, dacă ar fi fost acesta un leac, dacă le-ar fi putut nimici! Tot farmecul frumuseţii i se trecea văzând cu ochii.

Durerea pe care o simţea în faţa acestei pierderi era mai groaznică decât durerea bogatului care vede cu ochii lui cum flăcările îi mistuie avutul şi el nu poate face nimic. Acest sentiment era şi mai dureros când îl vedea pe Iliescu din ce în ce mai rece, mai lipsit de patima iubirii. O simplă datorie, ori mai curând un interes, îl ţinea legat de dânsa. El, caracter laş, voia să treacă drept om cinstit. Dar dânsa tot nu-l înțelesese îndeajuns pe Iliescu. Îşi închipuia că lesne ar putea el zdrobi asemenea legătură. Noi ştim că Iliescu niciodată nu s-ar fi făcut de râs. Dânsul înțelegea până unde se putea merge şi până unde nu. Oamenii de felul lui Iliescu sunt, poate, singurii criminali responsabili și, cu toate acestea, ei alunecă printre articolele de lege ca argintul viu. Nu pot fi prinşi niciodată. Asemenea oameni, chiar şi atunci când fac crime, nu sunt prinși; căci o uşurinţă diavolească îi însoţeşte în toate.

Lunile îi treceau Matildei pline de urât; nu mergea nicăieri, nu venea nimeni în vizită. Nu era zi în care să nu se gândească la nenorocirea ce-a fost pentru dânsa uciderea mătușii!

Într-o zi, se întâlni cu Maria pe stradă. Fata se opri şi începu să-i vorbească. Nu se

întâmplase nimic așa grozav. O supărare de la o simplă ceartă n-avea doar s-o țină toată viața.

– Vai, ce faci țață? Ce dor îmi era de mata!

– Şi nu puteai să vii pe la mine?

– Nu ştiam unde stai. L-am întâlnit pe Iliescu de câteva ori. N-a vrut să-mi spună, a zis că nu mă pofteşte la voi până nu te vei muta în casa cea nouă. De ce nu vii mata pe la noi? Mătuşii îi e dor de tine. Mereu se plânge că nu ştie de ce eşti supărată pe dânsa și nu vii s-o vezi.

– Să-mi țină predici?

– Aş! E bună, sărmana. Când vii?

– O să vin cândva. Sunt atât de străină. Fata n-a fost pe la voi?

– Nu, dar am fost eu pe la țară. E voinică, mare.

– Ce gândeşte tată-său să facă din ea?

– A făcut progrese la pian; vorbeşte binișor franțuzeşte. E drăguță, lucru mare. De la toamnă o duce la pension.

– Poate măcar atunci o voi vedea.

– Iliescu mi-a arătat casa; palat, nu altceva.

– Dar cu banii mei!

– De, om cu noroc! Străduieşte-te și te cunună.

– Cred că de Sfântul Dumitru s-o sfârşi canonul meu. Suferinţele mele de un an şi mai bine cred că mi le citeşti pe faţă. Am să-ţi spun multe, multe, cel puţin ţie. Poate îţi vor folosi în viaţă.

Matilda era atât de amărâtă, încât, întâlnind-o pe Maria, nu putea să nu-şi descarce sufletul, să nu-și verse focul. Când Iliescu o îmbia să meargă la plimbare, vedea că mila lui era cusută cu aţă albă: momeli pentru a înlătura cearta. Când omul e sincer, un cuvânt bun face mai mult decât un noian de vorbe lingușitoare. Trebuie un artist mare pentru a putea imita sentimentele. Dacă răceala loveşte dragostea, apoi falsul o omoară. Iliescu, de o bucată de vreme, înlocuise sentimentul şi patima prin îmbunări şi linguşiri false.

Muncită de tot soiul de gânduri, Matilda se îmbrăcă în vreme ce Iliescu fuma ţigară după ţigară, cum avea obiceiul când era nervos.

– Eşti gata, Matildo? Era să adorm.

– Gata. Să-mi iau mănuşile.

Plecară la grădină. Luna răsărea drept în faţă, frumoasă și nepăsătoare, ca întotdeauna, luminând cu razele-i reci pe buni şi pe răi, nepăsătoare în faţa crimelor, ca şi în faţa celor mai sfinte iubiri. Matilda

privea acel răsărit de lună amintindu-şi la câte visuri nu-i fusese martoră.

Când intrau pe poarta grădinii, se întâlniră cu două fete care râdeau fără sfială. Cum îl zăriră pe Iliescu, strigară batjocoritoare:

– *Bonsoir*, Iliescule! Petrecere bună!

Matilda simţi un junghi în pântec. I se tăiară picioarele şi, de nu s-ar fi sprijinit de braţul lui Iliescu, ar fi căzut. Iliescu nu le răspunse nimic fetelor.

– Să ne întoarcem, zise Matilda cu glas tremurător.

– Dar ce-i? Ce te-a apucat, soro? La ce-ai mai venit şi la ce pleci? Te formalizezi de nişte nebune? Fete uşoare!

– Mi-e rău.

– Iar ţi-e rău? Prea din senin ţi-a venit! Doamne! Ce de mofturi!

Tot drumul nu ziseră nimic nici unul, nici altul. Ajungând acasă, Iliescu vru să plece.

– Cum? Pleci? Ai, poate, vreun *rendez-vous*?

– Te rog, nu începe cu geloziile.

– Nici nu mă întrebi ce am. Pot să mor, ţie nu-ţi pasă! Nu te credeam aşa nemilos!

Iliescu se opri un moment, o fixă după obiceiul lui cu privirile, pe urmă, aruncând pălăria, zise:

– Să mă ia dracu' dacă te înţeleg.

– Te rog, nu începe. Mai bine du-te.

– Bine, soro, i-am ucis pe mama, pe tata, să te aud mereu bocind?

– Dar de ce bocesc? De bine? Nu întrebi?

– Am vrut să te distrez, să iei aer. Nici bine n-am intrat, că hai înapoi. Pentru nişte nebune. Capriciile femeilor nu le pot răbda, fie ele și zâne din povești.

– Bravo! Insultă-mă. Mai fă un pas. Zi că-ţi sunt bunică. Nu-ţi dă mâna să mă întrebi de ce mi-a venit rău.

– Lasă! Mi s-a acrit de-atâtea mofturi.

– Nu te gândeşti ce dureros e pentru o femeie cinstită să se vadă înfruntată de fetele cu care tu ai petrecut și poate încă petreci!

– Uf! Lasă-mă că fug! Gelozie nu voi suferi niciodată! Auzi dumneata?! Dar ce vrei? Ce vrei? Sfânt n-am fost!

– Nici nu eşti. O ştiu eu bine.

– Sunt, dragă, năzăriri ridicole. De unde voiai să știe ele cine eşti tu? Când vezi un bărbat neînsurat cu o femeie, e natural să crezi ce au crezut ele.

– Frumos! Să trec drept femeie de stradă! Mai bine îmi rupeam gâtul în vinerea în care am venit încoace.

– De! Vezi de ce delicii era să fiu lipsit? De ce huzur rămâneam păgubaş? Sărac, dar

liber!

– Poate ţi-am rupt eu mânecile.

– De ce să începem iar o ceartă care nu poate avea sfârşit? Crede tu cum vrei şi lasă-mă pe mine în pace!

– Ascultă, Iliescule! Divorţul e gata, trebuie să ne cununăm. Nu vreau să mai trec drept amanta ta. S-au împlinit toate termenele.

– Dar eu ce doresc? Crezi că poziţia mea e de invidiat? Vreau să trec drept om cinstit. Să nu zică lumea că te-am luat de la bărbat şi te-am lăsat pe drumuri.

– Şi cred c-o să-mi faci o zestre.

– Asta nu. Să-ţi iasă din cap. Nu vreau să-i dau prilej lui Mustea să ne tragă într-un proces scandalos. Ţi-am spus.

– Garantez eu că Mustea nu-i omul care să intenteze proces.

– Pisica blândă zgârie rău!

– Dar înţelegi că nu se poate să devii tu stăpân pe tot avutul meu şi la o moarte să rămân pe drumuri!

– Îţi fac testament. Ce mai vrei?

– Și dacă îţi vine cheful să mă lași?

– Hai să nu vorbim de clacă doar pentru că n-avem ce face! Nu mă cunun să mă despart. Poate tu ai asemenea gânduri.

– Eu?! Dar cu ce scop?

– De, poate ai prins gust de schimbări.

– Ruşine să-ţi fie, Iliescule, să vorbeşti aşa! Tu ai fost prima şi ultima patimă. O femeie ca mine nu iubeşte de două ori. Dacă am fost o ticăloasă faţă de Mustea, e pentru că nu l-am iubit. Pe tine te iubesc şi, chiar de-ai fi cea mai mare canalie, pentru mine vei fi mort, îți voi purta veşnic doliu; dar nu voi mai iubi! Asta s-o știi.

– Mersi de declaraţie. Un lucru însă să-l afli. Nu crede c-o să mă joci ca pe urs, nici ca pe conul Todiriţă.

– Știu bine asta fără să mi-o spui. Dar şi tu să ştii că n-o să te las să mă tratezi cum ai început.

– Spune: cu ce ne-am ales din toată cearta? Fă-mi mai bine o cafea. Toate scenele astea îmi strică grozav.

Zicând acestea, se culcă pe pat.

- Voi, femeile, ne schingiuiţi așa cum copiii schingiuiesc animalele. Nu credeam, când unii şi alţii se jeluiau de femei, că sunt chiar rele și drăcoase. Acum cred. Deseori, ascultându-te, rămân uimit de talentul tău de a îneca, de a ucide în mine orice sentiment bun. De multe ori, când vin, mă întreb: oare azi ce are să mai stârnească Matilda? Acum însă, nu mă mai întreb, sunt sigur că găsești tu neapărat ceva.

– Tot eu sunt de vină. Eu călău, tu victimă. Curioasă judecată au bărbaţii!

– Te asigur, Matildă, că, dacă n-ar fi în mine o mare doză de caracter şi de cinste, ar trebui să te las din cauza purtării tale aspre şi bănuitoare. Adică ce mă leagă de tine? Banii! Dar, dacă n-aş fi cinstit, n-aş recunoaşte că mi-ai dat banii. Poftim şi mă dă în judecată!

– Frumos nume ţi-ai face! Chiar de n-aş câştiga, tot ai trece în faţa lumii drept un pungaş ordinar. Pe Turel îl plânge lumea; pe tine te-ar scuipa.

– Şi, zău, m-ai da în judecată? o întrebă Iliescu rânjind.

– Ba bine că nu! Și iepurele, când îl prinzi la strâmtoare, zgârie.

– Judecata nu m-ar putea condamna. Din lipsă de probe. Mulţimea ar zice cu invidie: „Ce şiret! Ce bine a jucat-o!“ Fiecare va regreta că n-a putut face el aşa ceva.

– Prea crezi lumea cinică!

– O cred așa cum e. Cine îl întreabă pe cel bogat dacă și-a făcut averea cinstit ori necinstit? Bineînţeles, banii tăi nu sunt vreo pricopseală și ar fi prea nebun cel ce s-ar mânji pentru nimic.

– Cred că tot sunt mai mult decât leafa ta şi decât locul pe care l-ai clădit.

– Te înşeli, banii tăi nu pot aduce două sute de lei pe lună.

– Cum? Ziceai c-aduc atâtea sute.

– Da, aduc, învârtiţi cu dibăcie. Dar ţie ți-ar aduce cinci la sută.

– Toate sunt vorbe de clacă și mă mir că ai ajuns la asemenea idei!

– Tu mă provoci, cu purtarea ta.

– Tot eu?

– Omului, dragă, prin cap îi trec şi bune, şi rele; vorbă e dacă are destul caracter să nu facă o ticăloşie.

Matilda pregăti cafeaua la o maşină mică de spirt, pe care o adusese de la ţară. Dându-i o ceaşcă lui Iliescu, nu se putea stăpâni să nu zică:

– Să beau cafeaua după masă, doar mi-ar trece foamea.

Aceste vorbe înţepătoare îi fură dictate de imaginea de la ţară. Prin minte îi trecu masa îmbelşugată, cu de toate şi cafeaua cu coniac servită de fecior. Matilda se vedea pe dânsa răsfăţată de toţi; conul Todiriță, vorbindu-i blând, iar Puica jucându-se cu Newton; toţi sătui şi veseli. Ce deosebire de viaţă, se gândi ea, şi cum le poate omul răbda pe toate! Din avere, lux şi linişte, acum stă aruncată, ca orice nenorocită, într-o cameră

cu chirie! Mâncând bucate de la birturile de mâna a zecea!

– N-a fost bună mâncarea? Și cât mi-a făgăduit hoţul că-ţi va trimite mâncăruri alese!

– Mi s-a acrit de chiftele marinate şi de cartofi.

– Ei, dragă, la oraș nu se poate trăi numai cu păsări. Când vom fi la casa noastră, se vor schimba lucrurile. Cu cât cheltuim amândoi, vom trăi boiereşte.

– Ce păsări? De păsări vorbesc eu acum? Le-am uitat gustul! De mai durează mult viaţa asta de mizerie, mă ia dracul. Eu, care aveam stomac atât de bun, mi l-am ruinat.

– Poate crezi că eu trăiesc mai bine? Aşa-s bucatele de birt; de la cel mai bun până la cel mai de jos; ba adesea, pe la birturile mici se găteşte mai bine decât la cele mari.

– Grăbeşte-te cu hârtiile să punem capăt odată.

– Până nu se isprăvește cu istoria, de care singură eşti de vină, nu putem face nimic. Și eu zic: trebuie să ne cununăm. La anul să merg să-mi iau diploma de avocat.

– Să crezi, numai speranţa viitorului mă ține.

Iliescu adormi visând la diploma de avocat, la luxul și măririle ce-i momeau

creierii: „Omul poate ajunge departe, dacă n-are scrupule şi are minte“. Asta era deviza lui.

CAPITOLUL VIII
La mănăstire

Pe-aproape de Postul Sfintei Mării, Ionescu îşi luă concediu de boală; căpătă de la niște colegi bilete de drum pentru coana Ruxandra și pentru Maria şi plecară cu trenul până la târgul Paşcani, iar de-acolo, la mănăstirea de maici, înfundată în creierii munţilor, cu hramul la Probajini [pe 6 august, la sărbătoarea Schimbării la Faţă – *n.red.*].

Maria strânsese câteva sute de franci de pe broderii; de asemenea, făcuse toate economiile în gospodărie: aveau să petreacă în liniște şi la aer curat.

Mătuşa era foarte fericită că se va putea ruga lui Dumnezeu seara și dimineaţa, în lăcaşul sfânt, unde se zicea că se afla şi o icoană făcătoare de minuni a Maicii Domnului. Speranţa, care nu ne părăseşte până în ceasul morții, unde nu mai e nevoie de blândele ei momeli, o ademenea şi pe coana Ruxandra: „Cine ştie? îşi zicea ea. Poate se îndură și de mine Maica Domnului. Câte minuni n-a făcut ea?“ Făgăduia să ţină postul și să facă rugăciuni.

Maria se bucura de liniștea și de frumuseţea naturii. De felul său

melancolică, era foarte înclinată spre viaţa de mănăstire. Era o natură slabă şi incapabilă să lupte cu greutăţile vieţii. Nu odată îşi zisese, în gând, că, până la urmă, tot la mănăstire va sfârși. Chiar acum venise cu ideea de a se împrieteni cu vreo călugăriţă mai bogată, şi, când, Doamne fereşte, mătușă-sa ar muri, să intre pe lângă ea ca soră. Îşi închipuia că în aceste lăcaşuri dumnezeieşti domnesc pacea, liniștea şi dragostea dezinteresată pentru aproapele. Nu ştia, sărmana, că omul e pretutindeni om și că patimile îl părăsesc numai odată cu viaţa!

De la Târgu Neamţ până la Mănăstirea Sfintei Treimi, o mănăstire de maici, în creierii munţilor, unde era mătuşa lui Ionescu, plecară cu căruţă ţărănească.

Era pe la începutul lui august, lună de primăvară în munţi; plecaseră de dimineaţă şi abia pe seară aveau să ajungă la mănăstire. Nimănui însă nu-i părea rău; munţii se ridicau falnici, acoperiți de brazi de un verde gingaş, ademenitor, nesfârşit în seninul albastru al cerului. Maria era încântată de atâtea frumuseţi, nevăzute de ea până atunci. Coana Ruxandra își amintea că fusese odată la Văratec, pe când trăia răposatul ei soț.

Spre seară ajunseră la mănăstire, care era într-o înfundătură la poalele Ceahlăului. Soarele nu asfinţise, dar nici nu se mai vedea pe cer. Lumina numai vârfurile munţilor. O răcoare dulce şi frumos mirositoare de brazi se răspândise în aer. Intrând în mănăstire, se duseră drept la maica Sofronia, mătuşa lui Ionescu. Aceasta, când îl văzu pe Ionescu, nu mai știu cum să-şi arate toată bucuria pe care o simţea. Îi era nepot de soră şi nu-l văzuse de vreo zece ani. Doar el mai rămăsese din familie și îi scria din când în când, dându-i veşti din lumea prietenilor. Când îi văzu pe tustrei, crezu că Maria era nevasta lui. Maria roși, când Ionescu zise:

– Nu, n-am avut noroc de-așa nevastă cuminte şi frumoasă. Dumneaei, coana Ruxandra, e proprietăreasa la care stau, de când sunt în divorţ. Domnişoara e o nepoată a coanei.

– Ei, nu face nimic. Poate va da Dumnezeu şi te vei despărţi şi atunci poate îţi va fi dumneaei menită.

Maria nu protestă deloc la aceste dorinţe sincere ale maicii.

– Maică, ai unde ne găzdui? zise Ionescu.

– Ei, dragă, oamenii buni încap oriunde. Poftim, odaia mea va fi pentru cucoane. În

chiliuţă stai tu. Eu dorm la o soră, alături.

– Poate îţi facem necazuri, maică, zise coana Ruxandra.

– De asta chiar mă supăr. O dată pe an mai vedem şi noi oameni de pe lumea cealaltă şi atunci să ne fie greu cu ei? Casa, cu tot ce am, e la dispoziţia dumneavoastră, numai să nu-mi cereţi ce n-am...

Se înţelegeau de minune. Maria era foarte gospodină şi, cu puţin ajutor de la o soră din mănăstire, căreia îi plăteau ceva, avea grijă de toate. După masă mergea prin munte cu Ionescu. Chiar maica le zicea:

– Plimbaţi-vă, dragii maicii, că doar n-aţi venit aici să staţi în casă.

Maria n-avea, acolo, de ce să se teamă de gura lumii. Cât despre dânsa, era sigură de purtarea sa. Tot atât de sigură era și de caracterul lui Ionescu. El n-ar fi îndrăznit să-i arunce nici măcar o privire obraznică. În plimbările lor admirau frumuseţile naturii, poienile dumnezeieşti şi peisajele cu mii de priveliști.

Într-o zi, Maria era să alunece la marginea unei prăpastii. Ionescu o apucă de braț și i-l trase cu putere la piept.

– Vezi, de-acum nu te mai las. Mi s-a făcut negru înaintea ochilor. Te faci mereu vitează şi nu-mi dai braţul.

– Zău, tare m-am speriat, am văzut moartea cu ochii. Dacă află mătuşa, nu mă mai lasă.

Ionescu îi strânse brațul la piept; mâna îi tremura.

– Ce? Eşti fricos? Tremuri.

– Nu! De emoţie, domnişoară.

– Tot frică.

– Alt soi de frică, zise Ionescu strângându-i mai tare mâna.

Maria cam înţelegea, însă voia să-l facă să spună.

– Cum altfel?

– Frica inimii!

– În ce sens? Nu te înțeleg.

– Dacă ți-oi spune, ai să vrei să înţelegi?

– Ar conta.

– Ai vrea să se îndeplinească prorocirea mătuşii? De mult mă frământă gândul ăsta, dar te-am văzut atât de serioasă încât n-am îndrăznit.

– Pentru a iubi nu trebuie să fii serios?

Această întrebare înţeleaptă, rostită fără ezitare, îl încurajă pe Ionescu.

– N-am îndrăznit, fiindcă sunt un om, din nefericire, încurcat; m-am crezut nevrednic de dumneata.

– Eu te cred însă că ești nevinovat; mai mult, soarta te persecută.

– Dacă aş şti că mă iubeşti, aş face orice să termin odată cu nenorocitul de divorţ şi să ne luăm. Un suflet bun şi cinstit ca al dumitale e un adevărat noroc. Dar, până acum, nu mi-ai spus nimic.

– Ce pot să spun? Caracterul şi persoana dumitale îmi sunt mai mult decât simpatice; dar n-aş vrea să fiu o piedică la împăcarea cu nevasta dumitale. Am auzit că ea nu vrea să divorțeze.

– Dar m-a lăsat și a fugit cu altul. Eu, după asemenea purtare, mai curând aş dori moartea decât să mă împac cu ea.

– Atunci, să aşteptăm sfârşitul.

– Dar nu crezi că, pentru mine, ar fi un imbold să știu că mă iubeşti? E groaznic să fii străin şi să n-ai cui spune nici bucuriile, nici durerile!

– Eu, domnule Ionescu, sunt o fiinţă directă; n-am cui să dau seama de faptele mele, fiindcă n-am pe nimeni. E drept că simt pentru dumneata o simpatie cum încă n-am simţit pentru nimeni. Dacă asta e iubire, să-i zicem aşa...

Şi Maria îl privi sfioasă în ochi. Treceau zilele, poate cele mai fericite zile pe care le-a avut Maria vreodată.

Se apropia hramul bisericii. Era în ziua Schimbării la Faţă. La acest praznic veneau

musafiri din împrejurimi, de la celelalte mănăstiri; la sfârşitul slujbei, se întindea masă mare în curtea bisericii. Acolo se ospătau cu toţii. Și de acolo pornea convoiul de urcare pe Muntele Ceahlău. Bărbaţi, femei, călugări și maici începeau urcarea muntelui pe cărări întortocheate şi anevoioase. Nu se putea zice că erau cărări; era urcare de-a dreptul pe coasta muntelui, printre fagi şi brazi. O bucată de drum, suişul era uşor. Toţi călătorii mergeau pe jos. Caii duceau merindele şi hainele. Grupuri de câte cinci, șase oameni mergeau răzleţe, unii cântau, alţii făceau glume. Era o adevărată călătorie de plăcere. Grupurile mai înaintate chiuiau și munţii răsunau de glasuri de oameni. O dată în an e dat să se-audă această veselie.

Ionescu mergea alături cu Maria, coana Ruxandra rămăsese la mănăstire cu o maică bătrână. Abia spre seară ajunseră pe înălţimea Ceahlăului. Creștetul muntelui era stâncos, acoperit cu un covor de muşchi care-l îmbrăca peste tot. Pe vârful muntelui, după o jumătate de zi de oboseală, veselia era de neînchipuit. Aprinseră vreo cinci, şase focuri, pe lângă care se aşezară grupuri, grupuri. Ionescu şi Maria plecară să cerceteze muntele.

– Să ne uităm în acea parte, zise Maria.

Muntele, spre Transilvania, e drept ca un zid. Priveliştea e atât de ameţitoare, încât nimeni nu se poate uita din picioare. Numai culcat poate cineva să privească în fundul adâncii prăpăstii. Mai departe se văd răsărind satele frumoase ale Transilvaniei. Privirea se pierde pe o mare de verdeaţă.

Mariei îi dăduse maica o blană.

– Ia-o, dragă! Nu râde. Pe munţi prinde bine şi m-oi pomeni. Tu, Iorgule, ia-ţi haina asta, e nouă şi ţine cald.

– Doar n-o fi ca în miezul iernii.

– E atât de frig, maică, încât îţi vine să urli. Mai ales la picioare. Degeri. Ce crezi? E stâncă rece ca gheaţa.

Ce-i drept, cu cât se însera mai bine, cu atât gerul se simţea mai tare. Cerul era senin, stelele sclipeau, dar era din ce în ce mai frig. Se strângeau tot mai mult în jurul focului, neştiind ce să-şi încălzească mai întâi, mâinile ori picioarele. Cine n-a fost niciodată acolo nu poate crede că, în mijlocul lui august, pe muntele cald ziua, poate fi noaptea atât de ger. Spre ziuă, focurile începeau a se stinge și frigul era şi mai mare.

– Domnişoară Maria, nu ți-e frig?

– Nu, mulţumită blănii maicii. Ce bine îmi prinde acum! Când mă gândesc că era să plec numai cu jacheta mea! Sigur muream până dimineaţă.

– Dar eu ce făceam fără haină?

– Frumoase sunt stelele de aici, par mult mai sclipitoare.

– Nu te-a obosit drumul?

– Când ai atâtea privelişti frumoase, nu simţi oboseala.

– Bine că nu ne-a apucat ploaia. Acum vreo zece ani, când am vrut iar să urcăm muntele, a dat o ploaie mare, de curgeau pâraiele pe munte. A trebuit să ne întoarcem de la jumătatea drumului uzi ca nişte șoareci. Credeam că mă îmbolnăvesc. Închipuie-ţi! N-am avut însă nimic.

– La munte e frig, dar, curios, nu răceşte omul atât de uşor ca la șes...

– Bine dorm unii! Auzi cum sforăie?

– E păcat să dormi când eşti aici. Când mai vedem asemenea cer frumos şi aşa linişte dumnezeiască?

– La anul, dacă ajungem, venim iar. Şi poate mai fericiţi...

– Cine ştie viitorul, domnule Ionescu?!

– Foarte adevărat. Dacă l-am putea prevedea cât de cât, ne-am putea apăra de multe.

– De când observ și până acum au căzut vreo douăzeci de stele: poporul crede că la căderea unei stele a murit un om.

– Frumoasă legătură între viața unui om și căderea unei stele!

– E poetică şi măreaţă!

Dimineaţa înaintea lor se întindea o privelişte de neuitat. Pe creştetul muntelui, ziua năvălea tot mai mult, în vreme ce văile stăteau încă afundate în întunericul nopţii. Când se lumină bine de ziuă, preotul, venit din vale, făcu sfeştanie [slujbă de sfinţire a apei – *n.red.*]. Se închinară cu toții pe vârful muntelui. Pe urmă, punând în comun merindele, şezură cu toţii la masă pe muşchiul moale. Mai aruncară o privire din vârful muntelui, ca și cum fiecare ar fi vrut să-şi umple sufletul de acele minunate privelişti pe care n-ar mai fi vrut să le părăsească. S-au închinat, şi drumeţii apucară voioşi la vale.

Când nu-i apucă ploaia în munte, e semn de noroc pe tot anul. Ionescu şi Maria plecară şi ei voioşi împreună. Mersul la vale era mult mai uşor, dar nu mai erau așa de veseli. Mergând spre înălţimea muntelui, sufletul omenesc era mânat de dorul frumuseţilor nemaivăzute. În vale rămâneau grijile și durerile, pe când sus de tot îi

aşteptau atâtea privelişti din rai. La coborâre, în loc de veselie, îi apuca un fel de deprimare, ca și cum le-ar fi şoptit cineva: „Nu-i dat omului aici pe pământ să se bucure mult de asemenea privelişti; griji şi dureri îl aşteaptă în vale; acelea sunt viaţa și el e dornic de trai“.

Sufletul Mariei era plin de bucurie, dar şi de grijă. Nimeni nu ținuse la dânsa atât de sincer; nimeni nu-i făcuse încă asemenea propuneri sincere. Ionescu îi era mai mult decât simpatic, gândul însă îi șoptea mereu: „Cine poate şti viitorul?!“ Vreme de aproape un an îi studiase caracterul şi nu în lucruri mari se cunoaşte omul, ci în amănuntele vieţii, în viaţa lui de toate zilele. Când, după ce pleca el la slujbă, Maria intra, uneori, în camera lui spre a face ordine, era uimită de grija cu care îşi aşeza Ionescu şi cele mai mici lucruri. Părea că nu locuieşte om în acea casă, atât era de curat şi îngrijit totul. Într-o zi, când Maria îngrijea florile din grădină, Ionescu, trecând, zise:

– Frumoase rozete, domnişoară! Ce miros îmbietor!

Se opri puţin, privind florile şi pe Maria; dânsa, fără vreun gând ascuns, ci dintr-un imbold sincer, rupse un mănunchi de rozete şi, dându-i-le, zise:

– Poftim, domnule Ionescu; dacă-ți plac, de ce nu rupi niciodată?

– Mersi, domnişoară, mi-i întotdeauna milă să rup flori; însă deoarece le-ai rupt dumneata, îmi fac nespusă plăcere.

Maria găsise acele flori legate cu o pănglicuță trandafirie, aşezate frumos pe masă; erau de mult uscate, dar se cunoştea că Ionescu ţinea mult la ele.

Ionescu se arăta grăbit să se întoarcă, se termina concediul.

– Ești grăbit, domnule Ionescu, să pleci? Nu te încântă viața de aici?

– Mă încântă foarte mult, dar în acelaşi timp vreau să fiu şi acolo, să pun odată capăt chestiei care îmi amărăşte viața.

– Dar nu-i niciun motiv să stai acum ca pe foc. Când ți se va termina concediul, plecăm împreună.

– Bineînțeles că nu vă las aici. La drum ți-ar veni foarte greu cu mătuşa dumitale, bolnavă cum e.

– Mie nu-mi pare rău. Cât am stat aici au fost cele mai frumoase zile din viaţa mea.

– Da, dumneata ești liberă, aduci în iubire un trecut curat şi limpede. Nu tot așa sunt şi eu. Și vezi, gândurile astea, trecutul pe care nu-l pot şterge, fiinţa aceea ticăloasă care îmi stă în calea fericirii, toate îmi sunt zi şi

noapte în faţa ochilor. Şi de aceea aş vrea să zbor, să pot odată rezolva această afacere nenorocită.

– Nu-i nicio grabă, domnule Ionescu, eu mă socotesc drept logodnica dumitale şi, de-ar fi nevoie, te-aş aştepta şi zece ani. Lasă lucrurile să-şi urmeze cursul. Ai răbdare. Oricât ar fi legile de puternice, tot va trebui să se termine odată.

La asemenea vorbe înţelepte ale Mariei, Ionescu se simţea mai liniştit. Această linişte nu era menită să ţină mult. Pe el patima dragostei îl mistuia mai mult decât pe Maria, care avea un temperament liniştit şi cumpătat. El de multe ori îşi zicea că, de nu va termina anul acesta, se va împuşca. Statul la mănăstire, în aer curat, vorba maicilor bătrâne şi cucernice îl mai liniştiseră. Dimineaţa se trezea în sunetul clopotelor care îi chemau pe toţi la rugăciune; el şi Maria aveau obiceiul de a merge seara şi dimineaţa la biserică, unde ascultau cântările blânde ale maicilor. Viaţa evlavioasă, în care se vorbea mereu de iubirea aproapelui şi de iertarea greşelilor altora, îl făcuse și pe Ionescu mai blând faţă de purtarea ticăloasă a fostei lui soţii. Nu-i spunea niciodată nimic Mariei, fiindcă dânsul credea lucru nevrednic să

pângărească auzul unei fete nevinovate cu povestirea mişeliilor şi ticăloşiilor unei căsătorii nenorocite. Aflase Ionescu şi de purtarea Matildei, dar nu voia s-o întrebe nimic. În fiecare familie sunt păcătoșenii, de aceea mai bine să nu le scormonim; să lăsăm cât se poate să le acopere cenușa uitării; numai sufletele mici aţâţă durerile altora, prefăcându-se că le mângâie.

CAPITOLUL IX
Chinurile vieţii

Înainte de a se împlini anul, divorţul se termină. Matilda, prin avocatul ei, nu avea nicio pretenţie, doar despărțirea din cauză de insulte grave. Mustea nu avu nici avocat, nici nu ceru ceva, se lăsă condamnat la plata taxelor, căci divorţul fusese pronunţat împotriva lui. Trimise numai răspuns avocatului Matildei că nu face nicio împotrivire, dar să nu amestece copila, să nu încerce să i-o ia; atunci va răscoli cerul şi pământul, va pune zece avocaţi pentru a dovedi ticăloșiile şi purtarea ei mişelească. „Dacă mai e în ea pic de dragoste pentru fată, să nu stârnească un foc greu de stins şi care ar compromite tot viitorul copilei", zisese.

Matilda nici n-avea de gând să-şi ia sarcina creșterii fetei. Divorţul merse bine şi totul se isprăvi cu bine; dacă bine poate fi numită asemenea situaţie.

Firea aleasă a omenirii luptă şi luptă de veacuri cu ochii ţintă spre un ideal de iubire, spre alcătuirea unei familii temeinice, clădită pe credinţă şi curăţenie de obiceiuri, având ca principiu: „Ceea ce Dumnezeu a unit omul să nu despartă". Acesta-i

preceptul legilor divine, care vor o omenire ideală. Legile profane, conştiente de patimile şi slăbiciunea oamenilor, încalcă acest precept spre a împiedica crime şi nelegiuiri mai mari.

Iubirea între soţi, strânsă prin aşa legături încât numai moartea să-i poată despărţi, e un ideal la care omenirea n-a ajuns şi cine ştie dacă va ajunge vreodată! Religia, în năzuința ei spre ideal, a mers prea repede. Patimile ţin omenirea în loc şi nu lasă zbor idealismului. Când Matilda făcu înscrierea actul de divorț la aceeași stare civilă unde se căsătorise în urmă cu 11 ani, o cuprinse melancolia, jalea viitorului necunoscut. Cu ce iluzii începuse ea viaţa! Era tânără, frumoasă; un trai de lux și petreceri o aşteptau. Cel puţin acesta era idealul Matildei. Dezlegase ceea ce făcuse în urmă cu 11 ani. Dar în ce hal! Părăsită de puteri, slabă, îmbătrânită; nu mai rămăsese nimic din frăgezimea şi frumuseţea tinereţii! Privindu-se în oglindă, se întreba: cum de s-a trecut tot farmecul tinereţii? Ce vrăjmaş, ce fapt drăcesc a putut s-o veştejească într-atât? În asemenea momente, tot avea o speranţă. Aştepta ca, printr-o viaţă mai bună, să-şi recapete tinereţea şi frumuseţea. Ca bogatul sărăcit, aşa nădăjduia dânsa

mereu să capete avutul pierdut. Nerăbdătoare să treacă lunile sarcinii şi să vină mai curând mântuirea şi sfârşitul tuturor necazurilor, adesea zicea:

– Cu drag aş da din viaţă aceste luni de chin, să nu le mai trăiesc.

Dar vai, nu ştia, sărmana, că atunci ar fi trebuit poate să dăruiască viața întreagă! Câți oare, dintre noi, dacă ar trebui să trăim numai clipele de fericire, n-am rămâne cu viața unei efemere?

Iliescu era, ca toţi de felul lui, destul de mişel. De când Matilda îi făcea scene pentru bani, se purta mai bine. Matilda îl cunoştea acum, îi aflase slăbiciunea că se temea şi-i era groază de scandal. Şi dacă nu-l putea sili să-i recunoască o zestre, cel puţin avea să-l silească s-o trateze mai omeneşte şi să-i arate mai multă dragoste. Acum, fiindcă se apropia termenul de nouă luni, îi pretinse să vină serile să doarmă la ea.

Era într-o duminică. Iliescu, spre a o îmbuna, aduse ceva de la băcănie şi mâncară împreună. Dânsul voia să se arate vesel că a scăpat de grijile divorţului şi că aşteaptă cu nerăbdare sfârșitul încurcăturii, ca să se cunune. Matilda era însă foarte prost dispusă.

– Parcă nu ţi-s boii acasă, Matildo?

– Mi-e cam rău.

– Fă-ţi curaj!

– De-atâta vreme tot îmi fac, dar l-am isprăvit.

De frică să nu înceapă Matilda iar vreo ceartă, se culcă zicând că-i obosit: toată ziua trebuise să se certe cu nişte vopsitori.

– Închipuie-ţi, dragă, îmi furau hoţii uleiul şi-mi puneau gaz în vopsea. Cât p-aici să-i dau cu capul de grilaj. Cu asemenea hoţi trebuie să ai cap de fier.

Se culcă și adormi. Matilda, plictisită de viața monotonă, de puţina dragoste pe care i-o arăta Iliescu, acum nu se mai înşela asupra sentimentelor lui. Vedea dânsa că legătura lor, căsătoria lor, va fi un compromis. Mereu o muncea gândul: de ce o persecută pe ea soarta? În căsătoria a doua nu va fi iubită. Ce folos că o mistuia patima iubirii, că pentru Iliescu ar fi fost în stare să facă, și acum, orice? Se mângâia cu gândul că Iliescu va avea, cu timpul, pentru ea recunoştinţă şi, dacă nu dragoste desăvârşită, cel puţin dragostea căsătoriilor de convenienţă. Ca toţi pătimașii, era acum ea egoistă. Cel puţin îl va avea pe Iliescu zilnic lângă ea. Se va bucura de vederea lui, cum Mustea se bucura de prezenţa ei. Aceleași cauze dădeau naştere acelorași

sentimente. Lăsă capul pe speteaza canapelei, obosită de zbuciumul gândurilor deşarte. Era dintre acele femei nemulţumite chiar într-o viață fericită. Darămite în asemenea trai? Totul îi părea nesigur: nu-şi pierduse însă nădejdea că, dacă ar fi avut un copil, mai ales băiat, s-ar fi trezit, poate, în Iliescu sentimentul paternităţii; între ei ar fi fost o legătură mai puternică. De dragul copilaşului, ar iubi-o şi pe mamă! Asemenea iluzii le hrănesc pe cele mai multe femei chiar atunci când n-au destul de dezvoltat sentimentul maternităţii. Matilda, cu toate cele ce făcuse, era mamă, şi acum, când era din nou să fie, se trezise în ea şi mai mult acest sentiment.

În ceasurile de suferinţă şi singurătate, când trecutul i se arăta viu înaintea ochilor, iar viitorul neguros, nu o dată vărsase lacrimi la amintirea fetei. Patima iubirii înăbuşea, din când în când, simțirea de mamă, dar nu o putea stinge; era ca un vulcan lăuntric, al cărui foc nu poate fi stins de mână omenească. Dacă ar avea un băiat, desigur, pe acesta Iliescu l-ar iubi, căci ar fi al lui. Fata, chiar dacă ar fi murit tatăl său, tot străină era; căci Iliescu, deși nu ținea la Matilda, asta nu-l împiedica de a fi foarte gelos. Şi, deseori, îi spusese că orice îi

aminteşte de Mustea îi era neplăcut. Poate nu era atât gelozia, cât neplăcerea ce o simţea criminalul în faţa victimei! Cu cât simţea mai mult această dorinţă de a avea un băiat, cu atât se vedea mai străină; iar pe Iliescu îl simţea tot mai rece cu dânsa. Uneori, își părea străină chiar sieşi, de vreme ce săvârşise atâtea fapte care îi schimbau tot rostul vieţii, tot traiul de mai înainte.

Într-un târziu, Iliescu adormise adânc și horcăia. Dormea somn lipsit de orice griji, de orice nelinişte.

„E fericit, gândi Matilda. El poate dormi. Trecutul nu-l mustră. Viitorul nu-l îngrijorează. Ce fericită e o natură ca a lui! De mine nu se prind nici somnul, nici mâncarea! Şi când mă gândesc că toată viaţa am alergat după fericire! Cel puţin să pot vedea un viitor mai senin! Fericirea prezentului ar ucide trecutul. Dar cine mi-l poate garanta? Purtarea şi caracterul lui Iliescu mai curând îmi prezic nefericiri. Şi când, zdrobită de oboseală, adorm – ce vise groaznice! Mă scol mai obosită decât mă culc. Ce nebunie am făcut! gândea ea în acele momente în care patima părea adormită, iar mintea, scăpată un moment de cătușele ei, încerca să-şi ia zborul. Cu ce

oare m-a fermecat omul acesta? Să-mi las bărbat şi copil, să plec fără să mă uit înapoi, să mă înstrăinez singură?...“

Erau însă rare asemenea cugetări, clipe ale raţiunii, care se stingeau repede ca focurile pâlpâitoare de pe câmpii.

Într-un târziu, aţipi cu capul rezemat de canapea. Obişnuitele vise rele începură să-i muncească mintea. I se părea că se scaldă în iaz cu Puica... Deodată dau de adânc... Apa le vine peste cap... Vrea să ţipe, să ceară ajutor, dar nu poate... Ca prin ceaţă, îl vede venind pe conaşul Todiriţă să le scape; dânsa se zbuciumă, ridică fata, dar nu poate din şale. În ţipătul că fata se îneacă se trezi, simţind o durere puternică la mijloc. Sări repede în picioare. Crezu că-i înţepenise spinarea din cauza poziţiei nepotrivite. Se duse la masă, unde era ceasul lui Iliescu. Era douăsprezece. Iliescu dormea şi mai adânc. Matilda simţea că se înăbuşă, că îi lipseşte aerul. Deschise fereastra. Un vânticel rece îi netezi plăcut faţa. Era o noapte întunecată. Nicio clipire de stele, nimic! Beznă şi nefiinţă părea totul în afară de camera slab luminată, în care mirosul unei lămpi cu petrol te otrăvea. După ce sorbi cu lăcomie aerul curat de afară,

închise încet fereastra ca nu cumva zgomotul să-l trezească pe Iliescu.

Cu toată purtarea lui lipsită de dragoste, patima Matildei nu se micşora deloc. Momentele în care se căia de ceea ce făcuse erau foarte rare, mai mult nişte licăriri ale unor simţiri slabe, care deloc nu-i stăpâneau sufletul. Cu toate suferinţele, cu toată mizeria, în inima ei îl ierta. El nu putea face altfel. Ca s-o ia, trebuia să facă aşa cum a făcut. Celelalte neajunsuri le numea meschinării de care o iubire adevărată nu trebuie să ţină seamă.

Mintea Matildei, ca și sentimentele ei, erau într-un echilibru foarte precar. Dacă e nefericită, nu-i vina nici a ei şi nici a lui. Sufletul omului zboară mereu spre fericire, dar, din nenorocire, mai întotdeauna aripile-i sunt de ceară şi se topesc la cea mai mică boare. „E atât de rară fericirea, îşi zicea ea adesea, încât nu sunt eu nici cea dintâi şi nici cea de pe urmă nenorocită."

În liniștea perfectă a nopţii, sforăiturile lui Iliescu făceau o notă urâtă, discordantă, nesuferită. Matilda, ascultându-l, avu un moment sentimentul că asemenea notă discordantă a adus el în viaţa ei de la ţară. Fu mai mult o senzaţie nedesluşită, o simţire slab dureroasă. Un oftat inconștient

îi uşură pieptul. Merse încet la pat, luă o pernă de lângă Iliescu, o aşeză pe canapea şi, desfăcându-şi corsajul, se culcă.

De câteva nopţi prinsese obiceiul să nu se dezbrace. Se aştepta la ceva neobişnuit. De aceea îl și oprea pe Iliescu. „Ziua, zicea dânsa, e mai lesne, trimit gazda la trăsură, dar noaptea ce mă fac? Mor aici cu zile."

Nu se culcă bine, și a doua durere, şi mai puternică, îi curmă şalele. Avea senzaţia de parcă ar fi lovit-o cineva în spate c-o sabie ascuțită ce i-ar fi produs durere fără să-i facă rană. Durerea ţinu atât de puţin și lăsă urme atât de neînsemnate încât îşi închipui că era ceva trecător. Voia să-l trezească pe Iliescu, dar îşi zise că era păcat să-i strice bietului om somnul pe nişte năzăriri. Matilda îl iubea pe Iliescu, fără voia ei. Mai mult, îi era chiar milă de el!

Se ridică din nou, merse la fereastră şi o mai deschise puţin. Cocoşii cântau pentru întâia oară. Stătu un timp să vadă de-i mai vine rău, pe urmă se duse încet la canapea şi se culcă. Nu aţipi bine, că durerea se repetă. Sări drept în picioare, puse mâna la șale, parcă spre a îndepărta ceva supărător; dar tot nu credea că i-a venit vremea. Se duse şi se uită iar la ceas. Abia trecuse jumătate de oră. Se culcă mai departe cu neîncredere, că

nu a fost ceva serios, ci doar o spaimă. Somn doborâtor de miez de noapte îi prinse fără veste ochii. Simțea o nevoie neînvinsă să doarmă. Somnul îi părea o adevărată desfătare. Ar fi dormit o viață întreagă.

Adormi foarte adânc. Prin vis simțea lovituri puternice în șale, care-i răsunau în tot trupul. I se părea că un dușman o fugărește; iar ei, de durere, i se taie mijlocul și cade la pământ cu fața în jos. În acel moment simți dureri puternice în șale și în pântec. Se trezi de propriul geamăt. Se duse la ceas: nu dormise mai mult de un sfert de oră.

„S-a isprăvit, gândi dânsa. Trebuie să-l trezesc.“ Se apropie încet de Iliescu, zicând:

– Dragă, dragă!

Văzând că nu se trezește, îl clătină mai tare.

– Ei, ce-i? Lasă-mă! Ce vrei?

– Scoală-te, Iliescule! Mi-e rău.

– Taci, soro, lasă-mă să dorm! Ce capricii te-au găsit în puterea nopții?

O tăietură nouă prin șale și prin pântec o sili să se rezeme de capătul patului.

– Iliescule, pentru Dumnezeu, mi-e rău! Scoală odată și adu o trăsură! Peste un ceas va fi prea târziu. Știu una care a murit din pricina trăsurii.

Iliescu se ridică buimac, frecându-şi somnoros ochii. Căscă lung, întinse mâinile pentru a-şi destinde trupul şi, sărind în picioare, zise:

– Unde să merg? Ce-i, soro? Spune ce vrei să aduc? Pe cine să chem? Dar spune!

– O trăsură, frate, eşti beat de somn. Mi-e rău. Trebuie să mergem la moaşă.

Iliescu mai căscă o dată lung şi somnoros, întinzându-şi braţele pentru a se dezmorţi, şi zise:

– Bine adormisem. Când dormeam mai bine!

– Ține pălăria şi pardesiul.

– A! Da... trăsură... Bre! Dar bine dormeam! Fir-ar al naibii de ghinion! Să te trezești în puterea nopţii! Pe legea mea! Nu-i mai mare chin.

Pe Matilda o apucă altă durere.

– De nu vii curând, să ştii că nu mai pot merge. Și se lăsă pe canapea.

Iliescu ieşi repede, zicând:

– Să fii gata. Pe dată sosesc.

Rămasă singură, pe Matilda o cuprinse o frică nespusă. Își amintea cum, la prima naştere, nu o lăsaseră un moment singură. Dânsa nu prea avea mari cunoştinţe despre misterului naşterii. La prima naştere avuseseră alții grijă de ea, încât nu-şi aducea

aminte aproape nimic. Chiar durerile cele grozave fuseseră uitate. Acum, rămasă singură, nu ştia ce se putea întâmpla cu dânsa.

În sfârşit, auzi oprindu-se o trăsură. Pe la vreo două noaptea plecă împreună cu Iliescu la moaşă. Aceasta era tocmai la celălalt capăt al oraşului. Era o noapte întunecoasă de nu-ți vedeai mâna. Nicio adiere de vânt. Liniştea şi întunericul păreau şi mai adânci. Felinarele rare abia luminau să nu rătăcești străzile.

Pe drum, din pricina zdruncinăturilor trăsurii, durerile erau insuportabile şi mult mai dese. Matilda, cu capul rezemat de umărul lui Iliescu, gemea din ce în ce mai tare. Birjarul, auzind-o, zorea tot mai mult caii. Zdruncinăturile creşteau şi durerile erau şi mai mari. Matildei i se părea că stătea pe ace și că sute de săgeţi îi străbăteau şalele. Se văieta întruna.

– Dar stăpâneşte-te, soro! Te aude birjarul.

– O, nu pot, nu pot!

În sfârşit, sosiră la moaşă. Matildei i se păru că drumul ţinuse toată noaptea şi abia era două și un sfert!

La moaşă trebui să bată mult; servitorii obosiți se trezeau anevoie, când e somnul

mai greu. O servitoare îi primi în salon. Peste câteva minute veni şi coana moaşa.

– Va să zică v-a ajuns dorul de noi?

– Mi-e rău de tot, zise Matilda.

– Nu-i nimic, e rău cu ochi: scapi. Noroc că e camera goală: altminteri nu știu zău ce făceam.

Zicând acestea, o duse pe Matilda într-o odăiţă strâmtă şi mică. Abia aveau unde se învârti. Iliescu vru să plece.

– Dar nu mai stai? Cine ştie de nu mor?

– N-ai teamă, soro, nu se moare cu una, cu două.

– Domnul, dacă vrea, n-ar face rău să-ţi mai ţină de urât. Că încă mai e de furcă până domnişorul va binevoi să vină.

– Ba nu pot. Sunt foarte milos: numai auzind-o gemând îmi vine să leşin.

– Atunci, mai rău ne stinghereşti. Când oi avea de lucru cu dumneaei, poţi să leșini mult și bine.

– Dar dacă e nevoie de doctor? adăugă Matilda.

– Avem doctorul nostru. N-ai teamă. Dacă vrea, să stea aşa, de mângâiere.

– Bine, soro, nu-ţi pot da niciun ajutor şi suferinţele tale îmi fac rău.

– Lasă-l, coniță, aşa-s azi bărbaţii: le este greu să vadă suferinţele femeii; dar încă de

ar fi să le sufere ei! Bărbaţii se cred viteji şi răbdători; dar să am putere să-i fac numai un an femei, să sufere dânşii ce suferă femeile cu sarcina și cu naşterea, te asigur că toți ar pleca la călugărie.

– Ai dreptate, coană moaşă, zise Matilda.

Durerile se mai răriseră de când se așezase în pat.

– Noroc că n-ai asemenea putere, zise Iliescu glumeţ.

– Dumneata zici noroc; eu zic păcat.

– Cu bine, Matildo! Şi curaj. Mâine trec pe-aici.

O sărută pe frunte, mai mult de ruşine de moaşă, care îl privea cam curioasă.

Când rămase numai cu moașa, Matildei i se așternu o jale pe faţă, mai că nu o podidiră lacrimile. Moaşa observă această schimbare şi zise cu glas mângâietor:

– Lasă-l, dragă, nu-ţi face inimă rea. Toţi sunt ca unul: le place să petreacă, dar leşină când te aud gemând. Dacă ar avea de suferit durerile noastre, ar muri pe loc. Să am o putere, pe toţi i-aş bate cap în cap.

– Nu. El e bun, dar e nervos.

– Nu-l dezvinovăți. Eu din două vorbe îți cântăresc omul, îl știu cât plăteşte. Dar ce să facem? Aşa-i soarta noastră, a femeilor.

– Of, coană moaşă, iar m-au apucat. Mor, nu mai scap.

– Las' că scapi, soro. Bea puţin ceai. Astea-s dureri false. Dormi să prinzi puteri. Până mâine n-avem musafiri noi. Ascultă ce-ți spun eu! Doar cunoaştem vizitele acestor domnişori mofturoşi. Eu dorm în camera de-alături. La nevoie, mă strigi.

Matilda rămase singură. În tăcerea nopţii, în liniştea netulburată de niciun zgomot, simţea ţiuitul urechilor şi zgomote fantastice, urmând unele după altele. Moaşa îi recomandase linişte şi somn; dar, în durerile trupești și în chinul moral, nici vorbă nu putea fi de odihnă. Junghiuri ascuţite ca mii de săgeţi îi străpungeau șalele. Își asculta singură gemetele. Nimeni s-o mângâie, nimeni s-o încurajeze! În singurătate, durerile şi suferinţele par de o mie de ori mai mari. Având un prieten, o rudă lângă noi, îl socotim părtaş al durerilor noastre. Precum o sarcină grea, ridicată în tovărăşie, e mai uşoară, tot astfel suferinţele împărţite cu alţii sunt mai lesne de trecut.

Drumul prin aerul rece îi speriase somnul de care am văzut că era cuprinsă acasă. În acele momente, trecutul neîndurător, aspru călău al greşelilor noastre, i se înfăţişa mai viu ca oricând. Ce deosebire între camera de

culcare spaţioasă, cu pat mare, comod, cu albituri de olandă, şi mizerabila cămăruţă de aici? Cu câtă bucurie era aşteptată naşterea întâiului copil şi ce nenorocire e socotită naşterea acestuia care vine! Atunci, lângă dânsa, stătea nelipsită moaşa cea mai bună din oraş. Alături, în picioare, bărbatu-său, mângâind-o mereu. Toată noaptea casa întreagă fu în picioare. Fiecare aştepta cu nerăbdare şi bucurie sosirea pruncului. Parcă-l vedea pe Todiriță primind cu lacrimi de bucurie vestea că dânsa a scăpat de primejdie și suferințe. Atunci, toate acestea păreau nimicuri. Acum le putea preţui. Singură, într-o cămăruţă săracă, fără aer, fără o lingură de dulceaţă care să-i mai răcorească sufletul. Zbuciumată de aceste gânduri, nu se putu stăpâni să nu spună cu glas tare:

– Ah! Ce zile, ce zile!

În acea enervare de dureroase gânduri, începu a plânge nemângâiată. De ce plângea, de ce se înăbușea mai tare de propriul plâns. De câteva ori vru să strige. Gândi că-i de prisos. La ce ar striga în zadar? Nimeni nu-i va înțelege durerea sufletului.

Într-un târziu, aţipi. Deodată, însă, tresări tremurând: i se năzări c-aude cântecul

cucuvelei, cum îl auzise la Chindeşti în noaptea când furase banii. Trezindu-se, văzu că era un ceas deşteptător în camera de-alături. Nu trecu mult şi moașa veni.

– Ei, cum eşti? Ți-am spus că mai e de lucru. Nu vrea domnişorul să ne viziteze. Dovadă că se simte bine.

– Parcă ştie, drăguţul, ce-l aşteaptă, zise Matilda cu lacrimi în ochi.

– Ce să faci, soro? Din voia bărbatului nu poţi ieşi. Vrei netrai [viaţă amară – *n.red.*] în casă? De copii nu te plânge. Ia ascultă: de moaşă, de doctor și de popă nu se-ascunde nimic. Eşti tot necununată?

– Da. Acum face hârtiile.

– Atunci, ce mai umbli? Iei pe urmă copilul. Dureri mai ai? Parcă s-au rărit.

– Nu ştiu ce să fie? Sunt mai rare.

– Nu-i nimic, aşa-i boala asta cu ochi, capricioasă.

Se făcu ziuă; opt, nouă, nimic. Durerile începură iar, puternice; dar naşterea nu înainta deloc. Moaşa începu să-și facă griji. În asemenea momente, avea un tic curios: i se lăsa o sprânceană mai jos. Matilda mereu întreba, în vaietele ei, dacă n-a venit Iliescu.

– Parc-a intrat în pământ, soro, zicea mereu moașa foarte îngrijorată.

Coana moaşă nu spuse nimic, dar trimise după doctorul casei. Servitorul se întoarse, spunând c-a plecat aseară la ţară. Moaşa se făcu verde de necaz; îl trimise după altul, unul tânăr pe care-l cunoştea de la spital.

Pe la 10 sosi doctorul. Era atât de tânăr, că părea de vreo 25 de ani, dar avea faţa energică. Sprâncenele încruntate, serios, fără a fi posomorât, din contră, avea o seriozitate veselă şi ironică. Cum intră în casă, nu zise nici bună ziua ori bine v-am găsit, ci întrebă repede şi scurt:

– Sublimat [biclorură de mercur, folosită ca dezinfectant extern – *n.red.*] ai?

– Acușica, domnule doctor.

– Trebuia să-l chemi pe el înainte să mă chemi pe mine. Ți-e rău, coniţă? Şalele nu te slăbesc?

– Rău, rău, domnule doctor.

– Lasă c-o să fie bine!

Moaşa aduse o sticlă cu sublimat; doctorul îşi spălă mâinile, îi porunci moaşei să facă toaleta lăuzei [femeie care se află în primele 6-8 săptămâni după naştere – *n.red.*] cu cârpe curate, o curățenie perfectă, ca pentru o operaţie, şi cercetă lăuza. Deodată se întoarse încurcat spre moaşă:

– Bine, coană moaşă, dumneata nu vezi că-i mort copilul?

– Aş! făcu moaşa îngălbenindu-se.

– Poftim! Nu se simte nici puls, nici nimic. De când are dureri?

– De pe la miezul nopţii. Dimineaţă au slăbit.

– Degeaba ești moaşă de 30 de ani! Să-mi aducă trusa de la trăsură. Să ai sublimat din belşug.

Moaşa își pierduse capul; aici intra, aici ieșea fără niciun rost.

– Ascultă, coană moaşă, nu te fâstâci! Să-mi stai smirnă şi să-mi dai ce-mi trebuie. Nu cumva te-ai apucat de vreo poznă să-i dai ceva! C-atâta îţi trebuie. Cu mine nu-i de glumă.

– Vai de mine, domnule doctor, e în termen. A venit astă-noapte la mine.

– De, zic și eu, că dracul nu face mănăstiri şi din talpa iadului nu se face temelie de biserică. Nu vă supăraţi, întrebarea mânie n-are, coană moaşă, doar ne cunoaştem noi!

– Știu eu ce crezi dumneata, domnule doctor, dar te-nşeli.

– Pregăteşte-te repede pentru operaţie. Nu-i vreme de pierdut. Mai întâi, câteva pompe de sublimat. Ştii obiceiul meu.

– Ştiu, doar acesta e crezul dumitale.

– Și-i bun, nu mă face niciodată de ruşine! Să am totul curat.

Doctorul lepădă haina şi îşi puse şorțul alb, adus de moaşă. Instrumentele şi le aşeză într-un vas cu sublimat.

– Doctore, mor aici singură.

– Nu mori, coniță! Sunt eu aici. Să ai răbdare!

***

A fost o trudă istovitoare. Fruntea doctorului era plină de sudoare. De mult n-avuse muncă atât de grea. Copilul l-a scos bucăţi. Lăuza era complet lipsită de puteri fizice şi morale.

Matilda avusese şi ea noroc, o dată în viaţă, că lipsise din oraş doctorul casei. Acest doctor tânăr, pe lângă faptul că era energic, era și pentru sistemul antiseptic cel mai riguros. Numai mulțumită metodei lui o scăpă pe Matilda de la o moarte sigură. A muncit doctorul și, până n-a văzut tot în bună regulă şi pe lăuză liniştită, trecută de primejdia unei hemoragii, n-a plecat.

– Dacă se iveşte ceva, să mă chemi imediat. Şi mai ascultă, moaşo, să nu vină un alt doctor la cazul meu, că dai de bucluc. A fost un caz greu şi trebuie să-l scot eu la capăt. Dacă vine altul, nu răspund.

– Vai de mine, domnule doctor, dar se poate?

– Pe seară trec pe-aici...

Lăuza aţipise. Moaşa, obosită de alergătură și grijă, cădea din picioare. Pe la cinci veni Iliescu, spilcuit, cu veşnica lui cravată albă. Părea scos din cutie.

– Dar tare te mai gândeşti la coniță! Putea muri până să vii dumneata! Ne luptăm cu moartea şi dumneata habar n-ai! Ştiţi să faceţi copii, dar nu vă pasă de urmări!

– Am avut afaceri, coană moaşă, mi-am pus toată încrederea în dumneata.

– Lasă-mă, domnule! Ce încredere să fie, când e vorba de viaţă şi moarte?

– Dar cu ce puteam eu să ajut?

– Bravo! Aici îmi placi! Ştii că descurajarea pe care o aduce dezinteresul dumitale ucide jumătate din energie?

– Bine c-a scăpat!

– Da, a scăpat; dar cu ce chin şi cu ce muncă! Curgeau sudorile de pe fruntea bietului doctor, părea că era la baie. Dar eu? Abia mă ţin pe picioare!

– Ce face?

– Ce-am tras voi spune şi la morţi. Slabă de constituţie, lipsită de puteri și copilul mort! Ştii dumneata ce înseamnă asemenea naştere? Noroc c-am avut un doctor cum puţini sunt!

– Copilul mort?

Ochii lui Iliescu străluceau de o bucurie diavolească.

– Dar cum te striga, sărmana! Vai! Cât sunt bărbaţii de fără inimă! În cele mai mari dureri nu trecea niciun minut şi mă întreba dacă n-ai venit.

– N-am putut!

– Nicio scuză! La urmă, ca să-i dau curaj, i-am spus c-ai venit, dar doctorul nu-ţi dă voie să intri. Atunci s-a mai liniştit, a căpătat curaj şi, cu ajutorul Maicii Domnului, am văzut-o uşurată.

– În sfârşit e scăpată? întrebă Iliescu.

– Aşa cred. Mare-i Dumnezeu, dar îi trebuie îngrijire, nu glumă!

– Pot s-o văd? zise Iliescu.

– Acuma doarme, nu i se poate tulbura somnul.

– Atunci, vin mai târziu! Am o afacere la cinci jumătate.

– Du-te-n colo, domnule, cu atâtea afaceri. Îţi spun drept că nu te las să pleci. Din minut în minut se poate trezi şi te cheamă, ce-i spun atunci?

– Să spui c-am fost, că dormea şi că vin peste un ceas.

– Ascultă, domnule! Dumneata îţi baţi joc de mine? Vrei să se întâmple o nenorocire? O enervare poate să-i aducă hemoragie. Ori

vrei să scapi şi de femeie? Spune să ştiu ce e de făcut. Nu trebuia s-o aduci aici. Înţelegi că pentru mine un caz cu urmări nefericite îmi strică numele casei? Asemenea naştere se plăteşte cu o mie de lei.

– Bine. Cât am vorbit o să-ți plătesc.

– Ne socotim noi la urmă.

– Plec numai pentru o jumătate de ceas; sunt cu trăsura.

– Eu nu răspund de ce se întâmplă.

– Să-i spui c-am fost şi că mă întorc curând.

– Lăsaţi-mă, domnule, cu afacerile! De întors capul femeilor aveţi vreme? Mi-aduci o femeie nervoasă, cum n-am mai văzut încă, mi-o lași pe cap şi dispari.

– Bine, osteneala o să-ţi fie plătită.

– Ce-am tras eu nu se poate plăti. Și acum vrei să-mi mai faci altă boacănă?

Iliescu se uită la ceas.

– Eu pot s-aştept o jumătate de ceas!

Apoi luă un ziar și se așeză pe un scaun în salonul de aşteptare. Cât aşteptă acolo, veniră vreo două cliente cu voaluri dese pe obraz. Vârsta li se putea judeca numai după întorsătura taliei.

Iliescu aruncă ziarul, fiind un număr vechi. Plictisit, se gândea la complicaţiile vieţii, la necazurile pe care trebuie să le ducă

şi să le sufere omul lipsit de avere şi care mai are un pic de conştiinţă şi ceva scrupule.

„Am făcut casa cu banii ei, gândea el, şi trebuie s-o îngrijesc. Mă gândesc ce suferinţe o să am şi ce-o să-mi tragă sufletul. Femeie nervoasă, capricioasă, deprinsă în luxul și risipa pe care o fac proprietarii care şi-au pierdut farmecul tinereții! Prietenii au să-şi bată joc de mine, râzând cum râdeam și eu de alţii. Dar puteam face altfel? Sunt fatalităţi mai presus de voinţa noastră. Întâi a fost un sentiment de iubire, cum îl ai lângă o femeie frumoasă, cochetă și pe care vezi c-o s-o poţi lesne cuceri. Pe urmă, ataşarea ei nebună de mine de unde, fatal, au urmat divorţul şi toate. Dar ce repede și-a pierdut orice farmec! O femeie frumoasă e mândria bărbatului. Dar să mergi pe stradă şi se auzi din urmă «Una mai urâtă n-a găsit?» e groaznic. Așa angajat cum sunt, un pas nu pot da înapoi. Lumea ştie tot. Invidioasă cum e, o plânge pe dânsa şi mă înjură pe mine. Singura scăpare e să mă cunun. Să ies din gura lumii, să-mi pot face cariera. Vorbele bune se uită, sunt scrise pe nisip; cele rele, pe oțel. Cum mă ciupea Vasilescu: «Ce, Iliescule, ai moștenit vreun unchi din

America de ți-ai făcut așa palat?» Lasă, am să le arăt eu ce poate un băiat energic și deștept. Le las lor gloria de a putrezi scriitori la tribunal. Acum râd ei. Dar mai cu haz am să râd eu când îi voi stropi cu noroiul trăsurii mele!

Nu-mi închipui mai mare fericire decât să te vezi invidiat de cei care te disprețuiau. Să-i poți strivi cu piciorul, dar ca de niște viermi să-ți fie scârbă! În lume numai proștii și neputincioșii n-au ambiție. Ambiția e poate cea mai mare calitate, e cea care mișcă lumea și popoarele. Fără ambiție, omenirea s-ar târî în praf ca viermii. Și dacă pot să ajung cineva și ceva, de ce n-aș căuta să fiu? Cu mult necaz, dar voi ajunge."

Cam aceste gânduri îi treceau prin cap când îl chemă moașa. Intrând în camera Matildei, mirosul neplăcut de medicamente îl izbi. Matilda era palidă, ca moartă, trăsăturile feței i se subțiaseră grozav de cât sânge pierduse biata femeie. Fața albă ca varul, încadrată de păr negru, o făcea mult mai frumoasă. Iliescu, de mântuială și rușinându-se de moașă, o sărută pe Matilda pe frunte. Ba o privi cu oarecare admirație: îi păru într-adevăr frumoasă; chiar în momente dificile, rar bărbat nu-i îmboldit

de instincte. Sărutarea lui era din acelea care mai mult îndurerează un suflet simţitor decât îl mângâie. Simţi ori nu Matilda aceasta, nu putem spune, destul că, deznădăjduită, închise ochii zicând:

– Vai! Iliescule, era să mor şi n-aveam pe nimeni lângă mine să-i strâng mâna pentru ultima oară! Ce trist e să te vezi murind între străini!

– Te rog, cât mai puţină vorbă ori îl scot afară, zise moaşa glumeaţă.

– Bine c-ai scăpat, dragă Matildă. În câteva săptămâni ne cununăm. Atunci toate vor fi trecute ca un vis rău.

– Prea mult am suferit! Voi fi plătit, poate, orice păcat.

– Fii liniştită, fă-te mai curând sănătoasă!

– Doctorul a zis că vor trebui cel puțin trei săptămâni de îngrijiri. A fost ceva cum nu-ți închipui, zise moașa.

– Ce suferințe! Cât suntem de lipsite de noroc noi, femeile. Cel puţin de era mititelul viu. Închipuie-ți, era băiat. Cum l-aş fi îngrijit...

– Iar te înfierbânţi la vorbă, zise moașa. De vine doctorul acum și te găseşte cu pulsul prea rapid, ce mai ceartă o să-mi tragă! Bun doctor! Acesta o să-l întreacă pe rusul cel bătrân. Dar să te ferească

Dumnezeu: nu se uită că eşti moaşă bătrână, te bate de-i faci vreo prostie. Eu însă nu mă tem; le ştiu pretenţiile pe de rost.

– Ce să faci? Fiecare cu necazurile lui, zise Iliescu.

– Unei femei merită să-i ierţi orice pentru suferinţele la care dânsa e menită.

– Azi n-o să pot sta mult, dragă Matildă, dar vin mâine.

– Cred că nu te-ai apucat de mobilat casa?

– Dacă începeţi cu de-ale gospodăriei, atunci cearta-i gata şi eu nu vă mai las să vorbiţi nimic, zise moaşa.

– Fii liniștită, dragă, am destul gust, vreau să te duc de aici când sunt toate gata. Hârtiile le lucrez. Cum ieşi de acolea, ne căsătorim. O să fie bine.

Apoi o sărută pe frunte și plecă.

– Nu uita să vii mâine-dimineață, îi zise Matilda.

Moaşa îl petrecu până afară şi-i zise:

– La noi e obiceiul, când vine o clientă, să ne dea un acont. Te rog, dă-mi cel puţin două sute; am de plătit doctorul, şi medicamentele au costat părul de pe cap.

Iliescu îi dădu o sută.

– Poftim! N-am la mine mai mult.

– Să-mi aduci mâine.

– Cred că se schimbă preţul de vreme ce copilul e mort şi n-ai cu el niciun necaz, nu?

– În schimb, am avut o naştere atât de grea și cu doctor scump.

– Nu pentru dumneata, pentru lăuză a fost grea.

– Bine. O să-ţi las ceva, dar nu mult. E chestie de discreţie și de multe altele; ieri n-ai fi avut avantajele de azi.

În fiecare zi Iliescu trecea, aducea prăjituri ori fructe, spunea câteva vorbe bune și pleca. Veșnicul pretext erau afacerile. Matilda se întrema din zi în zi. Viaţa mai liniştită, speranţa unei apropiate căsătorii îi făceau mult bine. Fericirile şi chiar speranţa fericirii îl fac pe om mai frumos, după cum grijile şi chinurile sluţesc și cele mai frumoase chipuri.

CAPITOLUL X
Casa de sănătate

După o săptămână o mutară pe Matilda în sală cu alte cliente. Acolo erau bolnavele și moaşa îi zise Matildei că nu ştiau una de alta – nici ce-au avut, nici ce secrete ascund. În realitate, printre servitoare se ştia totul.

Era singura instituţie de acest fel din oraş. Deşi la intrare nu exista niciun anunţ prin care să se semnaleze că acolo era o casă de sănătate, ci doar o simplă firmă de moaşă, doamna Grigoriu era destul de căutată. „De! zicea dumneaei, n-am nici pensie, nici bărbat. Trebuie să-mi asigur bătrâneţile pentru când n-oi mai putea munci.“

Casa era mică pentru asemenea activităţi, se poate zice chiar mizerabilă; unele camere erau umede şi întunecoase; vorba e însă că, dacă aveai nevoie de concursul și discreția doamnei Grigoriu, nu te uitai ce fel de cameră îţi dă. În asemenea nevoi şi dureri, mai mult morale decât fizice, intră omul și într-un bordei; ba s-ar băga și în gaură de șarpe, numai să scape de gura lumii, de vorbele ei otrăvitoare.

O singură sală era mai mare şi mai luminoasă. Acolo stăteau clientele în convalescenţă. Pe Matilda o aduse tot acolo.

Între acele colege de suferinţă – fiecare purtând câte un nume fals sau niciunul – Matilda se simțea și mai tristă, și mai străină.

În sală se afla şi o fată tânără. Abia i-ai fi dat optsprezece ani. Matilda, văzând-o, simţi c-o apucă groaza. Atât de tânără şi cu sufletul atât de întinat! Suflet curat nu putea fi acela care venea să-şi ascundă acolo păcatul. Celelalte erau femei tinere, care ţineau ascuns în ele secretul care le rodea. În afară de fata tânără, mai toate veniseră acolo nu pentru naştere, ci pentru avort. Erau vesele că scăpaseră de bucluc.

– Eu, dragă, zise una dintre ele care avea părul auriu și era palidă, ca toate tovarăşele ei, vin aici a cincea oară. E foarte cumsecade doamna Grigoriu, numai că e cam scumpă.

– Eu te-am întrecut, sunt și mai veche clientă. Vin a șasea oară.

– Ar trebui să-ţi facă, soro, rabat.

– Noi, femeile, suntem atât de nenorocite, zise alta.

– N-ai ce face. Decât să te lași pe mâinile babelor...

– Ai dreptate, zise cea blondă, o prietenă de-ale mele, sărmana femeie, cu o casă de copii, a murit din cauza buruienilor.

– O! E îngrozitor! Mai bine să dai cel din urmă bani aici. Măcar nu ţi-e viaţa aşa de în primejdie.

– Nu ţi-e deloc. Eu, de când vin aici, n-am aflat de niciun caz nefericit.

– Să mă iertaţi, nu-i tocmai aşa de fără primejdie, zise o doamnă cam de vreo patruzeci de ani, dar care se ţinea încă foarte bine.

– Adică? zise cea blondă.

– Ferice de femeia care n-are nevoie să facă avorturi şi se supune legilor naturii. Un avort, dragă, îți ia câțiva ani din viaţă. Te îmbătrâneşte şi te slăbeşte.

– Dumneata la ce l-ai făcut? zise cea blondă.

– Nici n-am făcut până acum, nici nu voi mai face. Acum a fost un caz de forță majoră!

– De unde știi că n-a fost şi la noi tot aşa ceva?

– Bine, soro, dar omul greşeşte o dată, de două ori, dar mereu? Pe lângă păcat, te mai ucizi și singură. Frate-meu, Dumnezeu să-l ierte, era doctor, și ne spunea că fiecare avort îmbătrânește femeia cu zece ani.

– Prea e gogonată, soro! Atunci, eu ar fi trebuit să fiu de mult babă.

– Nu se vede, dragă, deodată. Cele mai multe boli femeieşti de azi sunt din cauza avorturilor.

– Ei şi cum vine asta? Dumneata, care ştiai, ai căzut în ispită? întrebă tot cea blondă, care era mai îndrăzneaţă.

– Cu mine, soro, a fost ceva ce nu s-a mai pomenit. Dar, mare-i Dumnezeu, oi scăpa eu! Sunt în lume întâmplări pe care nici fantezia cea mai bogată nu le-ar putea născoci.

– Așa-i. Realitatea e adeseori mai îngrozitoare decât toate născocirile romancierilor.

– Dar eu jur pe tot ce am mai scump că mai bine îmi iau zilele decât să-mi mai calce piciorul aici.

– Nu se ştie. Aşa ziceam şi noi de fiecare dată, dar păcatul ne paşte, zise cea blondă.

– Un copil! Stai, dragă, dar un copil e o adevărată calamitate, chiar şi pentru o femeie măritată. Cu ce să-i plăteşti doica? Cunosc o biată studentă, mi-e rudă. Ce fată deşteaptă! A pus-o păcatul de s-a măritat din dragoste, săraci şi unul, și altul! Parcă e un făcut: unde-i sărăcie mare, acolo dau copiii năvală. Când s-a împlinit anul, a făcut un copil: l-a dat la doică. Peste un an, altul; l-a lăsat la maternitate. Bărbatul ei, fără

slujbă; părinţii n-au de unde, nu-i dau mai nimic. Le trimit, bieţii, câte 60 de lei pe lună. Acesta-i trai? Și dacă mai vine altul, ce-o să facă?

– A constata un lucru nu înseamnă a te obliga să-l dezlegi, să-i dai leacul. Rău așa, rău aşa.

– Cine n-are mijloace, să nu întemeieze familie, zise doamna în vârstă.

– Dar se iubeau! Legile naturii nu ştiu de convenienţe şi, de, păcatul i-a păscut înainte de a se lua.

– Atunci, fatal, o greşeală aduce alta. Fetele prea sunt zburdalnice. E greu să te joci cu focul. Bine, e ceva de speriat. Sunt copile de 15 ani care dau năvală la bărbați!

– Doamne, dragă, educaţia, ocazia, toate astea fac să cadă, bietele fete, zise doamna blondă.

Matilda asculta aceste destăinuiri. Erau pentru ea lucruri cu desăvârşire noi. Aceste femei îi păreau mai crude decât fiarele care mai niciodată nu-şi ucid puii. Dânsei i se părea că a-i ucide în sânul cald al mamei e mai crud decât a-i ucide după ce se nasc. E ca şi cum ai ucide pe cineva în casa lui, unde se crede închis și în siguranţă, unde n-a luat nici natura măsuri de apărare.

Într-adevăr, după ce se naşte, copilul are oarecare arme de apărare. Unele dintre acestea sunt gingăşia şi mila pe care le inspiră până și celui mai crud om. Pe când a-l ucide în sânul mamei, acolo unde natura l-a aşezat în siguranţă, e îngrozitor! Nici legile nu te pot prinde să te pedepsească. Este cu totul altceva după ce s-a născut.

Cam aceste gânduri munceau sufletul Matildei. Multe făcuse și ea, dar vedea că sunt în lume fiinţe şi mai pătimaşe. Un fior de groază o trecu. La asemenea fapte o silea şi pe dânsa Iliescu. El era deprins. Se gândea cu groază dacă n-o va sili din nou, când va fi, poate, iar mamă.

– Mata nu ne spui nimic, zise blonda adresându-i-se Matildei. Aici, de n-am vorbi, murim de urât. Ai avut naştere grea?

Matilda se îngălbeni. În naivitatea ei credea că nimeni nu ştia. Apoi zise:

– Nici nu se poate spune cât am suferit.

– Cel puțin, bine că l-a luat Dumnezeu înainte de a se naşte! zise cea blondă.

– Copiii şi mie îmi sunt dragi, zise una brunetă care până atunci tăcuse, numai să pună şi tatăl umărul la creșterea lor. Dar așa, când ești necununată şi îl lasă pe seama ta... Cunosc, dragele mele, un caz înfiorător. Copilul avea 7 ani, îl cunoștea pe taică-său,

de vreme ce acesta trăise într-o casă cu maică-sa ca soţ şi soţie. Într-o dimineaţă, fiind necununat, îi veni chef să-și lase nevasta şi copilul. Pe copil îl ameninţă că-l dă pe mâna poliţiei dacă, întâlnindu-l pe stradă, i-o mai zice tată sau îi va spune cuiva că-l cunoaşte. Ce vreţi mai mult? I-a lăsat în cea mai neagră mizerie. Poftim bărbaţii! O, să pot, le-aş da la toţi foc cu gaz, ca la şoareci.

– Ai dreptate, soro, zise cea blondă, decât un nenorocit pe lume, aruncat la colțuri de stradă, mai bine curmă-i firul vieţii când abia începe.

– Eu, vă spun drept, cu aşa idei nu mă pot deprinde, e prea mult egoism.

– Să mă ierți, zise tot cea blondă. Cu riscul vieţii și al tinereţii mele, împiedic să fie un nenorocit mai mult pe lume.

– Bine, văd că ştiţi să vă apăraţi păcatele, zise doamna mai în vârstă; dar vezi, eu ştiu femei cu avere care fac avorturi; ca să poată petrece. Îi plătesc pe doctori cu mii de franci şi le corup conştiința.

– Ei, da! Acelea sunt vinovate, ziseră toate în cor.

– De vină, dragă, suntem cu toatele, căci nu ne putem înfrâna patimile, zise doamna în vârstă.

– Înfrânarea patimilor! Ce vorbă goală! Dacă la așa ceva n-au putut, deseori, ajunge sfinții și mucenicii, cum vrei s-ajungem noi, oamenii de rând? Dar uite, de exemplu, ce-i de vină copila aceea de colo?

Şi indică un pat, aproape de uşă, unde dormea fata cea foarte tânără.

– Ei, Doamne, soro! zise doamna în vârstă. Acolo e un incest, adevărată nebunie.

Matilda n-avea încă voie să se ridice din pat. Culcată pe două perne destul de tari, privea cu jale paturile sărace de fier, camera cu pereţii albi şi goi, storurile vechi de la ferestre, care opreau soarele să intre și să lumineze feţele ofilite şi scurse de sânge. Acum vedea ea câtă suferință și câtă mizerie e în lume.

– Eu, cel puţin, n-am nicio vină, zise cea blondă. Trăiesc necununată; dânsul nu vrea să aibă copii. Ce pot face? Să mă judece cine-o pofti.

– Bine, acestea sunt cazuri triste; dar e îngrozitor: cunosc femei din societatea înaltă de la care s-au îmbogățit doctorii.

– Pe acestea ar trebui să le pedepsească legea, zise bolnava cea brunetă.

– Legea nu poate face asemenea deosebiri, dar, de-ar fi mai aspră, n-ar strica, zise doamna în vârstă.

– Cum poţi vorbi aşa? Ce-i de vină nenorocita de colo? zise doamna blondă.

Matildei i se înfiora carnea pe ea de câte auzea. Unde ar fi crezut ea, cu un an în urmă, că avea să guste din asemenea trai?

Casa doamnei Grigoriu era întreţinută ca un spital prost. Mereu se plângea că nu câştiga nimic. Servitorii erau scumpi şi se comportau ca niște tâlhari; chirie mare şi o grămadă de biruri! Pe bolnave le hrănea mai mult cu ceai de muşeţel. Le silea să bea atât de mult încât le trecea orice poftă de mâncare.

După o tăcere scurtă, cea brunetă, care vorbise mai puţin, zise:

– Eu aș vrea să am un copil, dar nu vrea el; trăim necununaţi şi noi.

– De ce nu-l silești să se cunune?

– Abia a scăpat de una care-i punea coarne şi zice că nu mai vrea să poarte altele.

– Așa-i, pentru una rea pătimesc zece de treabă.

– Femeilor măritate care se comportă ca niște curtezane, le-aş scoate ochii.

– Cunosc una care şi-a lăsat bărbatul pentru un militar. Şi cu ce scop? Ce s-a gândit, nebuna, când a făcut aşa pas? Dar nici nu poate s-o ia; n-are zestre niciun ban. Ba o şi bate!

Matilda asculta aceste critici şi un foc mistuitor o ardea. Nu-şi lăsase ea copilul şi bărbatul pentru un nemernic? Dar ea a făcut mai mult: i-a prădat ca o hoaţă. Legea putea s-o apere, dar conştiinţa, lege neîndurătoare, îi şoptea aspre cuvinte.

În acea sală cu pereţii albi dar pătaţi de sânge nevăzut, suna îngrozitor critica acelor femei care se credeau, dacă nu nevinovate, cel puţin vrednice de iertare. Fiecare îşi vedea numai motivele care o împinseseră pe dânsa şi dezvinovățirile urmau lesne. Sufletul omenesc e indulgent, prea lesne iertător cu sine, dar aspru judecător cu alţii. După cum leul și tigrul nu cred că fac nimănui dreptate când îşi sfâşie prada, tot astfel omul, când e vorba de patimile şi de interesul său, nu crede că face altora nedreptate. Pentru alţii însă, măsoară cu altă măsură. În zadar a zis Iisus: „Cu ce măsură vei măsura, cu aceea ți se va măsura“. Acum două mii de ani și încă, poate, peste alte două mii, sufletul omului va fi același. Lesne vedem gunoiul din ochii altora, iar bârna din ochii noştri n-o vedem.

Astfel de gânduri se învârteau în capul Matildei.

În acele câteva zile trăise mai mult decât în toată viaţa. „Vai! gândea Matilda, dacă ar

cunoaște ele istoria vieţii mele, aş trece ori de criminală, ori de nebună. Cât de fatal și de pe nesimțite am fost târâtă în toate acestea! Nenorocirea mea a fost venirea lui Iliescu în casă!“

Din trecut îi rămâneau Matildei numai amintiri răzleţe. Cu cât se gândea mai mult, cu atât îi păreau fericiri faţă de prezent. Încă o dată se adeveri că binele e relativ. Acum, chiar certurile de la Chindeşti îi păreau nimicuri. Acelea nu erau însoţite de mizeria pe care o simțea azi.

Se poate zice că Matilda aproape murea de foame în casa doamnei Grigoriu. Dimineaţa, un păhăruţ de lapte îndoit cu apă și o feliuţă de franzelă; nici nu-și potolea foamea. La amiază, o supă, mai mult de zarzavat decât de carne; o mâncare făcută din rasol şi masa era încheiată. Seara, o ceașcă de lapte și ceai de muşeţel din belşug.

După fiecare dintre aceste mese îşi amintea de îngrijirea pe care o avusese la Chindești, când născuse fata. O jale nespusă o cuprindea. E plăcut să-ţi amintești de nenorociri și necazuri trecute în zile de fericire; groaznice sunt însă, în necazuri, amintirile fericirilor.

Iliescu nu era econom, ci avar. Conaşul Todiriță îi aducea prăjituri de unde erau mai

scumpe. Iliescu, de unde găsea mai ieftine. Şi din nou îşi amintea viaţa plină de neajunsuri pe care o dusese anul acela; cu ce mutră acră o privea Iliescu ori de câte ori îi spunea că nu i-au ajuns banii pentru cutare ori cutare lucru. Todiriţă nu-i ţinea niciodată socoteală la banii pe care i-i dădea; Iliescu întotdeauna o socotea până la ultimul ban, ca pe o servitoare. La asemenea gânduri simţea o strânsoare în piept. „Și doar nu erau banii lui!“

Totul îi șoptea că n-avea ce face şi era la bunul plac al lui Iliescu. Dânsa era ca fiul risipitor care și-a prăpădit averea şi cerşea milă celor pe care îi miluise altădată. În asemenea momente vedea singură cât de nebună a fost şi cât a orbit-o patima care părea să fi făcut prinsoare să nu o lase până nu o va nenoroci de tot.

Aşa gândea atunci, când nu-l vedea pe Iliescu; căci în salon n-aveau voie să intre străinii. Între acele nenorocite, unde fiecare critica lumea şi-şi istorisea păcatele, aruncând vina asupra bărbaţilor, putea și Matilda să se răzvrătească împotriva celui care o nenorocise. Aceeași soartă nenorocită o avea fiecare, dar sub altă formă.

Acolo simțea Matilda atmosfera răzvrătirii: putea şi ea să-l blesteme pe cel

care o adusese în salonul doamnei Grigoriu. În acele momente, ar fi dat foc orașului, dacă în oraș ar fi fost numai bărbați. Acea critică înverșunată, acea ură împotriva bărbatului erau contagioase. Era ura robului împotriva stăpânului. Viețile și ticăloșiile toate și le iartă lui, căci e rob: de toate îl crede vinovat numai pe stăpân. Și ura, și răzvrătirea erau cu atât mai mari, cu cât erau neputincioase.

Deodată, tresări la țipătul fetei celei tinere. Toate convalescentele alergară în jurul ei. Pe fată o apucase un atac de istero-epilepsie. Dar un atac înspăimântător. Rezemată în cap și în călcâie, stătea ridicată ca un arc de pe pat; se zbătea scrâșnind din dinți. Te mirai cum de nu se sfărâma. Una dintre bolnave țipă cu atâta putere încât răsună întreaga casă. Moașa cu servitoarea alergară speriate. O puseră pe bolnavă în pat. Moașa îi frecă pântecul, îi mângâie fața și fruntea. Trimise servitoarea să aducă bromură și-i dădu două linguri deodată. Pe urmă, o lăsă pe servitoare lângă bolnavă, zicând:

– O să scriu s-o ia de pe capul meu. Auzi dumneata, să-mi lase asemenea bucluc și nici nu mi-au spus că are atacuri!

Bolnava se liniștise și se auzeau numai un fel de suspine nervoase, un fel de respirație

când pripită, când prea înceată. Faţa i se făcuse albă ca varul. Ochii îi erau duşi în fundul capului. Era îngrozitor să priveşti suferința acelei fete atât de tinere. Rămânând bolnavele singure cu servitoarea, începură conversația.

– Sărmana, cum tot suspină! zise servitoarea. A mai fost una cu aşa boală. Dar nu mai au leac. E slabă de înger. Asemenea boală se lecuieşte numai cu citanii [rugăciuni de dezlegare rostite de preoţi – *n.red.*].

– Crezi tu?

– Vezi bine! Ce poate face doctorul în aşa situaţie? Bani prăpădiţi! Pe asta au apucat-o crizele din supărare ori din frică.

– Ei, tocmai, ce s-a întâmplat cu copilul ei? Era băiat?

– Da, băiat. Leit frate-său care a adus-o aici.

– Ei, ce-aţi făcut cu el?

– Ce să facem? L-am dus eu singură şi l-am aruncat. Cât pe ce să mă prindă sergentul.

– Bietul copil! zise doamna în vârstă. Nu plângea?

– Nu, mititelul, dormea dus! Nu ştia ce i se pregătise.

– Şi de ce nu l-aţi crescut? Parcă aveţi o casă cu doici în mahala.

– Vezi, asta a fost condiţia. Nici nu l-am declarat la primărie. Se păzesc straşnic. Nu-i glumă! E secret mare. Dar au și turnat la bani și moaşei, şi doctorului.

– Cam cât?

– Mult, mult tare.

– Cât? Nu știi?

– Pe cât am auzit, o mie de lei.

– Buni bani! zise tot cea blondă, care vorbea cu servitoarea.

– Buni, dar şi suflet încărcat. Vai de ei! Tot să trăiască, să nu mai moară, că n-au de ce.

– Tu cât ai luat?

– O nimica toată: două hârtii. Păcatul nu-i al meu; ce-mi zice stăpâna, aia trebuie să fac.

– N-or fi dat peste el nişte câini?

– Nu, că m-am tot învârtit pe-acolo până ce-am zărit un sergent. Atunci, tule-o Duluţă, de-mi sfârâiau călcâiele!

– Ce bine era, drace, de te prindea! zise cuconița mai în vârstă.

– Dar ce-s eu de vină? Mă trimite, musai să merg!

– Vorba să fie, nu te poate sili.

– Dar mă dă afară; găsește altă păcătoasă ca mine.

– Ei, aşa da.

– Şi care-i acela să-şi arunce pâinea cu piciorul?

– Mai bine îl duceaţi la doică.

– Ba mai rău. Credeţi că de la doică mai scapă vreunul?

– Se poate?

– Doamne Sfinte! Ce știți Domnia Voastră?!

– Ce le face?

– Doicile-s nişte ţigănci. Un creştin n-ar face ce fac ele.

– Ce fac, fa? Spune odată!

– Ce să facă? Țin câte cinci, şase copii; trăiesc într-un bordei, de n-ai unde te învârti. Odată m-am dus să văd un copil pe care îl luase una de vreo două săptămâni. Se schimbase politica; mă-sa voia să-l păstreze, dar se trezise prea târziu. „Da, zic eu, unde-i, femeie, copilul?“ Numai ce văd că-mi scoate o albiuță de sub pat. „Bine, zic eu, ticăloaso, fie ei acolo, aşa se ţin copiii, ca pisicile?“ „E mai răcoare“. Când mă uit, copilul mort ca toţi morţii! Să ferească Dumnezeu și pe puiul cel de șarpe! Îi țineau, săracii, cu ceai. De mărturie au un biberon cu lapte; când l-am destupat, vai de om. Acru și stricat! La dânsele e știut: copilul cel mai voinic abia trăiește o lună. Pe pat trei

albiuţe. Te speriai să te uiţi la ei; mâinile şi picioarele ca fusele, adevărate minunăţii. Doamne apără, mare blestem trebuie să aibă cele ce-și lasă copiii acolo. Zic că nu ştiu, dar de ce nu se duc să-i vadă? Eu cred că au mai mare păcat decât dacă i-ar omorî singure. Fiindcă-i lasă să se chinuie. Când începu unul a plânge, parcă mieuna un pisicuţ de cei lepădați prin gunoaie; abia i se auzea glasul. „Femeie, zic eu, copiii ăştia nu mai au niciun glas.“ „Dar ţipă de-ajuns făpturile!“ mi-a răspuns cu nepăsare. Sub pat mai erau vreo trei, aproape morți. Mor micuţii fără lumânare. Țiganca nu-şi bate capul. Îi țin morți câte două, trei zile, că se tem să-i declare prea des la primărie. Poate mai vine vreun doctor ori vreun comisar să vadă de ce au murit. Cred eu bine că părinţii copiilor acelora mai bine nici n-ar mai muri.

– Bine, dar îi ţin mai rău decât ca pe nişte căţei, zise coana în vârstă.

– Să ferească Dumnezeu! Mai bine-i de o mie de ori de cei aruncaţi. Poate dă sfântul şi intră pe altfel de mâini.

Matilda, cu ochii închiși, gândea: „Va să zică tot aşa soartă avea să aibă copilul meu, de se năştea viu!“ La aceste gânduri își zise: „A fost un noroc că s-a născut mort“.

– Bine, Marghioală, zise doamna blondă, şi cei care-i dau nu mai vin să se intereseze de copiii lăsaţi?

– Eu sunt aici de vreo cinci ani şi ştiu c-a venit numai una să întrebe de copil. Îi fac, îi lasă și parcă intră în pământ, așa nu se mai ştie nimic; doar nu-s numai de aici din oraş, vin cine știe de unde. Nu ştiu ce-i și asta: săracii nu-și leapădă copiii, îi cresc, cu nevoi şi chin; cei bogaţi, ce fac, ce dreg, au de ascuns atâtea că-i aruncă fără milă.

– Ascultă, Marghioală, de ce au fost azi bucatele aşa de rele? Mâncaţi voi ce-i mai bun?

– Ferească Dumnezeu! Aşa le porunceşte coana: trei kile de carne. Ce vrei să faci cu ele? Se miră bucătăreasa cum să le întindă, să-i iasă porţiile.

– Noi plătim şi murim de foame!

– Coana zice că nu-i bine să mănânce bolnavele mult, doar n-au venit aici la îngrășat.

– Vai de îngrăşatul nostru. Doamne fereşte să stăm mult, am ajunge ca copiii de la ţigănci, zise cea blondă.

– Dar cine a venit în odăiţa în care a fost coana de colo? zise cea brunetă.

– Ei, nu ştiu. Una bogată tare. Ce cămăși, ce cusături şi dantele! N-am mai văzut de

când stau aici! Și are un căţeluş cât palma cu dânsa.

– Ei? Şi a făcut?

– A făcut.

– Dar copilul? La ţigănci?

– Ba nu, o să-l dea la ţară, la o femeie. Asta se vede că are gânduri mai bune. Să vezi căţelușul cum păzește copilul! Zău că dobitoacele sunt mai miloase decât oamenii. Plângea copilul, l-am luat în brațe şi căţelul, așa mic cum e, sărea și lătra la mine să mă rupă.

Tânăra bolnavă se linişitise complet. Se cufundase într-un somn adânc. După faţa de o frumuseţe îngerească părea dusă într-o lume mai liniştită. Niciun vis urât nu-i tulbura somnul. Părea atât de nevinovată: adevărat înger adormit! Ce mister însă o adusese acolo, în casa doamnei Grigoriu? Nimeni nu ştia adevărul; presupuneri și bănuieli, altceva nimic. Un lucru era sigur după spusele ei: cum i-a venit boala. S-a văzut că pricina a fost o mare supărare, o nenorocire, aşa cum natura omenească nu-i în stare să rabde, o suferinţă care ar doborî și un uriaş, darămite o fiinţă plăpândă cum era „duduia“. Aşa o numeau cu toţii, fără a-i şti numele.

Matilda avu un moment de analiză filosofică. Osândi cu nepărtinire tot ce făcuse ea în trecut, toată nenorocirea pe care faptele ei o aduseseră asupra lui Mustea. Dar, privindu-le pe toate tovarăşele sale de suferinţă şi mai ales pe nenorocita duduie, întinsă în acel pat sărăcăcios, după asemenea atac, se înfioră. Se întreba: tot răul făptuit de dânsa, pus în cumpănă cu răutatea acelor bărbați care au adus atâtea nenorocite aici, n-ar cântări mai puţin?

„Nu, îşi zicea Matilda în gând, greşelile şi chiar crimele noastre ale câtorva nu-s în stare să răscumpere tot răul săvârşit de bărbaţi. Suntem mizerabile, ca robul care-și fură ori chiar omoară stăpânul, dar suferinţele a mii și mii de inși se răzbună în unul singur."

Cu aceste gânduri adormi. În cameră se lăsa un întuneric cenuşiu. Tăcerea deveni din ce în ce mai desăvârşită. Tristețea le cuprinse pe toate. În acea tăcere, bolnava brunetă rosti:

– E tristă soarta femeii, nespus de tristă!

Toate se gândeau la acelaşi lucru ca şi Matilda. Aceleaşi impresii dădeau naștere aceluiaşi gând: „E tristă soarta femeii!"

CAPITOLUL XI
O viespe nouă

Cititorii ştiu că i-am lăsat pe Maria şi pe Ionescu continuându-şi idila la Mănăstirea Sfintei Treimi. Idilă pornită din sentimente curate și inimi nobile!

Maria avea sufletul nevinovat şi nu iubise încă niciodată. În Ionescu văzu numai un caracter blând şi nobil, un om care a suferit, care în viața lui a avut ghinionul să dea peste fiinţe perverse şi stricate.

Ionescu, într-adevăr, fusese foarte nenorocit în prima lui căsătorie. Acum, decepţionat și amărât, s-ar fi jurat să rămână mereu holtei, după cele suferite crezând că toate femeile erau ca una și una ca toate. Ionescu însă nu era dintre acei pesimişti care cred că toate femeile sunt rele şi toţi bărbaţii îngeri. El îşi zicea: „Am avut ghinionul să dau de o femeie rea; dar sunt sute bune. Poate a doua oară voi avea mai mult noroc." Cu asemenea gânduri, fără veste şi fără voie, se amoreză de Maria. Om bun şi blând, vedea în Maria o soţie ideală...

Isprăvindu-i-se concediul, plecară cu toţii de la mănăstire. Maria era foarte tristă că părăsea o viaţă fericită, lipsită de griji, de invidii și de critica lumii. Era o fiinţă

afectuoasă, care lesne lega sentimentele fericite de locurile în care se afla.

Ionescu era fericit că pleca; pentru că ştia că fiecare pas îl apropia de rezolvarea situaţiei lui nenorocite. Pe drum, ca să mai treacă din vreme, mereu râdea de Maria că îi părea rău după călugărie.

– Coană Ruxandră, mă tem că maicile de la schit i-au furat minţile. Priviți cât e de tristă după mănăstire.

– Nu mi-au furat minţile, dar e locul cel mai fericit în care am trăit vreodată.

– Te atașezi prea lesne, domnișoară.

– Am o presimţire că-i locul care îmi convine cel mai mult.

– Nu-i o virtute să fugi din lume, ci să stai, să te lupţi și să învingi. Închipuie-ți ce ar fi omenirea dacă fiecare ar vrea să trăiască la mănăstire.

– Asta nu se poate întâmpla, fiindcă nu toţi oamenii au dor de liniște. Ambiția îi roade pe toţi și mai curând își mănâncă din carnea lor decât să se lipsească de dorinţe şi ambiţii.

– Dar, oricum, e prea monotonă viaţa.

– Ți s-a părut dumitale? zise Maria cu o anumită intonație.

– Nu. Pentru mine a fost o adevărată plăcere și o fericire deosebită, dar nu

mănăstirea mi le-a procurat. Aceleaşi întâmplări pe care le-am avut la mănăstire mi-ar fi fost plăcute în oricare alt loc. Şi, zicând aceste vorbe, o privi cu dragoste pe Maria.

Ajunşi acasă, îşi reluă fiecare ocupaţia.

Maria broda cu hărnicie neîntrecută, o parte pentru dânsa, o parte pentru vânzare. Din munca ei îşi făcuse lenjerii frumoase. Cu şi mai mult drag se uita la ele, ştiind că totul era datorită muncii sale; nicio împunsătură de ac şi niciun fir de aţă străin.

Văzând-o cum seri de-a rândul lucra cu hărnicie, lui Ionescu i se rupea inima; i-ar fi propus să nu mai muncească atât de mult, dar nu îndrăznea. Uneori, nemaiputând răbda, îi zicea:

– Domnişoară Maria, o să-ţi strici ochii cu atâta broderie.

– Dar eu nu-i zic? adăugă mătuşa. Mai ceart-o şi dumneata; eu m-am săturat de zis. Deloc n-ascultă!

Maria uneori tăcea, alteori zicea:

– Dar e păcat să stea cineva degeaba. Parcă şi legea zice că nu-i mai mare rău decât trândăvia. Când omul poate munci, de ce să nu lucreze?

– Bine, dar ziua toată n-ajunge? zise mătuşa.

– Sigur. Seara strici ochii şi o să-ţi pară odată rău! adăugă Ionescu.

– Ce poţi face azi nu lăsa pe mâine!

Astfel treceau zilele pentru Maria. Ionescu nu-i spunea nimic despre divorţ. Nici n-avea ce-i spune. Deşi avea cunoştinţă de toate mişeliile femeii, deşi o prinsese cu amantul în casă, nu fusese destul de șiret ca să aibă dovezi şi martori. Femeia, adevărată viespe, care îl luase din interes, să-şi schimbe numele de domnişoară în cel de doamnă, era mult mai dibace decât dânsul. Într-o ceartă pe care o avuseseră, îi declarase:

– Ai vrut să scapi de mine, dar te-ai înșelat. Nu vrei să trăieşti cu mine? Atâta pagubă. Dar o să-mi plătești pensie alimentară până te-o lua dracul. M-am măritat şi n-am bărbat de lăsat.

– Bine, dar nu ţi-e ruşine să trăieşti cu alţii şi eu să te ţin?

– Minciuni. Dovedeşte!

– Cum, să mă fac pândașul tău?

– Vezi bine, dacă ai interes. Vrei mata să te însori? Îţi trebuie divorţ? Hei, nu mă pândești, dar eu ştiu tot, unde stai şi cum ai petrecut la mănăstire.

– Eu nu mă interesez de ce faci tu; ce te doare ce fac eu?

– Fiindcă eu sunt deşteaptă şi tu ai fost şi eşti un prost.

– Prost am fost când am luat o blestemată ca tine.

– Te priveşte. Și eu nu zic c-ai fost cuminte.

– Dar n-ai în tine pic de demnitate. Frumos e să mă ţii încurcat, să nu-mi pot avea rostul meu?

– Să te însori, ha?

– Chiar să mă însor, de ce nu?

– Dar nu eşti însurat? Eu ce-s?

– Nu mai vreau să trăiesc cu tine.

– Nu trăi. Ce, crezi că-mi curg ochii după un prostănac ca tine?

– Atunci, de ce nu ne-am înţelege omeneşte să divorţăm?

– Fiindcă eu nu sunt proastă să las gâsca din mână pe vrabia de pe gard.

– Va să zică, ţii la cei șaizeci de franci pe lună?

– Vezi bine că țin. M-am măritat ca bărbatul să-mi dea casă şi masă, tot ce-mi trebuie; acum, deodată, tronc, dumnealui nu mai vrea! Atunci plăteşte, nene, pensie. Legea să trăiască!

– Bine, dar eu sunt de vină? De ce ți-ai bătut joc de cinstea mea?

– Mofturi! Secături! Ți s-a năzărit să mă laşi.

– Fără de asta nu ne înțelegeam. Mereu ceartă, mereu scandal. M-am însurat să am casă şi masă! Când veneam seara, tu erau dusă. Cine știe pe unde şi cine ştie cu cine; când te întorceai, îmi căutai mie pricină. Până la urmă, ai îndrăznit să-ți aduci amanții în casa mea. Înţelege că răbdarea omenească are o limită.

– Ce vrei tu nu vreau eu. Bravo mie c-am fost atât de deșteaptă şi-am făcut câte spui fără ca legea să-mi poată face ceva!

– Dar o să mă aduci la disperare; eu vreau să mă despart.

– Bine, mă despart; dă-mi cinci mii de lei și s-a isprăvit.

– De unde? Să fur?

– Treaba ta.

– O să-ţi pară rău de ceea ce faci.

Ionescu ieşi furios din casa așa-zisei lui neveste. El părăsise domiciliul, lăsând-o cu tot ce era în casă.

Asemenea certuri avea Ionescu, din când în când, cu fosta lui soţie.

La tribunal, cererea de divorţ fusese respinsă din pricina lipsei de dovezi și, după cererea femeii, fusese condamnat la plata pensiei alimentare.

Ionescu era uneori atât de trist şi de abătut, încât seara venea şi nici nu ieşea din camera lui. Îi era jale şi ruşine de situaţia în care se zbătea. Uneori îi venea în gând să-şi ia zilele şi să scape odată de femeia-viespe care-i otrăvea viaţa întreagă. Nopţi întregi nu dormea, zbuciumat de gândul cum ar face să scape de acest fapt, care îi strica toată fericirea vieţii. Mersese la avocaţi. Fiecare îi dădea câte un sfat, dar era greu de împlinit. Cum să aibă el martori, să stea nopţi întregi şi să pândească femeia? Era împotriva caracterului lui.

Pe de altă parte, femeia, văzând că o lasă în pace şi nu-i mai zice de divorţ, îi puse pe unii, pe alţii să-i spună lui Ionescu să-i dea câteva mii de lei, bani pe care ea susţinea că i-a cheltuit cu nunta și cu hainele.

Mulţi dintre cunoscuţi îi ziceau: împrumută de undeva bani şi scapă de dracul. La urmă lăsase numai cu trei mii. Sumă foarte mică pentru cine o are; dar colosală pentru cine e sărac. De unde să poată găsi trei mii de lei un biet funcţionar cu două sute de lei pe lună? Îi face cineva credit cel mult de un rând de haine, de un palton ori de o pereche de ghete? Dar trei mii, fără să ai un imobil! Ionescu ofta.

Muncit mereu de aceste gânduri, ajunsese melancolic de-a binelea.

Printr-o schimbare de personal şi ridicare în ranguri, Ionescu se văzu înaintat în slujbă. Îl trimiseseră şef la o gară mai mică, unde ţinea şi loc de casier. Mutarea aceasta fu foarte dureroasă. Îi strica tot rostul vieţii, aşa cum era el acum deprins. Pentru dânsul era mare fericire că o putea vedea pe Maria, seara şi dimineaţa, că puteau vorbi câteva cuvinte banale care îi răsunau plăcut în minte până o vedea din nou. Zbuciumat astfel cu gândul, îşi zise să nu facă după capul său şi să se sfătuiască şi cu Maria.

Era într-o duminică, mătușa Mariei adormise după masă. Ionescu și Maria trecură în salonașul de alături.

– Am să-ţi cer un sfat, domnişoară, şi sigur o să mi-l dai.

– Sunt foarte neiscusită în a da sfaturi.

– Oricum, ştii că nu-i chip s-o scot la capăt cu dușmanca mea. Acum mi-a trimis răspuns că, dacă-i dau trei mii de franci, se desparte. I-aş da bucuros, numai să scap; dar n-am.

Maria tăcea, nu zicea nimic.

– Zilele acestea însă mă văd transferat şef la o gară. E drept, leafa e mai mare, dar și răspunderea mai grea, căci eu sunt şi casier.

Mi-e foarte greu să plec de aici. Singura mea fericire era că ne puteam vedea; fiind lipsit şi de aceasta, nu ştiu de nu voi înnebuni. E foarte greu să trăiești pe lume fără nicio umbră de fericire.

– Dar ne rămâne speranţa, zise Maria.

– Speranţa e adesea prea puţin. Când ai sperat prea mult fără niciun rezultat, e greu numai cu dânsa.

– Cu toate astea, altă mângâiere nu putem avea. Dacă n-aş fi fată săracă, ţi-aş da din zestrea mea şi lucrurile ar sta altfel.

– Nici nu m-am gândit, dragă Marie, la aşa ceva. Eu sunt vinovatul, eu trebuie să dezleg.

– Cu asemenea femeie, nu-i dezlegare.

– Am să scot banii din pământ, voi face toate economiile şi va trebui să scap; de la întâi ale lunii plec la serviciu. Ai să-mi scrii? Nu cred că-i o compromitere. Nu te socotesc drept logodnica mea? Cel puţin să ştiu că eşti sănătoasă.

– Am să-ţi scriu, zise Maria.

CAPITOLUL XII
Nunta

Cu anevoie, dar în cele din urmă Matilda se însănătoşi. Fu pentru ea o adevărată sărbătoare când ieși din casa doamnei Grigoriu. Iliescu se certă cu moaşa pentru plată.

– Bine, coană, Domnia Voastră dezbrăcaţi lumea.

– Frumos! Faceţi pozne şi vreţi să scăpaţi fără bani. N-a fost vorbă de cinci sute de lei?

– Crezând că vei avea bucluc și cu copilul!

– Dacă s-a întâmplat așa, e norocul meu. Dar n-am avut o naştere care plăteşte o mie de lei? Nu-ţi pare bine că ţi-am scăpat nevasta din primejdie?

– Dar trei sute de lei sunt bani. Nu se iau din drum. Vremuri grele, crede-mă şi dumneata.

– Pe mine nu ma cred nici doctorii, nici cei de la farmacie, nici cei cărora le plătesc chirie, nici nimeni.

– Ei, și dacă nu ţi-oi da, ce-o să-mi faci? Ai să mă dai în judecată? Te ţine cureaua?

– Te-aş putea și da. Ce? Nu e o naştere unde am martor pe doctor? Eu n-am nimic de ascuns, te fac de râs şi pe dumneata. Şi să dea Dumnezeu să mai ai nevoie.

La aceste vorbe, Iliescu rămase pe gânduri. Într-ade-văr: de unde să ştie dacă n-ar mai fi avut nevoie? El era hotărât să n-aibă copii cu Matilda.

– Ei, fie. Facem pe din două: patru sute.

– Nici patru bani nu las!

Moaşa era şireată, văzuse că a lovit bine şi unde trebuie. Iliescu, necăjit, se plimba de colo până colo.

– Nu te mai codi şi dă banii. Uite, mi se pare, vine coniţa.

– Las-o să vină, să vadă cât mă costă prostiile ei!

– Numai ale ei?

– Da, fiindcă a ascuns.

Între timp, intră și Matilda. Deși palidă, avea o înfăţişare mai bună; speranța unei vieţi mai tihnite îi lumina și înfrumuseța chipul. Iliescu scoase trei hârtii de câte o sută, zicând:

– Trei sute şi cu două sute la început fac tocmai cinci sute. Adevărat jaf!

– Crezi, se vede, că toţi acești bani îmi intră mie în pungă. Vai de venitul meu! Muncesc de douăzeci de ani și n-am nimic pus deoparte.

– Deoparte n-o fi, dar la ciorap..., zise Iliescu râzând. În sfârşit, cu bine, coană moaşă!

– Cu bine şi la revedere!

– La revedere, dar nu pentru afaceri.

Era o seară de toamnă rece şi umedă. Matilda se înveli bine în mantela îmblănită şi trăsura îi duse la locuinţa cea nouă a lui Iliescu. Peste câteva zile aveau să meargă la primărie pentru căsătoria civilă.

Matilda ţinu cu orice preţ să-şi facă o rochie de mătase mov pentru cununia religioasă.

Iliescu voia și el ca mireasa să fie cât mai elegantă; aveau să vină la cununie colegi de-ai lui. Oricât era de zgârcit în cele mai mici nimicuri, când era însă vorba de a zvârli cenuşă în ochii lumii, nu se uita la sutele de franci. Îndată după ce se isprăvise divorțul, Iliescu îi zisese Matildei să trimită la Mustea să-i dea lucrurile ce-i mai rămăseseră la el. Mustea, fără să se împotrivească deloc, îi dădu rufăria pe care o mai avea la el, precum şi hainele şi aşternuturile.

Mustea se simți uşurat să dea tot, dar tot ce i-ar mai fi putut aduce cea mai mică amintire. Uita, sărmanul, că amintirea era în inima lui; putea pieri numai odată cu darea sufletului.

Matilda chemă o croitoreasă de-i modifică toate rochiile vechi.

– Cu economie, dar să fie la modă, îi zise Iliescu. Nu vreau să semeni cu coana Chiriţa când om ieși în lume.

Practic cum era, Iliescu luă verigheta de cununie a Matildei, pe care o avea de la conașul Todiriță, și făcu din ea două mai subţiri. Omul acesta n-avea nimic sfânt şi nicio prejudecată. Ar fi făcut negoţ şi cu cenușa părinților săi, dacă l-ar fi îmbogățit. Era atât de ahtiat după avere, încât zi şi noapte n-avea alt gând decât cum ar face ca din miile de franci rămase să poată scoate cât mai mult.

Locuința nouă era cât se poate de nostimă. Un salon mare, în față cu o rotondă mică de geamuri, anume pentru flori. Un antreu impunător. În faţa salonului era biroul viitorului domn avocat. Pe urmă veneau sufrageria, camera de culcare şi alte asemenea, fără menire specială.

Matilda era foarte necăjită că n-avea frumoasele şi bogatele ei giuvaiere. Iliescu îi ghici necazul și, cum nu voia să-i dea prilej de ceartă, fără ştirea Matildei, cumpără o brăţară și un colier, imitaţie de diamante. Avu însă grijă să pună pe ele preţuri de sute de lei. Matilda, primindu-le, fu încântată; nici prin minte nu putea să-i treacă şiretlicul lui Iliescu...

Se zbuciumau însă mereu cine să le fie naşi.

– Înţelegi tu, dragă, ar fi cea mai mare nebunie să pierdem ocazia prin care ne putem lega c-o familie bună şi de la care să avem protecţie.

– Dar pe cine? Eu n-am pe nimeni. Dacă nu o ucidea pe sărmana mătuşă...

– Ăsta a fost un adevărat ghinion! Ce sprijin, ce relaţii am fi avut! La ea venea tot ce are oraşul mai nobil şi mai ales.

– Ce cadouri era să am! Adevărată nenorocire! Ticălosul de Turel!

– Ar merita ştreang. Un păcătos îţi strică tot rostul. Problema e: cine ne cunună?

– Ziceai că te ai bine cu președintele?

– Bine, dar de, nu ştiu de-o vrea!

– Încearcă.

Într-adevăr, Iliescu luându-şi o mutră umilită, îmbrăcat cochet, se duse acasă la preşedinte, la un ceas când el era la tribunal, anume s-o găsească numai pe coniţă.

După multe sărutări de mână şi linguşiri, îi arătă ce fericit ar fi să-l cunune ea şi soţul ei. Nevasta preşedintelui aflase ceva din istoria lui Iliescu, dar gândi: multe se spun pe seama fiecăruia.

– Eu, domnule Iliescu, nu pot promite nimic fără dumnealui; pe mine mă ai de partea dumitale!

– Tot norocul meu, coniță, stă în mâna dumitale. Când femeia vrea, vrea şi Dumnezeu, zice francezul.

– Da? zise coniţa zâmbind.

– V-aş fi foarte recunoscător.

– Nu promit, dar cred c-o să vrea.

– Nu vreau daruri, coniță; o simplă lumânare, dar ţinută de dumneavoastră. Ar fi o fericire nespusă pentru mine şi pentru ea, care e străină şi a suferit atâta până acum.

– Şi pe când?

– Dacă nu va fi nicio piedică din partea dumneavoastră, duminică.

– Dacă îl conving pe bărbatu-meu, îţi scriu.

– Dacă vreţi dumneavoastră, sunt sigur.

Iliescu ieși aproape sigur de reuşită. Tot drumul își făcea planuri peste planuri. „Să-l ai naş pe preşedinte e lucru mare. O să-l am întotdeauna de partea mea. Când voi avea procese, sunt sigur de reușită. Și când lumea te ştie înrudit cu preşedintele, aleargă la tine ca la Mesia. Adevărat noroc! Asta înseamnă să ai practica vieţii. Nu e greu să fii avocat, mai greu e să ai procese și încă și mai greu e

să le câştigi. Să ştii să înlături asemenea piedici înseamnă să fii deştept, să ai flerul vieţii practice. Dacă n-oi merge nici eu departe în lumea asta, nu mai merge nici dracul.“

Acasă îi spuse Matildei că treaba era ca și făcută. Ştiu că-l duce ea de nas. „Cine e priceput şi vrea să câştige un proces, cu ea vorbeşte. Halal femeie! Aşa femeie zic şi eu. Are samsari ca un avocat, care pândesc procese şi se înţeleg, dacă or câştiga, să aibă atâta la sută.“

– O fi deşteaptă şi cultă? zise Matilda.

– Bate zece bărbați cu gura şi se pricepe să învârtă şi vorba, lucru mare.

– Și bărbatu-său ştie?

– Tocmai aici e deşteptăciunea ei. El nu ştie nimic şi ea îi insinuează că în cutare chestie crede că cineva are dreptate. Pretinde că se ocupă de asemenea chestii de plăcere şi din dragoste pentru el. Taică-său era avocat şi ea făcea pe secretarul. Zice c-a rămas cu patimă.

– Bună patimă, care-i aduce mii de franci, zise Matilda.

– Poţi să-ţi închipui! Înrudindu-ne cu ea, ce afaceri putem face! Atârnă mult de tine, de vei şti s-o măguleşti...

Seara primi un bilet în care îi spunea că, după multe rugăminţi, Gogu vrea să-i cunune. Iliescu nu-şi mai putea stăpâni bucuria.

Căsătoria civilă se făcu la primărie, cununia religioasă în casă la Iliescu. Un cupeu îi aduse pe naşii mari. Matilda arăta destul de bine. Era chiar frumoasă, în rochie mov şi cu voalul alb până la pământ. Nu-şi puse beteală, de vreme ce mai fusese căsătorită o dată. O floare albă de lămâie naturală îi împodobea părul negru, aranjat la frizer, la modă.

După cununie li se serviră oaspeţilor şampanie, prăjituri şi bomboane. Seara urma masă pentru rude şi prieteni.

Naşii se scuzară că nu pot veni, fiind invitaţi la o logodnă a unei nepoate. Dintre invitaţi, cei mai mulţi erau colegi de-ai lui Iliescu. În afară de aceștia, mai venise Maria cu o mătuşă de vară primară. Mai erau şi alte rude ale lui Iliescu.

Matilda era foarte veselă; se credea ajunsă la capătul suferinţelor. I se părea că idealurile de fericire începeau să i se împlinească. Felicitată și admirată de toţi, era în culmea fericirii. I se părea că, după o închisoare de zece ani, a ieșit iar la lume, unde va fi admirată și sărbătorită cum era

înainte de a se mărita cu Mustea. Își închipui că o să vină o nouă tinerețe. Nu știa că toamna zadarnic dau pomii flori, căci sunt menite înghețului și ofilirii.

Ziua de cununie fu o zi de toamnă cu soare. Toți îi spuneau că va fi fericită, căci era o zi frumoasă. Matilda credea din tot sufletul, așa cum crede bolnavul, dornic de sănătate, în vindecare. De acum nu mai avea a se teme de clevetirile lumii. Avea să fie și ea femeie cinstită.

Câte altele nu se despart și lumea nu le disprețuiește? Divorțul e ceva atât de obișnuit azi, încât nimeni nu se mai miră. Ce să facă femeia care dă peste un bărbat rău și vicios, ori cu care nu se poate înțelege cum nu se înțelegea ea cu Mustea?

Se vedea scăpată de sălbăticia de la țară. Va avea relații cu lumea bună. Trăind la oraș va putea petrece, nu ca în pustiul de sat. O să înceapă o viață nouă. Iliescu va ține din ce în ce mai mult la dânsa. Iubirea ei va fi atât de fără margini, încât va trebui să-i insufle tot mai mult dragoste și lui.

Iliescu, foarte cochet, arăta destul de bine în haine negre și vestă albă. Nu era atât de vesel ca Matilda. Altfel de mire ar fi dorit el să fie! Alte planuri de viață ar fi avut el! „Dar ce să faci? își zicea. Vânătorul e silit să

vâneze ce găseşte. Vremea, acest maestru fermecător, ce n-aduce ea în tolbele-i greoaie?“

În sufragerie se aşeză o masă mare. În mijloc, doi cozonaci, în care erau înfipte lumânările de cununie, aprinse.

Iliescu, econom ca întotdeauna, tocmi un bucătar bun care se nimerise fără stăpân, şi acesta, în două zile, îi găti o masă regească: gelatine, aspicuri, mâncăruri reci de iepure, fripturi de curcan, torturi şi prăjituri de tot soiul. Vinuri cumpără singur. Tocmi un fecior. Astfel, totul se servi cât se putea de frumos şi de elegant.

Matilda, după atâta vreme de sărăcie, era mulţumită nu să mănânce, dar să nu mai vadă sărăcia în jurul ei.

Între alte rude şi prieteni de-ai lui Iliescu era o mătuşă de-ale lui, doamna Dănescu, în vârstă de vreo patruzeci de ani. Avea pensie: bărbatu-său fusese doctor militar. Femeie destul de bine păstrată, tip vesel, cu pretenţii de femeie veşnic tânără. Lângă ea stătea Jenică, protejatul dumneaei, băiat tânăr, înalt şi blond. Îşi începea cariera de candidat la tribunal. „Băiat sărac, are nevoie de protecție“, zicea doamna Dănescu. Jenică avea masă, casă și bani de buzunar. Dăneasca era foarte milostivă cu tinerii ca

Jenică. „Ce să le faci, dragă? Trebuie să-i ajuţi; azi e atât de greu de făcut carieră!“, zicea adesea. Această generozitate nu o împiedica să fie foarte nepăsătoare cu un nepot de soră care, neavând cu ce isprăvi liceul, intrase la poliţie.

La petrecere, veselie şi chef ca la masă mare, unde oamenii mănâncă şi beau din belşug, fără să se gândească la bani. Dăneasca, văzându-l pe mire că nu-i tocmai vesel, zise:

– Ce stai, nepoate, așa plouat? De, e rău când mănânci mărul înaintea mesei!

Cu toţii izbucniră în râs. Văzând efectul, dânsa adăugă:

– Îmi place mireasa, uite cât e de veselă!

– S-a trecut vremea când mireasa plângea de-i sărea cămaşa pe dânsa, zise mătușa Matildei, căreia, ca rudă, nu-i veneau bine împunsăturile Dăneascăi.

– Las' c-or râde când or fi singuri, zise un domn mai bătrân, rudă cu Iliescu.

Alt hohot de râs cuprinse mesenii. Veselie ca la nuntă!

Pentru cel mai neînsemnat lucru râdeau în hohote. Nu în zadar se zice că vinul veselește inima omului, păcat însă că tâmpeşte mintea.

– De ce n-ar râde? De ce n-ar fi veseli? Tineri sunt, frumoşi sunt, zise Dăneasca dându-i coate protejatului Jenică.

– Vezi bine, nu ca dumneata bătrână, zise unchiul lui Iliescu, ştiind slăbiciunea Dăneascăi.

– Te rog, nici în glumă nu-mi place bătrâneţea.

– Aoleo! Ce spui? Atunci, eu închin acest pahar urându-le mirilor să ajungă până la adânci bătrâneţi.

Cu toţii ciocniră paharele și le goliră.

– Şi eu ridic alt pahar ca s-ajungem cu toţii până vom zice la cofă, fofă.

– Lacom ești de viață, domnule Vasiliu, zise Dăneasca.

– Sunt lacom, fiindcă o trăiesc cu încetul, nu-s tocmai aprins ca alţii.

– Se şi cunoaşte, nu-i nevoie s-o spui, zise Dăneasca.

– Pune-o în traistă, domnule Vasiliu! Doamna Dănescu tachinează grozav! Așa-s cucoanele, fiindcă ştiu că n-ai ce le face. Răspunde, dacă te ţine cureaua.

– Ar fi nepoliticos să tachinăm cucoanele bătrâne, să avem respect...

Matilda era foarte încurcată de toate aceste glume cu două înţelesuri. De aceea,

cum se isprăvi masa, dânsa trecu în salon cu alte coniţe mai tinere.

Iliescu poftise destulă lume spre a se făli cu casa lui şi să arate ce masă poate da. Petrecură cu glume și închinări de pahare până pe la douăsprezece noaptea. Obosiți de petrecere şi nesomn, mesenii, unul câte unul, începură a pleca pe la casele lor, urându-le tinerilor căsătoriţi multă fericire.

CAPITOLUL XIII
Căsnicia cea nouă

Chiar de a doua zi, Matilda îşi luă în serios rolul de gospodină; era ca un bolnav care n-a umblat mult şi-i obosit de neumblet şi nemișcare. Cu adevărat devotament şi dragoste inspectă casa, începând cu podul şi isprăvind cu pivniţa. Lipseau încă o mulţime de lucruri, ca în orice gospodărie nouă.

Gospodăria nu era grea, ca la ţară. Aici totul se ia de-a gata, dar şi totul e pe sponci, măsurat și cumpănit.

Matilda la ţară nu lucra nimic, dar aici, făcând aceeaşi muncă, putea trece drept gospodină bună. La oraş, gospodăria nu constă în a produce lucruri folositoare, ci în a ţine ca totul să fie lustruit, aranjat. Lucru destul de uşor, fiindcă de la salon până la bucătărie, toate lucrurile erau noi.

Gospodăria de la ţară e binecuvântată şi plină de belşug, dar cu o singură condiţie: femeia să fie harnică precum o albină. Din zori şi până în seară, să ajute şi să supravegheze. Un ou să nu se poată pierde, un ceas să nu fie neocupat.

La oraş, munca e lux; la ţară, munca e bogăţie. Cu cât ai muncit mai cu drag și mai cu zor, cu atât ai adunat mai mult. Din

munca şi grija femeii pentru gospodărie răsar, ca prin minune, roadele grădinii: curtea se umple de păsări, cămara de conserve bine păstrate, pivniţa de unt şi brânză, coşurile cu ouă se înmulţesc, căci în fiecare zi gospodina își ştie găinile ouătoare şi cam câte zeci de ouă o să-i dea.

Gospodina bună se îngrijeşte de locuinţele păsărilor, să fie tot aşa de curate și aerisite ca nişte locuinţe omeneşti şi apa de băut să le fie curată şi limpede. La gospodina bună nu se ştie de boli şi păsările nu pier. Gospodina de la ţară e blândă cu servitorii, le dă dreptul lor; dar le cere să fie muncitori, harnici şi să n-o prade.

Toate acestea nu erau pentru Matilda. Ea putea fi gospodină de oraş, nu de ţară. Cu alte cuvinte, Matilda era târgoveaţă. Îi plăcea să se scoale la opt sau la nouă; dar gospodina de ţară până la acest ceas trebuie să fie sătulă de muncă. La oraş putea să se scoale și la zece, nimic nu se pierdea; praful poate fi şters la orice oră a zilei, nu pierde nimic aşteptând. Ținea o singură servitoare, o fată tânără, foarte îndemânatică, de origine germană. Toate treburile le făcea cu spor şi curate. Matilda, atât de capricioasă şi de rea cu servitoarele, era foarte mulțumită de Rosa.

Putea Matilda să se scoale cât de târziu. Rosa curăţa pretutindeni şi aranja totul. Cu cea mai mare grijă fierbea laptele, făcea cafeaua, venea şi de la piaţă cu târguielile pentru dejun şi cină.

Nu era ca servitoarele de la ţară, rău îmbrăcată şi murdară. Când aducea ceva, îți era drag s-o privești. Pieptănată frumos, cu hainele curate, cu șorț alb cu dantele, făcea impresie bună oricui o vedea, crezând că Iliescu ține jupâneasă, bucătăreasă și rândaş. În bucătărie, Rosa purta două şorţuri: peste cel alb avea unul de stambă, dar tot curat. Îndată ce suna clopotul şi o chema sus, Rosa se înfăţişa ca o jupâneasă cochetă, cu şorţ alb, frumos pieptănată, cu panglici în păr, veselă și zâmbitoare. Cu asemenea servitoare, Matilda avea linişte.

Avea cunoştinţe destule: după dejun, cam pe la vreo patru, îşi făcuse obiceiul de a ieși din casă. Matilda îi zicea lui Iliescu: mai trăiesc, mai răsuflu.

– Cred și eu. Nu se poate compara viaţa liniștită și plăcută de aici cu închisoare de la Chindeşti.

– Adevărată închisoare! Un ou și o bucăţică de carne îi ajung unui om; dar să mai aibă viață sufletească, să ai cu cine vorbi câteva cuvinte! Să vezi că-ți mai deschid ușa

nişte oameni de seama ta, răspundea Matilda.

Iliescu era foarte îngâmfat, că el, neînsemnat funcţionar, a fost capabil să aducă fericirea unei femei, lucru pe care nu l-a putut face moşierul Mustea. Această măgulire îl făcea să fie foarte bun şi politicos cu Matilda. Se părea că omul se schimbase; practica vieţii familiale îl făcuseră chiar şi pe Iliescu mai bun.

– Eu eram menit să fiu familist; n-ai idee ce fericit mă simt de când am casa şi masa mea.

– Şi de mine nu pomeneşti nimic? Îl iscodea Matilda dezmierdându-l pe frunte.

– Mai încape vorbă? Fără tine n-ar putea fi acestea două.

Iliescu nu era omul care să născocească tot soiul de dezmierdări și vorbe drăgăstoase, menite unei căsătorii noi. Recordul acestei fericiri, obişnuit unei tinere perechi, îl ținea Matilda. Dânsa nu se supăra. Îşi explica faptul prin aceea că Iliescu era puţin expansiv; nu avea un temperament vesel, vorbitor şi glumeţ.

– De statornicia unui asemenea bărbat eşti întotdeauna mai sigură, zicea ea vorbind cu Maria, cu care se împăcase din toată inima.

– Numai, țață, să nu uiți vorba mătușii: apele liniştite nu sunt întotdeauna şi cele mai puţin adânci.

– Cum adică, tu crezi că Iliescu ar fi vreodată capabil de nestatornicie?

– Nu zic, dragă țață, dar ştii vorba: paza bună trece primejdia rea. Nu ştiu de ce, dar eu, cu caracterul meu bănuitor, n-aș avea niciodată încredere într-un bărbat. Îți spun drept, chiar pe cel mai sfânt tot îl cred în stare, când i se va da ocazia, să te înșele.

– Tu, Mario, cu caracterul tău nu trebuie să te măriţi.

– Mă tem că aşa am să şi fac.

– Tocmai, ce face Ionescu tău?

– Ce să facă? El știe. Băiat bun, îl iubesc, dar e încurcat!

– Și crezi că el e sfânt? N-o fi având pe-acolo vreo madamă?

– Nu cred, e prea sincer.

– Aici o să-ţi spun că te înşeli; bărbaţii neînsuraţi nu pot fi niciodată statornici jurămintelor date.

– Poate, zise Maria simţind că un nor de melancolie îi acoperă faţa.

– Cel puţin, eu pe Iliescu îl țin din scurt; pe mine nu mă poate înşela; l-aș cunoaște imediat după purtări. Pe copii şi pe bărbaţi îi cunoşti îndată ce au călcat vreo poruncă.

În această căsătorie nouă, Matilda avea foarte dezvoltat sentimentul proprietăţii. Toate aceste lucruri erau cu banii ei şi ţinea cu sfinţenie la cel mai mic dintre ele. Toate trebuiau să fie în bună regulă şi la locul lor, toate îngrijite și curăţate.

Problema bucătăriei o cam încurca pe Matilda. Rosa nu prea se pricepea la gătit. În schimb, Iliescu era foarte capricios la masă. Mâncărurile la târg sunt mai greu de pregătit, ca să aibă faţă și să fie gustoase. Nu-i unt din belşug; nu sunt păsări care, oricum ar fi gătite, tot sunt bune. Și Matilda, care la Mustea nu fiersese un ou, acum era silită să ţină mult și bine oala de coadă. Altfel, la masă era cearta gata. Întâi Iliescu făcea numai observaţii, luând în bătaie de joc bucatele nereușite; dar, încetul cu încetul, observaţiile ajunseră mai aspre și mai jignitoare pentru Matilda.

Într-o zi, la dejun, nimerise, din greșeală, ouăle tari. Iliescu se ridică furios şi aruncă şervetul, zicând:

– Mai bine la birt decât în casa mea, unde nu pot mânca un ou pe gustul meu.

În altă zi, supa fiind prea sărată, din pricină că o săraseră şi Rosa, şi coniţa, a făcut adevărat scandal.

– Astea sunt bucate de beţivi. Două nu sunteţi în stare să faceţi o supă!

– Te rog, Iliescule, nu mă pune în rândul servitoarelor, zise Matilda.

– Bine, dragă, dar nu mergi şi tu la bucătărie? După ce că cheltuiesc bani, cred că sunt îndreptățit să cer o mâncare ca lumea! La ce mai am casă?

– Unde ai văzut casă și să nu se întâmple greşeli? Dar asta nu înseamnă să mă tratezi ca pe o bucătăreasă. Destul mă ard la bucătărie, doar-doar ţi-aș fi pe plac! Dar greu se mai poate intra în voia unui capricios ca tine.

Cu toate aceste neînţelegeri mici, Matilda se credea fericită, scăpase cel puțin din mizerie. Iliescu, deşi econom, voia să se arate lumii generos. Poftea deseori prieteni de-ai lui la masă. Atunci, cumpăra mirodenii şi îi dădea Matildei bani să ia păsări şi lucruri alese; îi plăcea să pozeze. De la slujbă nu-şi dăduse demisia.

– Nu sunt nebun, zicea dânsul, să descalec de pe un cal înainte de a avea altul gata.

Matilda tot mai păstra urmele unei frumuseţi trecute. Când se îmbrăca și-şi sulemenea [se dădea cu fard – *n.red.*] faţa, era frumoasă; deși îi lipseau farmecul și frăgezimea tinereții.

Într-una din zile, stând la fereastră cu Iliescu, Matilda zise cu o vădită bucurie:

– Iliescule, tu ai păr alb!

– Mi l-ai scos tu!

– Ei, aş!

– Ce vrei să zici cu asta, că sunt mai bătrân decât tine?

– Şi ce, te superi? Ţii atât de mult la tinereţe?

– Vezi bine că ţin! Poate vrei să ne arătăm actele de naştere, ca să vedem care pe care?

– Fii, frate, şi de douăzeci de ani! De la o glumă te iei la ceartă, întocmai ca fetele din pension.

– Te-am rugat eu să-mi numeri perii albi? Îţi număr eu cutele pe faţă?

– Ce? Am eu cute?

– Sub pudră şi *gold cream* nu se văd, într-adevăr.

– Ce mojic eşti tu, Iliescule!

– Tu cauţi pricini şi pe urmă, tot eu mojic. Şi asta-i bine.

– Ţi-am zis o vorbă în glumă şi tu o iei de bună.

– E cunoscut obiceiul tău de a împunge pe toată lumea. O s-ajungem să nu-ţi intre nimeni în casă.

– Ei şi? Atâta pagubă! De cine o să-mi pară rău? Poate de odorul de mătuşă-ta?

– Chiar şi de ea! Ai cu cine vorbi. Mie nu-mi place să trăiesc ca un bursuc.

– Mai ales că-l aduce şi pe Jenică al ei! Ce femeie fără rușine: la vârsta ei să se ţină cu un băiat căruia i-ar putea fi bunică!

– Ei, prea exagerezi!

– Când am fost ieri, să mori de râs, era baba împopoţonată c-un matineu [rochie de casă pe care o purtau femeile dimineaţa – *n.red.*] bleu pal, numai dantele. Cum se mai dichiseşte să-i placă protejatului!

– Ei, ce vrei? Are şi ea inimă.

– Dar pentru asta le dă ţara pensie?

– Şi mai bine ar fi s-o mănânce singură? Aşa s-o mai ţine un suflet de om pe lângă dânsa.

– Te rog, nu vorbi aşa, că-mi faci rău. El e un păcătos şi dânsa o canalie.

– Vezi bârna în ochii altora.

– Mă rog! Poate eu faţă de tine sunt ca dânsa faţă de Jenică?

– N-am zis asta; dar, de, trebuie să fii mai îngăduitor faţă de alții. Băiat sărac, la dânsa are masă, casă!

– Un mişel care-și vinde tinerețea și o să-şi nenorocească viaţa: asemenea femeie o să-l distrugă.

– Fii mai domoală: mătuşa se ţine bine și nu-i cum crezi tu.

– Se ține fiindcă pune pe ea o farmacie întreagă.

– Ba e un soi de femeie peste care anii trec fără să lase urme.

– O fi știind nişte farmece ceva; n-ai văzut la masă cum toţi se uitau în gura ei?

– Fiindcă-i femeie deşteaptă şi bună.

– Bună? De aceea nu plătește servitoarele şi schimbă câte două pe lună?

– De! E femeie nervoasă.

– Dar cu protejatul nu se enervează? Din Jenică puiule, Jenică mamă, nu-l scoate! N-o să-i mai calc în casă; femeia asta te îngreţoşează, te scârbeşte!

– Te rog! Dacă ai alege aşa, atunci o să stai singură ca o cucuvea. Fiecare are câte o meteahnă. Ce ne pasă nouă ce fac ei? Sunt oameni de companie cu care poţi petrece; încolo, treaba lor!

– Atunci, o să ajungem s-avem de-a face și cu hoţii.

– Câtă vreme nu-i la pușcărie, ce ai cu îndeletnicirea omului?

– Mă tem că la douăzeci de ani ai fost și tu protejat, de le ţii aşa partea.

– Matildo, aşa stârneşti tu cearta...

– Dacă le iei apărarea...

– Ar trebui să auzi cum te judecă lumea pe tine! Ţi s-ar tăia pofta de a-i critica pe alţii.

– Dar ce, eu am făcut ca dânsa? Dacă mă judecă pe mine, trebuie să te judece şi pe tine.

– Oricum, mai puţin decât crezi.

– Mi-ai luat averea, ai făcut tot pe numele tău și nu ştiu de ce m-ar critica pe mine mai mult decât pe tine. Să nu te superi, dar ai o judecată tare curioasă.

– Dacă începi vechiul cântec, pe care credeam că l-ai uitat, fug de acasă.

– Ei, vorbim! Ce te superi?

– Bine, şi ocara e vorbă, dar ce vorbă! Îţi dau tot ce-ţi trebuie, ai viaţă liniștită, casă luxoasă chiar, stai în oraş cu oameni de omenie... Acum o să am şi titlul de avocat. Ce mai dorești? Toate astea nu se pot avea fără puțină jertfă din partea ta.

– Bine, dar trebuia să mi-o treci sub formă de zestre.

– Dacă e vorba de zestre, puteam să iau fată cu o sută de mii. Câte mă rugau!

– De ce mi-ai amețit mie capul?

– Nu știu cine: eu ţie sau tu mie?

– Cum, eu m-am legat întâi de tine? Nu ţi-e ruşine?

– Nu, deloc, să mă crezi că nu!

– Cum?! Ai uitat când în grădină mi-ai declarat că mă iubeşti şi ţi-am zis să-ți vezi de treabă, că eu sunt fără noroc?

– Ești naivă ori te prefaci? Adică tu crezi că declaraţia e începutul dragostei noastre? Nu, dragă, începutul sunt toate acele nimicuri, miile de priviri galeşe, zâmbetele cu multe înţelesuri, intonațiile deosebite. Acestea sunt începuturile, care sunt întotdeauna opera femeii.

– Atunci ar trebui poate să ne punem un sac în cap când vorbim cu voi ori cel puţin un voal des, ca la turci, ca să nu ni se zărească faţa?

– Poate! Mai ales acelea care nu pot fi serioase. Bărbatul, drăguță, până nu-i încurajat de ochii şi zâmbetul femeii, nu îndrăzneşte.

– Va să zică vă mărturisiți slăbiciunea; sunteţi lași!

– Nu laşi; dar avem prea mult amor propriu şi un refuz ne jigneşte, de aceea nu încercăm până nu ne provocați. Ne ţinem de proverbul că nepoftitul n-are scaun.

– Mă mir cum cutezi să spui că eu m-am legat întâi de tine.

– Când n-ai ce zice, începi cu ocările, asta-i puterea argumentelor tale.

– Hai să-ncheiem armistiţiu, zise Matilda îmbrăţișându-l pe după gât.

Se-apropia vremea mesei. Rosa, foarte cochetă, cum ştim, intră repede zicând:

– Coniţă, bucatele sunt gata, numai v-aş ruga, veniţi puţin până jos.

Matilda şi Rosa ieşiră. Iliescu deschise uşa şi strigă:

– Roso, adu-mi un pahar cu apă!

– Numaidecât, conașule.

Matilda rămase jos, trebuia să facă nişte maioneză. Iliescu nu voia să mănânce peştele altfel.

– Roso, adu-mi untdelemnul din cămară!

– Îndată, coniţă, strigă ea şi plecă ducând un pahar de apă pe tavă.

– Bine, Roso, apa se dă goală? zise Iliescu, apucând-o de bărbie. Cel puţin e bună?

– Bună, conaşule, chiar acum am scos-o, zise Rosa zâmbind mulţumită de curtea stăpânului.

De mult îi zâmbea veselă ori de câte ori îl întâlnea singur. „E frumuşel conaşul, şi mai tânăr decât coniţa“, spunea dânsa către altă servitoare din vecini.

– Tot mai bună ar fi cu o guriţă de-ale tale. Cine te-a mușcat de buze, de-s aşa roşii?

Şi, fără multă vorbă, o sărută de mai multe ori. Rosa se lăsă sărutată. De mult aştepta ea asemenea favoare! Plecă râzând şi zise:

– Vă las paharul. O să mă certe coniţa.

– Poţi să-l laşi ori să-l iei; mi-e foame, nu mi-e sete!

Dar ce-i bine nu-i rău; ca să nu dea de bănuit Matildei, turnă apa pe nişte flori. Iliescu rămase moleşit de patimă. „Nostimă nemţoaica, gândea el. Unde dracu' a găsit-o Matilda? Tremura, drăcoaica, de mulţumire. Ce vrei? Optsprezece ani! Păcat că plec în curând! Dar o ia Matilda înapoi. E harnică şi ieftină, lucru la care ține atâta Matilda."

La masă, Iliescu o privea mereu cu coada ochiului pe Rosa, cerându-i ba una, ba alta. Se cam zăpăcise nemţoaica: în loc să aducă rasolul, aduse friptura.

– Ce ai, Roso, ai înnebunit? zise Matilda.

– Bravo ție, Roso! Se vede că ești amorezată, zise Iliescu glumeţ.

După ce ieși servitoarea, Matilda zise cu asprime:

– Te rog, Iliescule, să nu glumeşti cu servitoarele. Se fac obraznice şi nu mă mai pot servi de ele.

– Ai zis către mă-sa c-o să fie ca-n familie; ce mare glumă am făcut?

– Te poftesc, până aici!

– Crezi c-o să mă pun la taifas?

– Ce-i bine nu-i rău şi paza bună trece primejdia rea! E fată tânără şi poate lesne căpăta gărgăuni la cap.

– Bine cel puţin că vorbeşte cuminte şi nu-ţi închipui Dumnezeu ştie ce.

– Află, dragă: eu, de felul meu, nu sunt geloasă. Pentru mine, gelozia ar fi o prea mare înjosire.

– Îți făgăduiesc și eu același lucru. Deşi mărturisesc că eu nu cred că o femeie poate să nu fie geloasă; e în felul lor de a fi astfel.

– Așa, un germene de gelozie, sigur, îl are orice femeie. Dar nu te cred atât de jos coborât ca să te legi de-o servitoare. Dacă e vorba să-ți spun drept, apoi am fost puţin geloasă pe nășica; prea îţi râdea în ochi şi te apuca mereu de mâini.

– Ei, da, naşa e nostimă, n-ai ce zice şi, de, el mai bătrân și ea mult mai tânără...

– Tocmai de aceea trebuie să fii mai rezervat, nu se ştie ce capricii o apucă.

– Lasă, e femeie veselă, glumeață, dar știe până unde se merge şi până unde nu. Astă-seară ce facem? Nu mergem la mătuşa? Poate cu ea n-oi fi geloasă.

– Of! Dar tare mi-e nesuferită. O s-o găsim iar cântând cu protejatul ei. Femeie bătrână să se preteze la asemenea comedii! E îngrozitor şi scârbos.

– Ce vrei, omul îmbătrâneşte, dar inima ba. Va să zică mergem; cel puţin ceai şi cozonac proaspăt o să căpătăm.

– Sigur, face în fiecare sâmbătă pentru protejat. Nu ştie cum să-l ţină mai bine.

– Mare câinoasă ești tu, Matildo. De ce să nu-i dai voie femeii să fie bună la inimă?

Cu asemenea glume plecară la doamna Dănescu.

CAPITOLUL XIV
Surprinderea

Trecuse vreo lună de la cele povestite. Iliescu se purta foarte blând şi chiar curtenitor cu Matilda. Era mereu vorba de plecare, dar Iliescu tot amâna ba dintr-o cauză, ba din alta. Maria îi trimisese vorbă soră-sii să vină pe la ea să-i spună ceva. Dânsa nu putea veni că era mătuşa bolnavă.

– Să nu moară mătuşa! Ce se face biata Marie? Tu nu-i poţi da ajutor lui Ionescu, doar ar divorţa?

– Nu se poate, soro, nimic; dacă muierea nu vrea şi el n-are motive limpezi...

După dejun, Matilda se îmbrăcă şi zise:

– Tu nu mergi, Iliescule?

– Nu, dragă, am de citit mult, cred că te întorci curând.

– Pe la vreo patru. Rosa s-a dus la mă-sa. Cum vine, să pună de ceai. E o vreme foarte umedă.

– Ce nepotrivit! Tu pleci de acasă şi-i dai şi ei drumul.

– Ei, ce-i? Poate ţi-e frică singur? Mititelul!

Şi cuprinzându-l pe după gât, îl sărută cu patimă.

– Ei, vorbă! Dar presupune că am şi eu treabă să plec. Rămâne casa pustie?

– Vorba-i că nu pleci.

– Cel puţin i-ai zis să vină curând?

– Îi spun întotdeauna când pleacă. E fluşturatică. De asta n-am s-o ţin. Nu-i vorbă, în curând plecăm.

– Tu vrei să aibă omul toate calităţile! Privind-o apoi pe Matilda, zise: Ştii că te prinde minunat pălăria asta?

Matilda plecă foarte mulţumită de curtea bărbatului ei. Ținea la Iliescu; cu toate suferințele din anul trecut, patima ei crescuse.

Afară, vremea se răcise bine. Iliescu stătea răsturnat pe canapea. Vezi dumneata, citea, dar gândul îi era la Rosa. „Cine dracu i-a dat în gând nemţoaicei să plece? Nu i-am zis, proastei, să aibă grijă când pleacă stăpână-sa, nu cumva să lipsească de acasă?“

De necaz începu să fumeze şi să se plimbe prin casă.

Pe la vreo trei, servitoarea, rumenă la faţă de aerul rece de-afară, gătită ca-n zile de sărbătoare, veni drept în cameră la Iliescu.

– Coniţa n-a venit încă? zise dânsa, privindu-l pe Iliescu galeș.

– N-a venit, hoţoaico! Ce bătaie meriţi! zise Iliescu privind-o aprins.

– Eu? Dar ce-am făcut?
– Ce-ai făcut? Încă te faci că nu ştii?
– Mi-a dat voie coniţa.
– Ți-a dat voie?
– Zău, mi-a dat.
– Dar e vorba: de ce ai cerut? Nu ţi-am zis să nu pleci când pleacă stăpână-ta de acasă?
– Eu am cerut de dimineaţă şi nu ştiam că pleacă. Dar, vezi, am avut grijă să vin curând.
– De nu veneai, chiar te băteam. Priveşte, de necazul tău am fumat patru ţigări în șir.
Rosa făcea pe spăşita.
– De astă dată te iert, drace. Ştii bine că nu te pot dezmierda decât când nu-i coniţa acasă. Zicând aceste vorbe, o luă de talie. Stai colea lângă mine şi-mi spune unde ai fost. Nu cumva ai vreun drăguţ? o întrebă, dând apoi s-o sărute.
– Zău, nu, eu ţin numai la conaşul.
– Aşa să trăieşti tu, Roso?
– Aşa să trăiesc.
– Atunci, vino colea pe genunchi, să te pot săruta mai bine.

***

Cât o fi stat Iliescu de vorbă cu Rosa, nu putem şti. Destul că Matilda se întoarse mai curând decât se credea. Merse în bucătărie şi văzu numai șalul Rosei. Nici foc, nici ceai,

nimic! Deodată, ca un fulger îi trecu o idee prin minte şi simţi un junghi prin inimă.

Camera de lucru a lui Iliescu avea o singură uşă. Matilda, tremurând de emoţie, îşi scoase ghetele şi merse tiptil prin sală, aruncând pelerina şi pălăria pe-o masă. Se duse până la uşă şi privi pe gaura cheii.

Ca o furie deschise uşa camerei şi îl surprinse pe Iliescu cu Rosa pe genunchi. Matilda o apucă de cozi şi, aproape să le rupă, ţipă ca o leoaică furioasă:

– Pe poartă, ticăloaso, că te ucid!

Iliescu, laş ca toţi soţii prinşi în asemenea cazuri, rămase un moment înlemnit. Nu se aştepta deloc la venirea Matildei. Era abia 3 şi jumătate şi ea zisese că vine la 4. De obicei, când mergea la Maria, aveau atâtea să-şi spună încât stătea peste ora fixată. Nu se dumirea prin ce minune venise acum aproape cu un ceas înainte.

Matilda, galbenă de emoţie, enervată, aproape nebună, începu să-l blesteme pe Iliescu.

– Nu ţi-e ruşine, om fără caracter, să mă insulţi în casa mea cu servitoarea? Atât de jos nu te-am crezut, mişelule. De ce nu mă omori, de ce nu-mi dai otravă, om fără inimă? Să ştii, merg să dau divorţ, să ţip în

gura mare că eşti un hoţ, un înşelător! Să ieşi din casa mea! E cu banii mei!

Iliescu, încet-încet, îşi recăpătă sângele rece.

– Matildă, linişteşte-te! O să-ți pară rău de toate astea. A fost o glumă din partea mea, o simplă copilărie. Îţi jur că n-am nimic cu ea. Dă-o afară, fă ce vrei.

– Frumoase copilării! Mai bine muream decât să ajung să văd asemenea lucruri.

Matilda izbucni în plâns. Iliescu, pentru a pune capăt, se îmbrăcă și ieşi fără să zică un cuvânt. Matilda rămase singură.

Rosa îşi luă lucrurile şi plecă.

În casă domnea o liniște de mormânt. Doar zgomotul străzii o mai trezea, din când în când, pe Matilda din amorţire. Lovitura aceasta fusese atât de neaşteptată, încât după prima enervare se tulbură: nu știa sigur dacă visează ori erau aievea cele petrecute.

Se întunecase de mult, dar dânsa pierduse noţiunea vremii; i se părea că-i rătăcită într-un pustiu din care nu va mai ieşi. Rămase ţintuită în acelaşi loc unde o doborâse durerea. Din când în când, câte o rază de cugetare îi străbătea mintea. Atunci îşi blestema patima ticăloasă care o dăduse pe mâna lui Iliescu.

Nu-l iubise pe Mustea; dar ce deosebire, ce linişte în căsnicie! Acum vedea că, de erau atunci certuri, vina era numai a ei. Cu toate acestea, nici prin minte nu-i trecea că dânsa fusese de o mie de ori mai nedreaptă faţă de Mustea decât era Iliescu faţă de dânsa.

Într-un târziu, prin întunericul ce domnea în toată casa, se auziră paşi. Matilda tresări, nu de spaimă, ci de enervare. Ar fi fost pentru ea o mântuire să vină cineva şi să-i pună capăt zilelor.

Era însă Iliescu. Fără să zică un cuvânt, aprinse lumânarea şi aduse un cufăr. Liniştit şi tăcut, începu să-şi aşeze lenjerie, haine și câteva cărţi.

Matilda le vedea pe toate acestea ca prin ceaţă, ca într-un vis. De la o vreme, nemaiputându-se stăpâni, zise:

– Dar unde pleci?

– Nu mi-ai zis să plec? Treaba mea! Sunt sătul de tirania ta.

– Asta-i răsplata pentru jertfele mele?

– Să mă scuteşti cu jertfele tale. Mai curând eu am făcut jertfe. Ceartă şi insulte, parcă m-am vândut rob femeii!

– Sunt eu vinovată de ticăloşiile tale?

– Ascultă, Matildo, eu sunt aşa cum sunt. Dacă îţi plac, bine; dacă nu, atâta pagubă.

– Frumos!

– Pentru o copilărie, știu că n-o să am liniște un an. Plec în străinătate. Tot trebuia să fac asta peste câteva săptămâni. Tu fă ce vrei.

– Cum? Singur?

– Dar ce, poate mi-oi lua clopot capului? Eu plec să muncesc; am nevoie de liniște.

– Să mă ai pe cuget când vei auzi că mi-am luat zilele!

– N-am ce-ţi face, trebuie să plec să-mi fac o carieră. Nu vreau să zici că m-am pricopsit cu banii tăi.

Matilda izbucni în plâns, singura mângâiere a celor slabi, nenorociţi și fără nicio speranţă. Plânsul răcorește inimile arse de focul durerilor şi al nenorocirilor.

A doua zi, Iliescu se pregăti de drum. Ieși, își scoase pașaport. Avea prieteni la prefectură și i-l dădură numaidecât. Bani avea pregătiţi de dinainte. Aproape de plecare, Matilda se închise în cameră, jelind ca după mort, bocind nu pe Iliescu, ci viaţa ei pierdută, lipsită mereu de orice fericire.

Câteodată, patima o împingea să meargă să se aşeze în genunchi în faţa lui Iliescu, să-l roage să n-o lase, că va muri de durere. Iubirea lui era ultima ei rază de lumină. Pierdută, aceasta putea să-și piardă şi viaţa. Dar înjosirea era prea mare ca să nu

trezească în ea un pic de amor propriu. Plângea, plimbându-se prin casă, mușcând cu furie dintr-o batistă pe care o sfâșiase toată.

Iliescu, la plecare, bătu în ușă, zicând:

– La revedere, Matildo!

De durere, Matilda se aruncă pe o canapea bocind nemângâiată, neavând puterea să ia vreo hotărâre. Tot i se părea că el nu va fi atât de crud; poate chiar de la gară îl va mustra cugetul pentru purtarea lui față de dânsa și se va întoarce. Rămase singură și păru mai lipsită de noroc decât oricând.

Din întâmplare, Maria venise să-i aducă niște tipare, despre care vorbiseră în ziua trecută. Era pe la vreo patru. Casa toată răscolită. În bucătărie, totul în neregulă. Se cunoștea că nici nu fusese făcut focul în ziua aceea. Fusese o zi cu soare și călduroasă, semăna mai mult a primăvară decât a iarnă. Mariei îi trecu un fior prin inimă. Era parcă o casă în care se făptuise o crimă. Liniște ca de mormânt: nicio mișcare, nimic! Până și servitoarea lipsea. În ziua trecută Matilda tocmai lăudase vrednicia Rosei!

În camera de culcare, dezordine; un singur pat desfăcut, haine aruncate, schimburi răvășite, Matilda nicăieri.

Maria, de spaimă, aproape că leşină. Ştia că Iliescu avea la el banii pregătiţi pentru drum. În gând îşi zise: „Cine ştie ce s-o fi întâmplat!“ Ieşi în sală. Pe masă erau aruncate pălăria şi şalul. Se repezi în camera de lucru şi, izbind uşa cu tărie, ivărul [zăvor – *n.red.*] sări şi uşa se deschise.

– Matildo, ce faci?

Când o văzu atât de nefericită și plânsă, rămase locului.

– Pentru Dumnezeu, ce-i cu tine? Ce s-a întâmplat?

Matilda, galbenă și istovită de supărare, văzând că-i Maria, se trezi ca dintr-un vis.

– Pentru Dumnezeu, ce-i, ţaţă?

– A plecat Iliescu!

Și izbucni în lacrimi.

– Cum?! Unde?

– În străinătate.

– Ei, şi? Era de mult hotărât să plece.

– Dar e un mişel: l-am prins cu servitoarea.

– Ce canalie! zise Maria îngălbenindu-se. Pe urmă, adunându-şi gândurile, adăugă: Şi pentru asemenea mizerabil tu să-ți faci sânge rău, să te omori? Lasă-l să plece sănătos; o veni, poate, mai pocăit. N-ai teamă, un soi rău ca el nu se pierde.

– Dar cum rămân eu? Ce va zice lumea? De-abia luaţi şi el fuge în lume singur. Frumoasă căsnicie! Pentru asta m-a despărţit de bărbat?

– Lumea? Asta să fie grija ta! Nici împăraţii nu pot opri gura lumii.

– Sunt o nenorocită. E o răsplată pe lume, dragă Marie.

Şi izbucni din nou în plâns.

Matilda avu un moment de adevărată căință. Acum avu imaginea a tot ce a trebuit să sufere Mustea. Poate la el suferința a fost şi mai îngrozitoare, deoarece l-a şi ucis pe jumătate.

Maria o duse în camera de culcare, unde era puţin mai cald. Îți închipui că, de supărare, soră-sa nu mâncase nimic toată ziua. Se duse la bucătărie şi pregăti un ceai. Căută în cămară: găsi pâine, şvaiţer şi le aduse soră-sii.

– Bea, dragă Matildă; nu te lăsa pradă durerii.

– Oh! Cum aş vrea să mor!

– Fericirea lui ar fi poate să te ucidă. Trebuie să ai ambiție, să nu te laşi. Ai jertfit prea mult ca din totul să profite o canalie ca el. Aveam eu dreptate să-mi fie antipatic.

Matilda luă de câteva ori din ceai. La îndemnurile Mariei de a mânca, să nu se

îmbolnăvească, răspundea cu veşnicul refren:

– Nu pot, îmi stă în gât, aş vrea să mor.

– Nu te lăsa copleșită de durere. La urma urmei, ce să faci? Aşa sunt bărbaţii. Se întoarce şi te împaci.

Cu multă silă, Matilda bău vreo jumătate de pahar de ceai. Maria se bucură gândind că, odată smulsă din acest nenorocit cerc de jale, şi-o veni în fire și nu va mai suferi atât pentru o canalie ca Iliescu.

Când Maria se duse până la masă să pună paharul, deodată auzi un oftat puternic. Întorcându-se repede, o văzu pe Matilda leşinată. Era atât de galbenă la faţă, încât părea moartă. Fu o sincopă de câteva minute. Venindu-și în fire, arătă că o doare inima şi că o ținea în piept.

Maria o dezbrăcă, o culcă în pat ca pe un copil. Îi puse mâna la inimă: bătea neregulat. Maria era groaznic de îngrijorată. Nu ştia ce să facă. Trebuia chemat doctorul şi n-avea pe cine să trimită. Să plece ea? Dar cum s-o lase singură? Dacă îi vine să leşine din nou? Cine îi va da ajutor? Era, într-adevăr, îngrozitor. Şi trebuia să ia o hotărâre. Nu putea rămâne peste noapte singură și fără doctor.

Se hotărî să ia o trăsură să cheme doctorul, să treacă pe acasă să spună că Matilda e bolnavă şi trebuie să rămână peste noapte la ea şi să o trimită pe servitoare la o femeie cunoscută din mahala să-i zică să vină la soră-sa.

– Dragă Matildo, cred că nu o să-ţi mai vină rău, dar, oricum, trebuie să vină doctorul să te vadă. Eu trec să-l chem şi să-i anunţ pe cei de acasă că la noapte rămân la tine. Tu fii cuminte, nu te lăsa pradă durerii şi nu face pe voia duşmanilor! Fii mai puternică; o să treci şi prin criza asta. De când am venit în oraş, am auzit multe. Pot să te asigur că nu-i căsnicie fără asemenea frumuseţi, şi femeile suferă fiindcă n-au ce face. Zi şi tu ca toate: „Aşa sunt bărbaţii".

– Frumoasă mângâiere!

– În lipsă de altceva, trebuie s-o primeşti.

Matilda rămase singură. Suferinţa sufletească și durerea corporală se completau una pe alta. Aceste două dureri îi dădeau o senzaţie de mulţumire asemănătoare cu a pocăitului care, canonindu-se, ispășește un păcat mare.

Peste scurt timp aţipi. Dar ce somn zbuciumat de vise groaznice avu! Acum i se părea c-o înăbuşă cineva cu perne. Acum că-i căzută într-o apă; voia să dea din mâini

şise cufunda din ce în ce mai adânc. Vise confuze, în care realitatea, boala şi fantezia se amestecau într-un chip ciudat. Mereu tresărea, strigând: „Marie! N-ai venit încă?“ Dar Maria, oricâtă bunăvoinţă ar fi avut, nu putea zbura.

Matilda aţipea două-trei minute și, când se trezea, avea impresia că a dormit cine știe cât. Atunci o apuca teama că Maria, poate, nu se va mai întoarce.

Pe la vreo șapte, Maria sosi împreună cu doctorul. Era tot cel care-l îngrijise pe Mustea. Îi istorisi cum i-a venit răul dintr-o supărare mare.

Doctorul înţelese tot.

Într-un oraș de provincie, cele mai mici întâmplări se află cu iuţeala fulgerului. Oraşul întreg știa că Iliescu plecase şi-şi lăsase femeia. Lumea mai zicea: „Nicio faptă fără răsplată. Cum i-a făcut ea lui Mustea, aşa i-a făcut şi Iliescu ei“.

Doctorul o auscultă, o observă cu deamănuntul şi-i dădu o reţetă. În antreu, îi spuse Mariei că-i o boală grea de inimă.

– E nevoie de multă îngrijire şi de mai multă linişte. Coniţa n-a avut niciodată inima normală; dar, trăind liniștită, la aer curat, ar fi dus-o mult.

– Ce să mă fac eu singură cu dânsa? Vă rog, domnule doctor, lăsaţi reţeta la farmacie să mi-o trimită prin servitor.

– Bucuros, domnișoară, zise doctorul.

Nu întrebă nimic; căci orașul întreg știa că-l prinsese pe Iliescu cu servitoarea.

– Sărmana Matildă, cum s-a nenorocit singură! zise Maria.

– Nu dânsa, patima! Tânguirile sunt zadarnice. Caut-o, îndulceşte-i viaţa, mângâi-o și, pentru folosul ei, compune singură scrisori, spune-i că sunt de la dânsul. Eu mâine am s-o opresc să citească, sub cuvânt că-i face rău.

Doctorul venea regulat în fiecare zi. Bolnava era din ce în ce mai bine. Maria luase o bătrână, o slujnică veche de la mătușă-sa. Aceasta gătea și făcea tot serviciul. Maria n-o părăsea pe Matilda mai deloc. Cel mult se repezea un ceas acasă de rânduia cele trebuitoare. Mătușa era și ea destul de rău cu boala.

Maria, după sfatul doctorului, se silea din toate puterile s-o liniştească pe soră-sa. Când Matilda dormea, Maria scria câte o scrisoare, imitând, pe cât putea, scrisul lui Iliescu. Avea timbre străine vechi, le lipea şi o dădea servitoarei, zicând s-o aducă în casă când e Matilda trează. Maria i le citea.

Astfel, Matilda se liniştise. Uitase fapta lui Iliescu sau cel puţin se mângâia şi dânsa ca toate femeile: „Aşa sunt bărbaţii!“ Cum să nu uite când în scrisori erau cuvinte de dragoste, spunând că doreşte să se facă mai curând sănătoasă ca să vină la el?

Cu îngrijirea pe care o putea da numai o soră bună, ca Maria, un suflet iubitor şi nobil, starea Matildei se îmbunătăţi mai repede decât crezuse doctorul.

– Ai făcut minuni, domnişoară, cu îngrijirea dumitale; dar s-o păzeşti de emoţii.

Într-o zi, când Maria se duse, ca de obicei, la casa mătuşii, căci trebuia să vadă de două case, Matilda coborî din pat şi începu să caute scrisorile venite de la Iliescu. Maria tocmai intra pe uşă şi, văzând-o pe Matilda veselă, îi zise:

– Ce cauţi, dragă ţaţă?

– Caut eu ceva.

– Ce? Poate ştiu eu.

– Unde ai pus scrisorile de la Iliescu? Vreau să văd când a venit cea din urmă. De o săptămână, poate mai mult, nu ne scrie nimic. O fi bolnav?

Maria se zăpăci, dar repede îşi veni în sine.

– Ei, aş! Bolnav! O fi având de lucru.

– Unde-i scrisoarea?

– Știi că ești nostimă, crezi că le strâng?

– Dar cum, le-ai aruncat?

– Nu strâng niciodată scrisorile: baba o fi aranjat pe masă și le-o fi luat la aprins focul! N-o mai satură naiba de hârtii.

Maria spunea toate astea, dar n-avea curaj s-o privească pe Matilda în ochi. Matilda se uită curios și zise:

– Marie, tu-mi ascunzi ceva și rău faci.

– Nu-ţi ascund nimic, dar mă tem c-a plecat din Zürich de vreme ce nu mai scrie.

– Dar cum scrie el și nu ne dă adresa? Poate nici n-a scris. Vezi cât sunt de liniștită? Țin la el, dar nu nebunește ca mai înainte.

– Vezi bine, trebuie să-ți cruţi sănătatea.

– Așa am să fac.

– Țață dragă, eu diseară nu vin să rămân aici. Mătușa mi-a făcut scene, zice că prea o las singură.

– Nici nu-i nevoie, doarme baba aici.

Maria începu să vină mai rar.

Matilda ajunse la concluzia că Maria a minţit-o. Nu vru să mai zică nimic, pricepând din ce dragoste mare a făcut asta. Vorbind, s-ar fi enervat și doctorul i-a repetat mereu să nu se emoționeze. În zilele urâte de iarnă, în nopțile lungi și nesfârșite, se gândea la viața ei.

Mintea noastră e ca o arhivă, în care se păstrează numai nenorocirile. Fericirile se şterg, dar nenorocirile sunt scrise cu litere de oţel. Durerea lasă urme în sufletul nostru, pe când plăcerile şi fericirile trec ca un zefir uşor, abia atingându-l; simți plăcere un moment şi pe urmă uitate rămân pe veci.

Trecându-şi în revistă necazurile, ajunse la vremea când stătea în căsuţa umedă a coanei Catinca. De la acest gând, deodată sări la altul; îşi aduse aminte că aceasta avea o cunoscută, o cucoană, și aceea avea un băiat la Zürich. „Prin el, îşi zise ea, am să pot afla ceva de Iliescu."

A doua zi de dimineaţă, Matilda se îmbrăcă cu blana, puse de-i aduse o trăsură și plecă la coana Catinca. Îi istorisi pe scurt nenorocirea ei, şi-i zise:

– Dragă coană, nu te voi uita toată viaţa, numai află mata adresa lui Iliescu.

– Vai, dragă, chiar acum merg. Coana Elisa e femeie de aur și secretoasă, nu-ţi închipui. Poţi să-i spui, ca unui duhovnic, şi moarte de om de-ai face. O să-i scrie fiului ei – ce mai băiat învățat – şi până peste o săptămână avem adresa și-l prinzi ca din oală.

– Cât eşti de bună, coană dragă!

– Să nu-ţi faci inimă rea, draga mea, bărbaţii aşa sunt. Câte de acestea n-am tras eu cu al meu! Și-am ținut casă până la capăt!

– Am să caut să-mi fac şi eu curaj.

– Să-ţi faci, dragă, să bei și să mănânci să prinzi puteri; n-ai grijă, el nu rabdă.

Coniţa Matilda îşi luă ziua bună şi plecă. Coana Catinca îi făgăduise că, îndată ce va afla vestea, vine în grabă la dânsa.

Biata femeie era foarte măgulită că Matilda şi-a adus aminte de ea şi a alergat să-i ceară ajutorul.

Matilda, mai liniștită că a pus ceva la cale, se întoarse acasă. Își făcea tot soiul de planuri: cum îi va afla adresa, cum va pleca. Şi va sosi pe neașteptate la el; dânsul, sigur, se va bucura văzând-o. În țară străină, sentimentele se ascut mai mult şi, când vezi pe unul de-al tău, nu se poate să nu te bucuri.

Ce-i drept, peste opt zile, coana Catinca se ţinu de cuvânt şi-i aduse vestea. Iliescu a fost acolo, dar plecase cu câteva zile înainte. Pe cât credeau cei de acolo, la Monaco, să-şi încerce norocul. Matilda se stăpâni, dar cât pe-aci să sufere iar o sincopă.

Nu-i spuse Mariei nimic din planurile ei.

A doua zi își scoase pașaport, închise casa și trimise cheile la soră-sa, scriindu-i câteva rânduri în care o mințea c-a primit o depeșă de la Iliescu și pleacă, părându-i rău că nu o poate vedea înainte de plecare.

CAPITOLUL XV
Păcatul

După Sfântul Dumitru, Ionescu plecă la postul său de şef de gară şi casier la o staţie mică de pe linia Paşcani-Iaşi.

Toată iarna trăi ca un adevărat pustnic. De-ar fi putut, nici n-ar fi mâncat, numai să economisească bani de-ajuns ca să scape odată de viespea de nevastă-sa.

Din economiile lui de-o jumătate de an, abia puse deoparte vreo cinci sute de lei. Ca să se poată despărţi de nevastă-sa, i-ar fi trebuit deci vreo trei ani, cel puţin, de tortură. Şi numai după aceasta să se poată căsători. Era, într-adevăr, îngrozitor.

Uneori îl apuca o asemenea deznădejde, încât lua revolverul din cui gândind: „Măcar să se isprăvească odată, să nu mai aibă canalia nici de la cine lua pensie şi nici să mă ţină legat până să-i dau mii de lei".

Dar era primăvară şi viaţa atât de atrăgătoare, dimineţile atât de pline de farmec, încât şi celui mai obişnuit om tot i-ar fi părut rău să moară!

Ionescu abia avea douăzeci şi opt de ani. Se mai gândea că, departe, într-un colţ de lume, există o fiinţă care îl iubeşte şi care, poate, de durere ar fi nefericită toată viaţa.

Doar aceste gânduri îl făceau să pună arma la loc, să-şi zică să aibă curaj, să fie bărbat şi să muncească.

Dar cum să muncească? Mai mult decât îi era slujba nu putea face şi, chiar de ar fi vrut să muncească, nu ştia ce, n-avea ce şi nimeni nu-l plătea mai mult decât îi era leafa; nu putea câştiga un ban în plus.

Adesea, în asemenea momente de deznădejde, se blestema că n-a învăţat un meşteşug. Atunci n-ar fi dormit zi şi noapte, ar fi muncit ca un uriaş, ca un rob, şi tot ar fi strâns banii trebuitori: într-un an cel mult ar fi scăpat de viespea ce-l otrăvea.

Acum îşi amintea cum de mic era să intre în comerţ, şi zicea: „Ce bine ar fi fost, ca negustor poţi oricând câştiga câteva mii de lei. Acum n-aş mai fi la cheremul unei ticăloase!“

Şi, vorba filosofului vechi, Ionescu socotea toate îndeletnicirile mai norocoase decât a lui. „Slujbaşul, gândea el, e legat cu lanţuri; el nu-şi poate lua zborul; e menit să fie toată viaţa ce a fost ieri şi ce-i azi. El nu poate avea nici bucuria iluziilor, nici beţia speranţelor. De-ar trăi o zi ori un veac, pentru el nimic nu se va schimba. Meseriaşul poate spera să se îmbogăţească, muncind ori descoperind ceva. Negustorul

își încearcă norocul: ceea ce nu-i aduce anul îi poate aduce ceasul. Militarul, speră la o înaintare. Dar noi, funcționarii, ajunși aici unde sunt eu, nu mai avem nimic de așteptat! În așa viață e lesne să-ți închipui că ai trăit o sută și o mie de ani... cel puțin să fii fericit, să nu duci dorul ființei iubite. Atunci, lipsit de ambiții, și mai lipsit de speranțe, poți să-ți duci viața în tihnă!“

Era primăvară și tocmai pe linia lui începuse o circulație mare de trenuri cu vagoane încărcate cu porumb. La casă intrau sume destul de bunicele.

Ionescu avu o rătăcire; fie patima, fie nevoia, fie și una, și alta, toate îl împinseră la ceva rău. Își zise: „Dacă numai trei-patru luni aș face niște opriri neînsemnate, nevărsând toate sumele intrate, aș putea să scap de belea și apoi, în fiecare lună, aș pune din leafă; într-un an aș acoperi suma luată. De când sunt aici, nu a fost nici măcar o singură dată inspecție și nici n-o să se facă anul acesta. O gară neînsemnată ca asta, ce control mai trebuie? Banii îi voi înapoia cu sfințenie, de ar fi să mănânc numai pâine și apă“.

Odată aceste gânduri nenorocite intrate în mintea lui Ionescu, greu îi era să se depărteze de ele. Planul era atât de limpede

şi de atrăgător, cum e o apă adâncă, dar înşelătoare prin limpezimea ei. Era un curent nenorocit, care îl atrăgea în adânc. Nopţi întregi nu dormea, gândindu-se numai cum va face să fie totul într-o regulă aparentă. N-avea pe nimeni cu cine să se sfătuiască. În asemenea împrejurări, el nu vedea argumente potrivnice care să-i arate primejdiile. Toate se grupau numai în folosul lui, toate lucrurile ieşeau la capăt bine, fiindcă el le punea la cale. Parcă toate ar fi atârnat numai de dânsul! El nu vedea că un singur factor străin îi putea schimba toată şubreda lui înjghebare.

Ceea ce nu putuse economisi în jumătate de an, lesne puse deoparte în câteva luni; intrările în casă erau în fiecare zi tot mai mari, aşa că putea face vărsări îndoite, şi de aceea nicio bănuială cât de mică nu se putea face pe seama lui.

Când puse deoparte prima sută, simți un fel de fior nervos, un tremur şi un leşin; fără voie, gândul îi zise: „Oare păcatul acesta nu te va duce în prăpastie?“ Banii îi ținea tot în casa gării, dar într-o cutie separată.

Fapta era lesne de săvârşit. Lua de colo şi punea dincolo. Vărsările le făcea după regulă. Dacă ar fi venit un control, bine n-ar fi fost, dar oricum, banii erau acolo.

Aşa au mers lucrurile până prin mijlocul verii. Ionescu acum se deprinsese, nu-l mai impresiona oprirea sumelor mici; primul păcat e greu, al doilea merge de la sine, al treilea și al patrulea merg fără cea mai mică mustrare. I se părea un lucru foarte natural.

Într-o seară rămase mai târziu în cancelarie și își aduna suma pusă deoparte. Erau tocmai trei mii. I se părea că a economisit această sumă. Tocmai în ziua aceea primise o scrisoare amenințătoare de la nevastă-sa, care nu-şi primise pensia de vreo două luni. Îi spunea că, dacă nu se împacă vara aceasta, pe urmă nici n-o să mai vrea. Ba are să vină cu forţa în casă, că dânsa nu s-a măritat ca să stea pe la ușile oamenilor.

„O să-ţi fac, puişorule, o surpriză plăcută: mă vei vedea într-o dimineaţă, coborând din tren cu căţel, cu purcel. Atunci poţi să-mi dai şi zece mii că n-o să mai vreau eu."

Aşa isprăvea o scrisoare plină de înjurături, cuvinte murdare pe care te mirai cum le răbda hârtia să fie scrise.

Ionescu rămase un ceas pe gânduri. Supărarea îl făcuse de piatră. Aflase că Clotilda, așa se numea nevasta lui, se certase cu vechiul ei amant. Și nu era deloc

lucru cu neputință ca dânsa să vină, să se așeze cu forța în casa şi la masa lui.

La aceste gânduri ar fi făcut și moarte de om, s-ar fi ucis pe sine de o mie de ori, nu o dată. Ar fi trecut prin foc și prin apă, ar fi suferit cele mai mari torturi, numai să scape de această viespe care îi otrăvea cei mai frumoși ani ai vieţii.

Își amintea traiul. Cu această femeie isterică nu avusese o clipă de linişte. Era îngrozitor. Își aducea aminte că, adesea, atât de mult îl zăpăcea, încât pleca pe stradă cu capul gol.

Dar atunci n-avea asemenea răspunderi; nu erau în seama lui plecarea trenurilor și atâtea reguli de păzit, de care atârna viața a zeci de oameni.

„Dacă vine aici, își zise Ionescu, sunt nenorocit. O să mă zăpăcească într-o zi într-atât încât se poate întâmpla să fac o adevărată nenorocire; în interesul serviciului și al meu trebuie să împiedic viespea să vină aici!“

Zicând aceasta, c-o hotărâre de erou, luă banii și porni cu cel dintâi tren, lăsând un funcţionar să-i țină locul. Enervarea lui şi teama de femeie erau atât de mari, încât era hotărât, de-ar vedea-o venind, să-și ia zilele.

Ajunsese în oraş, aranjă cu avocatul ei căruia îi încredinţă banii. Acesta îi făgădui că, în câteva înfăţişări, divorţul va fi gata. Ionescu merse pe la Maria, îi spuse cu bucurie că divorţul e aranjat, în câteva luni va fi liber și se vor putea căsători. Maria rămase cam pe gânduri, nepricepând de unde a putut Ionescu să strângă aşa sumă. Părea foarte îngrijorată, dar nu îndrăznea să-l întrebe.

Vorbiră de una, de alta, lucruri neinteresante. Îi vorbi despre soră-sa, pe care o aştepta să vină din străinătate. Despre mătuşă, care era din ce în ce mai bolnavă şi mai capricioasă. Își dădu însă seama că Ionescu avea ceva pe suflet. Era îngrijorat și trist, o îndoială i se citea pe faţă. Maria nu putea să-l întrebe, n-ajunsese atât de liberă. Se despărțiră, dar mult mai rece decât de obicei.

Ajungând acasă, pe Ionescu îl cuprinse frica. I se părea că toată lumea îl vede şi-l arată cu degetul ca pe un hoţ. Noaptea vorbea prin somn şi tresărea. Avea vise groaznice; de câteva ori se visase dus între soldați, închis la un loc cu hoţii. Deseori, când stătea singur în cancelarie, tresărea la cel mai mic vuiet.

Era pe aproape de Sfântul Dumitru. Aproape un an de când venise la slujba care avea să-l nenorocească. Se schimbase consiliul director. Observându-se mai multe abuzuri pe la unele gări mici, se hotărî să se facă anchete la toate.

Pe Ionescu, îndată ce află despre această măsură, îl apucă groaza. Se stăpânea, crezând că poate nu se va face anchetă la el. Citi cum mai mulţi şefi de gară au fost destituiţi, daţi în judecată şi închiși. Ceasuri întregi se plimba prin cameră, muncit de cele mai negre gânduri. Uneori avea iluzia că-i în mijlocul oceanului, părăsit de toţi, pradă valurilor turbate.

Nopţi întregi nu dormea. A doua zi apărea pe peronul gării slab şi tras la faţă, galben de nesomn şi griji. N-avea pe nimeni căruia să i se destăinuie, la cine să ceară un sfat.

Dar ce sfat i-ar fi putut da cineva în asemenea împrejurări? Singurul lucru pe care l-ar fi putut face ar fi fost să aibă de unde lua bani. Ar fi putut găsi pe cineva să-i împrumute o sută, cel mult două, şi încă și aceștia greu; dar trei mii, de unde?

Viaţa îi părea din ce în ce mai mult o povară. Uneori se înduioşa singur de propria viaţă. Fără să vrea se-ntreba: ce a înțeles el din tot zbuciumul vieții? De mic

copil a cunoscut mizeria, a gustat foamea, frigul şi umilinţa. Copil de văduvă, era mulţumit când avea cu ce trăi de azi pe mâine. Suferinţele sărăciei din casă îi amărau cele mai frumoase iluzii copilăreşti. Câtă nevoie, câte rugăminţi şi înjosiri până a ajuns să capete nenorocita de slujbă! Cât de jos a trebuit să înceapă până să aibă leafă de o sută cincizeci de lei!

Când a murit biata maică-sa, s-a simţit atât de străin şi a crezut că-i mai bine să aibă casa și masa lui. S-a însurat. Dar de aici a început adevăratul chin. Băiat blând, a dat peste o viespe adevărată, peste una dintre acele femei care, prin răutatea lor par menite să răzbune suferințele a sute de femei.

Din nefericire, asemenea femei dau peste bărbaţi atât de buni și care nu sunt vinovaţi cu nimic de purtarea celor răi. Dar astfel e trista fatalitate şi aceasta îl lovi și pe bietul Ionescu.

Sunt pe lume oameni meniţi nenorocirilor, meniţi a nu avea un moment de fericire și liniște. Unul dintre aceștia era și Ionescu.

Cum va ieși el din toate aceste încurcături, din care numai o minune l-ar putea scăpa, deocamdată nu știm, viitorul e uneori atât

de tainic că nimeni nu poate întrevedea printre foile lui întunecate.

CAPITOLUL XVI
La drum

Am văzut hotărârea eroică a Matildei. Plecă în Europa să-și caute bărbatul! E, într-adevăr, patima femeii din poveşti care pleacă în lumea mare şi largă să-şi caute soţul, pentru care scop îşi face opinci de fier şi cârjă de oţel. E simbolul femeii iubitoare.

Matilda, îmbrăcată în negru, foarte mâhnită, dar deplin hotărâtă să-şi ducă crucea până la capăt, plecă la Zürich să ia informații și, la nevoie, să ceară ajutorul Legaţiei Române pentru a-şi găsi bărbatul.

În fantezia ei bolnavă își închipuia că, poate, Iliescu, ucis de niscaiva bandiţi, ori că, bolnav, zace în vreun spital, necăutat, ca vai de el, pe mâini străine.

Cu asemenea plăsmuiri ajunsese de vărsa lacrimi, nu pentru soarta ei nenorocită, ci pentru soarta nesigură a lui Iliescu. Închipuirea atât îi tulburase mintea şi demnitatea, încât începuse să se creadă vinovată că n-a plecat mai demult în ajutorul lui.

Tot drumul plângea; călătorii credeau că merge la vreo rudă iubită care a murit ori e pe moarte. Aproape tot drumul nu-şi ţinu sufletul decât cu puţină supă şi cu ceai. N-

avea deloc poftă de mâncare. Încercase să mănânce un corn şi i se oprise în gât, cum e la supărările mari.

Ajungând la Zürich, află de la gazdă că Iliescu plecase de două săptămâni la Monaco. Sosise aproape de seară, era prăpădită de oboseală. Abia o răbdă inima să se odihnească o noapte la hotel.

A doua zi de dimineață era în drum spre Monaco. Ajunse acolo cu mare greutate şi, după ce o sfătui un român să meargă să întrebe la poliție, află adresa hotelului unde trăsese Iliescu; de acolo i se spuse că plecase de câteva zile.

– Dar încotro, pentru Dumnezeu? întrebă dânsa într-o franceză neîngrijită.

Chelnerul îi spuse că, după ce fel de informaţii ceruse Iliescu despre plecarea trenurilor, trebuie să fi apucat spre Italia.

Mergea aproape ca într-un vis, ca o adevărată lunatică. Tot soiul de gânduri îi treceau prin minte. Toate erau însă dominate de ideea de sinucidere: „De nu-l găsesc nici acolo, m-arunc sub roţile unui tren și s-a isprăvit. M-am săturat de atât zbucium!"

Dacă ar fi destăinuit cuiva aceste hotărâri, acela sigur i-ar fi zis: „Atunci, te poţi arunca

de pe-acum, căci e o nebunie să cauţi un om în Italia, neştiind în ce oraş s-o fi oprit!“

Dar Matilda era pe jumătate nebună şi întrebările logice n-aveau ce căuta în mintea ei. Mergea din gară în gară, uitându-se speriată, de parcă s-ar fi aşteptat să-l vadă în fiecare clipă.

În tren pândea prin vagoane, se uita holbată când se încrucişa cu alte trenuri; călătorii se uitau la ea curioși: mai nu-şi ziceau unii altora că trebuie să fie o nebună, scăpată de sub supravegherea familiei.

Matilda, ce-i drept, era ca o nebună, dar de durere şi de patimă. Era ca jucătorul care, în ultima oră, a pariat totul pe o carte şi acum, îngrozit, vede că totul se pierde, se năruie.

Dar întâmplările lumii acesteia sunt adesea de necrezut, și mai de necrezut decât tot ce pot scorni cele mai bogate fantezii. Era într-un tren de persoane care mergea între Genova şi Spezia. Matilda stătea, uitată de sine, singură, stăpânită numai de gândul să-l vadă pe Iliescu. Deodată, două trenuri se încrucişară, unul ieşise dintr-o gară şi altul se apropia. Nu mergeau repede. Matilda îl zări pe Iliescu în celălalt tren, care sosea.

Trase semnalul de alarmă. Conductorul alergă speriat, călătorii o întrebară în

italiană: „Ce-i? Vă simţiţi rău? Sunteţi bolnavă?“ Cu mare greutate se înţelese cu conductorul, spunându-i că l-a zărit pe bărbatu-său în celălalt tren şi că vrea să telegrafieze să fie oprit la cea dintâi gară pentru a se întâlni cu el.

În acest moment, uitase de toate mişeliile lui Iliescu. I se păru că-l vede înviat din morți. În Monaco, îi spuseseră unii c-au citit prin ziare că un grec sau un roman – străinii fac întotdeauna asemenea confuzii – a fost ucis de un italian.

Când îl văzu pe Iliescu, Matilda nu-și mai putu stăpâni bucuria. Într-un moment uită toate mişeliile lui Iliescu. Îi părea că fusese mort şi-a înviat.

Patima Matildei, în loc să se stingă în faţa netrebniciei lui Iliescu, părea că mai tare se aprinsese. E o fatalitate ca unele femei să înnebunească tocmai după acei bărbaţi care le lovesc mai mult.

Când se întâlniră amândoi în staţia vecină, îl îmbrăţişă cu atâta dragoste, de parcă nu se întâmplase nimic. Însuși Iliescu, în acel moment, simţi un sentiment sincer de duioşie pentru această femeie care jertfise totul pentru dânsul. În fața acestui devotament al Matildei de a-l căuta în lume, se simți nu numai înduioşat, dar și măgulit.

– Ce faci, dragă Matildo? zise Iliescu.

– Te caut pe tine, răspunse Matilda cu lacrimi în ochi.

– Ei, ce ne facem acum?

– Spune tu: ce-ai făcut?

– Ce să fac? M-am înscris; în câteva luni îmi iau diploma.

– Atunci, să ne întoarcem la Zürich, zise Matilda.

– Ce bani ai? Am rămas lefter.

Matilda, femeie prevăzătoare, pe lângă alţi bani mai mărunţi, luase cu dânsa un bon pe care i-l dăduse Maria spre păstrare. Îl făcuse din economiile ei. La dânsa se temea de foc. Mătușa fuma şi avea slăbiciunea de a arunca chibrituri și capete aprinse. De câteva ori era să ardă casa.

La această întrebare, Matilda îngălbeni.

– Dar ce-ai făcut cu banii? Luași, înainte de a pleca, vreo trei mii de franci. Mie mi-ai lăsat numai cinci sute!

– Ei, mai întrebi! Știi că nu-mi place să dau socoteală. Dacă ai, bine; dacă nu, lasă-mă dracului!

Matilda, de când cu boala și mai ales cu plecarea lui Iliescu, prinsese un fel de frică. Fără a mai zice ceva, spuse:

– Am la mine un bon al Mariei, dar fata mi l-a dat spre păstrare.

La aceste vorbe, lui Iliescu îi sticliră ochii de bucurie.

– Ei, bravo, suntem scăpaţi. I-l dăm când ne întoarcem în ţară. Ştii că n-am mâncat nimic de ieri? Mai ştii că poliția mă poate prinde în orice moment? Am lăsat geamantanul plin cu pietre la hotel şi am luat de la casieriţă treizeci de lei, din care nu mai am un sfanţ.

Matilda se făcu şi mai galbenă.

– Dar, pentru Dumnezeu, ce ai făcut cu banii?

– Ce-am făcut, ce-am făcut! Mă ştii că nu-s nici beţiv, nici cheltuitor pe fleacuri, am crezut că mă îmbogățesc și m-am calicit, la ruletă. Să fie al dracului cine se va mai încrede în tâlhării nemţeşti.

Văzându-l atât de pocăit, Matilda zise:

– Bine eu îl schimb, cu condiţia să lași banii la mine şi să te apuci de lucru, doar oi isprăvi să plecăm în ţară.

Iliescu o îmbrăţişă cu bucurie. Toate acestea se petreceau într-o stație mică, așteptând un tren cu care să plece spre Zürich. Tot drumul, Iliescu fu foarte amabil cu Matilda, mereu o privea zâmbind şi o întreba ce idee a avut să-l caute prin lume.

– Ştiu că sunt om cu noroc. Altuia în locul meu, cine știe ce i se întâmpla! Crede-mă,

mergeam cu trenul şi nu ştiam unde merg şi unde să mă opresc. Fără bani, fără bagaj! Când am văzut depeşa ta, credeam că visez. Cât eşti de bună, dragă Matildo!

– Nu meritai tu atâta bunătate.

– Zău! Nu meritam! Curată vorba, fă-mă mamă cu noroc și m-aruncă-apoi și-n foc.

– Tu ai noroc, nu ştiu dacă am eu.

– Matildo, dragă, după ce ai fost bună, nu fi rea! Să ajungem la Zürich, ne luăm o cameră, o să trăim ca nişte porumbei.

Matilda aproape uitase. Credea că, într-adevăr, Iliescu era pocăit. Devotamentul ei pentru dânsul nu putea să-l lase nepăsător. Atâta dovadă de dragoste ar fi încălzit un suflet cât de împietrit.

Ajunşi la Zürich, traseră tot la gazda cea veche, unde avea plătită camera încă o săptămână.

CAPITOLUL XVII
Necazuri

După ce plătiră camera, se mutară într-una mai ieftină, pe la marginea orașului. Trăiau în cea mai mare economie. Cel puțin plătise taxele înainte.

Oricum, viața era destul de scumpă și anevoioasă pentru doi. Trebuia cea mai mare economie. Pentru Matilda începu iar o viață de lipsuri, ba încă și de muncă. Iliescu îi storcea bani în fiecare zi. Ba pentru o carte, ba pentru un caiet, ori datora vreunui prieten câțiva lei.

Matilda era nevoită să economisească de la firimitura de pâine și de la bucățica de zahăr; gătea în casă ce putea și cum putea. Cumpăra singură. Ea, care în țară râdea de nemțoaice, care își aduc singure coșul din piață, acolo își cumpărase un coșuleț și aducea carne, zarzavat și orice trebuia. „Ce-mi pasă, bine că nu mă cunoaște nimeni!“ gândea ea. Se mira ce-ar lua mai ieftin, doar le-ar ajunge banii până la plecare. Parte din rufe le spăla singură ca să economisească vreo câțiva lei pe lună.

Iliescu îi spunea că n-are de unde cere bani, deoarece toți banii sunt dați la dobândă pe termene lungi.

El pleca dimineața cu tramvaiul și se întorcea seara. Cu toată munca şi lipsa, Matilda se credea fericită: Iliescu părea soţ model. Matilda, din amor propriu, nu-i spunea nimic despre boala ei.

De câteva ori Iliescu întârziase serile. Matilda căuta să-şi facă singură curaj, zicând: „Nu se poate bărbat fără cusur, s-o fi luat cu prietenii la discuţie". Dar asta n-o împiedica să aibă palpitaţii și dureri în partea stângă. Nu spunea nimic. Era hotărâtă să sufere oricât. Slăbise de nerecunoscut. Viaţa aceasta de muncă, de grijă şi, mai ales, de lipsă, nu-i pria deloc.

Iliescu însă nu observa nimic, se deprinsese cu ideea că femeia aceasta e menită să-și verse cea din urmă picătură de sânge pentru fericirea lui.

Odată, într-o prăvălie, vânzătoarea o luă drept mama lui Iliescu, atât slăbise și se trecuse de tare. Matilda se îngălbeni. Iliescu nici nu observă. Pe zi ce trecea începea să-şi dea iar în petic. Tot mai mult uita din ce nevoi îl scosese Matilda. I se părea foarte firesc lucru ca ea să fi făcut pentru el tot ce făcuse.

Matilda îi simţea tot mai mult purtarea rece și plictisită.

Nimic nu-l roade şi nu-l îmbătrâneşte pe om ca durerile ascunse şi nemulţumirile sufleteşti, şi de acestea Matilda avea parte cu prisosinţă. Suferea totul în speranţa că, venind în ţară şi ducând o viaţă mai îmbelşugată şi mai liniştită, îşi va reveni.

Deseori se uita în oglindă şi se întreba cum și-ar schimba faţa ruinată de suferinţe mici, dar multe. Nu nenorocirile mari îmbătrânesc omul – acelea ori ucid, ori, de la o vreme, le uiţi –, ci nimicurile zilnice, mizeriile din fiecare ceas, acelea îl destramă pe om zi de zi, ceas de ceas. Se vedea, cu mintea, acum patru sau cinci ani, cât de tânără şi de frumoasă era!

Într-una din zile, gazda văzu o fotografie de pe acel timp şi zise: „Aici e coniţa tânără, tânără de tot!"

După aceasta îşi dădu seama cât de mult au îmbătrânit-o supărările. Nu-i venea să creadă că suferinţele pot îmbătrâni într-atât o femeie. Acum vedea ea bine că iubirea lui Iliescu nu fusese niciodată sinceră. Dânsa l-ar iubi pe el şi în cârjă de l-ar vedea umblând. „Ce n-am făcut şi ce n-aş face pentru el? Dar, zadarnic, în iubire nu încape recunoștinţă. Se vede: e îngrozitor ca unul să iubească la nebunie, iar celălalt să-și bată joc de cele mai puternice sentimente."

La aceste gânduri, ceva lăuntric de tot, acel ceva pe care nici criminalul nu-l poate împiedica să-i grăiască, îi zicea: „Oare nu tot așa am făcut eu cu bietul Todiriţă? Vai! E în lumea aceasta o răsplată și, mai devreme sau mai târziu, o primeşte fiecare după meritele lui. O să-i vină cu siguranţă şi lui Iliescu această răsplată! Eu însă nu i-o doresc!"

O singură dorință mai avea Matilda: să se vadă odată în țară: străinătatea o apăsa îngrozitor, zilele i se păreau nesfârșite.

Din zi în zi, tot aştepta ca Iliescu să-şi capete diploma și să plece. Le mai rămăseseră vreo patru sute de franci. Când lua un franc, Matilda parcă-şi lua din zile, atât era de îngrijorată să nu rămână fără bani în țară străină.

– Ce bani ai tu, dragă Matildo? zise Iliescu într-o dimineață, dându-se cu binişorul pe lângă dânsa.

Matilda simți că i se pregăteşte un atac.

– Cât să am? Patru sute, din care cel puţin două sute ne trebuie de drum.

– Dar, cel mult în două săptămâni plecăm, și o sută ne sunt de-ajuns. Noi ne-am deprins să nu mâncăm şi să nu bem; dacă am sta câteva luni, l-am întrece pe vestitul Succi [Giovanni Succi (1853-1918), „artist al

foamei“ – performance itinerant, în vogă în sec. al XIX-lea, în timpul căruia artiştii se înfometau în public – *n.red.*].

– Tu glumeşti, dar mie nu-mi vine deloc să glumesc. Când nu vei avea nici puţinul acesta, atunci să te văd ce faci.

– Cu tine nu moare omul de foame, tu poți prăji o porție de aer și mâncarea e gata.

– Te rog, nu glumi că-mi faci rău, zise Matilda văzând încotro bate Iliescu.

– Ce mai la deal, la vale, dacă mă iubești să-mi dai o sută de lei să-mi încerc încă o dată norocul; am o presimţire c-o să câştig, pe urmă plecăm şi Dumnezeu ştie cine mai vine pe aici.

Matilda se îngălbeni. „Auzi! O sută!“ Ea care tremura ori de câte ori lua să schimbe o piesă de douăzeci de lei!

Îl privi lung pe Iliescu, parcă să vadă dacă nu era oare nebun. Mănâncă numai legume, brânză și pâine, ca să le ajungă banii, și el îi cere o sută de lei parcă ar avea câteva mii puse deoparte.

– Bine, dragă, vrei să rămânem fără o para? N-ai câştigat cu mii și ai să câştigi c-o sută? Pricopsiţi din jocul de ruletă n-am văzut, dar înecaţi și împușcaţi, berechet!

– Mai curând câștigă cel ce are un leu decât cel ce are o mie, fiindcă ştie să se

mărginească.

– Astea-s fantezii de jucător!

– Nu vrei?

– Iliescule dragă, de ce nu te gândești? Poate mai avem de stat o lună! N-o să avem cu ce ne întoarce şi vom fi siliți să cerşim bani pe la consulat.

– Lasă-mă cu moliftele tale! Zi că nu dai şi gata. Mi s-a urât cu toate economiile şi cu viaţa asta de zgârie-brânză! Dar n-avea grijă, găsesc eu bani. Să crape dracul şi tot o să merg încă o dată la Monaco!

– De unde să găseşti, omule?

– Treaba mea unde!

– Doar nu vrei să înfunzi și puşcăria.

– Aș! N-oi fi poate numai tu cu bani în oraşul ăsta.

Zise aceste vorbe cu o răutate vădită, voind anume să lovească, pe cât se poate mai adânc, gelozia Matildei.

– Iliescule, vrei să mă omori!

– Nu te omor deloc. La tine, când îţi cere cineva un franc înseamnă că te omoară?

– Dar nu vezi, omule, că nu-i de unde?

– De nu găsesc bani să-mi încerc norocul, să știi să mă cauți la morgă.

Matilda simți o durere înţepătoare în dreptul inimii. Șovăind, merse, deschise un sertar, căută printre rufărie şi scoase cinci

hârtii de câte douăzeci de franci. I le dădu fără să mai zică o vorbă. Ar fi vrut să-i spună ceva, dar cuvintele i se înnodau în gât. „La ce să vorbească unei pietre? Vorbele sunt bune când găsesc un răsunet cât de slab; dar când se pierd în prăpăstii fără fund, e zadarnică rostirea lor!“

Iliescu lipsi vreo trei zile de acasă. Ce suferi în acel timp Matilda nu se poate spune. În fiecare zi la ceasurile obişnuite la care sosea trenul, era într-o enervare nespusă. Când vedea că tot n-a sosit, o apucau adevărate atacuri de nebunie.

Îşi închipuia că poate a câștigat și l-a ucis cineva, ori poate c-a pierdut și s-a sinucis de disperare. Matilda tot nu-l cunoștea încă! Un om egoist ca Iliescu nu se sinucide; mai curând îi ucide pe alţii.

În sfârşit, a treia zi sosi și el, galben la faţă şi abătut, parcă zăcuse de-o boală grea. Matilda n-avu curaj să-l întrebe ceva. Ghicea după față că bine nu e. Cum intră în casă, Iliescu se culcă și adormi. O zi și-o noapte dormi în şir. Matilda, amărâtă de asemenea purtare, simţea mereu dureri de inimă. Ar fi voit să-i mai poată face morală, să-l mai dojenească de câte făcuse; dar vedea singură că-i de prisos. O descurajare

fără margini o cuprinse. La ce să mai lupte cu asemenea om?

Slăbise de nu se recunoştea. Îi părea rău că n-are destulă energie pentru a-şi lua zilele. S-ar isprăvi toate! Ar face dânsul ce-ar vrea. Nu i-a mai fi ca o piedică nici la rău, nici la bine. Adică la ce-i folosea ei viaţa cu un om care n-o înțelegea și nu punea niciun preț pe jertfele și pe strădania ei?

Privindu-l cum dormea dus, istovit de oboseala nopților nedormite, observa şi mai bine ce trăsături grosolane, brutale, pline de patimi avea. Nimic în expresia feţei care s-arate bunătatea şi delicateţea unui caracter ales. Se întreba cum de a căzut în prada patimii pentru un om care n-avea nimic decât tinerețea. Privit în somn nu semăna deloc cu Iliescu treaz când, printr-o îmbunătăţire a inteligenţei, îşi putea ascunde, mai mult ori mai puţin, brutalitatea trăsăturilor şi se putea arăta lumii mai bun decât era.

Acum Matilda îşi amintea faţa blândă şi deschisă a lui Todiriţă; îl văzuse doar şi pe acesta dormind dus, după zile de oboseală şi muncă. Dar avea înfăţişarea liniștită, trăsăturile domoale ale unei firi nemuncite de patimi vrăjmaşe. În somn, ca şi treaz, omul neavând ce ascunde, e același.

Ce deosebire la Iliescu!

Se cunoştea că omul acesta, cât era treaz, purta o mască pe care numai somnul şi oboseala i-o dădeau jos. La această comparaţie se întreba: de ce nu l-a iubit pe Mustea şi-l iubeşte pe Iliescu? Ce farmec drăcesc are această înfăţişare grosolană?

Dar n-au putut inteligenţe superioare răspunde acestei întrebări şi nici n-au putut lupta împotriva tristelor patimi, cu atât mai puţin avea să poată răspunde Matilda. Acestea sunt încă taine nepătrunse ale sufletului omenesc: le constatăm şi aici se încheie puterea noastră de cercetare.

În acest moment, Matilda avu un moment de ură și necaz împotriva ei și, fără să vrea, șopti: „Sunt pedepsită pentru faptele mele! Mi-am lăsat copilul şi bărbatul şi m-am dus după un netrebnic. De nu m-aş stăpâni, ar trebui să strig: «Cine va face ca mine, ca mine să pățească!»“

Matilda rămase ceasuri întregi pe gânduri, neştiind unde o va mai duce omul acesta. Citise şi ea de multe ori cum bărbaţii pătimași le târăsc și pe femeile lor în noianul patimii, iar, adesea, fiinţe nevinovate au fost aduse pe povârnişul crimei. La aceste gânduri își făcea cruce, zicând: „Ia-mi, Doamne, zilele decât să cad

mai jos!“ Nu avea dânsa prea multe mustrări de conştiinţă pentru ce făcuse, dar, în acelaşi timp, viitorul o îngrozea, ştia că prăpastia mişeliilor omeneşti e fără fund, că întotdeauna se poate găsi o mişelie care să te ducă și mai la adânc.

A doua zi, Iliescu se trezi. Era mai odihnit. Se rase, se găti, îşi luă înfăţişarea lui cochetă de băiat galant, gata să spună o glumă, să facă un compliment celei dintâi femei. Într-un cuvânt, ceea ce obişnuim a numi, cu atâta uşurinţă, un băiat bun.

Pe câţi, vai, nu ne înşală aparenţa acestor băieți buni, căci nu cercetăm faptele, ci ne lăsăm amăgiţi de vorbe, aceste haine strălucite care deseori ascund o conștiință şi un suflet păcătos şi murdar.

– Matildă, mi-i foame, n-am mâncat aproape nimic de când am plecat.

– Te ruinezi singur!

Matilda îi pregăti un ceai, brânză şi câteva ouă. O lovi mila de acest om, care numai milă nu merita.

– Nu ştiu, ori eu, ori tu eşti fără noroc, zise Iliescu. Câştigasem patruzeci și nouă de mii de franci, c-o sută! Închipuie-ţi noroc! Și eu, dobitoc, să nu mă opresc, să nu mă retrag. Tot cu gândul la nenorociţii tăi de bani, voiam să ajung la cele cincizeci de mii, să ți-i

aduc pe toţi. Încep să pierd şi pierd, şi pierd până la ultimul ban. Am împrumutat de la un român ca să am de drum. Of! Blestemat ghinion! Numai tu ești de vină! Tu mi-ai dat banii cu părere de rău. Mai bine nu mi-i dădeai!

– Ba deloc, zise Matilda plictisită de atâtea predici. Ce dau, dau din toată inima.

– Eu sunt sigur, de-aş şti o comoară undeva, gândul tău ar preface-o în noroi. Poţi să te superi, dar aşa e. Sunt oameni care, dacă te-a pândit păcatul şi i-ai întâlnit de dimineaţă, poţi fi sigur că pe ziua aceea totul are să-ţi meargă pe dos. Au parcă scris pe fruntea lor numărul 13. În ziua aceea, să te fereşti de tramvaie şi de accidente, eşti mai în primejdie decât oricând.

– Hei, carevasăzică eu fac parte dintre acei oameni?

– Nu chiar, dar atât ţi-i inima de rece, de nemulţumită, de prevestitoare de rău, încât îl faci pe om să creadă că în ziua aceea îl aşteaptă o moarte sigură, ori cel puţin o nenorocire. Zilele astea când dau examenele, să știi că nici nu dau pe-acasă: dorm la un coleg.

– Bine, Iliescule. Poate o da Dumnezeu şi oi scăpa de mine. Cel puțin termină, să mă

văd odată întoarsă în țară, să nu-mi las oasele pe-aici.

– Ții mult la această formă? zise Iliescu în râs.

– Țin, nu țin; doresc să plecăm, ori, de nu, te las şi plec singură, nu vreau să mor aici de foame.

– Maria nu mai are ceva bani? Scrie-i să ne împrumute.

– Știi că ai idei? Biata fată de-abia o duce de azi pe mâine.

În fiecare zi era vreo amânare. Matilda, când îl vedea venind, îl și întreba: „Ce s-a întâmplat din nou?“ Mâine neapărat, era veşnicul răspuns. Şi din mâine în mâine se făcu o lună întreagă. Matilda era disperată. „O să mor într-o zi de-a-n picioarele“, zicea biata adesea.

Slăbise, era numai piele și os. Dacă îi spunea lui Iliescu, el zicea: „Lasă, dragă, e pe fond nervos. Nu te mai gândi la durere, căci ajungi la ipohondrie“.

Lucru îngrozitor pentru ea era că banii scădeau pe fiecare zi.

Pusese deoparte vreo câțiva franci să aibă cel puțin de ceai, de zahăr şi de pâine, să nu moară chiar de foame. Iliescu se mai împrumuta pe la colegii români. Verighetele erau de mult la muntele de pietate. Tot

acolo merseră ceasul şi butonii lui Iliescu. Erau nişte butoni de diamant pe care îi dăduse Mustea pe când îl ajuta la împrumutul de la Credit. Acum înțelegea Matilda ce greu e să fii într-o țară străină: un ban de-i lipsea, n-avea cu ce îndulci ceaiul.

Străinii sunt foarte politicoşi, foarte buni, dar până la bani. Ospitalitate, altruism, în înțelesul de a ajuta direct aproapele, asemenea sentimente nu se găsesc la ei. Viaţa civilizată, cu asprimea și rigoarea ei, le-a nimicit. Nu ai, du-te la ospiciu, cerşeşte la societăţile de ajutor, dar nu indispune lumea cu cerşitul şi cu nevoile tale.

Sunt oameni, cu adevărat caracter filantropic, care, fără părere de rău și de bunăvoie, dau sute de franci pentru scopuri de binefaceri, dar nu te ajută cu un franc la nevoie: caritatea este organizată. Cât e vorba de ospitalitatea binevoitoare, care se mai găsește la noi, cel puţin în popor, acolo și-a pierdut până și urma. Oamenii au patru pereţi numai pentru ei. Străinul, dacă n-are bani, poate să doarmă sub cerul liber, dacă nu-și face cu el pomană vreun sergent.

Matilda, cel puţin avusese chiria plătită dinainte, dar, oricum, se gândea cu groază

la vremea când s-o isprăvi plata şi Iliescu tot nu va fi isprăvit nesfârşitele examene.

Matilda află de la un român povestea examenelor. El căzuse la cel dintâi şi numai printr-un favor deosebit îl înscriseseră peste o lună. Aşa se explicau toate amânările și minciunile lui Iliescu. „Doamne, Dumnezeule, omul ăsta trăieşte numai cu minciuni! Matilda se gândea cu groază: „De va cădea şi data asta?“ Ea nu cunoştea pe nimeni, decât vreo doi studenţi care numai bani n-aveau. Dacă le-ar fi împrumutat şi lor, ar fi foarte recunoscători.

Gazda Matildei era foarte bună şi cumsecade, dar împrumuturi nu voia să facă, din principiu. „Împrumuturile, dragă doamnă, strică relaţia cu chiriașii. Dacă îţi dau dumitale, trebuie să dau şi altora. În dumneata am încredere, dar sunt puţini ca dumneata. Omul e dator să facă cum poate şi să lege cele două capete. Atunci e prieten cu toată lumea, când nici nu dă, nici nu ia.“

Frumoase principii, dar grozav de nepotrivite cu caracterul neprevăzător al românului care, atunci când are, cheltuiește și risipeşte tot, ca și cum nu s-ar mai putea isprăvi.

Matilda măcar învăţase franţuzește şi când nu avea ce face, stătea de vorbă cu gazda,

care era franțuzoaică. Aceasta-i povestea o mulţime de anecdote despre petrecerile și cheltuielile românilor. Dânsa zicea:

– Românii trebuie să fie oameni foarte bogaţi, de vreme ce aruncă atât de lesne banii. Am avut unul care, într-o singură noapte, a cheltuit câteva sute de lei pe nimicuri și băuturi.

– Nu mai sunt aşa de bogaţi, zise Matilda.

– Aş! un om care nu-i bogat nu cheltuieşte; eu, dacă am o sută de mii de franci, nu mă îndur să-mi fac o rochie pe an. Acum sunt încă în putere, pot munci; dar vine o vreme când nu mai pot și trebuie să trăiesc din venitul banilor. Am un singur băiat, e funcţionar la o companie din Tunis. Cine ştie dacă îl mai văd? Fiecare trebuie să aibă un rost.

Matilda era uimită cum o femeie din popor, care economisise din închirierea camerelor o sumă destul de frumoasă, care la noi în ţară ar însemna o avere, la dânșii era socotită ca femeie nevoiaşă, căci își trimisese singurul copil peste mări şi ţări. În toată simplitatea ei, Matilda zicea: „Aceștia sunt într-adevăr oameni care merită să aibă. Ei, prin economii și muncă, se îmbogăţesc, pe când noi sărăcim prin necumpătare și pofte nesăţioase“.

Își propuse ca, mergând în țară, să facă o economie exemplară. De altfel, Iliescu în țară era destul de cărpănos. Aici fusese atras în cursa jocurilor de noroc. Credea, nenorocitul, că se va îmbogăți fără muncă!

În sfârșit, sosi și ziua mult dorită. Iliescu își trecu examenele și luă diploma.

CAPITOLUL XVIII
Pe drum

Până la graniță au luat bilet de clasa a treia. Iliescu nu-și făcuse, cât stătuse acolo, niciun rând de haine.

– Ce mizerie! îi zise el neveste-sii. Înainte, românii erau foarte bine priviți în străinătate. Era de-ajuns să fii român și aveai credit de mii de franci. Însă din pricina câtorva șnapani, s-a stricat creditul și pentru cei de treabă. Închipuie-ți nenorocire! Să nu-mi pot face un rând de haine! Ce haine ieftine și bune! În țară nu le faci cu două sute de lei; dar ce folos, înainte de a-ți lua măsura, numai ce auzi pe mangafaua [om care nu merită nicio considerație – *n.red.*] de negustor: *Argent comptant, monsieur.* Auzi îndrăzneală, când tu n-ai de-o țigară!

– Lasă, frate, găsim noi stofe și în țară.

– Dar e scandalos să te întorci în țară tot cu aceleași haine.

Și, înainte de plecare, tot își cumpără, cel puțin, un macferlan [pardesiu bărbătesc fără mâneci, cu două deschizături pentru brațe, peste care cade o pelerină scurtă – *n.red.*]. Dar cu ce combinații!

Lăsă cărţile de drept – multe, puţine, câte avea – la un coleg român, amanet; acesta, după mari rugăminţi și făgăduieli solemne că-i va trimite banii îndată ce va sosi în ţară, îi împrumută cincizeci de lei lui Iliescu. Pentru aceasta, câte rugăminţi, câte milogeli şi câte trimiteri la toți dracii nu întrebuinţă Iliescu! Pe un alt coleg îl lăsă garant pentru o pălărie. În sfârșit, după ce se văzu echipat, cel puţin cu atâta, i se mai aşeză inima la loc şi zise:

– Fir-ar a naibii, ţară de calici! Aici te faci econom de nevoie. Posteşte robul lui Dumnezeu că n-are ce mânca.

Matilda, cu muncă multă, îi curăţase un rând de haine, să nu pară sărăcăcios.

Dânsa plecase cu aceleași haine cu care venise.

– Cel puţin n-ai putut tu economisi o pălărie să-ţi faci.

– Te rog, Iliescule, nu mai vorbi.

– Tac, iată-mă, tac, numai nu începe tu. De-am avea noroc să ajungem în ţară cu trenul de noapte.

– Sigur, ești dichisit, ți-e rușine cu mine.

– Nu, dar vezi, mi se compromite cariera de avocat. Ca să fii avocat mare, întâi de toate se cere să ai o casă bună; al doilea, un birou nu luxos, dar sobru și impozant, cu

biblioteci mari. Când o intra clientul la tine, să creadă c-a intrat în altar. Să fii la faţă sever. Să vorbeşti scurt şi cuprinzător. Din două vorbe, să ghicești afacerea. De-l vezi că se întinde la vorbă lungă, să scoţi ceasul şi să te uiţi posomorât.

– Bine, bine, zicea Matilda în simplitatea ei, pentru a te purta aşa, trebuie să fii întâi avocat cu vază.

– Eu vreau să fiu de la început cu vază. Îmi trebuie câteva procese bombastice, cu care să fac mare gălăgie. Și câteva vorbe la năşica. Pe urmă, viitorul e al meu.

– Să nu pui mare temei pe naşa, e făţarnică.

– Apoi, la tine, toate femeile sunt rele, numai tu eşti bună. Ce soi de fiinţă mai eşti şi tu? Cunoști o femeie de două zile şi a treia zi neapărat scornești că mănâncă carne de om.

– Bine, vom vedea cine are dreptate.

– Eu atâta știu, trebuie de la început, cu orice preţ, să câştig un proces penal, un proces civil şi unul comercial. Pentru aceasta, trebuie să jertfesc şi cenuşa mamei din groapă. Pe urmă, o să vezi cum o să-mi curgă cele mai grase procese.

– Eu, dragă, cred că, fără muncă, n-o să poţi face mare lucru: arama, oricât ai polei-

o, tot nu-i aur.

– Se poate să nu mă contrazici tu? N-ai fi tu de n-ai face asta! Sunt nebun, că îți arăt planurile mele.

Iliescu se ridică în picioare și se uită pe geam, privind satele cu case bune, unele cu două etaje, şi străzile curate, parcă erau în nişte orăşele.

Matilda avea o înfățișare de plâns: hainele ponosite, faţa slabă, părea mult mai bătrână decât era. Cine ar mai fi recunoscut-o acum că era galanta proprietăreasă care, mai acum cinci ani, se întorcea de la băi în costum elegant de voiaj, cu două-trei geamantane de piele rusească, cu geanta la şold, în care conașul Todiriţă avea grijă, din vreme, să-i pună destui bani? Doar ea, căzută pe gânduri, compara atunci cu acum. Atunci i se părea lucrul cel mai firesc din lume să fie așa. De, doar era nevasta unui proprietar! Nu destul stătea toată vara surghiunită la moșie? Nu merita şi ea să răsufle măcar o lună aerul Europei civilizate? Bolnavă sau nu, era o cerinţă a sufletului ei să părăsească satul cu mojici şi să vadă o lume lustruită, elegantă, pe care numai privind-o te simţi şi tu mai om.

Aşa gândea atunci. Dar ce deosebire între întoarcerea de-atunci şi cea de acum!

Atunci, toţi se dădeau în lături, făcând loc tinerei, elegantei și frumoasei călătoare. Acum semăna foarte mult cu o amărâtă de guvernantă, căreia i s-a rupt rochia tot ştergând-o să fie curată, iar pălăria şi-a deformat-o, vrând să-i dea fason [o anumită formă – *n.red.*].

Faţa galbenă şi trecută era în armonie cu îmbrăcămintea. Se cunoştea culoarea feţei căpătată într-o cameră fără lumină şi fără aer, precum și din pricina unei hrane în care predominau pâinea şi ceaiul.

Matilda avea haine frumoase, dar, în graba ei să plece, ca să-l găsească pe Iliescu, nu-şi luase nicio rochie în afară de cea de pe dânsa. Pe Matilda o mâhneau destul aceste nenorociri trecătoare, dar n-ar fi pus temei pe ele dacă alta ar fi fost purtarea lui Iliescu. Dânsa era pătimașă și, ca toţi aceştia, avea simţirea aproape amorţită pentru tot ce nu era patima ei.

O parte din călătorie o făcură prin Polonia, astfel că nu puteau vorbi cu nimeni, pasagerii toţi fiind din popor și vorbind numai leșește. De mâncare luase Matilda nişte mezeluri. Iliescu râdea mereu de acest obicei cărpănos de a duce mâncare cu sine.

– De ce sunt gări, soro?

– Sunt, dar, dacă n-ai bani, mori de foame.

Iliescu răbda ca un câine, dar nu cerea nimic. Plecase seara şi mâncase. „Noaptea o să mănânc, gândea el. A doua zi o duc eu cu ţigări, noaptea viitoare dorm și dimineaţa ajungem.“

Stomacul însă nu judeca tot ca dânsul; a doua zi dimineaţă făcu de petrecanie stomacului cu o ţigară, dar pe la amiază i se făcu galben înaintea ochilor de foame. Se uita cam galeş la coşulețul Matildei. Aceasta îl observa, dar nu zicea nimic. Prima data când voia și ea să se răzbune. Se uita pe fereastră, se făcea că nu pricepe nimic. Dânsa mâncase pe la zece. Ajunsese la vorba ţiganului: „Mai zi, cumetre, vorba aceea“. La urmă, răzbit de foame, zise:

– Ştii că nu-i chip, mi-e foame al dracului

– Daa? Dacă n-ai bani! Te-ai coborî la o gară.

– Bine, dar mi-e foame.

Aştepta ca Matilda să-l roage, dar dânsa făcea pe proasta. La urmă, scos din răbdare, zise:

– Ce ai acolo de mâncare?

– Ce să fie? Mezeluri și pâine.

– Ia scoate să mâncăm!

Matilda scoase și-i dădu un şervet. Uitase Iliescu de vorba că numai mojicii umblă cu traista de mâncare prin tren. Foamea trece

peste orice fudulie. Vorba românului: „Goliciunea înconjoară, dar foamea dă de-a dreptul“.

– Ei, Iliescule, mai lasă, că ţi-o cădea greu.

– Fie, că foame-mi era.

Matilda zâmbea răutăcios. Strânse ce mai rămăsese; avea de încă o masă. Dar vorba lui Iliescu: când dormi, nu-i nevoie să mănânci.

Se apropiau de graniţă. Iliescu îşi puse guler, manşete curate și nelipsita lui cravată albă.

– Ce vrei, soro, în ţară nu merge să umbli cum dă Dumnezeu; la noi, un biet funcţionar umblă mai curat decât la ei bogaţii. Şi se mai cred civilizaţi.

Matilda era prea plictisită de cochetăria lui Iliescu. Se apropiau de ţară şi parcă insulta pe care i-o adusese se trezea tot mai mult în sufletul ei amărât. Cu cât vedea că el n-o să mai aibă nevoie de dânsa, cu atât se aştepta de la el la o purtare din ce în ce mai rea. De aceea zise cu vădită răutate:

– Ştii că nu în lux stă civilizaţia.

– Dar nici în a umbla ca un sălbatic. Faci impresie proastă și lumea fuge de tine ca de lup.

– Morminte văruite, dacă nu-ţi faci și sufletul bun!

– Nu sunt eu om bun?

– Vom vedea. Aici am suferit destul!

– Cine ți-a zis, soro, să vii? Nu mă prăpădeam, n-ai grijă; lucrul rău nu piere! Nu ți-ai uita vorba veche!

– Aşa-i, sufletul femeii întotdeauna e prea bun și se nenoroceşte singură.

– Tot idei negre, de aceea n-am noroc cu tine. Mă mir c-am luat licenţa; cobeai că n-o s-o iau. Noroc că n-am stat acasă. Altfel mă dădeai gata cu faţa ta de veşnică martiră.

– De, eu nu pot fi cu două fețe. Ce-ți ziceam? Să citeşti, că altfel nu vei reuși.

– Dar, slavă Domnului, alţii nu citesc nici cât mine. De-acum să mă lași în pace, eu n-am trăit cu mintea femeii şi nici de acum înainte nu voi trăi. Tu să-ți vezi de oale și de mătură şi eu de treaba mea.

– N-ai spus mare lucru, asta o zice orice mojic.

Mai cu ceartă, mai cu bine, ajunseră la graniță. Tovarăşi de călătorie, de la un moment dat, avură nişte evrei care se întorceau în ţară. Tocmai se nimeriseră nişte cunoscuți de-ai lui Iliescu. Îl apucară sudorile de necaz. „Auzi ghinion al dracului! Să mă vadă venind din străinătate în clasa a treia cu nevasta! Asta o să mă compromită în oraş, o să-mi strice tot rostul! Cu femeia

asta, nu-i noroc şi pace! Văd c-o să-mi meargă ca la spânzuraţi“.

CAPITOLUL XIX
În ţară

Trecuseră vreo doi ani de la venirea lui Iliescu din străinătate. Slujba o părăsise încă de la plecare. Era de mult înscris în barou. Carte multă nu citea Iliescu. Avea principiile lui: prea mult studiu îl zăpăceşte pe om. „Nu-i, bre, un merit să spui ca un papagal după alţii! Să poţi da tu soluţii." Avea pretenţii de om de afaceri delicate, şi oamenii de afaceri se nasc nu se fac, zicea el.

Şi, ce-i drept, era foarte dibaci în aşa-zisele lui afaceri delicate. Putea s-aranjeze un faliment aşa cum nici diavolul nu-i mai dădea de cap. Avea câţiva evrei cu care punea la cale afacerile delicate. Îşi găsiseră ei omul şi el, oamenii. Pe la tribunal dădea foarte rar. Când îl întreba vreun coleg că nu l-a văzut cam de mult pledând, el răspundea cu ifos:

– Pledarea, *mon cher*, nu-i scop, ci mijloc. Ferice când n-ai nevoie să pledezi!

Se crede foarte deştept şi cu ifose îşi răsucea mustăţile râzând. De altfel, nu se putea plânge; afacerile îi mergeau strună: dovadă că se simţea nevoie de un om ca dânsul.

Acum primea musafiri tot timpul, venea la el destulă lume, şi încă bună, căci se jucau cărţi ca nicăieri în altă parte. Două seri pe săptămână, la el era partidă de cărţi. Într-o seară, numai de bărbaţi, tot ce avea oraşul mai ales, adică mai cartofor. În altă seară, se întruneau familiile cunoscute ale lui Iliescu. Avea persoane sigure care aduceau și pe altele străine.

Dintre familii venea doamna Dănescu, nelipsită cu protejatul ei. Își schimbase însă protejatul. Cum zicea dânsa, celălalt „făcuse aripi". „Ce să le faci, dragă, așa-s băieţii. Cu cât le-ai intra în voie, cu atât de la o vreme te cred datoare să-ţi goleşti punga pentru ei. Şi să vezi cum îi țin eu. Ce nu le fac? Cafea cum au ei n-are nici prinţul. D-apoi dejun, dar masă? Mă rog, îi caut ca pe copiii mei! Gura lumii... numai moartea o astupă. Spune multe şi mărunte. Mie de aşa ceva îmi arde? Dar vezi, cum să stai, soro, singură, numai cu o toantă de servitoare? Te strânge într-o noapte cineva de gât. Și nu vine lumea, bat-o focul, să te scoată."

Asemenea discursuri ţinea Dăneasca aproape regulat. Când se întâlneau cucoanele, cele care o găseau pe Dăneasca venită le întrebau pe cele venite mai înainte: „Dar Dăneasca şi-a ținut discursul?"

După ce mai vorbeau de toalete, de servitori, Dăneasca o da iar pe-a ei. „Eu, dragă, nu sunt egoistă, nu pot trăi fără a face cuiva bine. Trebuie să fie cineva prea tiran la inima lui ca să nu ţină la nimic pe lume.“

Cucoanele zâmbeau, dându-şi coate.

Iliescu de obicei câştiga. Un lucru trebuie să fi părut multora curios: când pierdea el, câştiga un prieten de-ai lui. Şi când pierdea, nu se supăra deloc. „Cine-şi face sânge rău la cărţi mai bine să nu joace. Cu cât te necăjeşti mai mult, cu atât îţi pierzi combinaţiile şi nu câştigi. Mie mi-a spus asta un jucător bun de la Monaco. «Nu-i, domnule, zicea el, nici noroc, nici nenoroc, e mobilitatea fizionomiei dumitale, care te face să câştigi ori să pierzi. Sânge rece, *signore,* iată ce trebuie să ai când joci cărţi ori alte jocuri de noroc.» Sfatul mi-l dăduse prea târziu: eu pierdusem cincizeci de mii de lei“, zicea Iliescu pozând în filosof.

Puţini însă ascultau filosofiile lui; toţi erau mai ameţiţi ca de băutură. Cu câtă forţă nervoasă se clătina într-o seară la cărți s-ar fi putut face mari isprăvi!

La o masă jucau bărbații și la alta cucoanele. La masa întâi se număra cu sutele; la a doua, cucoanele, mai econoame,

numărau cu zecile. Adesea, adunarea nu era risipită la patru dimineața.

Matilda căpătase și ea patima jocului. „Mai uit necazurile“, zicea dânsa.

De două ori pe săptămână, două mese cu postav verde erau întinse în salonul lui Iliescu. Mai totdeauna îi prindea pe unii mai pătimași ziua. Atunci fugeau ca bufnițele de lumină. Fiecare încerca să ajungă cât mai curând acasă, doar ar apuca să prindă puțin somn.

Iliescu era mai fericit, arunca hainele de pe el și dormea dus până la vremea dejunului. Dacă veneau clienți ori oamenii lui de afaceri, erau poftiți să vină mai târziu: „Boierul nu s-a sculat încă“, li se spunea.

Iliescu își trata musafirii cu ceai, coniac și pișcoturi. Adesea, spre a-și mulțumi fala, chema și câte un biet funcționar, fost coleg de-ai lui. Îi arăta biroul, biblioteca și salonul, la toate îndoindu-le prețul. Era pentru el o mulțumire nespusă de a citi mirarea și părerea de rău în ochii acelui nenorocit funcționar că va muri fără să ajungă la așa trai bun.

– Înțelegi, *mon cher*, îi zicea el fostului coleg, eu nu eram de funcționar. Caracterul meu independent nu se putea obișnui cu veșnica încovoiere a spinării înaintea șefilor

şi paraşefilor. Pe urmă, eu am cap de afaceri, fac, *mon cher*, afaceri splendide. Nu mai departe de ieri, din două vorbe am câștigat o mie de lei.

– Sigur, când ai asemenea noroc, ar fi păcat să nu profiţi, să te prosteşti ca mine cu 200 de lei pe lună.

– Ştii ce? Eu ţie am să-ți fac rost de un post de secretar la mine. Câştigi cu siguranţă 300 pe lună. Eu sunt cam leneş la scris. Mi-ar trebui cineva să-mi scrie. Pe urmă nu merită să pierzi timp preţios, când îl poţi întrebuinţa cu folos într-altă parte.

Aceste lucruri le debita Iliescu oricărui fost coleg căruia voia să-i arate ce om priceput e şi ce noroc are el.

– Trebuie, *mon cher*, energie și pricepere; să începi cu 100 de lei pe lună şi s-ajungi la oarecare confort, trebuie ceva pe care nu îl au toţi.

– Acum ai nimerit.

– Dar am şi muncit, *mon cher*. Știi, când mi-am trecut examenele, credeam că mă ia dracul, m-apuca ziua citind. O! Sunt pretenţioşi în străinătate, nu ca la noi! Și la ce-mi folosește mie acum? Parcă eu lucrez după cărțile lor! Afacerile delicate, *mon cher*, iată ce rentează la noi în ţară. Astea

sunt potrivite oamenilor cu inteligenţă şi dibăcie.

Fostul coleg îl asculta cu gura căscată. Nu putea să nu-și zică: „Pot bârfi unii și alții, dar Iliescu e om superior, nu oricine poate ajunge ce-a ajuns el“.

– Ştii, *mon cher*, cum sunt eu cu voi? Cum ar fi câţiva pe aceeași luntre în timp de furtună. Eu, mai uşor, am știut să scap, am sărit și am ajuns la un mal înflorit, voi v-aţi înecat cu luntrea vieţii.

– Foarte adevărat, înecat, şoptea trist fostul coleg.

Pentru a-l mângâia, Iliescu suna şi poruncea să le aducă lichior.

Matilda pierduse patima pentru Iliescu; zicea şi ea, ca toate femeile: „Aşa-s bărbaţii; bine că-mi ţine luxul şi rangul meu“. Dar, în schimb, luase şi ea patima cărţilor, cum am spus.

Doamnele aveau partidele lor de cărți ziua, mult mai serioase decât cele de seară. Nu ştiau bărbaţii nici cât pierd, nici cât câştigă. Se adunau de pe la trei şi plecau tocmai seara, pe la șase, acasă.

De câţiva ani, patima cărţilor se întinse în mahala ca o boală. Matildei îi făcea groaznic de rău emoţia jocului, dar nu voia să se lase cu niciun chip de el.

Erau cucoane care pierdeau la cărţi cheltuiala zilnică şi rămâneau acasă copiii și servitoarea să postească, dacă nu se îndura Herşcu din colţ să le dea pâine și zahăr pe datorie, căci ceaiul îl fierbeau de câte zece ori.

În asemenea căsnicii, care nu pot fi luate drept model, femeia nu mai putea bănui bărbatul. Viciul îi prinsese pe amândoi în ghearele lui nemiloase!

Vai de copii!

Şi Matilda căpătase de-a binelea patima cărților. Din nefericire, nu câştiga totdeauna, și când pierdea se enerva îngrozitor. Odată era să se bată cu Dăneasca. Iliescu fiind acasă, auzi vuiet şi le despărți. Noroc că o ceartă de la cărți nu se prea ia în seamă.

Într-o seară, era partidă de domni și doamne. La masa doamnelor, Matilda pierdea în şir.

– De, Matildo, zicea Dăneasca; noroc la cărți, noroc la dragoste!

– Vezi, dumneata ai noroc și la una, şi la alta, zise Matilda ca s-o împungă.

– De unde ştii tu norocul meu? Al tău îl ştie toată lumea. De altfel, ai fi proastă de n-ai avea noroc la vârsta ta.

– Lasă vorba, soro, și taie aici!

– Uite, ne-au întrecut vecinii, au zece mize şi noi abia opt, zise coniţa tinerică a unui locotenent.

– Eu joc şi mi se pare că bobocul meu pierde regal.

– Da, tuşă, așa-i la cărţi; o dată pierde, o dată câştigă.

– Vezi că bobocul numai pierde.

– Ei, lasă-l, când s-o face gânsac o câştiga.

– Dacă i-or smulge așa penele, nu se mai face el gâscan, zise coniţa locotenentului.

Şi toate râseră cu haz, afară de Dăneasca; dânsa, înţepată, aruncă pe masă cărţile, zicând că nu mai joacă.

– Alei, soro, ce te-ai supărat? Dar ei cum glumesc pe seama noastră? zise Davidoaia, prietenă cu Dăneasca. Avea și ea bobocul ei, dar nu-l scotea în lume. Ba chiar o critica pe Dăneasca în fața Matildei:

– De ce nu-i spui, soro, să le facă, dar, la dracul, mai pe ascuns. Bine, e prea, prea!

– Femeie bătrână și nebună! N-o vezi cum se îmbracă de caraghios? Parcă-i o fetișcană de optsprezece ani.

– Bine, soro, ea-i de fustă-pantalon? Azi-mâine o s-o vezi cu rochie scurtă.

Pe de altă parte, Dăneasca o critica pe Davidoaia.

– O iezuită, dragă. Ce mai face pe mironosiţa, parcă lumea n-o știe? Cel puţin să aibă curajul faptelor. La ce să fur lauda lumii dacă n-o merit? Uite, asta sunt eu. Vă place bine, nu, atâta pagubă. Într-o zi voia să-mi facă morală, las' pe mine că i-am dat eu bani pe miere.

Acestea erau discuțiile, când aşteptau să mai vină altele ca să aibă cu cine începe jocul. Când nu era Matilda de faţă, o forfecau pe dânsa.

– Ce crezi, dragă, o hoaţă şi nimic mai mult. Trebuie păzită din ochi. Dacă şi-a prădat ea bărbatul! Cu ce crezi că-i luxul ăsta? Două sute de mii i-a furat. L-a apucat pe sărmanul om pe loc damblaua. Ah! E femeie fără inimă! Lucru mare, dragă! Eu nu i-aş veni în casă, Doamne ferește, dar bărbatu-meu are o afacere cu Iliescu. S-o isprăvească să vezi de mai intru în casa ei!

– Vezi bine, zicea femeia locotenentului, el ce-i de vină? Cine-i acela să-i dai şi să nu ia?

– Pe urmă, el băiat tânăr, frumos, şi dânsa poate să-i fie mamă.

– Banii să trăiască, sutele mărită slutele!

Când însă intra Matilda, îi săreau de gât, din „dragă“ și „soro“ n-o scoteau. Asta însemna la dumnealor că sunt femei de societate! Să fie amabile cu oricine.

– Poți să-l critici pe om în lipsă, dar în față, nu. Ți-l faci dușman, soro, și nimic mai mult, îi zicea, într-o zi, Dăneasca nepoatăsii. M-a pus păcatul să zic Davidoaiei că prea își încarcă pălăriile. Și ce crezi că s-a întâmplat? Vai, dragă, mi-am aprins paie în cap! Unde a început mahalagioaica: „Doară eu n-oi umbla ca fetițele de la școală cu fustă-pantalon. Pe dumneata, mâine-poimâine te-oi vedea cu beretă și rochie scurtă!“ Îmi era lehamite de gura ei. Dar, acum, s-o văd pe una că-i c-un ochi la spate și nu-i zic nimic.

– Ai dreptate, tușă... să-ți faci dușmani pe gratis?

Într-o seară se întărâtaseră domnii la joc; protejatul tot pierdea. Dăneasca mereu trăgea cu coada ochiului.

– Ce faci, tușă, îi zise Matilda, uite, ai dat cărțile aiurea, ce-l tot pândești pe Gică?

– Nu vezi că pierde mereu?

– Lasă-l, doar nu-i copil. A intrat în leafă, spunea Iliescu că i-a făcut o sută cincizeci.

– Ție ce-ți pasă? La Iliescu, uite ce mai vraf de hârtii. L-a golit pe bietul pleșuv.

– Lasă-l să dea, că are de unde.

– Îl bate baba acasă. M-am dus odată pentru o daravelă. Adică nu-i vreun secret, să văd de nu-mi poate face rost pentru

vreun loc lui Gică. Am intrat cam pe neaşteptate; erau la dejun. Se auzea gura ei sabie.

– Şi-ai căpătat loc?

– Cum de nu, eu să nu capăt? Îl lăudam pe moşneag de se credea tinerel. Să ştie dânsa că-i aici, l-ar pârli cu gaz...

Pe la vreo douăsprezece se aducea ceaiul. Matilda îi servea pe toţi cu o graţie deosebită. În sfârşit, după multe necazuri, îşi ajunsese o parte din ideal. Avea casă deschisă, primea lume și nu mai era surghiunită între mojici. Dar, în sufletul ei, începeau să se deschidă alte răni.

Iliescu nu privea cu ochi răi patima Matildei la joc, mai ales că dânsa juca o sumă fixă, din care nu ieșea, Doamne fereşte. Deseori, la sfârșitul lunii, ieşea că nici n-a pierdut, nici n-a câştigat, cel mult pierdea treizeci, patruzeci de lei. Atâta cheltuială pentru distracția ei nu era mare lucru. Pe urmă alt bun, nu-l puteau bănui pe Iliescu. Casa lui ajunsese vestită ca un fel de casă de joc.

O dată pe săptămână, când era partida bărbaţilor, veneau şi necunoscuţi, aduși de cunoscuţi mai vechi. De câteva ori erau să se întâmple scandaluri, ba chiar bătăi.

Într-o noapte, veniseră vreo doi străini groși la pungă, dar şmecheri la joc. Pe prietenul lui Iliescu îl prinseră cu cărţi măsluite. De aici palme, picioare, trânteli pe jos; cei nou-veniţi erau ca nişte lei furioși.

– Va să zică ne-aţi atras în cursă ca să ne pungăşiţi?

– Șarlatan ordinar, striga altul.

– Să-i dăm la cap! zbierau cu toţii.

Voiau să aducă poliţia, dar se temeau de prea mare scandal. Iliescu făcu pace, dând fiecăruia banii îndărăt.

– *Mon cher*, vă rog, nu faceţi scandal, aici e casă onorabilă.

– Ba-i un tripou [local, stabiliment cu jocuri de noroc – *n.red.*] ordinar! Las' că te învăţăm noi minte! zbierau cei doi.

Matilda, trezită de scandal, se duse de ascultă. Când auzi ce se întâmplase, o apucă inima şi aproape că leşină. Cei doi străini îl numeau pe Iliescu gazdă de hoţi, pungaş şi-i aruncau şi alte epitete frumoase. Din acea noapte îngrozitoare, Matilda prinse groaza cărţilor şi voia să-l împiedice şi pe Iliescu să mai joace.

– Vrei să te văd dus la temniţă?

– Naivitate, dragă, aceia au fost nişte nebuni. Toată lumea bună joacă.

– Joacă, dar nu ca tine; pe mine nu căuta să mă minți.

– Ești nebună! Tu, cu asemenea vorbe, o să mă nenorocești!

– Ascultă, dragă, cât erau partide de plăcere, mergea, acum e adevărată cafenea clandestină.

– Frumoase idei!

– Ascultă, nu mă scoate din sărite! Dau o anonimă la poliţie.

– Aş vrea s-o văd şi pe-asta.

– Eu sunt bolnavă, cum ştii, doctorul mi-a zis să am linişte. Toată noaptea nu pot dormi de vuiet, de certuri. A doua zi sunt moartă de oboseală.

– În casa mea nu primesc porunci.

– Casa ta?

– S-o ştii.

– Da, casa ta, cu banii mei.

– E pe locul meu.

– Dar e cu banii mei.

– Dovedeşte-o.

– Ruşine! Oh! De-aș muri să-ţi rămână tot ţie.

– Aşa începi tu. Ai un talent nespus pentru a stârni ceartă.

– Dar mă cert pentru binele tău.

– Îmi cunosc eu binele mai cumsecade decât tine.

În vremea asta intră un evreu speriat:

– Domnule Iliescu, m-ai nenorocit.

– Ce-i, bre?

– Acela zice c-are să mă trimită la temniţă; bani am luat și treabă n-am făcut.

– Ei, și ce pofteşti? Dacă nu s-a putut!

– Să-i dăm banii înapoi. Domnule Iliescu, e om cu influenţă, mă nenoroceşte.

– Dă-i!

– Cum să-i dau? D-apoi eu vi-i i-am dat dumneavoastră.

– Eu nu dau nimic. Ai înţeles? Am stăruit, am lucrat, dar, dacă nu se poate, ce să-i fac? Nu pot să muncesc de pomană.

– Dar de unde să-i dau eu?

– De unde știi; câştigi parale pe lângă mine, mai dă şi tu. Eu bine muncesc pentru tine. Vrei să mă ai tovarăş la pagubă? Mersi!

– Atunci, eu numai fac afaceri cu dumneavoastră. Mă nenorociţi. Dacă mă dă în judecată, eu spun tot, zise evreul ieşind repede pe uşă.

– Spune şi ieşi afară, zise Iliescu furios.

Matilda rămase ca o stană de piatră.

– Dar, pentru Dumnezeu, ce-o mai fi şi asta? zise Matilda.

Iliescu o privi lung şi urât.

– Dar de când mi te amesteci, cucoană, și în daravelile mele de drept?

– Zi mai bine de „nedrept“.

– Te rog, cară-te, şi când îmi vin clienţii, să faci bine să nu stai în birou.

– Ei, și ce? Îi mănânc?

– Înţelegi că mă compromiţi.

– Te compromiţi, mă tem, singur.

– Matildo, nu mă scoate din sărite! Lasă-mă dracului!

CAPITOLUL XX
Copil înstrăinat

Matilda avea mereu neînţelegeri cu Iliescu. Purtarea lui era din ce în ce mai rece şi mai aspră. În sufletul dânsei se făcea un gol nemărginit; tot mai mult se simţea înstrăinată. Ar fi avut nevoie de cineva căruia să-i arate sentimentele, faţă de care să-și verse toată dragostea ei.

Urâtul şi nemulţumirea care o mistuiau la Chindești când îl cunoscuse pe Iliescu începură s-o muncească şi aici. Deseori, stând singură, se îngrozea de starea sufletului ei.

La început, când o apucau asemenea momente urâte, încerca să le scuture şi mergea în vizite. De la o vreme, când o prindea boala urâtului, nu mai avea putere nici să se mişte din loc. Stătea ceasuri înmormântată în urât, mistuită de tot soiul de gânduri.

În asemenea zile urâte, nu vedea nici de gospodărie; pe servitoare o lăsa în voie. Masa era întârziată, bucatele rău făcute, camerele neîngrijite, într-un cuvânt, casa pe dos.

De-aici începea Iliescu să facă observații: Matilda, furioasă, găsind prilej să-și

descarce nervii, începea să-i răspundă cu vorbe grele.

– Nu-ţi place, ia-ţi jupâneasă şi bucătăreasă.

– Dar până acum n-a fost nevoie.

– N-a fost nevoie, fiindcă puteam eu vedea de toate. Mi-am istovit puterile, mi-am pierdut sănătatea, nervii mi s-au stricat de tot cu atâta grijă și muncă. Nu vreau să mai fac nimic, fiindcă nu văd nicio recunoştinţă.

– Sfinte Onufrie! Ce-or mai fi şi vorbele astea? Dar eu nu muncesc? Îți cer recunoştinţă? Muncim amândoi în felul nostru. Doar căsnicia e o tovărăşie: tu faci ce poţi şi eu de asemenea.

– Da, ce poți; dar mie mi se cere ce nu pot.

– Bine dragă, m-am opus eu să mai iei o servitoare?

– Poți să iei și zece, dacă nu le-oi conduce, dacă nu mi-oi strica nervii cu ele, în zadar, tot va fi casa pe dos.

– Atunci ce-s eu de vină? Amândoi ne stricăm nervii în felul nostru. Câte neajunsuri, câte meschinării, câte lovituri nu primesc eu? Mă plâng ție? Te învinuiesc pe tine? Îți scot ochii că muncesc pentru tine?

Matilda, nervoasă la culme, nici nu-i auzea vorbele. Dânsa avea o rană ascunsă, care nu

ştia unde-i: simţea durerile fără a şti anume de unde vin. Şi în asemenea stare se lega de cine putea. Că Iliescu nu se purta cu ea corect, nu mai e îndoială; dar aceasta nu era de-o zi, de două. Sufletul chinuit şi zbuciumat îşi caută deseori singur un prilej de mântuire ori măcar se întreabă: care sunt pricinile ce-l chinuie?

Într-un asemenea moment de furie sufletească, Matilda, izbucnind în plâns, îngână: „O, să-mi fi trăit copilul, ce mângâie aș fi avut! Aveam pentru cine trăi, pentru cine mă jertfi. În fiecare moment ar fi fost lângă mine, l-aş fi dezmierdat, mi-aş fi răcorit sufletul cu sărutările lui!“

Acum, Matilda pusese degetul pe rană. Sentimentul de mamă, dispreţuit, lăsat în urmă, părăsit într-un chip atât de brutal, se răzbuna. Vine o vreme când femeia cea mai rea, mama cea mai crudă, simte o groaznică mustrare pentru trecutul ei. Matilda avusese un înger de fetiță, pe care şi-o înstrăinase prin purtarea sa. Şi alt copil soarta crudă nu vru să-i dea. Sentimentul matern stătea în umbră, înlăturat, dar nu învins. Aştepta să vadă slăbite celelalte sentimente, bolnave şi pe moarte, pe veci, în inima Matildei.

Această stare sufletească nu era ceva deosebit numai pentru Matilda. Toate acele

femei care, în vâltoarea tinereţii nesocotesc simţurile de mamă, groaznic sunt pedepsite; când le e amorţită şi moartă furia tinereţii, sentimentul matern se răzbună îngrozitor. E adevărată observaţia poporului: femeia care n-a scăldat şi pieptănat copii, scaldă şi ţine în braţe căţei şi pisici.

Uneori o apuca un aşa exces de sentimentalism, încât ar fi vrut să-l întrebuințeze pentru Iliescu. Dar era prea mândră să cadă atât de jos, văzând că dânsul nu numai că nu are dragoste pentru dânsa, dar fuge cât poate, caută să stea cât mai puțin pe-acasă. Mereu pretexta că are afaceri; iar, când venea, se închidea în birou, zicând că are de lucru. Chiar la masă era tăcut şi gânditor. Matilda mereu se întreba de nu cumva are el vreo legătură în oraş. Își zicea ea singură: „Poate s-o aibă sănătos, eu nu mai sunt în stare să lupt. Mi-s de-ajuns atâtea suferinţe; facă după cum o vrea..."

Era o zi de iarnă, ger şi senin. Scăpăra văzduhul; zăpada sclipea ca o pânză de diamante în bătaia soarelui. Matilda de dimineață se simți prinsă în mreaja urâtului, care-i înăbușea răsuflarea. Un dor ascuns o zbuciuma mereu: îi era dorul de copila ei.

Gândul îi zicea că are și ea drept la dragostea fetei; doar e trup din trupul său și sânge din sângele său. În asemenea moment i se părea că va lua cu sila dreptul ei la sentimentele fete. Şi în această furie de sentimente, în suflet îi năvălea un noian de dezmierdări cu care avea să prindă fata ca să-i arate dragostea la care ea, ca mamă, avea drept.

Maria îi spusese că fata e la pension. Matilda se hotărî să meargă s-o vadă. Nu-și putea închipui că fetiţa, văzând-o, nu se va bucura. Îşi zicea, în minte, că un copil nu pricepe nimic şi n-a putut să-i judece purtarea. „S-o strâng la inima mea şi tot focul dragostei nepotolite pe care îl simt în mine să i-l împărtășesc și ei."

Luă o trăsură şi plecă la Maria, care, de o bucată de vreme, era foarte tristă.

– Ce faci, dragă Marie? zise Matilda sărutând-o. De ce nu mai vii pe la mine? Pot să mor și tu nici nu te gândeşti?

– Vai, dragă ţaţă, fiecare le are pe ale lui. Mătușa e din ce în ce mai nervoasă, mai rea; îmi vine uneori să-mi iau câmpii.

– De câte ori te-am văzut, niciodată n-am avut noroc să fim singure. Ce s-a întâmplat cu propunerea ta de măritiş? Ziceai că Ionescu ține mult la tine?

– O! Nu-mi mai aminti, lasă-mă! Ce, n-ai auzit nimic?

– Nu, dragă.

– S-a împușcat!

– Ce spui? Am auzit, dar nu credeam că-i el. Și cum se face că a luat el bani? Spuneai că-i un băiat cinstit.

– Şi spun şi acum. Nenorocirea, când îl pândește pe om, își bate joc de cinste și de tot.

– Ei, cum asta?

– Ştii că era însurat.

– Ei, şi nu divorţase?

– Viespea, după ce-şi bătuse joc de el, nu voia să divorţeze, ca să aibă pensie. La urmă se învoi dacă-i dă trei mii. El a plecat la oraş, şef la o gară. Mie nu mi-a spus nimic; se vede că păcatul l-a împins de a luat bani să-i dea ei, crezând că va pune la loc. Și sigur i-ar fi pus, sărmanul, că era om cinstit. S-a făcut inspecție mai curând decât credea și, atunci, neputând suferi ruşinea unei destituiri, căci doar nu erau să-l omoare, s-a împuşcat.

– Se vede că nici tu n-ai noroc, ca şi mine.

– Cu mine, dragă ţaţă, s-a isprăvit. Îndată ce moare mătuşa, şi mult nu cred s-o mai ducă, plec la mănăstire; trăiesc pe lângă o maică.

– Mătuşa ţi-a făcut testament?

– Mi-a făcut, dar ce mă mai uit eu? Mare pricopseală nu-i casa asta.

– Oricum, o vinzi şi tot iei ceva.

– La mănăstire nu-mi trebuie mare lucru.

– Taci, dragă, cu mănăstirea. Cum ai să trăieşti în pustietate, tu, fată tânără? Ai încă viitor, nu-i lumea doar cât se vede pe fereastră!

La aceste vorbe, Maria izbucni în plâns. Un sentiment de jale și durere îi cuprinse sufletul, gândindu-se la fericirea pe care o simţise la mănăstire acum doi ani. Toate îi stăteau icoană vie în minte. În sufletul ei curat îl iubise pe Ionescu cu toată puterea sentimentului de la douăzeci de ani. De mult nu plânsese, biata fată; nu era suflet care să-i înțeleagă durerea. Acum, în fața Matildei, n-avea de ce să se ascundă, și plângea, plângea să-și răcorească inima.

– Nu, nu, dragă, ai să vezi; mă duc, de o pot îndupleca pe mătuşa, plecăm la vară.

– Atunci am să rămân şi mai singură, zise Matilda cu jale.

După asta, trecură în odaia mătușii.

– Ce mai faci, mătușică? zise Matilda.

– Ce să fac? Nu se îndură Dumnezeu să mă strângă să nu mă chinuiască şi să chinuiesc şi pe alţii pe lângă mine.

– Ei, las', nu te mai plânge! Fiecare le are pe ale lui. O laşi pe Maria să meargă cu mine până la pension să vedem fata?

– Vai, cum să n-o las, dragă? Eu nu-i zic să se mai ducă în lume, că o să se îmbolnăvească, biata; tot întristată și amărâtă, sărmana, nici ea n-are noroc!

– Am fost un soi de neam fără noroc, dragă mătuşă.

– Da, fată, ai dreptate, bolile şi păcatele s-au ţinut lanţ de neamul nostru.

– Şi nu ştiu de ce?

– Cine știe ce păcate o fi făcut vreun străbun de-ai noştri. A fost pârcălab, în zilele lui, o fi jupuit şi asuprit multă lume, multe vădane şi orfani o fi dezbrăcat. Se zice că nu mai știa seama averilor. El a murit şi neamul a mers tot spre sărăcie! E mare lucru, fată, blestemul!...

Luară o sanie şi plecară împreună la pension. Tot drumul Matilda era zbuciumată şi neliniștită de gândul cum o primi-o fata.

– Ai văzut-o, e mare? zise Matilda.

– A crescut ca din apă, nici n-o mai cunoşti.

– S-a schimbat mult?

– S-a făcut frumoasă. E adevărat portret.

– Și te-a primit bine? Te-a cunoscut?

– Dintr-odată a devenit cam timidă.

– De mine n-a vorbit nimic?

– E un copil ciudat, nu vorbeşte mai nimic. Ce-o întrebi îţi răspunde.

Matilda, cu cât se apropia, cu atât simţea tot mai mult cum i se strângea inima; simţea un fel de leşin, un fel de neliniște, parcă s-ar fi prezentat înaintea unui mare şi aspru judecător.

Când trăsura se opri, Matildei i se păru c-a ajuns prea repede. Parcă ar fi dorit să mai meargă; să mai depărteze momentul întâlnirii cu fiică-sa. Dacă nu i-ar fi fost rușine de Maria, s-ar fi întors. Când îi spuse directoarei scopul vizitei, aceasta răspunse înțepat și într-o românească stricată:

– Părintele copilei m-a oprit să dau fata cuiva.

Directoarea era o nemţoaică bătrână, care se uita curios prin nişte ochelari mari. Pe urmă zise:

– Domnişoara e mătuşa copilei?

– Da, şi eu sunt mama.

– Doamna e mama? Copila e de un an aici şi până acum n-aţi venit.

Matilda simţi o căldură şi o roșeaţă care-i acoperea faţa; ca să răspundă ceva, minți.

– N-am fost aici.

– Domnia Voastră puteţi numai s-o vedeţi, eu nu pot lăsa copila nimănui fără voia domnului Mustea.

– Dar n-o iau, doamnă, numai s-o văd; deşi, ca mamă, aş avea, poate, şi eu oarecare drepturi asupra copilului meu.

– Pe mine, doamnă, nu mă privesc acele drepturi; tot ce pot face e să chem copila, s-o vedeţi.

În sfârşit, după multă cumpănire, directoarea chemă fetiţa.

Copila crescuse de n-o mai cunoşteai. Era o frumuseţe blondă. Trăsăturile, mlădierea trupului erau ale mamei, iar culoarea părului și a feţei le moştenea de la tată-său. Ochii, de un albastru gingaş, ameninţători prin privire, erau întunecați de nişte gene lungi şi dese. Copila, văzându-le pe cele două doamne, luă o față foarte mândră. Pe Maria o cunoștea, dar pe maică-sa deloc; atâta era Matilda de schimbată.

Maria, mai puţin emoţionată, se repezi şi o sărută, zicând:

– Ce, nu mă cunoşti, Puică?

– Ba da, ești Maria, zise copila cu glas hotărât şi statornic.

Părea că vorbea un om mare care a văzut şi a suferit mult.

– Dar pe mama n-o cunoști?

Copila, din rumenă, se făcu galbenă şi rosti mirată:

– Mama?

Matilda, cu lacrimile în ochi, nemaiputându-se stăpâni, se plecă şi o sărută pe amândoi obrajii.

Copila se lăsă sărutată, fără să răspundă.

– Ei, ce faci, Puică? Nu mă mai cunoşti deloc? o întrebă Matilda.

– Nu, răspunse fata scurt şi înţepat.

– Ia, adu-ţi aminte, zise Maria ca să mai îndulcească lucrurile. Șezi colea lângă mine; spune-mi ce faci?

– Învăţ, răspunde copila, sec şi rece.

– Ce mare te-ai făcut! Dar la mine n-o să vii? zise Matilda.

– Nu, tata mi-a zis să nu merg nicăieri.

– Bine, nicăieri, da; dar la mine o să te lase. Când mergi la ţară?

– În vacanţa de Crăciun.

– Nu ţi se urăşte ție numai la țară atâtea săptămâni?

– Nu, sunt cu tata.

– Tot pe arendaşul acela îl aveți?

– Da, tot pe el.

– Tot așa-i de bună doamna Goldenschatz cu tine?

La această întrebare a Mariei, ochii copilei străluciră ca la o amintire plăcută.

– Da, e foarte bună, mă iubeşte mult.

Maria se mira ce vorbă să mai spună ca s-o ţină pe Puica mai mult.

– Dar, de te-ar lăsa doamna directoare, n-ai merge să faci cu noi o plimbare? Avem sanie.

Copila dădu din cap şi zise cu energie:

– Nu, nu merg; am de învăţat.

– În ce clasă eşti tu, Puică? zise Matilda.

– Într-a patra.

Matilda îi adusese o cutie cu bomboane. Copila, luându-le, cu oarecare îndoială, părea că stă pe gânduri dacă să le primească ori nu. Căuta parcă să-şi amintească dacă în această privinţă îi dăduse tată-său vreun sfat şi zise cu răceală:

– Mersi.

Puica părea foarte stingherită de acea vizită. Pe faţa ei se citeau plictiseală și lehamite. În ochii ei nu licărea nici pic de dragoste pentru persoanele de faţă. Matilda, cu ochii ei de mamă, observa şi cântărea totul. Dânsa simțea cum tot mai tare i se desprindea ceva de la suflet. Simţi o durere în partea stângă. În cele din urmă, îi zise Mariei:

– Să plecăm, dragă Marie! Puica s-a făcut sălbatică de tot.

Copila nu zise nimic, ci plecă ochii în jos. În trăsură o năpădiră pe Matilda lacrimile.

– Ce-i asta, ţaţă? Ce vrei? Sunt ani de când nu te-a văzut!

– Nimeni, nimeni nu mă ţine minte! Mi-am înstrăinat copilul, sunt o netrebnică.

– S-a intimidat, dragă ţaţă, să venim mai des şi atunci o să vezi.

– Nu mai vin. E în zadar. O, cât e de îngrozitor să roşeşti înaintea copilului tău! Cât mă dispreţuieşte! I-am citit în ochi!

– Păreri, dragă ţaţă. Ce fantezie ai! Cum vezi lucrurile ce nu sunt!

– Nu. În zadar, ochii de mamă nu se înșală!

– Lasă-mă cu ochii de mamă! Năzăriri şi nimic mai mult; eu nu o cunosc pe fată mai bine decât tine; niciodată n-a fost expansivă. Așa-i caracterul ei.

– Astea-s mângâieri. Nu mă-nşală inima. O, cât sunt de lipsită de noroc!

Matilda avea o senzaţie groaznică; i se părea că toată lumea se năruia peste ea. Uneori, abia răsufla, se simţea ca sub ruinele grele ale unui zid.

– Dragă Marie, vii cu mine până acasă, mi-e groaznic de rău!

Ajungând acasă, simţi fiori și un junghi dureros în partea stângă. De când fusese

bolnavă, avea foarte des dureri şi înţepături în inimă; dar nu voia să le ia în seamă. Îşi făcea singură curaj, crezând că astfel va înşela boala. Mai ales în certurile dese cu Iliescu simţea mai tare bătăile inimii, deseori simţea că se sufocă şi pleca, lăsându-l singur să pună capăt certurilor. Bineînţeles, în alte zile le lua de la capăt.

Doctorul o sfătuia mereu să fie liniștită, să nu ia în seamă supărările şi să se păzească de emoţii. Toate lucruri cu neputinţă, deoarece cu Iliescu se certa aproape zilnic. Porneau de la nimicuri și ajungeau la cuvinte şi învinuiri grele. Dintre ei pierise până și urma unei adevărate dragoste.

Matilda îl iubise cu patima femeii nebune. Acum, văzându-se disprețuită şi tolerată în loc să fie iubită, simţea un dor de răzbunare împotriva lui Iliescu. Dacă nu-i putea face altceva, cel puţin îl şicana în toate, chiar în cele mai neînsemnate plăceri ale lui. Lui Iliescu îi plăcea cafeaua amară, dânsa i-o dădea anume dulce; de aici urmau certuri şi împunsături.

– Da, zicea Matilda, cine are viaţa dulce îşi poate permite să bea cafeaua amară.

– Sigur, mi-o îndulcești tu grozav ca să fie dulce.

– Bine că tu mi-o îndulceşti pe a mea! Pe unde oi fi petrecând cine mai ştie?

– O să te iau cu mine într-o zi să vezi unde petrec.

– Ia seama că m-oi lua singură, fără să mă pofteşti.

– Nu mi-e teamă, dragă.

– Te dai sfânt!

– Ascultă, Matildă, mă faci să-ți spun ceva şi n-o să-ţi placă.

– Ba, te rog, să-mi spui.

– Se vede că judeci lumea după tine.

– Adică?

– Nu înţelegi? Cu atât mai bine.

– Te rog, vorbeşte mai clar, nu ca-n apocalipsă.

– Eu, dragă, n-am fost însurat şi nu mi-am lăsat femeia...

La asemenea certuri, Matilda simţea un junghi în inimă; trebuia să fugă în altă cameră să izbucnească în plâns şi, deseori, o lua cu leşin. Una dintre pricinile de ceartă era venirea lui Iliescu pe la două şi trei noaptea.

Când ajunseră acasă, se simţea mai rău decât de obicei, dar crezu că-i va trece.

– Dragă ţaţă, trebuie să plec, mătuşa mi-a spus să vin curând; de când a făcut

testamentul în favoarea mea, e şi mai pretenţioasă.

– Nu vrei să rămâi la masă?

– Cu niciun chip.

Maria plecă.

După ce plecă Maria, pe Matilda o prinse urâtul şi o jale nemângâiată. Îi era groază de singurătatea de acasă. Dar se gândea că poate Iliescu o veni în curând. Fiecare minut îi părea un an. Nu-l mai iubea pe Iliescu, dar tot mai era un om căruia să-și destăinuie durerile.

I se urâse de aşteptat. Niciodată nu întârziase atât. „Parcă în ciudă îmi face omul ăsta“, gândi Matilda. Când îl văzu intrând pe ușă, se bucură; dar nu se putu stăpâni să nu-i zică:

– Bine, Iliescule, nu te gândeşti că-i un suflet de om acasă?

– Vai, dragă, o afacere cu un ticălos m-a ţinut.

– Aşteptările astea mă ucid.

– Doamne, soro, dar înţelege odată, omul ştie când pleacă, nu şi când se întoarce.

– Ce, ai plecat la Ierusalim?

– Nu, dar îţi aţine unul calea ba să-i dai un sfat, ba propune vreo afacere. De, trebuie să-l asculţi, aşa e meseria.

– Fir-ar a dracului de meserie, de se sparg toate în capul meu.

– Te rog, nu începe. N-o să las afacerile să-ţi fiu ţie nemţoaică.

Iliescu îi ştia năravul; dacă vedea că nu mergea cu binele, începea cu răul. Matilda ori tăcea, ori fugea, dar de astă dată se înşelă. Matilda era nervoasă din pricina vizitei la pension.

– Bine, dar toată ziua afaceri şi noaptea petreceri! Nu te gândești și tu cât sunt de nefericită?

– Ce vrei, soro, aşa ţi-e felul; de-ai avea palate şi comorile lui Iov, tot te-ai văicări.

– Fiindcă nici palatele, nici averile nu-mi pot da fericirea.

– Dar ce? Spune-mi reţeta s-o aflu şi eu.

– Mai multă simţire şi milă.

– Aşa-i femeia, când nu-i lipseşte nimic, îți găsește cel puţin vina că ești nesimţitor, că n-o iubeşti.

– Curioasă iubire!

– Ce vrei? De atâta sunt eu capabil, te bănuiesc eu de aşa ceva?

– Frumoasă dragoste! Lipsești cu nopţile și zilele de acasă! Nu-mi spui o dată un cuvânt mai bun și ai îndrăzneala să zici că mă iubeşti? Făţărnicia şi minciunile tale mă

ucid. Ştii că sunt bolnavă și te crezi îndreptăţit să mă minţi mereu.

– Adică sufăr toate ocările tale şi pentru aceasta sunt făţarnic?

– Eu... eu te ocăresc?

– Ascultă, Matildo, te ştiu bolnavă şi m-ar costa să-ți am moartea pe cuget; dar, te rog, nu-mi cere lucruri peste putinţă. Nu pot să mă ţin de fustele tale. Eu am nevoie de companie, de relaţii, de prieteni, de club, şi numai legat m-ai putea ţine serile acasă. De când eşti bolnavă, rar mai pot juca în casă cărţi. După ce muncesc toată ziua, am nevoie de distracţie.

– Dar eu n-am nevoie de nimic? Pot sta singură zile şi nopți întregi?

– Ție ţi-a spus doctorul să duci viaţă regulată, să te culci devreme, să ai aer curat, să nu stai în fum de ţigară şi mai știu eu ce! Dar eu, om sănătos, să mă supun la viaţa unui bolnav, nu-mi convine deloc. Și cred că-i absurd din partea ta să-mi ceri.

Între acestea, mai cu vorbă, mai cu ceartă, se-aşezară la masă. Cu bucătăria nu se mai ocupa Matilda. Iliescu ţinea bucătăreasă bună, câştiga de-ajuns şi-i da mâna.

La masă, Matilda nu mâncă mai nimic. În schimb, Iliescu avu mare poftă de mâncare.

După ce-şi bău cafeaua, Iliescu se pregăti să plece.

– Carevasăzică, vorbele mele au căzut în baltă?

– Ce vrei, soro?

– Iliescule, sunt bolnavă, am fost la fată și ochii ei parcă ziceau: „Asta-i căţeaua de mamă!“ Inima groaznic mă doare; te rog, rămâi!

– Nu pot, trebuie să ies. Am afaceri. La ce te-ai dus? Ce să-ţi fac eu? Cauţi singură emoții.

– Caut, fiindcă sufăr. Și tu, pentru care am jertfit tot, nu mai ţii la mine.

– Iar începi cântecul? Pentru Dumnezeu, taci că fug! Nu vezi cât eşti de ridicolă?

Și zicând aceste vorbe, ieși.

Plecarea lui Iliescu, în asemenea împrejurări, nu era ceva nou. Matilda plângea, se blestema ori îl certa; el o ştergea englezește.

Era o căsnicie cu adevărat modernă. În fața lumii, Iliescu era politicos şi foarte cavaler cu nevasta sa. Din „dragă Matildă“, din „ma chère“ n-o scotea. Cine-i vedea credea că trebuie să trăiască fericiţi ca niște porumbei.

Dar în nicio seară plecarea lui Iliescu nu o zguduise atât de adânc ca într-aceasta. I se

părea că-i atât de singură în lume şi atât de lipsită de orice fiinţă iubită!

Pe Matilda o apucă un plâns nervos, pe care nu-l putea deloc stăpâni. Se întreba cum, după atâtea supărări, nu se îmbolnăveşte odată mai tare şi să isprăvească o viaţă plină de amar şi decepţii. Dânsa era sigură că Iliescu o înşală, dar n-avea nici curajul şi nici energia să înceapă cu el o luptă în această chestie.

Acum se făcuse și mai responsabilă, își zicea singură: „La ce mi-ar folosi, dacă l-aş descoperi şi m-aş convinge că mă înşală?“ Prin aceasta nu-l va face s-o iubească; iar chestia unui divorț nu-i venea la socoteală. „Voi suferi cât voi putea, poate va veni o vreme şi, dezgustat de ticăloşiile lui, se va pocăi.“

Şi veşnicul refren-mângâiere al tuturor femeilor îi suna în ureche: „Așa-s bărbații; proaste-s femeile că-și fac sânge rău. Ferice de cele care ştiu să-și răzbune şi să le plătească în acelaşi chip“.

Într-un târziu îi secară lacrimile; nenorocirile sunt deseori atât de mari, încât izvorul lacrimilor seacă de la o vreme; dar, atunci, durerea nestinsă arde și mai îngrozitor. Se gândea cum mulţi bolnavi de inimă se culcă seara şi a doua zi nu se mai

scoală. „Ce fericită aş fi să mi se întâmple şi mie astfel! La ce să trăieşti, când nicio simţire plăcută nu-ţi încălzeşte pieptul, când şi azi, și mâine același chin te mistuie? Şi, vai, mai crud: aceleași veșnice căinţe îți doboară sufletul."

Cu asemenea gânduri triste se culcă.

Iliescu veni tocmai spre ziuă.

CAPITOLUL XXI
Boala Matildei

A doua zi, când voi să se scoale din pat, Matilda ameţi şi simţi o durere în partea stângă. Încercă să se stăpânească, rezemându-se de pat, dar nu putea deloc răsufla. O cuprinse o năbuşeală, i se părea că-i lipsea aerul; capul, greu cumplit, abia îl ţinea ridicat. Simţi o vâjâială groaznică în urechi, de parcă ar fi fost sunetul a mii de bice. Se culcă din nou. Iliescu dormea dus. Venise târziu, încât era în puterea somnului. Matilda simţea tot mai mult că se înăbuşă.

– Iliescule, scoală că mor!

– Lasă-mă, soro, să dorm. Iar te-au apucat istericalele?

Respiraţia Matildei era din ce în ce mai anevoioasă până ce, deodată, scoase un oftat greu şi leşină. Iliescu, deşi pe jumătate adormit, o auzi, sări din pat şi începu a o stropi cu apă. Sună grăbit, îi dădu să miroasă apă de Colonia. În sfârşit, încet-încet, Matilda îşi veni în fire.

Iliescu îi scrisese un bilet doctorului, rugându-l să vină pe dată. Trimise să o cheme şi pe Maria. Doctorul era acelaşi care o consultase şi ultima dată.

Mariei, când văzu pe bucătăreasă că vine de dimineaţă, îi sări inima din loc: gândi că sigur i s-a întâmplat ceva Matildei. Știa că o lăsase ziua trecută foarte nervoasă.

– Ce-i, Marghioală? întrebă Maria, văzând-o pe servitoare speriată.

– Hai curând, duduie, conița noastră e bolnavă.

– Ce are?

– A leşinat şi-i tare rău. Gheorghe s-a dus la doctor.

– Mă îmbrac și plec.

– Eu fug; mi-am lăsat bucătăria baltă.

– Ce nenorocire pe biata femeie! zise mătuşa Matildei.

– De o fi rău bolnavă, ce să fac, tuşă, poate va trebui să rămân acolo?

– Rămâi, dragă Marie. Lisaveta va dormi cu mine.

Maria plecă foarte îngrijorată. În nenorocirea surorii sale vedea şi propria nenorocire. Iar vorbele mătușii în sunau în urechi: „Suntem un neam fără noroc".

La câteva minute după ce ajunse Maria, veni şi doctorul. Cum o văzu pe bolnavă, cu obrajii roşii, zise:

– Iar vreo emoţie?

– A fost ieri la fată, la pension; pe urmă, se vede, s-a certat cu Iliescu.

– Sunt buni de bătut, zise doctorul verificându-i pulsul.

– Decât aşa trai, mai bine lipsă, doctore, zise Matilda cu lacrimi în ochi.

– Linişteşte-te, coniță! Nimeni n-are voie să se sinucidă. Viaţa ne-a fost dată ca s-o trăim şi, dacă dumneata te sinucizi căutând tot soiul de aţâţări, e ca și cum te-ai otrăvi sau împuşca. Doctoria dumitale e linişte şi iar linişte şi numai linişte.

– Şi ţaţa îşi face inimă rea din toate nimicurile!

– Să aibă cât mai mult aer, să-i dai mata din medicamentele astea. Pe seară trec eu pe-aici.

– Iliescu e în birou, v-a rugat să intraţi pe la dumnealui.

– Am să intru, chiar fără să mă roage.

– Doctore dragă, tare mai răsuflu greu, mai bine mi-ai da ceva să mor decât să mă chinuiesc.

– Ba, treaba asta n-o fac; eu am obiceiul să le dau bolnavilor leacuri să se facă sănătoşi, nu să moară; meşteşugul acela nu l-am învăţat. Să m-asculţi, să fii liniştită, să iei medicamentele și în câteva zile te faci bine. Mata să-i dai regulat la fiecare jumătate de ceas câte o lingură.

De la bolnavă, doctorul trecu în biroul lui Iliescu.

– Ei, doctore, ce are nevasta?

– Ce să aibă? Ce-a avut întotdeauna: boală de inimă.

– Ei, și ce crezi?

– Ce să cred? Trebuie să-i dai liniște, să n-o iriţi, altfel nu răspund.

– Vai, doctore, dacă ai şti ce sufăr! Nu-i fac nimic, dar caută emoţii. Ieri a fost la fată. Ce i s-a năzărit, nu ştiu, că mi-a făcut scene că fata n-o iubește! Spune, cu ce sunt eu de vină?

– Ce vrei? Aşa sunt cardiacii, dintr-un nimic fac cap de ţară. Zi cum zice ea.

– Crezi că atâta ajunge?

– În sfârșit, fă tot ce-ţi stă în putinţă.

– Fără îndoială că o să fac.

– Un leşin poate fi atât de grav, încât să nu se mai trezească din el.

Maria rămase lângă soră-sa. Ca și mai înainte, o îngrijea cu toată dragostea și cu tot devotamentul. Nopţile nici nu se dezbrăca să se culce. Pe Matilda o apucau foarte des leşinuri, de aceea Maria trebuia să fie trează. Din nefericire, nu mergea deloc spre bine; doctorul era din ce în ce mai îngrijorat.

Camera Matildei era mare şi, ca să aibă mai mult aer, o alesese pe cea de lângă salon, ca s-o poată aerisi cât mai bine şi mai des. Patul era aşezat în mijlocul camerei, ca să poată aerul circula de jur împrejur. Bolnava se înăbuşea mereu. Pe jos aşternuse un covor gros ca să nu se audă nici cel mai mic zgomot.

Un lucru numai nu-i puteau da: liniştea sufletească.

Iliescu îşi vedea, ca şi mai înainte, de afaceri. El nu credea că Matilda e aşa de rău bolnavă. Chiar îi zicea Mariei:

– Doctorul anume exagerează, ca la vindecare să-şi dea importanţă. Cei mai de treabă sunt tot șarlatani. Ce vrei? Meşteşugul!

– Ce vorbeşti? Nu vezi cum a slăbit? De câte ori noaptea cred că nu mai apucă ziua?!

– Lasă, cumnată, bolnavii ăştia cronici trăiesc mai mult decât noi, cei sănătoşi. Am avut eu o mătușă, pe care tot aşa cârâită am apucat-o, și mi se pare că şi azi trăieşte la Focşani: a îngropat vreo trei bărbaţi.

– Dumneata, şi când oi vedea-o moartă, tot o să crezi că se preface.

Toate acestea le spunea ca să-şi scuze purtarea lui nemaiînchipuită.

Iliescu ziua își vedea de afaceri. Serile le petrecea afară. Uneori, venea la două şi la trei noaptea. Matilda mereu căuta să afle dacă a venit.

– O să mă ucidă cu întârzierile astea.

– Vai, dragă ţaţă, lasă-l păcatului! Nu-ţi face sânge rău.

Matilda tăcea, dar obrajii i se făceau roșii-cărămizii. Maria, ca s-o liniștească, a încercat s-o mintă c-a venit Iliescu şi s-a culcat.

– Vrei să mă înşeli, Mario? Crezi că n-aud tot? Aseară mi-ai spus c-a venit la zece. Şi eu i-am auzit paşii tocmai spre ziuă, pe la vreo patru.

– Chiar de-ar fi așa, de ce ţi-ai face sânge rău? Sănătatea matale nu contează mai mult? Facă ce-o vrea; dar, te rog, nu te irita; când te văd că-ţi faci inimă rea, parcă îmi trec junghiuri prin inimă şi mie.

– Vai, Marie dragă! Nu merit din partea ta așa multă dragoste. Am fost o netrebnică față de toți care m-au iubit și mi-au vrut binele.

– Ei, acum cine te întreabă de astea?

– Nu mă întreabă nimeni, dar simt: o să mă întrebe sus în cer, căci e acolo un judecător care vede și care le ştie pe toate.

– Lasă, ţaţă, eşti mai bună decât crezi.

– Nu mai zice vorbele astea; eu îmi văd păcatele mai bine, din nenorocire însă, prea târziu.

– Niciodată pocăința nu-i târzie.

– Vreau să mă spovedesc, Marie dragă. Şi, pe urmă, vreau să mor cât mai curând. N-am pentru ce trăi: copilul meu mă dispreţuieşte, bărbatul, pentru care am jertfit tot, nu mai ţine la mine. Atunci, spune tu: la ce aş mai trăi?

– Fiindcă e datorie să ţinem la viaţă. Cu asemenea gânduri și vrei să te mai spovedești? Să te cumineci, făgăduind că nu vei mai avea asemenea idei pline de păcate. E o datorie creștinească să nu-ţi dai sufletul satanei.

– N-am ţinut și n-am păzit datorii mai sfinte! Acum e prea târziu! Prea mi-i sufletul încărcat. Cum o veni Iliescu, să-l chemi şi să închizi uşa: am să-i spun ceva.

– Dragă soră, nu te supăra, nu începe cu el certurile. Îl ştii că-i iute şi nu te poţi înţelege. Doctorul mi-a spus că, de te mai găsește iritată ca ieri, nici nu mai vine; să-l chemi pe altul.

– N-o să mă irit deloc, dragă Marie, am să-i spun ceva.

– Bine ar fi să nu-i mai spui nimic; toate discuţiile astea îți fac mult rău.

– Dragă Marie, tu ești bună, dar înțelege că epitropia [supravegherea – *n.red.*] nu-mi place. Mai bine mor până diseară decât să nu mă pot mişca, să nu pot vorbi un cuvânt de frica bolii. Te rog să-l chemi, am să-i spun ceva care îmi stă pe suflet; dacă nu-i voi spune, şi mai rău îmi fac.

Maria văzu că era de prisos să mai stăruie, o irita şi mai rău. Peste vreo jumătate de ceas veni Iliescu. Maria merse în birou şi-l chemă. Iliescu o apucă familiar de bărbie, zicând:

– Te-ai îngrăşat ca o purcică.

– Ce? Ai înnebunit? zise Maria zvârlindu-i mâna. Te cheamă ţaţa. N-ai veni, singur, Doamne ferește! De mult ce ţii la ea! Vezi, n-o irita. O emoţie ar ucide-o ca trăsnetul.

– Of, păcatele mele, dragă Marie! Nu știi cât mă plictisește boala asta!

– Nu știu de ce! Văd că mănânci bine, dormi bine și petreci şi mai bine.

– Vai de petrecutul meu! Când ai un bolnav în casă, nimic nu-ţi ticneşte; sunt eu așa vesel, dar m-ar lua dracul; tu nu ştii cât e Matilda de rea și de capricioasă. Vezi? Mă cheamă! Inima în mine se face cât un purice când intru în cameră la ea. Cine ştie ce i-a tunat prin cap? Cine ştie ce a stârnit?! Şi, oricum îi voi răspunde, tot rău e.

– Eu atât îţi spun, să iei seama dacă vrei să n-ai moartea ei pe cuget.

– Să stai şi tu acolo!

– Nu se poate. Mi-a spus că e ceva secret.

Iliescu, de data aceasta foarte îngrijorat şi luându-şi o mină bună şi iubitoare, intră la Matilda. Ea, de cum îl văzu, îi zise:

– Şezi aici, pe pat! Ce fugi mereu de mine? Doar nu-s ofticoasă. N-avea grijă: nu se prinde nimic de tine. Voi muri în curând şi vei trăi fericit.

– Ce idei negre, dragă! Nu vin, că am afaceri.

– În curând vei scăpa de mine și o să ai destul timp pentru afaceri.

– Vorbele astea îmi fac nu-ți închipui cât rău! Și de mine n-ar fi nimic, dar te omori singură.

– Las', dragă, mângâierile tale de mult nu mai sunt pentru mine balsam. Nu de asta te-am chemat.

– Nu te enerva, spune, voi face tot ce vei cere.

– Să-mi dai pe dată bonul Mariei.

– Ți-l dau.

– De atâta vreme tot mă porţi cu vorba.

Matilda era foarte enervată.

– Acum o să ţi-l dau.

– Destul că mi-am dezbrăcat copilul pentru tine, nu vreau să mă blesteme şi sora, care se ocupă de mine şi mă îngrijeşte.

– Am să caut bani să-l cumpăr. Nu ţii minte din ce emisiune era?

– Puţin îmi pasă, să fie un bon de o mie, rentă patru la sută.

– Bine, am să-l iau.

– Îl vreau astăzi, din pământ. Să scoţi bani şi să mi-l dai. Eu poate mor din ceas în ceas şi nu vreau să-l am pe suflet. Am destule.

– Bine, dragă, o să ți-l dau.

– Să ştii, fiecare ceas de aşteptare mă ucide.

– Ai răbdare, azi e sâmbătă, de unde să găsesc bani? Și chiar să am bani, de unde să-l cumpăr?

– Dar îţi spun dinainte să mă îmbolnăvesc să-mi dai bonul. Cheltuieşti mii şi mii pe capriciile tale şi datoria veşnic n-ai de unde să o dai. Ți-a plăcut să-l iei; dar, să dai, nu te gândeşti!

– Ce crezi, soro, c-o să fur banii fetei?

– Vreau să-i dau bonul cu mâna mea.

– Bine, mâine o să-l ai.

Matildei, oricât ar fi voit să nu se emoţioneze, îi era cu neputinţă. În gândul ei îşi zicea că toate astea sunt măsuri pe care

trebuia să le ia, ca una ce se vede în faţa morţii.

Răsufla din greu. Iliescu se sculă să deschidă uşa de la salon.

– Ce fugi? Mai stai.

– Nu fug, dragă, dar mai vine aer.

– Zadarnic îmi daţi aer, dacă nu-mi puteţi schimba inima.

– Ei, las', încetul cu încetul ai să te faci bine.

Cu toţii o păzeau de emoţii, chiar Iliescu se încredințase că nu-i glumă. Dar totul era zadarnic. Nu poţi porunci minții să nu gândească; nu-i poţi porunci gândului să nu te zbuciume.

O mustrare ascunsă o rodea pe biata Matilda, fără voia ei. De când văzuse copila, sentimentul de mamă înăbușit atâta vreme se trezise, nu blând și duios, ci cu o furie nebună.

Nu mai ținea la Iliescu, poate chiar îl ura; dar tot ar fi vrut să-l aibă în stăpânirea sa. Cu cât se vedea mai slabă, cu atât o gelozie ascunsă o rodea. Un gând nedesluşit o muncea: cum, bărbatul pentru care ea a jertfit tot, tot, până şi simţirea de mamă, care acum se răzbuna atât de crud, să-l piardă pentru vecie, să fie, desigur, al alteia?

La aceste gânduri simţea un gol imens în piept.

Zi şi noapte un singur refren îi suna în gând: „De ce mi-am atras dispreţul copilei mele? Pe lume nu mai am pe nimeni. De ce m-am lăsat oare târâtă de patimă? De ce am iubit un mişel ca Iliescu? În cele mai mari nenorociri, cât de fericită e mama care simte mângâierile copilului! Eu le-am avut şi le-am dispreţuit! Sunt îngrozitoare faptele ce nu se mai pot întoarce! În genunchi aş săruta urmele bărbatului și ale copilei pe care i-am nesocotit, când aş mai putea fi iertată. Dar nu! Pentru o ticăloasă ca mine nu-i iertare. Vai! sunt fapte ce nu pot fi iertate, fiindcă răul lor nu poate fi îndepărtat şi, de m-ar ierta lumea întreagă, la nimic nu mi-ar folosi; fiindcă eu nu mă pot ierta. Cu toate că simt nevoia de mângâierile pe care le aduc spovedania și sfânta cuminecătură, cum, oare, le pot avea, neiertată de cel ce mi-a vrut binele şi pe care eu era să-l ucid, neiertată de copilul meu?“

La asemenea gânduri vedea aievea ochii albaştri și amenințători ai copilei. Deodată i se păru că lucrul e lesne, că, dacă ar afla ei că-i pe moarte, ar veni şi i-ar da iertarea cuvenită. Parcă simţea ultima sărutare a lui

Mustea şi îmbrăţişările calde şi sincere ale copilei.

După asemenea închipuiri, avea sincope. În mintea ei slabă şi bolnavă, visele se amestecau cu gândurile realităţii. Uneori ar fi voit să-i spună Mariei dorinţele; o ambiţie neînţeleasă o oprea. După momentele de extaz urma o deprimare nespusă. „O! de-aş muri, nu vreau, nu-mi trebuie nimic! Când toţi te dispreţuiesc, la ce-ai mai trăi? Nimeni nu-mi poate crede suferinţele, nici da iertare! Nimeni! O singură fiinţă m-ar putea înţelege, m-ar putea ierta. Mama, sărmana, numai dânsa poate ierta tot, tot. Dar ea de mult zace uitată!“

Alteori avea iluzia c-o să trăiască în suferinţă mulţi ani, povară pentru ea şi pentru alţii. „Să fie pentru cei din jurul ei o greutate, cum e mătuşa! Dar mai bine de o mie de ori moartea decât şi rudele, și străinii să zică: «De ce oare nu-și face Dumnezeu pomană s-o stingă?» Maria, îşi zicea Matilda, ca mâine poate s-o mărita; atunci voi sta, cu zilele, singură, aruncată într-o cameră, fără o vorbă bună, fără o mângâiere duioasă?“

La asemenea gânduri, şiruri de lacrimi îi curgeau pe faţă. Maria deseori o vedea, dar

se făcea anume că n-o vede, căci altfel ar fi ațâţat-o şi mai rău.

Matilda era atât de nervoasă, încât, dacă Maria stăruia mult să ia medicamentele, începea să plângă, zicând că toţi o contrazic şi o amărăsc. Câteodată, când părea mai liniştită, o punea pe Maria să-i citească.

N-auzea mai nimic, atâta o munceau gândurile ei. Nu o dată, dar de zece ori pe zi şi noapte își zicea: „Pentru Iliescu sunt de pe-acum o povară nesuferită. La mine vine numai după ce-l chem. Dânsul, bărbat tânăr, se vede legat de o femeie bolnavă! Vorbind pe drept, și el e nenorocit. Da, faptele rele au propria lor răsplată!“

Gândurile şi simţirile ei erau atât de instabile și de capricioase, încât lesne, și chiar de mai multe ori pe zi, făcea din Iliescu când o victimă, când un călău. „Îl iert, nici el nu-i atât de vină. Într-un moment de rătăcire m-a iubit. Dânsul n-avea datorii, dar eu, eu eram soţie şi mamă! Eu nu trebuia să cad. Iată, îmi iau răsplata nevredniciei mele! Să fi avut o prietenă, o mamă cu care să mă sfătuiesc, poate trecea de la mine urgia păcatului! O mână energică să mă fi oprit de pe marginea prăpăstiei! Luptam cu patima și poate eram biruitoare! Azi aș fi fost mamă iubită, soţie vrednică.

Un moment de rătăcire, ascultarea unei patimi ticăloase a făcut atâţia nenorociţi! El, tânăr, se vede legat de o femeie bolnavă!

O! Patimă ticăloasă care calci în picioare cinstea, iubirea de fraţi şi de părinţi, ba chiar cea mai puternică dragoste, dragostea de copii, la ce ai apărut pe lume? Fără tine, păcatul nu vedea lumina zilei și în lume nu era nici bine, nici rău!“

Maria, din când în când, se mai repezea pe acasă să vadă ce face mătuşa, care avea și dânsa nevoie de îngrijiri.

În vremea asta, Matilda stătea ceasuri întregi cu ochii închişi, iar mintea-i depăna trecutul și prezentul. Nu un suflet, ci zece se zbăteau într-însa. Unul o învinuia. Altul cerea să-i aducă iertare; mângâiere nu-i putea însă aduce niciunul.

Erau zile posomorâte de iarnă, cu cerul veşnic închis şi cenuşiu, cu o lumină care împrăştia moartea şi pe cele mai vii fețe. Prietenele Matildei o uitaseră aproape toate. Puţini sunt oamenii care te caută în necazuri şi dureri. La petreceri şi veselii nu-i greu de găsit prieteni, dar, când durerea şi boala te-au țintuit locului, atunci anevoie vin să te vadă.

Era într-o duminică: o zi noroasă de februarie. Căzuse zăpada groasă. Toată

noaptea ninsese. După o iarnă aproape goală, lumea se bucura de zăpadă. Săniile se auzeau în toate părţile, sunându-şi zurgălăii.

De dimineaţă, Matilda se simţi mai bine. Se ridică în pat, ceru oglinda şi se pieptănă singură. Din frumuseţea trecută îi rămăsese numai părul lung şi negru. Cu dragoste îl pieptăna, îl dezmierda ca pe un odor iubit, singur rămas dintr-atâtea frumuseți pierdute. Cu cât se privea mai mult în oglindă, cu atât o năpădea jalea pentru trecut, acel trecut de care și-a bătut, cu atâta cruzime, joc! Se vedea tânără, frumoasă şi voinică. Și parcă nu-i venea să creadă că s-au putut pierde atâta sănătate și frumuseţe.

La aceste gânduri se învinuia şi mai mult de toate câte făcuse. „Se pare că anume am vrut să-mi ruinez sănătatea şi doar mereu am alergat după fericire, vai, după o nălucă de fericire, neluând în seamă că în cale îmi stau prăpăstii care să mă înghită! Acum le văd, dar e prea târziu."

Ceru Mariei să-i dea matineul cel albastru. Voia să placă.

– Poate vine cineva.

– Chiar o să vină Dăneasca. Am întâlnit-o ieri și mă întreba ce faci. I-am spus că mergi spre bine.

– Să vină şi ea. Tot e un om, ne mai ţine de vorbă. Ți s-a urât și ţie, dragă Marie, cu atâta boală.

– Vai, dragă Matildă, mie nu mi se urăşte. Să te văd numai pe tine sănătoasă!

Pe după-amiază veni Dăneasca şi cu o prietenă de-ale ei. Era roșie la față de la gerul de-afară. Le sărută pe Matilda şi pe Maria.

– Să mă ierţi, dragă Matildă, că n-am venit să te văd mai demult; dar nu ştii cât am fost de necăjită.

– Bine că ai venit şi acum.

– Dar, dragă, tot mi s-a spus că doctorul te-a oprit să vorbești şi să te enervezi cât de puțin. Decât vorba ceea: nici toate ale doctorului, nici toate ale popei.

Și Dăneasca începu a râde de răsuna casa.

– Așa-i, madam Iliescu, zise prietena Dănească. Pe mine, mai anul trecut, nu mă scosese doctorul atacată la plămâni? Dar ce-am păţit cu bărbatul vreo două săptămâni! Zicea doctorul că are apă la plămâni. Și de unde? O simplă răceală, dar frica mea, dar chinul meu!

– Bine că s-a îndreptat, zise Dăneasca.

– Crezi c-am isprăvit cu atâta? Nu bine s-a îndreptat el și s-a îmbolnăvit Gigică. Credeam că-l pierd, drăguţul de el. Nu

mânca nimic, toată ziua stătea într-o letargie. Așa îmi părea, dragă, de rău, că nu puteam mânca de jalea lui.

– Sigur, un căţeluş aşa drăguţ, e păcat să se prăpădească, zise Dăneasca.

– Ascultă, Marie, trece carnavalul şi tu nu gândeşti să mă pofteşti la nuntă. Și eu care îmi pregăteam picioarele de joc, zise Dăneasca.

– Am alte griji, nu de măritat.

– Ce mai fete, dragă! Eu, la vârsta ei, mi-aş fi luat zilele să fi fost nemăritată.

– Lasă că-i mai bine, soro, să se mărite mai târziu. De măritat nu scapă, ca de moarte.

– Ba cine vrea scapă, zise Maria înţepată.

– Vom vedea! Cu sfinte de-astea nu pierd eu tămâia! făcu Dăneasca.

– Drept că nunţi puţine ca în carnavalul ăsta n-am apucat.

– S-au făcut bărbaţii şireţi; nu vor să se mai însoare. Ce să le faci? Au și ei dreptatea lor.

– Of! Lasă soro, nu le mai da dreptate. Să le frigi ochii ca la urşi.

– Ce necaz ai tu pe ei? Mi se pare că te-a pus vreunul la mână.

– Pe mine nu pot ei să mă înşele; dar îi văd ce fac. Care pare mai de treabă, acela-i mai

mare şmecher. Zău, bine face domnişoara că nu se dă în vânt după măritat.

În vremea asta veni şi doctorul.

– *Bonjour*! Aşa-mi place: când găsesc bolnavii primind musafiri.

– Şi eu, doctore, care îţi duceam grija să nu ne dai afară, zise Dăneasca.

– Ba nu, dacă bolnavul e cuminte și nu abuzează, nu vorbeşte prea mult, distracţia e bună. Numai aer să fie de-ajuns.

– Aş! De vorbit îţi garantez. Matilda a vorbit foarte puţin; pe urmă nu sunt eu destul garanţie? Când sunt într-o casă, mai las cuiva rând să vorbească?

– Fără compliment, doamnă Dănescu, dumneata ești foarte prețioasă la un bolnav.

– De ce, doctore?

– Ești veselă, bolnavul îşi uită suferinţa şi veselia e un întăritor nepreţuit, pe care noi, doctorii, nu-l putem prescrie.

– Mersi, doctore. Va să zică flecăreala mea e bună la ceva?

– Acum să-mi dați voie să-mi ausculte bolnava.

Doctorul o auscultă cu foarte multă luare-aminte.

Inima bătea mai regulat, dar foarte slab, era un viciu de conformaţie mare şi destul de vechi. Căpătat din copilărie, în puterea

tinereții nu se simțea, dar cu cât slăbea Matilda, doborâtă de supărări, cu atât și boala creştea mereu.

Toată iscusința doctorului se mărginea la prubăluiala [încercarea – *n.red.*] de a-i administra dozele de digitalină [substanţă extrasă din frunzele digitalei – o plantă erbacee veninoasă – şi întrebuinţată ca întăritor cardiovascular – *n.red.*]. Încercase şi cafeina, dar nu-i pria deloc Matildei. Se punea problema de a putea ține boala în loc, s-ajungă primăvara. Atunci, mergând la aer curat, ar mai fi garantat un an, doi de viaţă.

– Ce zici, doctore, ne dă Matilda un bal când se face sănătoasă? Dar fă-o mai curând.

– Merge bine, și bal am să-i dau voie să dea cu condiţia să nu joace.

– Eu nu mă pot ţine pe picioare și vorbiţi de bal?

– Asta-i! După ce stai de trei săptămâni în pat, vrei să nu-ţi pierzi obişnuinţa? Dar eu stau o zi în pat şi, când mă ridic, umblu în toate părţile.

– Puţină răbdare și conița o să se facă bine.

– De când tot mă amăgesc, doctore! zise Matilda.

– De, soro, cu amăgeli se fac oamenii sănătoşi. Cine ar avea răbdare să ducă boli lungi, cum e bunăoară tifosul? Am zăcut trei luni. La început, doctorul m-a minţit că ţine numai două săptămâni, şi pe urmă câte una, una, s-au făcut trei luni, cu convalescenţa.

– Ei, așa-i, la doctori, minciuna-i o virtute.

Doctorul îşi luă ziua bună și plecă. Coniţele mai șezură de vorbă. Li se adusese dulceaţă şi cafea. Între altele, Dăneasca zise:

– Până acum, nici n-am avut parte de sanie. Dar azi, cum am văzut zăpada, mi-am zis: nu rămân neplimbată. M-am îmbrăcat îndată după dejun și am plecat. E ger umed, trebuie să fii sănătoasă, ca mine, să te plimbi astfel; pe urmă, tusea e gata.

– Eu chiar sunt răcită, zise prietena Dăneascăi.

– Să mergem, dragă, prea o obosim pe Matilda.

– Ba deloc! Mie-mi faceţi mare plăcere.

– Marie, Iliescu e acasă?

– Da, lucrează în biroul.

– A, să vă spun o veste nouă: căpităneasa noastră se desparte, făcu Dăneasca.

– De ce?

– Iac-aşa! I s-a urât femeii cu căpitanul, vrea să ia un colonel. Ce, nu-i frumoasă, nu-

i tânără? Dacă nu şi-o încerca norocul acuma, la bătrâneţe ştiu că nu.

Cu toate râseră de tonul mucalit al Dăneascăi.

– Logodna fetei lui Mihăilescu s-a stricat, zise prietena Dăneascăi.

– Nu mă-nnebuni! Se poate! Și comandase trusou la Bucureşti; se fălea mă-sa în dreapta și-n stânga c-o să facă fetei o zestre cum n-a mai văzut târgul până la dânsa. Și nu ştii de ce?

– Voiau să-l tragă pe ginere pe sfoară cu zestrea.

– Şmecher ca Mihăilescu s-a mai văzut? Înşală și pe Dumnezeu. Ți-am adus, Matildo, un car de veşti. De acum nici nu vin, să faci bine să-mi întorci vizitele cât mai curând, auzi?

– Numai să pot, dragă tușă.

– Ai să poţi, dacă vei vrea: boala ta are și puţină ipohondrie; nu-i bine s-o prea cocoloşeşti.

Își luară ziua bună şi plecară amândouă.

Matilda rămase foarte obosită. Făcuse prea mult efort ca să nu pară atât de slabă pe cât era. Închise ochii. O prinseră jalea şi urâtul. Groaznică este părerea de rău după sănătatea pierdută! Șopti încet: „Ce fericit e omul sănătos! Nu e pe lume bine mai mare

decât sănătatea. Averile lumii întregi nu prețuiesc o zi de sănătate! O, când aş mai căpăta-o odată, cum aş şti s-o preţuiesc. Sănătatea? Vai! Dar ea nu mai e pentru mine! Cel puţin de-aș muri, să nu mă chinui, să nu-i mai torturez pe alţii“.

O apucă deznădejdea, vru s-o cheme pe Maria să-i spună cu ce haină să o îmbrace când va fi moartă. În această de pe urmă găteală, voia să lase o impresie de iubire, şi poate de părere de rău, lui Iliescu.

În adâncul inimii, bolnava tot simţea că-l mai iubeşte.

Era întâia și ultima ei patimă.

Iliescu stătuse toată ziua acasă. Matildei îi făgădui că luni dimineaţă o să aibă bonul de o mie de lei. La masă mâncă împreună cu Maria. Bolnavei îi duse lapte. Doctorul n-o oprise, dar dânsa simțea că îndată ce lua ceva mai mult, îi făcea rău.

În săptămâna ce trecuse leşinase de câteva ori. Un simptom, care îl îngrijora mult pe doctor, era că i se umflau picioarele.

– Ce să facem, vom lupta atât cât e în puterea ştiinței, zice doctorul, Dumnezeu nu suntem.

Iliescu mânca și bea din belşug.

– Marie, tu nu mănânci nimic. Dacă soră-ta e bolnavă, nu-i motiv să murim și noi de

foame.

– Nu pot, biata Matildă sufla aşa de greu când i-am dus laptele!

– Nu-i nimic, așa-i boala de inimă, acum mori, acum învii. Se face ea bine îndată ce se va mai încălzi.

Privind-o cu ochi galeşi, adăugă:

– E păcat ca o fată frumoasă ca tine să-şi facă inimă rea.

– Te rog, nu glumi. Prea te porţi rece și rău cu ea; mereu se plânge că nu vii lângă dânsa.

– Bine, dragă Marie, nu-mi pot lăsa afacerile să-i ţin ei companie. Şi, crede-mă, îmi face rău când o văd atât de slabă.

– Oricum, dânsa te-a iubit şi n-a meritat atâtea suferinţe.

– Ce rău te prinde, Mărioară dragă, când îmi faci morală!

– Te rog, scutește-mă cu atâta dragoste.

– Dar, spune, ce i-am făcut? Nu i-am dat tot ce a poftit? Acum nu s-a îmbolnăvit din pricina mea, ci fiindcă a căutat.

– Nu te face mai sfânt decât eşti! Spune-le altora.

– Ce fată urâtă ești când mă tot cerţi!

– N-am nevoie să fiu frumoasă.

– Zău? Care femeie nu s-ar da și dracului numai să fie pe lumea asta o zână?

Şi o apucă de bărbie din nou.

– Te rog, nu glumi cu mine.

– Dar îmi eşti ca o soră.

– Pot să-ţi fiu şi ca un frate, dar nu-mi plac glumele și te rog să mă scutești.

– Of! Sălbatică! Ce te-aș mai îmblânzi eu! spuse şi-i aruncă pe gât un cocoloş de pâine.

– Mă mir că nu ţi-i rușine. Matilda e atât de bolnavă și ție îți vine să glumeşti!

Maria ieşi supărată.

După masă trecură în salon. Maria merse, în vârful degetelor, în camera soră-sii. Întorcându-se, puse degetul la buze, făcându-i semn lui Iliescu, care venise în salon, să nu vorbească: Matilda dormea.

– Doarme liniştit şi respiră mai bine, șopti Maria.

Iliescu, aprins la faţă de Cotnarul de la masă, stătea răstignit pe canapea.

Văzând-o pe Maria intrând, i se aprinse închipuirea. Credea că dânsa, de hatârul soră-sii, n-are să strige; cel mult o să-i tragă o palmă; dar ce are a face o palmă, pe lângă sărutarea unei fete frumoase și voinice ca Maria? „Deocamdată cu sila, mai face puţine nazuri şi pe urmă te roagă singură!“ își zicea el.

În inima lui pătimașă, de mult clocoteau pofte nespuse pentru tinerețea plină de

farmec a Mariei. De mult își zicea că prin sărutări pline de foc se îmblânzesc și cad cele mai caste femei. Se repezi deci ca o panteră și, cu lăcomie și furie oarbă, cuprinse talia Mariei și începu a o săruta pe gură, pe față și pe gât.

Maria simți că amețește, i se făcu negru înaintea ochilor și începu să țipe.

În ușa salonului apăru Matilda, galbenă și cu pete roșii în obraji. Părea un spectru, nu o ființă în carne și oase. Se ținea cu mâinile de canaturile ușii.

– Mișelule, mișelule! abia reuși să rostească.

La vederea Matildei, Iliescu îngălbeni și, desfăcând mâinile din jurul taliei Mariei, părea și el înlemnit.

Matilda, pierdută ca o statuie, înmărmurise cu mâinile încleștate de ușori.

Maria, dezmeticită ca dintr-o cumpănă neprevăzută, se repezi la soră-sa. O luă, ca pe un copil, de subsuori și o duse la pat. Era ca o pană de ușoară. Îi ascultă inima, care se mai bătea pripit și neregulat, și strigă:

– Trimite la doctor, la doctor, mai curând, c-ai mâncat-o!

Bolnava, cu ochii închiși, cu buzele încleștate de indignare și suferință, rămase nemișcată. Maria plângea întruna. În salon

se auzeau paşii regulaţi ai lui Iliescu. Oricât era el de mişel, n-ar fi vrut să zică lumea că dânsul, cu purtarea lui, şi-a ucis femeia.

Doctorul întâi şi întâi are să priceapă că a fost o emoţie puternică la mijloc.

Dar chiar el, în sufletul lui, era mâhnit de această întâmplare. „Numai diavolul m-a adus în salon! zicea el, mereu, în gând. Când am zărit-o pe Maria, mi-a pierit din minte orice consideraţie. Blestemată patimă, cum poate întuneca în așa hal mintea omului!“

Agonia Matildei îşi urma cursul încet; moartea se apropia liniștit, dar sigură.

Doctorul, când veni, abia gâfâind, o privi lung, dădu din cap deznădăjduit, zicând:

– Sărmana femeie! O nouă lovitură. Patima a ucis-o.

Îi dădu eter, îi făcu nişte injecţii, dar totul era zadarnic. Inima încetă să mai bată. Patimi și suferinţe încetară odată cu bătăile ei!

Maria plângea în hohote. Plânsul o îneca. Nu mai era nimeni s-o mângâie, străinătatea o strângea tot mai mult în cleştele-i nemilos!

***

Dacă Matilda, cu prevederea de femeie, ar mai fi putut visa viitorul, l-ar fi văzut peste câţiva ani pe Iliescu însurat c-o fată tânără,

frumoasă și bogată, menit să joace rol în societate, stropindu-i cu noroiul trăsurii pe foştii colegi din tinereţe.

Câştigase Iliescu toate bunurile pământești, în afară de stima oamenilor cinstiți. După aceasta alergă el mereu, fără a o putea căpăta.

Din fericire pentru Matilda, în mormânt nu mai sunt nici răsplata neînlăturată a faptelor, nici visuri, nici iluzii! În el se pecetluiesc pe veci patimi şi dureri!